

RAHANDUSMINISTEERIUM

KOHUSTUSLIKU KOGUMISPENSIONI VÄLJAMAKSETE ANALÜÜS

Tamme-Lauri tamm. Foto: Abrget47j, CC BY-SA 3.0, Wikimedia Commons

Tallinn
2014–2015

Sisukord

Sissejuhatus	4
Lühikokkuvõte	6
I osa. Kohustusliku kogumispensioni eesmärgid ja ootused väljamaksete lahendustele	10
1. Kohustusliku kogumispensioni eesmärgid	10
1.1. Sissetuleku adekvaatsus	10
1.2. Finantsiline jätkusuutlikkus	11
1.3. Solidaarsus	12
2. Ootused kohustusliku kogumispensioni väljamaksete lahendustele	13
II osa. Hetkeolukorra kaardistus	15
1. Kehtiv õiguslik raamistik	15
1.1. Väljamaksete regulatsiooni üldised põhimõtted	15
1.2. Pensionileping	16
1.2.1. Pensionilepingu tingimused	16
1.2.2. Pensionilepingu sõlmimine	16
1.2.3. Hiljem omandatud kohustusliku pensionifondi osakute kasutamine	17
1.2.4. Kasumi jaotamine	17
1.2.5. Pensionilepingute vahetamine ja pensionilepingu tagastusväärtus	17
1.3. Fondipension	18
1.4. Ühekordne väljamakse	20
1.5. Läbipaistvus	21
1.6. Pensioni ostujõud	23
1.7. Konkurents	26
2. Väljamaksete statistika ülevaade	30
2.1. Väljamaksete saajad	30
2.2. Väljamaksete suurused	34
2.2.1. Pensionilepingud	34
2.2.2. Fondipension	42
2.2.3. Ühekordsed väljamaksed	44
3. Kliendiküsitlus	46
4. Kokkuvõte ja järeldused	49
4.1. Kokkuvõte numbrites	49

4.2. Järeldused	51
4.2.1. Sissetuleku adekvaatsus ja üleelamisriski katmine	51
4.2.2. Konkurents.....	51
4.2.3. Pensioni ostujõud	52
4.2.4. Finantsiline jätkusuutlikkus	52
4.2.5. Süsteemi läbipaistvus	53
4.2.6. Väljamaksete lahenduste paindlikkus	53
III osa. Väljamaksete süsteemi kitsaskohad ja võimalikud lahendused	55
1. Väljamaksete läved.....	57
1.1. Kümnekordne rahvapensioni määr	58
1.2. Viiekümnekordne rahvapensioni määr	58
1.3. Seitsmesajakordne rahvapensioni määr	62
2. Väljamaksete liigid ja lepingute tingimused.....	64
2.1. Klassikaline fondipension	67
2.2. Fondipensioni ja pensionilepingu kombinatsioon.....	70
2.3. Investeerimisriskiga pensionileping	76
2.4. Inflatsiooniga indekseeritud pensionileping	79
2.5. Tähtajaline pensionileping.....	80
3. Pensionilepingute pakkumise tingimused.....	83
3.1. Oodatav eluiga.....	83
3.2. Garanteeritud intressimäär	86
3.3. Kindlustusandja võetavad tasud.....	88
3.4. Kasumi jaotamine	90
3.5. Pensionilepingute vahetamise tingimused.....	93
3.6. Kahjuliku valiku risk pensionilepingu sõlmimisel.....	96
4. Süsteemi läbipaistvus	98
5. Tegevuskava	102
Lisa 1 Analüüsis tehtud ettepanekud	103
Lisa 2 Uuringu „II samba väljamaksetega seotud ootused eakamatel pensionisambaga liitunudel“ aruanne	106
Lisa 3 Balti riikide väljamaksete süsteemide võrdlus	157

Sissejuhatus

Kohustusliku kogumispensioni süsteemi käivitamisest on möödunud rohkem kui kümme aastat. Kui aastani 2009 toimis süsteem üksnes kogumisfaasis, siis analüüsi läbiviimise ajaks on kogunenud ka pensioni väljamaksete kogemust viie aasta jagu. See on piisav aeg selleks, et teha esimesi kokkuvõtteid.

Analüüsi esmaseks eesmärgiks on kohustusliku kogumispensioni väljamaksete statistika võrdlusbaasi loomine, riskide kaardistamine ja süsteemi kitsaskohtade väljaselgitamine ning võimalike lahenduste väljapakumine. Seejuures hinnatakse, kas ilmnenu kitsaskohad vajavad lahendamist lähitulevikus või on tegemist riskidega, mida tuleb jälgida ning kus sekkumine võib vajalikuks osutuda hilisemas etapis. Ühtlasi arvestatakse sellega, et analüüsi käigus võib välja kooruda teemasid, mida on vaja tulevikus veel eraldi täiendavalt analüüsida. Järelduste tegemisel võetakse arvesse asjaolu, et kohustusliku kogumispensioni ajalugu tervikuna, eriti aga väljamaksete faas, on olnud siiski väga lühike.

Kuigi pensioni suurust mõjutab oluliselt ka pensioniks kogutud raha summa, ei käsitleta väljamaksete analüüsi raames II samba kogumisfaasi küsimusi. Vaatluse all on kohustuslikesse pensionifondidesse kogutud raha efektiivne kasutamine pensioni väljamaksmiseks, s.t kõik väljamaksete praegused lahendused (pensionilepingud, fondipension, ühekordsed väljamaksed) ja nende võimalikud arendused.

Analüüs koosneb kolmest osast. Esimeses osas kirjutatakse lahti kohustusliku kogumispensioni eesmärgid ja esitatakse ootused väljamaksete lahendustele.

Analüüsi teises osas kaardistatakse kohustusliku kogumispensioni väljamaksete hetkeolukord. Esmalt antakse ülevaade väljamaksete kehtivast regulatsioonist. Seejärel esitatakse väljamaksete statistika ja tehakse kokkuvõtte osakuomanike ootustest ja kogemustest. Väljamaksete praktikat kirjeldava kvantitatiivse analüüsi koostamisel vaadatakse perioodi 2009–2013¹. Analüüsis käsitletakse kogu sihtrühma, kellel oli vaatlusalusel perioodil õigus minna kohustuslikule kogumispensionile ja kõiki väljamaksete liike. Pensionilepingute puhul vaadatakse eraldi kõiki pensionilepingute liike, mida kindlustusseltsid pakuvad, nende keskmisi kindlustusmaksid, keskmisi pensione, garantiiperioode, garanteeritud intressimäärasid, tasude liike ja nende suurusi, keskmise oodatava eluea eeldusi, pensionilepingute tehnilist tulemit ja kasumi jaotamise praktikat ning pensionilepingute vahetamist. Fondipensioni ja ühekordse väljamakse puhul vaadatakse samuti keskmiste väljamaksete suurust, seda, millistel tingimustel on fondipensionid kokku lepitud ning seda, kas fondipensionilt on pensionifondi jäänud raha summa vähenemisel mindud üle ühekordsele väljamaksele. Lisaks senist väljamaksete praktikat kirjeldavatele andmetele esitatakse analüüsis prognoos pensioniikka jõudvate osakuomanike jaotuse kohta erinevate väljamaksete skeemide lõikes järgmiseks kümneks aastaks.

Osakuomanike väljamaksete ootuste ja kogemuste kaardistamiseks viidi 2014. aasta sügisel koostöös uuringufirmaga TNS Emor läbi kliendiküsitlus 50-aastaste ja vanemate II sambaga liitunud osakuomanike hulgas. Uuringu tulemused on kokku võetud analüüsi II osa punktis 3 ja uuringu aruanne on esitatud analüüsi lisas.

---

¹ Analüüsi lugemise hetkeks võivad teenusepakkujate turuosad, keskmised pensionid, tehnilised parameetrid jm näitajad, mille kohta andmeid koguti, muutunud olla. Analüüsis esitatud statistika võtab kokku kohustusliku kogumispensioni esimese viie aasta praktika.

Analüüsi kolmandas osas käsitletakse väljamaksete süsteemi kitsaskohti ja pakutakse välja lahendusi nende kõrvaldamiseks.

Analüüsi lõpus on esitatud kolm lisa. Lisasse 1 on koondatud analüüsis tehtud ettepanekud.

Analüüsi lisa 2 on esitatud uuringufirma TNS Emor poolt läbi viidud uuringu „II samba väljamaksetega seotud ootused eakamatel pensionisambaga liitunudel“ aruanne.

Analüüsi lisast 3 on leitav Balti riikide II samba väljamaksete lahenduste võrdlus.

Analüüsi on koostanud Rahandusministeeriumi kindlustuspoliitika osakonna nõunik Kertu Fedotov, sama osakonna peaspetsialist Tõnu Lillelaid ja osakonna juhataja Siiri Tõniste ning selle koostamisel tehti koostööd ja konsulteeriti järgmiste asutuste ja organisatsioonidega:

- 1) Finantsinspeksioon;
- 2) Eesti Väärtpaberite Keskregister;
- 3) Eesti Kindlustusseltside Liit;
- 4) Eesti Fondihaldurite Liit;
- 5) Eesti Pangaliit;
- 6) Sotsiaalministeerium.

Lühikokkuvõte

Kohustusliku kogumispensioni väljamaksete süsteemi analüüsimisel uuriti väljamaksete tegemise esimese viie aasta kogemust. Summad, millega II sammu on seni pensionidesse panustanud, on küll tagasihoidlikud, kuid arvestades tervikuna II samba süsteemi noorust ja asjaolu, et süsteemiga liitusid ka küllaltki eakad inimesed, kel pensioni kogumiseks palju aega ei saanudki jääda, peaksid tulemused olema siiski ootuspärased. Vaatamata keerulisele investeerimiskeskonnale väljamaksete korralduses suuri tagasilööke seni esinenud pole.

Analüüsi käigus korraldati koostöös uuringufirmaga TNS Emor ka kliendiküsitlus, mille eesmärk oli välja selgitada II sambaga liitunud isikute pensioni väljamaksetega seotud ootuseid ja saada tagasisidet väljamaksete kogemuste kohta. Saadud tagasisidet püüti arvestada teemade käsitlemisel analüüsis. Kokkuvõttes võiks inimeste rahulolu oma pensionilahendusega olla kindlasti kõrgem (pensionilahendusega oli rahul 63%), kuid siinkohal tuleb arvestada, et rahulolematust on peamiselt põhjustanud just liiga väikesed pensionid II sambast. Analüüsi käigus ei ilmnenu, et väikeste pensionide puhul saaks midagi suurt ette heita teenusepakkujatele ja ka küsitletud olid oma teenusepakkujatega oluliselt rohkem rahul – 80% väljamaksete saajatest oli rahul oma pensionifondi või kindlustusandjaga.

Kohustusliku kogumispensioni väljamaksete analüüsimisel hinnati regulatsiooni ja praktika vastavust kohustusliku kogumispensioni süsteemi eesmärkidele (pensioni adekvaatsuse tagamine ja finantsiline jätkusuutlikkus) ning neist lähtuvatele väljamaksete lahenduste suhtes esitatud ootustele (üleelamisriski² katmine, pensioni ostujõu säilimine, konkurents süsteemi efektiivseks toimimiseks, paindlikkus ja läbipaistvus).

Kohustuslik kogumispension on loodud, et toetada riiklikku vanaduspension ja selle põhieesmärk on sissetuleku adekvaatsuse tagamine vanaduseas (keskmine netopension I ja II sambast kokku ca 40% keskmisest netopalgast) ja üleelamisriski katmine. Keskmine I ja II samba netopensioni suhe Eesti keskmisesse netopalka oli 2013. aasta lõpus 44%, mistõttu saab öelda, et sissetuleku adekvaatsuse eesmärk on täidetud. Seni ei ole selle eesmärgi täitmisel II sambal siiski rolli olnud – inimesi, kellele makstakse pensionilepingu alusel pensioni, on lihtsalt liiga vähe, samuti on II samba pensionid väga väikesed. Kuni väljamaksete peamiseks lahenduseks on pensionileping (eluaegne annuiteet), on üleelamisrisk kaetud (inimestele makstakse pensioni nende elu lõpuni).

Sissetuleku adekvaatsuse juures on oluline, et pensioni ostujõud ajas säiliks. Et II sammu on loodud täiendama I samba pensioni, on neid kahte sammast süsteemselt õige koos käsitleda. I samba pensioni indekseerimine tagab eelduslikult kahe samba pensionide ostujõu säilimise. Siiski ei peaks II samba väljamaksete lahendused võtma osakuomanikult võimalust tegeleda pensioni ostujõu küsimuse lahendamisega eraldi ka II sambas.

Pensionisüsteemis on olulisel kohal ka selle finantsiline jätkusuutlikkus. II samba loomisega on antud panus pensionisüsteemi finantsilise jätkusuutlikkuse tagamise. Vaadates eraldi II sammast, saab silmas pidada ka teenusepakkujate jätkusuutlikkust. II samba sees probleeme finantsilise jätkusuutlikkusega seni olnud pole: vaatlusalusel perioodil ei ole esinenud pensionilepingu sõlminud kindlustusandjate pankrotte ega makseraskusi (pensionifondid on neid valitsevatest fondivalitsejatest eraldatud ning pensionifondi pankrot ei ole võimalik).

---

² Üleelamisriski all mõistetakse kindlustuses riski, et kindlustusvõtja elab kauem, kui lepingu sõlmimisel eeldatud (tegelik keskmine oodatav eluiga on pikem kui eeldatud).

Süsteemi efektiivsuse ja erasektoril põhinevate lahenduste kasutamise eelduseks on konkurentsi olemasolu väljamaksete lahenduste pakkumisel. Väljamaksete efektiivse korralduse kõrval suurendab konkurents pensionisaajate võimalusi sobiva teenuse leidmiseks ning parandab võimalusi süsteemis riske hajutada. Nii pensionilepinguid sõlmivad kindlustusandjad kui ka kohustuslike pensionifondide fondivalitsejad tegutsevad piiratud konkurentsi tingimustes. Fondipension hõlmab kõiki pensionifonde, kus osakuomanik osakuid omab, mistõttu ei konkureeri fondivalitsejad omavahel väljamaksete lahendusi pakkudes (pensionifondi tootlus ja fondivalitseja võetavad tasud mõjutavad küll fondipensioni suurust). Kindlustusandjate pakutavad pensionid ja võetavad tasud on küllaltki erinevad ning kindlustusvõtjatele on jaotatud kasumit olukorras, kus tegelikult on kindlustusandja tegevus olnud kahjumlik. Ei ole alust väita, et konkurents pensionilepingute pakkumisel puuduks.

Väljamaksete süsteemis on ruumi paindlikkuse suurendamiseks. Lubatud ei ole pensionilepingud, kus pensioni suurus sõltub investeringutest. Kuigi eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse andmete põhjal eelistavadki II sambaga liitunud valdavalt garanteeritud suuruses pensioni, mida makstakse neile elu lõpuni, on nende hoiakuline valmidus siduda oma pensioni väljamaksed osaliselt investeringutega ka siiski suhteliselt kõrge – ligikaudu veerand oleks valmis siduma pensionimakse investeringutega.

Riikliku pensionikindlustuse süsteemi osaks olemine ja süsteemiga liitumise kohustuslikkus eeldavad, et väljamaksete süsteem on läbipaistev, s.t väljamaksete tingimuste ja pensioni suuruse kujunemise info on pensionisaajatele, pensionikogujatele ja ühiskonnale tervikuna kättesaadav. Pensionifondide kohta kättesaadav info (nii personaalne kui ka avalik) on juba praegu piisavalt detailne, kuid osakuomanikul ei ole mugavat isiklikku vaadet oma pensioniõiguste ja -varade hetkeseisust ja tuleviku väljavaadetest. Pensionilepingute kindlustusvõtjatele on kättesaadav küllaltki palju infot, kuid osa olulisi andmeid jääb hetkel siiski kättesaamatuks – puuduvad andmed pensioni arvutamisel kasutatud oodatava eluea eelduste ja kindlustusandja kasumi jaotamise ajaloo kohta. Avalikkuse jaoks andmed pensionilepingute kohta praktiliselt puuduvad. Eakamate II sambaga liitunute hulgas läbi viidud küsitlusest selgus, et veidi üle 60%-l liitunutest on teadmised pensioni suuruse kujunemisest, maksustamisest ja II samba pärimise võimalustest puudulikud. Teadmatust oli väljamaksete mittesaajate seas küll enam, aga ka väljamaksete saajate hulgas oli palju neid, kes pole nende teemadega kursis. Regulatsiooni toel saaks väljamaksete süsteemi läbipaistvamaks muuta.

Lähtudes hinnangutest, mis anti väljamaksete süsteemi ootustele vastavusele, ja riskidest, mis seonduvad pensioni saamise või väljamaksmisega, sõeluti välja süsteemi kitsaskohad. Analüüsis käsitleti väljamaksete lahenduste lävedega seotud küsimusi, väljamaksete liikide ja lepingute tingimuste muudatusi, pensionilepingute pakkumise tingimusi, mis mõjutavad pensioni suurust ja määravad ühe (kindlustusvõtja) või teise poole (kindlustusandja) kanda jäävad riskid, ning väljamaksete süsteemi läbipaistvuse suurendamist.

1. Väljamaksete läved. Selleks, et hinnata, millisele väljamaksete lahendusele (ühekordne väljamakse, fondipension, pensionileping) on osakuomanikul pensionile minnes õigus, on kogumispensionide seaduses kehtestatud läved: 10-kordne, 50-kordne ja 700-kordne rahvapensioni määr. Kehtivate lävede asjakohasust analüüsiti ja lävede muutmiseks ettepanekuid ei tehtud (ettepanekud 1–3).

2. Paindlikkuse suurendamiseks väljamaksete süsteemis analüüsiti väljamaksete liike ja väljamaksete tingimusi, mida kohustusliku kogumispensionide süsteemis praegu ei ole, kuid mis haakuvad eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse tulemuste kohaselt nende ootustega. Kui praegu ei

ole inimestel, kel on pensionifondidesse kogutud vähem raha ja kes saavad väljamakseid pensionifondidest, võimalust investeerimisriskist loobumiseks ja inimestel, kes saavad pensionilepingu alusel eluaegset pensioni, võimalust investeerimisriski võtmiseks, siis **kaks olulisimat paindlikkust suurendavat ettepanekut** puudutavadki **investeerimisriskiga pensionilepingute sissetoomist** alternatiiviks garanteeritud intressimääraga pensionilepingutele (ettepanek 6) ja garanteeritud intressimääraga **tähtajaliste pensionilepingute sissetoomist alternatiiviks fondipensionile** (ettepanek 8).

Et regulatsioon ei seaks kindlustusandjatele piiranguid inflatsiooniga indekseeritud pensionilepingute pakkumiseks, tehti ettepanek regulatsiooni täpsustamiseks selliselt, et pensioni inflatsiooniga indekseerimisel ei rakenduks piirang, mis ei luba garanteeritud intressimääraga pensionilepingute puhul pensioni suurust lepingu kehtivuse ajal vähendada (ettepanek 7).

Ülejäänud võimalikke teenusearendusi (nt fondipensionile ja edasilükatud pensionilepingu kombineerimist või fondipensionile puhul klassikalisele fondipensionile üleminekut) kaalutakse tulevikus vajadusel uuesti (ettepanekud 4 ja 5).

3. Pensionilepingute pakkumise tingimuste all vaadati riske, mis lepingu sõlmimisel kindlustusvõtjatele ja kindlustusandjatele kaasnevad. Pensionilepingutega seotud riskide puhul on küsimuseks, kumma poole kanda need jäävad, sest ühe osapoole riski vähenemine tähendab teise osapoole jaoks riski suurenemist. Kindlustusandja poolt vaadates on pensionilepingute (annuiteetide) pakkumisega kaasnevateks peamisteks riskideks üleelamisrisk ja investeerimisrisk. Lisaks eksisteerivad riskid, et pensionilepingute pakkumisega kaasnevad kulud ületavad kindlustusandja võetavaid tasusid või et õiguslik keskkond muutub kindlustusandja jaoks ebasoodsas suunas. Sõltuvalt kindlustusvõtjatele jäetud valikutest võivad erinevad riskid realiseeruda ka nende käitumisest tulenevalt (nt pensionile mineku edasilükkamine või pensionilepingu ülesütlemine). Pensionilepingute pakkumise tingimustega seonduvalt analüüsiti pensioni suurust mõjutavaid tegureid (oodatava eluea eeldused, garanteeritud intressimäär, kindlustusandja võetavad tasud), kasumi jaotamise korda, pensionilepingute ülesütleamise tingimusi ja pensionile mineku kohustuslikkust.

Pensionilepingute pakkumise tingimuste küsimustes tehti valdavalt ettepanekuid kehtivate tingimuste säilitamiseks. See tähendab, et oodatav eluiga, garanteeritud intressimäär ja tasud jääksid kindlustusandjate vahelise konkurentsi kujundada (ettepanekud 9–11), kehtima jäävad kindlustusandjate kohustus jaotada oma pensionilepingute klientidele iga-aastaselt kasumit (ettepanek 12) ja kindlustusvõtjate õigus pensionilepinguid teatud tingimustel vahetada (ettepanek 13). Ei leitud põhjendatust pensionile mineku kohustuslikuks muutmiseks (ettepanek 15).

Regulatsiooni muutmise tingivad ettepanekud, mis tehti **muutuva garanteeritud intressimääraga pensionilepingute pakkumise aktsepteerimiseks** (ettepanek 10) ning **pensionilepingute vahetamise tingimuste täpsustamiseks, et maandada kahjuliku valiku risk ja tagastusväärtuse arvutamise reeglitega** seoses (ettepanekud 13 ja 14). Kahjuliku valiku riski maandamine toob kaasa mõned kitsendused uue lepingu sõlmimisel. Et pensionilepingute vahetamine ei peaks olema seotud kindlustusvõtja tervisliku seisundi muutustega, peaks uuele lepingule garantiiperioodi valimine olema lubatud vaid juhul, kui ülesõeldud lepingu garantiiperiood jäi osaliselt kasutamata. Samuti peaks uue lepingu sõlmimine edasilükatud pensionilepinguna olema lubatud vaid juhul, kui samadel tingimustel sõlmitud leping öeldi üles enne, kui hakati tegema väljamakseid. Et tagada pensionilepingute ülesütleamisega seotud riskide kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel õiglasem jaotus ning muuta pensionilepingute pakkumine kindlustusandjatele rakenduvate uute kapitalinõuete kontekstis odavamaks, tehti tagastusväärtuse

arvutamise reeglite osas ettepanek anda kindlustusandjatele valida, kas pakkuda sõlmitavatele pensionilepingutele tagastusväärtust, mis leitakse garanteeritud intressimäära alusel või tehniliste eraldiste arvutamisel kasutatavate turu intressimäärade alusel.

4. Läbipaistvuse suurendamiseks kohustusliku kogumispensioni väljamaksete süsteemis tehti ettepanekud **kindlustusvõtjatele pensionilepingute kohta esitatava info täiendamiseks** (ettepanek 16) ja **pensionilepingute parameetrite kohta info avalikustamiseks kindlustusandjate veebilehtedel** (ettepanek 17).

Selleks, et inimestel tekiks isiklik vaade oma pensionivara ja -õiguste seisust, mida on mugav kasutada ning mis aitaks tulevikku planeerida ja sellega seotud otsuseid langetada, on koostöös Sotsiaalministeeriumi, Sotsiaalkindlustusameti, Eesti Väärtpaberite Keskregistri ja pensionisüsteemi turuosalistega algust tehtud pensionide tervikvaate projektiga, mis on plaanis luua Sotsiaalkindlustusameti uue infosüsteemi SKAIS2 platvormile³. Pensionifondide kohta avaldatava teabe isiklikuks vaateks vormimiseks on nimetatud projekt sobiv meede ja täiendavaid ettepanekuid selles valdkonnas analüüsi raames ei tehtud.

Kõigi ettepanekute sisu ja tausta on detailselt käsitletud analüüsi III osas. Ettepanekud on tervikliku loeteluna esitatud analüüsi lisa 1.

Analüüsis tehtud ettepanekute pinnalt koostatakse kogumispensionide seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus, mis esitatakse kooskõlastusringile ja partneritele arvamuse avaldamiseks 1. detsembriks 2015. Eelnõu ettevalmistamine ja menetlus on planeeritud 2016. aastasse (vt täpsemalt analüüsi III osa punktis 5 esitatud tegevuskava).

---

³ SKAIS-iks nimetatakse Sotsiaalkindlustusameti infosüsteemi, mis toetab Sotsiaalkindlustusameti avalike teenuste tööprotsesse, sh ka riikliku pensionikindlustuse registri tööd. Riiklik pensionikindlustuse register tagab andmete olemasolu riiklike pensionide, toetuste ja hüvitiste määramiseks ja maksmiseks, elatisabi määramiseks ja maksmiseks ning riigile üle läinud elatisnõuete sissenõudmiseks.

I osa. Kohustusliku kogumispensioni eesmärgid ja ootused väljamaksete lahendustele

1. Kohustusliku kogumispensioni eesmärgid

Kohustuslik kogumispension moodustab osa Eesti riiklikust pensionikindlustussüsteemist ja sellega liitumine on isikutele kohustuslik.

Riikliku pensionikindlustuse esmane eesmärk on piisava sissetuleku tagamine inimestele pensionipõlves, see on pensioni adekvaatsus – sotsiaalne jätkusuutlikkus. Pensioni suurusele seab omakorda piirid riigi finantsiline suutlikkus. Finantsiline ja sotsiaalne jätkusuutlikkus asuvad erinevatel kaalukaussidel ning tasakaal ehk see, kui palju riigi tuludest kulutatakse pensionideks, on suuresti poliitilise kokkuleppe küsimus.

Lisaks raha summale on oluline ka raha ümberjaotamise mehhanism – solidaarsus. Solidaarsus ei ole tingimata riikliku pensionikindlustuse eesmärk omaette, vaid pigem meede, mis aitab saavutada pensioni adekvaatsuse ja finantsilise jätkusuutlikkuse eesmäärke.

Kohustuslik kogumispension on loodud toeks riiklikule pensionikindlustusele ja peab seega andma panuse samade eesmärkide saavutamisse. Nii on kohustusliku kogumispensioni põhieesmärk pensioni adekvaatsuse tagamine ja pikaealisuse riski (üleelamisriski) katmine. II samba loomisega on ühtlasi antud panus pensionisüsteemi finantsilise jätkusuutlikkuse tagamiseks. Kui vaadata II sammast eraldi, saab finantsilise jätkusuutlikkuse all oluliseks pidada ka teenusepakujate jätkusuutlikkust.

Seadmata ohtu kohustusliku kogumispensioni põhieesmärgi täitmist, saab selle olemust arvestades (erasektoril põhinevad individuaalsed lahendused) pidada väljamaksete süsteemi kujundamisel oluliseks ka selle efektiivsust, tõrgeteta toimimist, läbipaistvust ja paindlikkust:

- Süsteemi efektiivsuse all mõeldakse eelkõige II sambaga liitunutele makstava pensioni maksimeerimist, liigsete kulutuste vältimist ja piisavat konkurentsi.
- Süsteemi tõrgeteta toimimine eeldab piisavat reguleeritust, järelevalvet, aga ka kaasaegsete tehniliste võimalustega arvestamist.
- Läbipaistvuse all peetakse eelkõige silmas valikute selgust II sambaga liitunu jaoks, väljamaksete lahenduste arusaadavust ning selleks vajaliku teabe kättesaadavust.
- Süsteemi paindlikkus peaks tagama selle, et erinevate inimeste huvid oleksid võimalusel arvesse võetud (nt paindlikkus pensionile mineku hetke valimisel, paindlikkus väljamaksete tingimustes: väljamaksete sagedus, garantiid jms).

Vastuolude eksisteerimisel erinevate eesmärkide vahel on oluline optimaalse tasakaalu leidmine.

1.1. Sissetuleku adekvaatsus

Pensionide adekvaatsus loob standardi, mis peab tagama pensionäridele piisava tulu, et säiliks mõistlik elatustase pärast pensionile minekut. Mõistliku elatustaseme all mõeldakse tavaliselt vaesusriski puudumist ja võimalust osaleda avalikus, sotsiaal- ja kultuurielus. Pensionide piisavuse peamised mõõdupuud on vaesusrisk ja asendusmäär.

Euroopa sotsiaalkindlustuskoodeks (16. aprillil 1964 allakirjutamiseks avatud ja 17. märtsil 1968 jõustunud) on Euroopa Nõukogu olulisemaid sotsiaalvaldkonna konventsioone, mis kuulub sotsiaalkindlustuse standardeid kehtestavate rahvusvaheliste õigusaktide hulka. Sotsiaalkindlustuskoodeksis sätestatud standardeid loetakse Euroopa sotsiaalkindlustuse miinimumstandarditeks.

Sotsiaalkindlustuskoodeksis sätestatud vanaduspensioni miinimumstandardi kohaselt peab 30-aastase pensionistaažiga pensionäri pension moodustama vähemalt 40% tavalise meeslihttöölise netotöötasust. Asendusmäär 40% on valitud rahvusvaheliseks miinimumstandardiks ühelt poolt vanaduses äraelamise kindlustamiseks, teiselt poolt on see ka miinimum sotsiaalse ja poliitilise stabiilsuse tagamiseks ühiskonnas. Tänapäevaks on see Euroopa mõistes suhteliselt madal tase, mida koodeksi ratifitseerinud riigid üldjuhul ületavad.

Sotsiaalkindlustuskoodeksis sätestatud tase on seega miinimum, millest allapoole ei tohiks pensionid langeda. Sotsiaalkindlustuskoodeksis sätestatud tasemel pension võib praktikas tähendada paljude pensionäride jaoks siiski vaesusriski langemist. Seni ongi Eestis räägitud pigem riigi keskmise palga ja pensioni 40%-se asendusmäära hoidmist kõikide pensionäride puhul. Nii on pensionide adekvaatsuse all silmas peetud seda, et keskmine netopension I ja II sambast kokku oleks ca 40% keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatud netotulust.

Tulenevalt asjaolust, et pensionile minevate isikute pensioni kogumise faas on olnud napp, on ka II samba pensioni osakaal praktikas esialgu üsna tagasihoidlik. Aja jooksul hakkab II samba osakaal siiski tõusma, moodustades eelduslikult ca 1/3 I ja II samba pensionidest (kõrgemate sissetulekutega inimestel on II samba pensioni osakaal isegi suurem).

Pensionide adekvaatsuse eesmärk hõlmab ka kokkulepitud asendusmäära hoidmist ehk pensionide ostujõu säilimist. Vaadates I ja II samba pensione koos, on oluline, et nende pensionide ostujõud ajas säiliks.

Pikaealisuse riski (üleelamisriski) katmise all mõeldakse pensioni maksmist II sambaga liitunu elu lõpuni, nagu see on riikliku pensioni puhul. Vastasel korral ei pruugi eelmainitud 40% asendusmäära eesmärk olla vanemate pensionäride puhul täidetud. Erandite tegemine on põhjendatud olukordades, kus pensioniks kogutud vahendid ei ole piisavad eluaegse pensioni maksmiseks või pensioniks kogutud vahendeid on nii palju, et sissetuleku adekvaatsus on tagatud, mistõttu võib ülejäänud vahendite kasutamine olla paindlikum.

1.2. Finantsiline jätkusuutlikkus

Pensionisüsteemi finantsilise jätkusuutlikkuse eesmärki on keeruline defineerida. Enamalt jaolt tuleneb pensionikulutuste suurus riigieelarves poliitilisest kokkuleppest. Eestis pole sellist kokkulepet pikaajaliste pensionikulutuste suuruse või aktsepteeritava eelarve defitsiidi osas siiani sõlmitud. Seega saab siin lähtuda vaid piiridest, millest on varasematel aastatel lähtutud ka pensioni tõstmise otsuste tegemisel. Kui riikliku pensionikindlustuse eelarve tulud ja kulud on tasakaalus (riiklike pensionide kulud on sama suured kui sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa tulud), on süsteem jätkusuutlik. Riiklike pensionide kulude ja tulude tasakaal ei ole siiski absoluutne tingimus, kuivõrd riikliku pensionikindlustuse seaduse kohaselt võib riiklike pensione finantseerida ka riigieelarve muudest vahenditest. Defitsiidi lähenedes 1%-ni SKP-st (riikliku pensionikindlustuse seadus annab õiguse pensioniindeksi vähendamiseks, kui sama aasta eeldatav SKP reaalkasv on negatiivne või riiklike pensionide kulude ja tulude vahe on suurem kui 1% SKP-st), tuleb

finantsilist jätkusuutlikkust tähelepanelikumalt jälgida ja see võib tähendada muudatuste vajadust süsteemis. Kui aga pensionikindlustuse eelarve defitsiit hakkab ohustama kogu riigieelarve tasakaalu, siis on defitsiiti vähendavad muudatused juba hädavajalikud.

II samm on loodud pensionide adekvaatsuse säilitamiseks demograafilise olukorra halvenedes. Seega panustab II samm pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse tagamise eesmärki ühelt poolt läbi I samba kulude töusu ärahoidmise, mis rahvastiku vananemise korral toimuks, ja teisalt ka läbi lisaraha toomise (nii pensionifondide investeringute tootlikkus kui ka inimeste palgalt pensionifondidesse makstavad 2% toovad lisaraha pensionisüsteemi).

Kui vaadata II sammast eraldi, võib jätkusuutlikkuse all mõista ka teenusepakkujate (elukindlustusseltsid ja pensionifondi fondivalitsejad) maksevõimelisust. Maksejõuetuse korral võib sattuda ohtu kas adekvaatsuse eesmärk või suurenda riigi kulud.

1.3. Solidaarsus

Jooksva finantseerimisega riiklik pensionisüsteem kätkeb endas alati põlvkondadevahelist ümberjaotust – pensionide finantseerimine praeguste töötajate maksudest, mis tähendab, et iga põlvkond toetab vanemat põlvkonda, kusjuures praeguste pensionäride õigused pensionile sõltuvad nende panusest eelmise põlvkonna toetamisel.

Pensioniskeem, kus pension ei ole üksüheses sõltuvuses varasematest sisse maksetest, sisaldab lisaks sellele ka põlvkonnasiseseid ümberjaotusi (pensionäride solidaarsus) – näiteks kõrgemapalgalistelt madalamapalgalistele ja meestelt naistele. Ka EL-i sotsiaalse kaitse ja kaasatuse raamistiku punkt 2.2.2 märgib ära pensionisüsteemide solidaarsuse, mille kohaselt tuleb tagada teatud solidaarsus nii põlvkondade vahel kui ka põlvkondade sees.

Kui pensionid sõltuksid üksühele varasematest sisse maksetest (nagu nt kohustusliku kogumispensioni puhul), siis solidaarsus pensioni suuruses puuduks. Kogu pensionisüsteemist solidaarsuse puudumine oleks vastuolus nii EL-i pensionieesmärkide kui ka 1997. aastal vastu võetud pensionireformi kontseptuaalsete alustega, mille kohaselt tuleb kindlustada pensionireformiga ühiskonna nõutud ümberjaotamise tase. Solidaarsuse tagamiseks on riiklikus pensionikindlustuses baasosa(, mis on ajalooliselt moodustanud umbes 1/3 keskmisest pensionist.

II samm on solidaarsuse osas oma olemuselt sarnane kindlustusosakule, st pensioni suuruses solidaarsus puudub. Siiski on teatud solidaarsust pensionilepingute alusel makstavates pensionides – solidaarsus on meeste ja naiste vahel ning vähem ja kauem elavate inimeste vahel. Viimane on oluline just adekvaatsuse eesmärgi täitmisel pikaealisuse riski maandamiseks kogumispensionis.

2. Ootused kohustusliku kogumispensioni väljamaksete lahendustele

Üldiselt kehtib põhimõte, et mida suurem osatähtsus on riiklikul vanaduspensionil, määratud väljamaksetega pensionidel (*defined benefits pensions*) ja muudel säästudel, mida kasutatakse läbi annuiteetide, seda suurema valikuvabaduse võib jätta määratud sissetulekuga pensionide (*defined contributions pensions*) väljamaksmisel. Ja vastupidi – mida suuremat kaalu pensionäride sissetulekus omavad määratud sissetulekuga pensionid, seda rangemad peaksid olema väljamaksete reeglid⁴. Asjaolu, et meie pensionisüsteemis tagab riiklik vanaduspension koos kohustusliku kogumispensioniga keskmiselt netotulu, mis moodustab ca 40% keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatud netotulust, millest kohustusliku kogumispensioni osakaal jääb omakorda 1/3 ulatusse, jätab meile väljamaksetes valikuvabaduse andmiseks suhteliselt piiratud võimalused.

Käesoleva osa punktis 1 kirjeldatud eesmärkidest lähtuvalt saab esitada ootused kohustusliku kogumispensioni väljamaksete lahendustele. Sellist ülesande püstitust väljamaksete süsteemi väljatöötamisel ei tehtud, kuid kohustusliku kogumispensioni eesmärke on väljamaksete reguleerimisel siiski alati silmas peetud.

Kohustusliku kogumispensioni väljamaksete lahenduste suhtes kehtivad järgmised ootused:

1. Arvestades kohustusliku kogumispensioni põhieesmärki, milleks on **sissetuleku adekvaatsuse tagamine vanaduseas ja üleelamisriski katmine**, peab II sambasse kogutud raha väljamaksmine toimuma efektiivselt ja väljamaksed olema eluaegsed. Regulatsiooniga sekkutakse väljamaksete teenuse hinnakujundusse, kus see on asjakohane süsteemi efektiivsuse tagamiseks ja pensionisaajate huvide kaitsmiseks.
2. Süsteemi efektiivsuse ja erasektoril põhinevate lahenduste kasutamise eelduseks on konkurentsi olemasolu väljamaksete lahenduste pakkumisel. Väljamaksete efektiivse korralduse kõrval suurendab konkurents pensionisaajate võimalusi sobiva teenuse leidmiseks ning parandab võimalusi süsteemis riske hajutada.
3. Kindlustusriskidest kaetakse kindlustustegevuse seaduses sätestatud üleelamisriski. Üleelamisriski katmisest loobumist võib kaaluda, kui muud eesmärgid kannatavad sedavõrd, et kaaluvad üles üleelamisriski katmisest loobumisega kaasnevad probleemid.
4. Kohustusliku kogumispensioni maksemäärade kehtestamisel on arvestatud sissetuleku adekvaatsuse tagamisega vanaduseas ja üleelamisriski katmisega, mistõttu pole muude kindlustusriskide (näiteks terviseriskid, sh vajadus hoolduse järele) katmine maksemäärade muutmata võimalik.
5. Sissetuleku adekvaatsuse juures on oluline, et pensioni ostujõud ajas säiliks. Kuigi ostujõu mõttes võib I ja II samba pensione käsitleda koos, ei peaks kasutatavad II samba väljamaksete lahendused võtma osakuomanikult võimalust tegeleda pensioni ostujõu küsimuse lahendamiseks eraldi ka II sambas (vt ka analüüsi II osa punkti 1.6).
6. Investeerimisriski võib jätta pensionisaaja kanda eeldusel, et investeerimisvõimaluste pakkumisel on tagatud kohustuslike pensionifondide suhtes kehtivate piirangutega sarnaste piirangute järgimine, adekvaatne teave investeerimisega seotud riskide kohta on kättesaadav ja pensionisaajale on investeerimisriskiga pensionilahenduse kõrval pakutud ka garanteeritud tootlusega pensionilahendust. Investeerimisriskiga pensionilahenduse pakkumine lisab

⁴ Pablo Antolin, „Policy Options for the Payout Phase“, 2008
<http://www.oecd.org/finance/private-pensions/41407986.pdf>

paindlikkust, annab ühelt poolt võimaluse pensioni suurendamiseks (ostujõu suurendamiseks) ja teisalt teenusepakkuja riskide vähendamiseks. Aktsepteeritud on ka lahendused, kus on kombineeritud garanteeritud väljamakseid ja investeringutest sõltuvaid väljamakseid (näiteks garanteeritud intressimääraga pensionilepingu ja investeerimisriskiga pensionilepingu kombinatsioonid).

7. Pensioni väljamaksmise alguse aja valib osakuomanik. Sarnane loogika kehtib ka riikliku vanaduspensionihul, kus pensionile mineku aja küsimuse tähtsust on tulevikus plaanis veelgi suurendada. Il sambia puhul on pensionile mineku aja valiku tingimuseks see, et osakuomanik on jõudnud vähemalt riiklikku vanaduspensionihul.
8. Pensionisaaja surm võib lõpetada pensioni väljamaksmise.
9. Riikliku pensionikindlustuse süsteemi osaks olemine ja süsteemiga liitumise kohustuslikkus eeldavad, et väljamaksete süsteem on läbipaistev, st väljamaksete tingimuste ja pensioni suuruse kujunemise info on pensionisaajatele, pensionikogujatele ja ühiskonnale tervikuna kättesaadav.
10. Kui raha on kogutud vähem ja selle väljamaksmine eluaegse pensionina oleks ebamõistlik või raha on kogutud väga palju ja sissetuleku adekvaatsus on enam kui tagatud, on lubatud perioodilised väljamaksed, kus üleelamisriski ei kaeta, või teatud juhtudel ka ühekordsed väljamaksed. Sellised väljamaksed on süsteemis erandid ja nendega ei arvestata kohustusliku kogumispensionih eesmärkide täitmise hindamisel. Perioodiliste väljamaksete puhul on võimalikud nii investeerimisriskidele avatud lahendused kui ka garanteeritud väljamaksete lahendused (näiteks fondipension või tähtajaline pensionileping).

II osa. Hetkeolukorra kaardistus

1. Kehtiv õiguslik raamistik

Kohustusliku kogumispensioni väljamaksete reeglid on kehtestatud kogumispensionide seaduse 2. peatüki 8. jaos.

Väljamaksete korralduse täpsemad detailid loksusid paika 2008. aasta lõpuks, mil tervele jaole anti uus sõnastus. Kuigi ka varem kehtinud seadus sisaldas väljamaksete süsteemi kirjeldust, peeti otstarbekaks kunagiste lahenduste põhjendatus ja rakendatavus enne väljamaksete algust üle vaadata. Väljamaksete korralduse nüansside väljatöötamine oli algusest peale planeeritud II etappi, pärast kogumisfaasi käivitumist.

1.1. Väljamaksete regulatsiooni üldised põhimõtted

Osakuomanikul tekib õigus kohustusliku kogumispensioni väljamaksetele, kui ta on jõudnud vanaduspensionieas. Meeste puhul on see iga praegu 63 ja naiste puhul riikliku pensionikindlustuse seaduse §-s 7 sätestatud iga, mis jõuab 2016. aastaks samuti 63-ni. Nii said naised kohustusliku kogumispensioni väljamaksete esimesel aastal (2009. a) pensionile minna 61-aastaselt, 2015. aastaks on naiste vanaduspensionieaga 62 aastat ja 6 kuud.

Alates 2017. aastast on riiklikuks vanaduspensionieaks 65 aastat. Isikute jaoks, kes on sündinud 1953.–1960. aastal, on ette nähtud üleminekusätteid. 1953. aastal sündinud isikute jaoks jääb pensionieana kehtima 63 aastat. Järgnevatel aastatel sündinud isikute pensionieaga tõuseb kolme kuu võrra iga aasta kohta (1954. aastal sündinud isikud – 63 aastat ja 3 kuud, 1955. aastal sündinud isikud – 63 aastat ja 6 kuud jne). Meestele, kes on sündinud enne 1953. aastat, kuid kes pole 2017. aastaks veel pensionile läinud, jääb pensionieana kehtima 63 aastat. Naistele, kes on sündinud enne 1953. aastat, kuid kes pole 2017. aastaks veel pensionile läinud, jäävad samuti paika varem kehtinud pensioniead, sh pensioniea tõus poole aasta kaupa kuni vanuseni 63 aastat.

Kogumispensionile minek ei ole kohustuslik ning õigus minna kogumispensionile säilib kuni osakuomaniku surmani.

Kogumispensionile minek lõpetab pensioni kogumise – lõpeb kohustusliku kogumispensioni makse tasumise kohustus.

Kogumispensioni saamiseks tuleb osakuomanikul sõlmida kindlustusandjaga pensionileping. Pensionilepingu sõlmimisel võetakse üldjuhul tagasi kõik osakuomanikule kuuluvad kohustuslike pensionifondide osakud.

Kui osakuomanikule kuuluvate osakute koguväärtus on väiksem kui 50-kordne rahvapensioni määr, on osakuomanikul õigus leppida pensionifondivalitsejaga kokku fondipension. Kui osakute koguväärtus on võrdne 10-kordse rahvapensioni määraga või on sellest väiksem, on osakuomanikul õigus taotleda ühekordset väljamakset pensionifondist.

Kui osakuomanikule kuuluvate osakute koguväärtus on suurem kui 700-kordne rahvapensioni määr, on osakuomanikul õigus jätta osa osakuid pensionikontole. Osakuomanikul tuleb sõlmida pensionileping vähemalt 700-kordse rahvapensioni määra ulatuses. Ülejäänud osakud võib ta jätta pensionikontole, nende suhtes võib sõlmida teise pensionilepingu, neid võib kasutada hiljem täiendava kindlustusmaksena.

tasumiseks, nende suhtes võib kokku leppida fondipensioni või esitada avalduse ühekordseks väljamakseks. Pensionikontole jäetud osakute ulatuses on õigus ühekordset väljamakset taotleda juhul, kui nende koguväärtus on võrdne 10-kordse rahvapensioni määraga või on alla selle.

1.2. Pensionileping

Pensionileping on osakuomaniku ja kindlustusandja vahel sõlmitud kohustusliku kogumispensioni kindlustusleping, mille alusel kindlustusandja kohustub tegema lepingus kokku lepitud tingimustel ja korras lepingu sõlminud osakuomanikule (kindlustusvõtja) pensionimakseid kuni tema surmani ning kindlustusvõtja kohustub tasuma kindlustusandjale kindlustusmakse.

1.2.1. Pensionilepingu tingimused

Pensionilepinguga kaetakse kindlustusriskidest üksnes üleelamisrisk. Muude kindlustusriskide katmine ei ole lubatud. Pensionilepinguga seotud investeerimisrisk on kindlustusandjal.

Pensionilepingu pensionimaksed peavad vastama järgmistele tingimustele:

- 1) pensionimakseid tehakse üksnes kindlustusvõtjale;
- 2) pensionimaksed on võrdse suurusega ning need võivad erineda üksnes tulenevalt kindlustusandja poolt jaotatavast tehnilisest kasumist;
- 3) pensionimakseid tehakse pensionilepingu alusel perioodiliselt, vähemalt kord kolme kuu tagant kuni kindlustusvõtja surmani, kaasa arvatud perioodi eest, millal kindlustusvõtja suri;
- 4) esimene pensionimakse tehakse pensionilepingu esimesel pensioniaastal (pensioniaasta on üheaastane periood, mille arvestus pensionilepingu puhul algab pensionilepingu sõlmimisest);
- 5) pensionimakseid tehakse kindlustusvõtja ja kindlustusandja kokku lepitud kuupäeval, mis peab jääma ajavahemikku kalendrikuu 10. kuupäevast kuni 15. kuupäevani.

Kirjeldatud tingimustest on siiski lubatud ka erisusi teha ja sõlmida järgmisi pensionilepinguid:

- 1) edasilükatud pensionileping, mille korral hakatakse pensionimakseid tegema pensionilepingus määratud perioodi möödumisel pensionilepingu sõlmimisest;
- 2) suurenevate pensionimaksetega pensionileping;
- 3) ühine pensionileping, kus kindlustusvõtja surma puhul jätkatakse pensionimaksete tegemist lepingu teisele kindlustusvõtjale või kindlustatud isikule kuni tema surmani;
- 4) garantiiperioodiga pensionileping, kus kindlustusvõtja surma korral jätkatakse pensionimaksete tegemist kuni garantiiperioodi lõpuni pensionilepingus määratud soodustatud isikule.

Eritingimusi on lubatud ka omavahel kombineerida (nt suurenevate pensionimaksetega garantiiperioodiga pensionileping).

1.2.2. Pensionilepingu sõlmimine

Pensionileping loetakse sõlmituks registripidaja poolt kindlustusandja esitatud avalduse vastuvõtmisega. Kindlustusandja esitab registripidajale avalduse pärast osakuomaniku poolt kindlustusandja esitatud pakkumuse allkirjastamist. Pensionilepingu sõlmimisest ehk registripidaja poolt avalduse vastuvõtmisest hakkab jooksmas ka kindlustusvõtja 14-päevane lepingust taganemise õigus. Kindlustusmakse tasutakse pärast nimetatud perioodi möödumist, eeldusel, et lepingust taganemist ei toimunud. Osakute arvu ja väärtuse muutustest tulenevalt võivad tegelikud pensionimaksed erineda pakkumusel esitatust

(kindlustusandjal on pensionimaksete suurendamise kohustus, kui tasutav kindlustusmakse on suurem kui pakkumuse tegemisel eeldati; vastupidises olukorras on kindlustusandjal õigus pensionimakseid vähendada).

1.2.3. Hiljem omandatud kohustusliku pensionifondi osakute kasutamine

Kui kindlustusvõtja omandab pärast pensionilepingu sõlmimist pensionifondi osakuid, korraldab registripidaja kindlustusvõtja eest nende osakute väärtuses täiendava kindlustusmakse tasumise. Täiendava kindlustusmakse tasumisega muudetakse pensionilepingut ning kindlustusandja arvutab uue pensionimakse suuruse. Kui pensionilepingu sõlmimise ja muutmise vahel on kindlustusandja muutnud pensionimakse suuruse arvutamise põhimõtteid, on kindlustusandjal õigus kohaldada uusi põhimõtteid üksnes täiendavale kindlustusmaksele vastavate pensionimaksete osas.

Erandkorras, kui uute osakute väärtus on suurem (võrdne vähemalt 50-kordse rahvapensioni määraga või ületab seda), tekivad kindlustusvõtjal täiendava kindlustusmakse tasumise kõrval täiendavad õigused. Kindlustusvõtja võib sellisel juhul sõlmida ka teise pensionilepingu. Kui täiendav kindlustusmakse on tasutud või uus pensionileping sõlmitud vähemalt 700-kordse rahvapensioni määra ulatuses, võib kindlustusvõtja jätta ülejäänud osakud oma pensionikontole, leppida kokku fondipensioni või võtta ühekordse väljamakse, kui tingimused selleks on täidetud. Neist uutest valikutest teavitab osakuomanikku registripidaja ja osakuomanikul tuleb oma õigused realiseerida enne 1. aprilli. Vastasel korral kantakse osakute koguväärtus täiendava kindlustusmaksena olemasolevasse pensionilepingusse, nagu seda tehakse väiksemate summade puhul.

Kui osakuid omandab kindlustusvõtja, kelle osakute koguväärtus ületas juba varem 700-kordset rahvapensioni määra ja kes jättis pensionilepingu sõlmimisel osa osakuid oma pensionikontole, ei rakendata tema suhtes eespool kirjeldatud osakute automaatset tagasivõtmist ja täiendava kindlustusmakse tasumist. Ka need hiljem omandatud osakud jäetakse sellisel juhul kindlustusvõtja pensionikontole. Kindlustusvõtjal säilib õigus täiendava kindlustusmakse tasumiseks või teise pensionilepingu sõlmimiseks.

1.2.4. Kasumi jaotamine

Pensionilepingu tehnilised parameetrid – oodatava eluea eeldused, garanteeritud intressimäär ja tasude suurus – on iga kindlustusandja enda määrata. Reguleeritud on aga kindlustusandja kasumi jaotamist.

Kindlustusandja on kohustatud vähemalt 50% iga majandusaasta pensionilepingute tehnilisest kasumist jaotama pensionilepingute kindlustusvõtjatele ja soodustatud isikutele, suurendades tehnilise kasumi tekkimisele järgneval majandusaastal kõiki tulevase pensionimakseid. Kindlustusvõtjatele ja soodustatud isikutele tehnilise kasumi jaotamisel võetakse aluseks iga pensionilepingu osakaal tehnilise kasumi tekkimises.

Kui pensionilepingu tulevased pensionimaksed suureneksid jaotatud tehnilise kasumi arvel vähem kui 5% võrra, võib kindlustusandja jaotatud kasumi vastavalt kindlustusvõtjale või soodustatud isikule koos pensionilepingu järgse järgmise pensionimaksega välja maksta.

1.2.5. Pensionilepingute vahetamine ja pensionilepingu tagastusväärtus

Erinevalt täiendava kogumispensioni kindlustuslepingutest (III sammad) on pensionilepingut võimalik ka üles öelda. Pensionilepingu ülesütlemine on lubatud üksnes juhul, kui selle sõlmimisest on möödunud

vähemalt kolm aastat ning lepingu ülesütleamise avaldus on esitatud vähemalt kolm kuud enne pensioniaasta lõppu. Pensionilepingu ülesütleamise korral lõpeb leping jooksva pensioniaasta lõpus.

Pensionilepingu ülesütleisel ei maksta selle lepingu tagastusväärtust siiski kindlustusvõtjale välja. Ülesöeldud pensionilepingu tagastusväärtust saab kasutada üksnes kindlustusvõtja sõlmitud uue pensionilepingu kindlustusmaksena (tagastusväärtus kantakse vana pensionilepingu kindlustusandjalt uue pensionilepingu kindlustusandjale).

Pensionilepingu tagastusväärtus on lepingu tulevaste rahavoogude nüüdisväärtus pensionilepingu lõppemise hetkel. Pensionilepingu tagastusväärtus ei või olla väiksem selle lepingu tulevaste rahavoogude:

- 1) nüüdisväärtusest, mille arvutamisel on kasutatud lepingu garanteeritud intressimäära ning millest võib maha arvata lepingu ülesütleamise tasu, ega
- 2) nüüdisväärtusest, mille arvutamisel on kasutatud kindlustustegevuse seaduse § 76 lõike 2 alusel kehtestatud intressimäära ning millest võib maha arvata lepingu ülesütleamise tasu.

Pensionilepingu tulevaste rahavoogude nüüdisväärtuse arvutamisel võetakse aluseks selle lepingu:

- 1) pensionimaksud, millele lisanduvad lepingu sõlmimisel kokkulepitud kindlustusandjale makstavad lepingu täitmisega seotud tasud;
- 2) tagastusväärtuse arvutamise hetkel kehtivad eluiga kirjeldavad suremusnäitajad, mis on ühes vanuses meeste ja naiste puhul sama väärtusega.

Kui kindlustusvõtja soovib pensionilepingu üles öelda ning on esitanud selleks vastava avalduse, on tal võimalik kuni lepingu lõppemiseni oma otsusest taganeda, võttes esitatud avalduse tagasi.

1.3. Fondipension

Fondipension on osakuomaniku ja pensionifondivalitseja vahel kokku lepitud kava, mille alusel tehakse osakuomanikule perioodilisi väljamakseid pensionifondist kuni fondipensioni lõppemiseni. Fondipension hõlmab kõiki pensionifonde, mille osakuid osakuomanik omab (arvesse ei võeta osakuid, mille tagasivõtmine on investeerimisfondide seaduse alusel keelatud).

Fondipensioni kokkuleppimisel määrab osakuomanik selle arvestusliku kestuse aastates, mis ei või olla lühem fondipensioni minimaalsest arvestuslikust kestusest aastates. Fondipensioni arvestuslikku kestust arvestatakse vastavalt valitud väljamaksete sagedusele kuudes, kvartalites või pensioniaastates. Fondipensioni arvestuslik kestus väheneb fondipensioni kokkuleppimisest valitud sagedusele vastava perioodi möödumisel vastavalt ühe kuu, kvartali või pensioniaasta võrra. Pensioniaasta on üheaastane periood, mille arvestus algab fondipensioni puhul fondipensioni avalduse esitamise kuule järgneva kuu 1. kuupäeval.

Osakuomaniku, kelle osakute koguväärtus jääb alla 50-kordse rahvapensioni määra, fondipensioni minimaalne arvestuslik kestus on:

- 1) üksteist pensioniaastat, kui osakuomanik on 61–62-aastane;
- 2) kümme pensioniaastat, kui osakuomanik on 63–64-aastane;
- 3) üheksa pensioniaastat, kui osakuomanik on 65–66-aastane;
- 4) kaheksa pensioniaastat, kui osakuomanik on 67–68-aastane;

- 5) seitse pensioniaastat, kui osakuomanik on 69–70-aastane;
- 6) kuus pensioniaastat, kui osakuomanik on 71–72-aastane;
- 7) viis pensioniaastat, kui osakuomanik on 73–74-aastane;
- 8) neli pensioniaastat, kui osakuomanik on 75–76-aastane;
- 9) kolm pensioniaastat, kui osakuomanik on 77–78-aastane;
- 10) kaks pensioniaastat, kui osakuomanik on 79-aastane või vanem.

Kui fondipension lepitakse kokku täiendavateks väljamakseteks pärast vähemalt 700-kordse rahvapensioni määra ulatuses pensionilepingu sõlmimist, on fondipensioni minimaalne arvestuslik kestus:

- 1) viis pensioniaastat, kui osakuomanik on 60–64-aastane;
- 2) neli pensioniaastat, kui osakuomanik on 65–69-aastane;
- 3) kolm pensioniaastat, kui osakuomanik on 70–74-aastane;
- 4) kaks pensioniaastat, kui osakuomanik on 75-aastane või vanem.

Fondipensioni kokkuleppimisel määrab osakuomanik väljamaksete sageduse, mille kohaselt tehakse väljamakseid kas kord kuus, kord kvartalis või kord pensioniaastas. Kui väljamaksete sagedus on kord kvartalis või kord pensioniaastas, tehakse väljamakse valitud sagedusele vastava perioodi viimasel kuul.

Fondipensioni väljamaksete aluseks olev osakute arv leitakse iga kord enne väljamakse tegemist. Kui pärast fondipensioni kokkuleppimist omandatakse uusi osakuid, võetakse ka need järgmise väljamakse tegemisel arvesse. Osakuomanikule tehakse väljamakseid vastavalt osakute piirmäärale.

Osakute piirmäär on suurim punktide 1 ja 2, 1 ja 3 või 1 ja 4 kohaselt leitud osakute arvust:

- 1) osakuomanikule kuuluvate osakute arvu jagamisel valitud väljamaksete sagedusele vastavas arvestuses fondipensioni arvestusliku kestusega saadud osakute arv;
- 2) veerandi rahvapensioni määra jagamisel osaku puhasväärtusega saadud osakute arv, kui fondipensioni väljamakseid tehakse kord kuus;
- 3) kolmveerandi rahvapensioni määra jagamisel osaku puhasväärtusega saadud osakute arv, kui fondipensioni väljamakseid tehakse kord kvartalis;
- 4) kolmekordse rahvapensioni määra jagamisel osaku puhasväärtusega saadud osakute arv, kui fondipensioni väljamakseid tehakse kord pensioniaastas.

Kui osakuomanikul on mitme pensionifondi osakuid, võetakse osaku puhasväärtuseks erinevates pensionifondides osakuomanikule kuuluvate osakute arvuga kaalutud osakute puhasväärtuste aritmeetiline keskmine.

Osakuomanikul on õigus fondipensioni kokkuleppimisel ka määrata, et väljamaksete aluseks olev osakute arv leitakse üksnes osakuomanikule kuuluvate osakute arvu jagamisel valitud väljamaksete sagedusele vastavas arvestuses fondipensioni arvestusliku kestusega saadud osakute arvuga (punkt 1).

Kui osakuomanikul on mitme pensionifondi osakuid, jaotatakse väljamakse tegemiseks tagasivõtmisele kuuluvad osakud erinevate pensionifondide vahel vastavalt igas pensionifondis osakuomanikule kuuluvate osakute arvu osakaalule.

Fondipensiooni tingimusi on osakuomanikul õigus pärast fondipensiooni kokkuleppimist muuta. Muuta saab väljamaksete aluseks olevate osakute arvu määramise põhimõtteid ning väljamaksete tegemise sagedust.

Soovi korral võib osakuomanik kokkulepitud fondipensiooni ka lõpetada (selleks tuleb esitada vastav avaldus).

Fondipension lõpeb ja väljamaksete tegemine lõpetatakse ka siis, kui:

- 1) võetakse tagasi viimased osakuomanikule kuuluvad osakud ja tehakse neile vastav väljamakse;
- 2) osakuomanik sureb;
- 3) kõigi osakuomanikule kuuluvate pensionifondide osakute tagasivõtmine peatatakse investeerimisfondide seaduse alusel või
- 4) osakuomanikule, kelle osakute koguväärtus oli fondipensiooni kokkuleppimisel alla 50-kordse rahvapensiooni määra, kuuluvate osakute koguväärtus kasvab 50-kordse rahvapensiooni määraga võrdseks või sellest suuremaks.

1.4. Ühekordne väljamakse

Kui osakute koguväärtus on kogumispensionile minnes võrdne 10-kordse rahvapensiooni määraga või on sellest väiksem või osakute koguväärtus on vähenenud sellise summani fondipensiooni väljamaksete tulemusel, on osakuomanikul õigus nõuda kõigi osakute tagasivõtmist ning neile vastava summa korruga väljamaksmist (ühekordne väljamakse).

Sama piirmäära kohaldatakse ka osakute suhtes, mis on jäetud pensionifondi pärast pensionilepingu sõlmimist.

Kui osakuomanik omandab pärast ühekordse väljamakse avalduse esitamist, kuid enne ühekordse väljamakse tegemist, täiendavalt osakuid:

- 1) võetakse kõik osakuomanikule kuuluvad osakud tagasi ja tehakse ühekordne väljamakse, kui täiendavalt omandatud osakute väärtus ei ole suurem kui 10-kordne rahvapensiooni määr;
- 2) võetakse tagasi osakud, mis kuulusid osakuomanikule ühekordse väljamakse avalduse esitamisel ja tehakse vastavas summas väljamakse, kui täiendavalt omandatud osakute väärtus on suurem kui 10-kordne rahvapensiooni määr.

Seega tehakse hiljem omandatud osakute puhul vahet vastavalt nende väärtusele. Põhjuseks on siin see, et kui täiendavalt omandatud osakute väärtus on väiksem kui 10-kordne rahvapensiooni määr, oleks osakuomanikul (pärast esimese avalduse rahuldamist, s.t pärast esimese ühekordse väljamakse saamist) õigus ka täiendavalt omandatud osakud ühekordse väljamaksena võtta. Seega ei oleks siin kahe avalduse esitamine põhjendatud. Kui täiendavalt omandatud osakute väärtus on aga üle 10-kordse rahvapensiooni määra, ei ole osakuomanikul nende osas ühekordseks väljamakseks õigust (väljamaksete saamiseks tuleks siis kokku leppida fondipension).

Kui osakuomanik omandab uusi osakuid pärast ühekordse väljamakse saamist, on tal õigus uuele ühekordsele väljamaksele, kui nende uute osakute koguväärtus ei ületa 10-kordset rahvapensiooni määra.

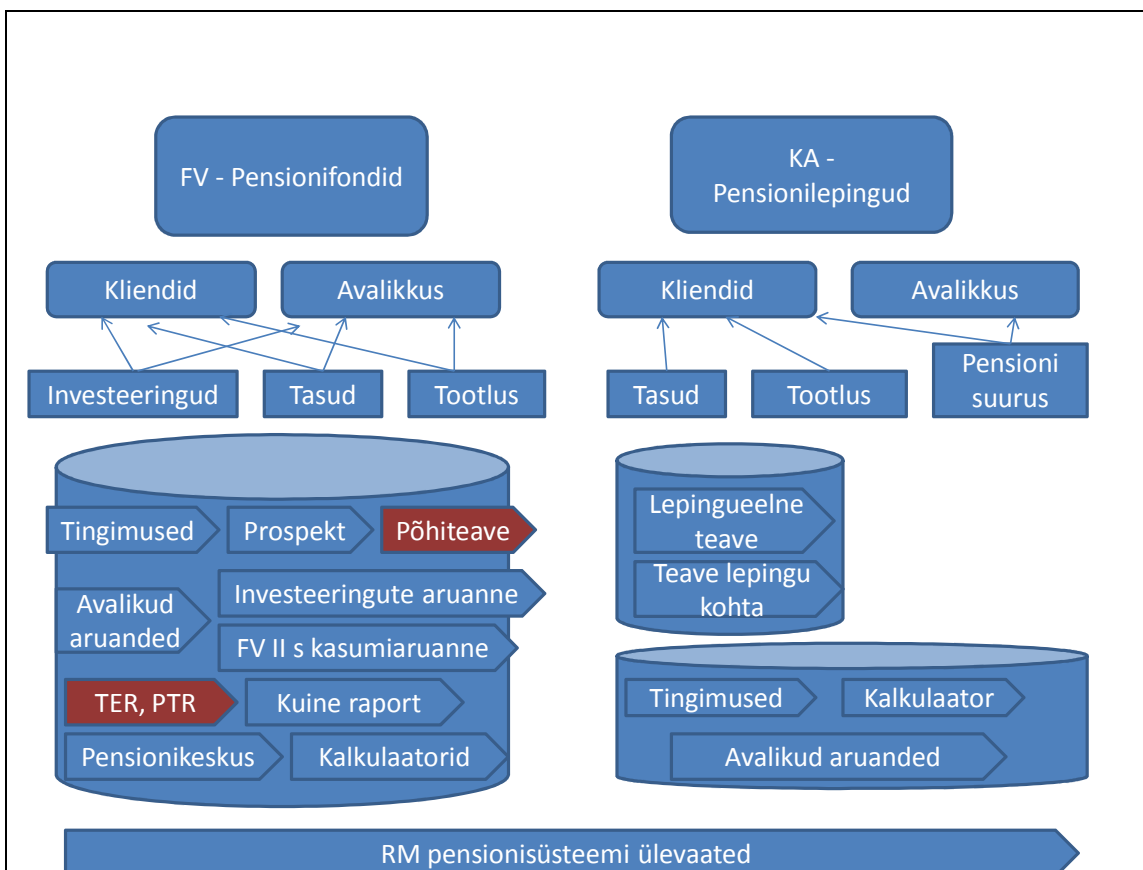
Protsessi lihtsustamiseks näeb regulatsioon ette ka väljamakse tegemise automaatika: kui osakuomaniku pensionikontol on makse tasumise kohustuse lõppemisele järgneva aasta 1. aprilli seisuga osakud, mille

koguväärtus ei ületa 10-kordset rahvapensioni määra, korraldab registripidaja ühe kuu jooksul nende osakute tagasivõtmise ja teeb osakuomanikule vastavas summas ühekordse väljamakse.

1.5. Läbipaistvus

Süsteemi läbipaistvuse kirjeldamisel saab pensionifondide ja pensionilepingute kohta avaldatavat teavet vaadata eraldi klientidele (osakuomanikud ja kindlustusvõtjad) ja avalikkusele suunatuna (vt joonis 1).

Suur osa pensionifondide regulatsioonist on esitatud investeerimisfondide seaduses ning seal on detailselt reguleeritud ka pensionifondide kohta teabe avaldamist. Pensionifondidesse kogutava vara väärtust mõjutavad investeringud, tootlus ja fondivalitseja võetavad tasu. Teave kõigi kolme olulise komponendi kohta on kättesaadav nii osakuomanikele kui ka avalikkusele. Kõigile on kättesaadavad pensionifondi tingimused ja prospekt, fondivalitseja ja pensionifondide avalikud aruanded, sh pensionifondide investeringute aruanded ja fondivalitseja II samba kasumiaruanne, fondivalitsejad koostavad omal initsiatiivil oma pensionifondide käekäigu kohta kuiseid raporteid, palju infot on „Pensionikeskuse“ veebilehel ja Finantsinspektsiooni tarbijaveebis „Minu raha“ on kättesaadavad mitmed kalkulaatorid. Uuendustena on lähitulevikus pensionifondide kohta juurde tulemas veel põhiteabe leht, kus esitatakse kõige olulisem info pensionifondi kohta, ning TER-i (kogukulu suhtarv) ja PTR-i (vara käibe suhtarv) avaldamine „Pensionikeskuse“ veebilehel. Sama teave ja samad allikad on kasutatavad ka väljamaksete kontekstis.

Joonis 1. Avalik ja personaalne teave

Allikas: Rahandusministeerium

Nii keskendutakse väljamaksete regulatsioonis pensionilepingute kohta teabe esitamisele. Seejuures on kehtivas regulatsioonis rõhk pensionilepinguid sõlmivate kindlustusvõtjate teavitamisel. Nõuded avalikkusele esitatava teabe kohta sisuliselt puuduvad. Erandiks on siin registripidaja kohustus pidada oma veebilehel pensionilepingute kalkulaatorit, mille abil saab arvutada erinevate kindlustusandjate pakutavate pensionilepingute alusel makstavate pensionide suurus, ning kindlustusandjate kohustus selle kalkulaatori tarbeks andmeid anda. Seda kalkulaatorit saavad kasutada kõik, seega võib öelda, et pensioni suurus on avalikkusele kättesaadav info. Kindlustusandjate üldisest regulatsioonist tulenevalt peavad avalikkusele kättesaadavad olema ka kindlustusandjate majandusaasta aruanded. Kindlustusandja veebilehelt on leitavad pensionilepingu tingimused. Koos uue kindlustustegevuse seaduse⁵ jõustumisega tekib kindlustusandjatel kohustus esitada oma raamatupidamise aastaaruande lisana pensionilepingute aruanne. Sisuliselt on tegemist ühte liiki lepinguid puudutava kasumiaruandega. Kindlustusandja on küll kohustatud ka KoPSi kohaselt sõlmitud pensionilepingute kindlustusvõtjad neile jaotatud kasumist teavitama. Uutest aruannetest saab olema võimalik infot koguda ka kindlustusandja varasema kasumi jaotamise ajaloo kohta.

Kord aastas teeb pensionisüsteemi ülevaateid Rahandusministeerium. Need ülevaated on „Pensionikeskuse“ veebilehel kõigile huvilistele kättesaadavad.

Teave, mille kindlustusandja on kohustatud kindlustusvõtjale enne pensionilepingu sõlmimist andma, on reguleeritud KoPS §-s 50. Erinevalt tavapärase elukindlustuslepingute sõlmimisele esitatud nõuetest kohustatakse kindlustusandjat esitama kindlustusvõtjale võrdlusena ka pakkumuse aluseks olevatel andmetel põhineva pensioni suurus KoPS §-s 45 sätestatud tingimustele vastava pensionilepingu puhul ja tingimused, mille poolest pakutav on erinev, kui pakkumus tehakse KoPS §-s 46 sätestatud eritingimustel pensionilepingu sõlmimiseks. Kui kindlustusandja soovib pakkuda pensionilepinguid, mis vastavad mõnele KoPS §-s 46 sätestatud tingimusele, on ta kohustatud pakkuma ka lepinguid, mis vastavad KoPS §-s 45 kehtestatud tingimustele, ning eritingimuse mõju kajastamiseks esitama alati KoPS §-s 45 kehtestatud tingimustele vastava pensionilepingu pakkumuse. Nimetatud kohustus tagab selle, et kindlustusvõtjale tekib teave erinevate tingimuste mõjust pensioni suurusele, mis võimaldab tal hinnata, kas võimaliku eritingimuse hind on talle vastuvõetav.

Ühtlasi on kindlustusandja kohustatud tutvustama pakutava pensionilepingu tingimusi, sealhulgas pensioni suurust, sagedust ja alguse aega, garanteeritud intressimäära, kõigi pensionilepinguga seotud tasude suurust ning pensionilepingu ülesütlemise tingimusi. Kindlustusandja peab muu hulgas selgitama kindlustusvõtjale pensioni ja pensionilepingu tagastusväärtuse kujunemise põhimõtteid, tehnilise kasumi määramise ja jaotamise põhimõtteid ning pensioni maksustamise üldisi põhimõtteid.

Lisaks pensionilepingu sõlmimise eelsele teavitamisele on kindlustusandja kohustatud kindlustusvõtjale esitama teatud andmeid ka pensionilepingu kehtivuse ajal. Kord aastas tuleb kindlustusvõtjat teavitada näiteks pensioni suurusest, pensionilepingu alusel võetud tasudest, perioodi jooksul määratud kasumist ja pensionilepingu tagastusväärtusest.

Kui vaadata pensionilepingu kolme olulist tegurit – pensioni suurust, tootlust ja tasusid –, on need kõik kolm kindlustusvõtjale ka kättesaadavad. Avalikkusel on võimalik „Pensionikeskuses“ avaldatud pensionilepingute kalkulaatori abil arvutada aga vaid pensioni suurust.

---

⁵ Uus kindlustustegevuse seadus on analüüsi koostamise ajal Riigikogus menetluses.

Kokkuvõttes on pensionifondide kohta kättesaadav info (nii personaalne kui avalik) piisavalt mahukas. Osakuomanik näeb küll oma varade seisu ja pääseb ligi ka oma sissemaksete andmetele, kuid isiklikku vaadet, mida oleks mugav kasutada, praegu ei ole. Pensionilepingute puhul on olukord mõneti vastupidine – kindlustusvõtjale on kättesaadav küllaltki palju infot, kuid avalikkuse jaoks on sisuliselt tegemist musta kasti süsteemiga. Kindlustusvõtjal puuduvad andmed pensioni arvutamisel kasutatud oodatava eluea eelduste kohta. Avalikkuse jaoks on tühimik suurem, sest puudub info ka kindlustusandjate võetavate tasude ja garanteeritud intressimäära kohta.

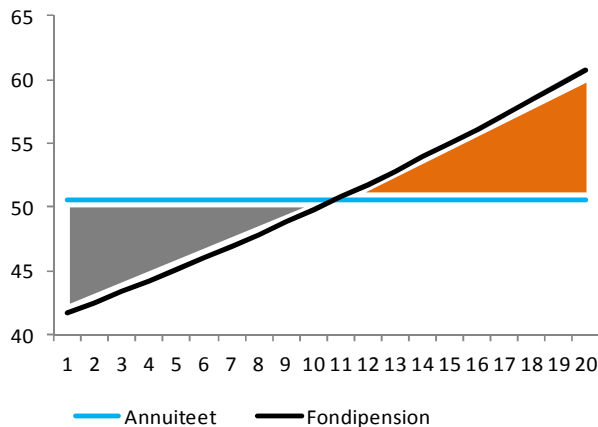
1.6. Pensioni ostujõud

Kehtiv kohustusliku kogumispensioni regulatsioon pensioni ostujõu küsimust eraldi ei adresseeri. Fondipensioni klientidele tehakse väljamakseid pensionifondidest, seega sõltub pensionivara suurus siin ka väljamaksete faasis otseselt pensionifondide investeringute tulemustest. Kui pensionifondide reaaltootlused on positiivsed, säilib ka fondipensioni ostujõud.

Et ostujõud on seotud pensioni adekvaatsusega, kus lähed arvesse vaid pensionid, mida makstakse pensionisaaja elu lõpuni, keskendutakse käesolevas punktis pensionilepingutele ja nende alusel makstava pensioni ostujõule.

Pensionilepingud on sõlmitud põhimõttel, kus väljamaksed on konstantsed. Kindlustusvõtja teenib küll kindlustusandja tehtud investeringutelt kokkulepitud intressi, kuid see intress on pensioni suuruse arvutamisel juba arvesse võetud ja kindlustusandjale kantud summa koos intressiga makstakse kindlustusvõtjale välja võrdsete summadena. Seega võiks väita, et kui kindlustusandja kasumit ei jaga, siis konstantse annuiteedi puhul hakkab pensioni ostujõud edaspidi THI võrra vähenema. Samas, kui vaadata pensionile mineku hetkeks kogutud summa ostujõu säilimist, siis sõltuvalt intressist ja THI-st tagab ka fikseeritud summaga annuiteet teatud perioodil selle summa ostujõu säilimise. Teisisõnu, kuivõrd teenitav intress makstakse välja võrdse summana, siis esialgu ületab annuiteedi väärtus ostujõudu, kuid jääb hiljem sellele alla.

Joonisel 2 on toodud lihtsustatud näide, kus 10 000-eurose kogutud summa eest on võimalik valida kas annuiteet (keskmine oodatav eluiga 20 aastat) või 20-aastane fondipension, kus väljamakstavate osakute arv on fikseeritud. Eeldatud on, et nii fondi tootlus, annuiteedi intressimäär kui ka THI on 2%. Sisuliselt on fondipensioni joon võrdne THI kasvuga. Hall kolmnurk iseloomustab esimestel pensioniaastatel annuiteedi ostujõudu ületavat osa ja oranž kolmnurk ostujõule allajäävat osa. Oluline on siin märkida, et eelduste muutmisel muutuvad ka tulemused.

Joonis 2. Näide kogutud pensionivara ostujõu säilimisest annuiteedi ja 20-aastase fondipensioni puhul (horisontaalteljel väljamaksete aastad, vertikaalteljel pension eurodes)

Allikas: Rahandusministeeriumi arvutused

Regulatsioon lubab küll sõlmida ka kasvavate pensionimaksetega pensionilepinguid (kasvav annuiteet), kuid praktikas selliseid lepinguid kindlustusandjad ei paku. Seega on pensionilepingute puhul sisuliselt ainus instrument, mis arvatud pensioni ostujõu küsimusega mingil määral tegeleb, kindlustusandjate kasumi jaotamise kohustus – jaotatava kasumi arvelt tuleb kindlustusandjatel suurendada makstavaid pensione.

Kasvava pensionilepingu (sh indekseeritud annuiteedi) ja kasumi jaotamise kohustuse kõrval toimib pensioni ostujõu vähenemise riski maandajana ka investeerimisriski jätmine pensionisaaja kanda (investeerimisriskiga annuiteet või fondipension, sh klassikaline fondipension (*programmed withdrawal*)). Nii kasumi jaotamise kui ka investeringutest sõltuvate väljamaksete puhul on võimalik, et makstav pension aja jooksul suureneb. Siiski pole jaotatava kasumi tekkimine ega positiivsed investeerimistulemused garanteeritud, positiivsete tulemuste olemasolul pole jälle tagatud see, et saadud kasu inflatsiooni ületab.

Et II sammu on loodud täiendama I samba pensioni ja neid kahte sammast on süsteemselt õige koos käsitleda, on pensionilepingute alusel makstava pensioni ostujõudu võimalik vaadata ka koos I samba pensioniga. Nii on võimalik eeldada, et I ja II samba pension kokku peab tagama ostujõu säilimise. Kui II samba pension on konstantne ja I samba pensioni indekseeritakse, säilib pensionide ostujõud, kui indeks ületab piisavas ulatuses inflatsiooni.

Riikliku pensionikindlustuse indeks sõltub 80% ulatuses sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa laekumise kasvust ja 20% ulatuses tarbijahinna indeksi kasvust. Sotsiaalmaksu laekumine sõltub omakorda peamiselt nominaalpalga kasvust ja tööhõive muutusest. Nominaalpalga kasvu saab jagada palga reaalkasvuks ja THI kasvuks. Kui teha lihtsustatud võrrand ja panna võrrandi ühele poole pensioniindeks ja teisele poole THI, siis sealt tuleneb, et pensioniindeks ületab THI-d juhul, kui reaalkasvu ja tööhõive kasvu korrutis on positiivne.

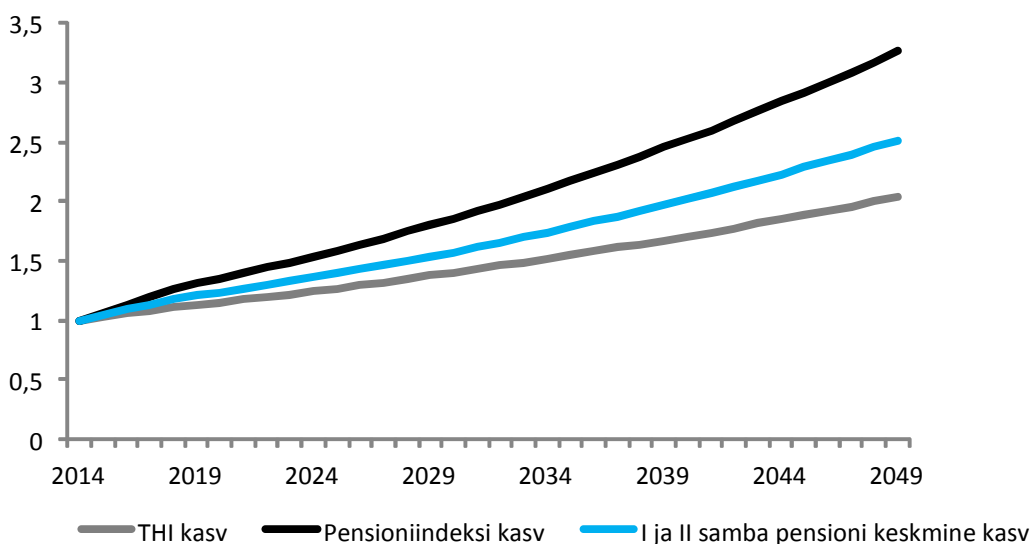
Palga reaalkasvu saab pikas perspektiivis teatud eelduste korral võrdsustada töajõu tootlikkuse kasvuga. Euroopa Komisjon on järgmiseks 40 aastaks prognoosinud Eesti töajõu tootlikkuse kasvuks keskmiselt 2,1% aastas. Tööhõive muutus omakorda sõltub tööeas olevate inimeste arvust, töajõus osalemise määrast ja

töötusest. Ilmselt kõige enam mõjutab Eesti tööhõive muutust tulevikus tööeas olevate inimeste arv, mis teadaolevalt väheneb. Tulenevalt sellest on Euroopa Komisjon prognoosinud tulevikus tööhõive vähenemist keskmiselt 0,6% aastas. Kokku teeb see reaalsalga kasvuks umbes 1,5% aastas. Seega suudab I samba pensioniindeks nende prognooside järgi THI-d tulevikus ületada 1,5% võrra aastas. Rahandusministeeriumi pensionide pikaajalise prognoosimudeli kohaselt moodustab tulevikus, mil inimeste II samba kogumisperiodid on võrdsed kogu töötamise aastatega, keskmine II samba pension umbes 1/3 keskmisest I ja II samba pensionist kokku. Lühemate kogumisperiodide korral on II samba osakaal keskmiselt sellest väiksem. Madalapalgalistel on II samba osakaal keskmisest mõnevõrra madalam ja kõrgepalgalistel jälle kõrgem. Et eelnevate eelduste kohaselt on I samba pensioniindeks pikaajaliselt keskmiselt umbes 1,5% võrra kõrgem THI-st (Eestile prognoositakse umbes 2% pikaajaliselt), ületab keskmise I ja II samba pensioni kasv kokku THI kasvu ja pensionide ostujõud säilib isegi, kui II samba pension ajas ei kasva.

Üldistatult saab öelda, et I ja II samba pensioni ostujõud säilib, kui kehtib võrratus:

$$(I \text{ samba pensioniindeks}) * (1 - (II \text{ samba osakaal inimese kogupensionist})) > THI.$$

Joonisel 3 on esitatud näitlik arvutus pensioni kasvu kohta, kus inimene saab keskmist pensioni, läheb pensionile 2015. aastal ja II sammas moodustab kogu tema pensionist 1/3.

Joonis 3. I ja II samba pensioni ostujõud

Allikas Rahandusministeeriumi arvutused, Euroopa Komisjoni prognoos

Oluline on siiski märkida, et kuigi pensionide ostujõud peaks eelduste kohaselt säilima, alaneb pensionide ja keskmise palga suhe siiski oluliselt, kuivõrd I samba indeksi kasv saab eelduslikult olema väiksem kui keskmise palga nominaalkasv. Seega pensionäride ostuvõime võrreldes palgatöötajatega siiski väheneb. Juhul kui I ja II samba pensioni keskmine kasv jääb pensionil oleku ajal võrdseks THI kasvuga, jääb ka pensionide ostujõud pensionil olemise ajal konstantseks ehk pensionär ei suudaks ainult pensionist tulenevalt oma elujärge parandada.

1.7. Konkurents

Konkurents sunnib pakkuma turu vastaspoolele huvipakkuvaid hüviseid mõjusamalt, kui seda mingid üleskutsed või määrused iganes teevad. Tegusat konkurentsi iseloomustavad:

- 1) turu struktuur (kontsentratsioon, tõkked);
- 2) turu käitumine (konkurentsiinstrumendid);
- 3) turu tulemused (hind, kogus, kvaliteet, kulud, kasum).

Nimetatud tegurite hindamisest on kujunenud ka konkurentsipoliitikas kolm põhilist konkurentsi tegususe hindamise suunda ehk konkurentsi hinnatakse turu tulemuste, turu käitumise või turu struktuuri alusel. Iseseisva kriteeriumina on turu tulemused konkurentsi hindamiseks siiski sobimatud. Näiteks on kasumi suuruse järgi väga raske, kui mitte võimatu, hinnata konkurentsi. Väide, et kõrgem kasum tähendab puuduvat konkurentsi, ei kehti alati (tegemist võib olla näiteks puuduva konkurentsisurve tagajärjel tekkinud alusetu monopoolse kasumiga, aga ka eduka ja areneva ettevõtte pioneerikasumiga).

Turu käitumise seisukohast on soovitud kahe vormi – loominguine turu käitumine, mis viib innovatsioonikonkurentssini, ja kohanduv turu käitumine, mis viib imiteerimiskonkurentssini – vaheldumine (ajutine monopol, mis tekib üksikute turuosaliste uuendustest tuleneva eristumisega, ja ajutine isopol, kus jäljendamise tagajärjel on kõik turuosalised võrdsed). Isegi kui protsess kulgeb väliselt ideaalses vormis (innovatsioonikonkurents ja imiteerimiskonkurents vahelduvad), ei ole garanteeritud see, et turuosalised kasutavad üksnes soovitavaid käitumisviise. Seega pole oluline niivõrd turustruktuuri muutlikkus ise, vaid toimingud, millega see saavutatakse. Nii peaks järelduste tegemiseks analüüsima ka üksikuid turu käitumise tüüpe ning hindama nende sobivust tegusa konkurentssiga.

Turu struktuuri traditsioonilisteks tunnusteks on turuosaliste arv ja nende turuosade jaotus, s.t kontsentratsioon ning kaupade ja kaubagruppide arv ja jaotus turul ehk toodete või teenuste eristumis- või homogeensumäär. Turu struktuuri ja turu käitumise vahel üksühene seos puudub. Näiteks eeldab täiusliku konkurentsi hüpotees, et ettevõtete suur arv ja turu täielik homogeensus mõjuvad nii turu käitumisele kui ka tulemustele soodsalt. Masstootmise hüpoteesi kohaselt on aga suuruse eeliste tõttu majanduslikult efektiivsemad just suurettevõtted ning turgude tegusus tõuseb koos ettevõtete arvu vähenemisega. Mitmekesisuse hüpotees eeldab optimaalse turu struktuurina toodete või teenuste eristumist keskmisel määral. Siiski näitavad kogemused, et mõned struktuurid soodustavad problemaatilist turu käitumist. Eelkõige on sellisteks püsivalt kinnistunud kõrge kontsentratsiooniga turud, mitte lühiajalised pioneeripositsioonid. Näiteks peetakse kriitiliseks turu struktuuriks 30–40% turuosa saavutamist ühe ettevõtte poolt või siis teatava *Hirschman-Herfindahli* indeksi taseme (USA-s 1600) ületamist (kvantitatiivne hinnang). Oluliseks mõõdikuks on siiski ka konkurentidest ja äripartneritest üleolek (finantspositsioon, põimumine teiste ettevõtetega, juriidilised või majanduslikud sisenemistõkked teisele ettevõtetele, partnerite sõltuvus ettevõttest, nende valikuvõimaluste puudumine)⁶.

Nii kohustuslike pensionifondide turg kui ka pensionilepingute kindlustusturg on üles ehitatud konkurentssile. Kohustusliku kogumispensioni väljamaksete põhilahenduseks on pensionilepingud, kus kindlustusandjad konkureerivad eelkõige pensioni suuruses (lepingu sõlmimistasu ja haldustasud on sellest juba maha arvatud) ning tervikuna parema ja mugavama teenuse pakkumises. Pensioni suuruse kõrval

---

⁶ Jüri Sepp „Konkurentsipoliitika: eesmärgid, diagnostika ja ravi“

konkureeritakse ka lepingu ülesütleamise tasus, kasumi jaotamises ja pensionilepingu muudes tingimustes (nt garantiiperioodiga lepingu pakkumine, suureneva pensioniga lepingu pakkumine jne). Pensionifondide vaheline konkurents peaks toimima eelkõige tootluse kaudu, mis ühest küljest näitab fondivalitseja edukust ja teisest küljest on ka osakuomaniku jaoks kõige olulisemaks teguriks tema pensionivara maksimeerimisel. Konkurents tootluse kaudu peaks ideaaljuhul reguleerima ka süsteemi efektiivsust ehk pensionifondide tasusid, sest tasusid alandades on võimalik näidata kõrgemat netootlust. Siiski tuleb arvestada, et olemuslikult on tasude alanemise ja konkurentsi vahel teatud vastuolu, sest konkurents toimub suuresti läbi müügitöö, millega kokkuvõttes aga kaasnevad suuremad kulud. Samuti tuleb arvestada, et tasude alandamisel võib tekkida küll konkurentsieelis, kuid kui see ei too kaasa piisaval arvul uusi kliente ja fondimahtude tõusu, ei pruugi see rahaliselt olla fondivalitsejale siiski kasumlik. Nii on teatud regulatsioon süsteemis ilmselt õigustatud (nt tasude piirmäärade kehtestamine). Väljamaksete lahenduste pakkumisel fondivalitsejad omavahel otseselt ei konkureeri, sest nii fondipensioni kui ka ühekordse väljamaksega hõlmatakse korraga kõik pensionifondid (ka erinevate fondivalitsejate valitsetavad), mille osakuid osakuomanik omab. Küll on osakuomanikul ka väljamaksete faasis võimalik pensionifonde vahetada ning sobiva riskitaseme ja parema tootlusega pensionifondi kasuks otsustada.

Käesolevas dokumendis hinnatakse turu struktuuri ja ei püüta kõikehõlmavalt analüüsida kohustusliku kogumispensioni väljamaksete teenusepakkujate konkurentsi.

Siinkohal on oluline ära märkida, et turusituatsioonid on kohustusliku kogumispensioni kogumise ja väljamaksete faasis väga erinevad, sest klientide arv erineb neis süsteemi osades oluliselt. II samba loomise järel liitus süsteemiga kohe palju inimesi. Et eakamaid liitunud oli siiski vähem, tekib kindlustusandjatel II samba kliente oluliselt aeglasemas tempos. Et alguses käivitatus kogumisfaas üksi, on selle faasi ajalugu pikem. Seega on kaks turgu – turud, kus tegutsevad pensionilepinguid sõlmivad kindlustusandjad ja kohustuslike pensionifonde valitsevad fondivalitsejad, – ka erinevas arengufaasis. Et kindlustusandjate pakutavate pensionilepingute kõrval tehakse väljamakseid ka fondipensioni või ühekordsete väljamaksetena, tegutsevad pensionifondivalitsejad lisaks kogumisfaasile ka väljamaksete faasis.

Pensionilepinguid pakuvad praktikas kaks kindlustusandjat ja üks filiaal, seega on turuosalisi siin kolm. Kogutud kindlustusmaksete alusel on turuosad 62%, 20% ja 18%. (Kindlustusandjate turuosadest tehakse ülevaade käesoleva osa punktis 2.2.1, vt joonist 12.) Pensionilepingute *Hirschman-Herfindahli* indeks on 4568, mis tähendab, et turu kontsentratsioon on väga kõrge. Kontsentratsiooni peetakse ohtlikuks, kui *Hirschman-Herfindahli* indeks on üle 1600, ja kõrgeks, kui see on üle 2500. Arvestades nii turuosasid kui ka *Hirschman-Herfindahli* indeksit, on pensionilepingute puhul tegemist äärmiselt kõrge kontsentratsiooniga turuga. Et turuosalisi on vaid kolm, on sellise turu kontsentratsioon väga kõrge, sõltumata konkreetsetest turuosadest (ka võrdsete turuosade puhul oleks *Hirschman-Herfindahli* indeks üle 3000). Selle indeksi kontekstis tuleb arvestada ka Eesti väiksusega ja nii ei pruugi indeksi mõttes soovitud tulemus (nt *Hirschman-Herfindahli* indeks alla 1600) olla üldse praktikas saavutatav.

Kui vaadata konkurentidest ja äripartneritest üleolekut, siis saab väita, et eksisteerib klientide sõltuvus pensionilepinguid pakkuvatest kindlustusandjatest ja sisuliselt on valikuvõimalused väga piiratud. Et II sambast pensioni saamiseks tuleb osakuomanikel, kel on raha kogutud vähemalt 50-kordse rahvapensioni määra jagu, sõlmida pensionileping, on nad kindlustusandjatest sõltuvad. Seejuures on valida kolme teenusepakkuja ja kolme liiki pensionilepingute tingimuste vahel. Klientide leidmiseks on kindlustusandjatel võimalik kasutada samasse gruppi kuuluva fondivalitseja pensionifonde või teha kokkuleppeid grupiväliste

teenuseosutajate klientide teenindamiseks (põimumine teiste ettevõtetega). Arvestades, et kindlustussektor tervikuna on reguleeritud tegevusvaldkond, kus kehtivad kõrged nõudmised kapitalile, juhtimisele ja teenuse osutamisele, eksisteerivad siin selgelt ka juriidilised ja majanduslikud sisenemistõkked teistele ettevõtetele. Lisaks regulatsioonist tulenevatele nõuetele seab piirangud ka Eesti väiksus ja sellest tulenev klientide suhteline vähesus. Viimasega tuleb eriti arvestada ajal, mil väljamakseid saavad suhteliselt vähesed inimesed, kellest omakorda on pensionilepingu sõlmimiseks piisavalt raha jõudnud koguda veel vähem inimesi.

Arvestades, et Eesti kindlustusturul tegutseb lisaks praegustele pakkujatele veel vaid kaks kindlustusandjat, on potentsiaal konkurentsi oluliseks suurenemiseks teenusepakkujate arvu mõttes piiratud. Kui vaadata kogu elukindlustusturgu, kus tegutsevad viis turuosalist, oli *Hirschman-Herfindahli* indeks (2013. aasta andmetel Eestis kogutud kindlustusmaksetele vastavate turuosade põhjal) 2591. Suurim turuosa küündis siin 37,9%-ni. Nii on ka kogu elukindlustusturu kontsentratsioon kõrge. Arvestades kehtivaid kõrgeid nõudmisi teenuse pakkumisele ning turu väiksust ja klientide vähesust, on selline turu struktuur ilmselt ka mõneti möödapääsmatu.

Põhjusi, miks kaks kindlustusandjat on seni jäänud pensionilepingute sõlmimisest kõrvale, on mitmeid. Il samba väljamakseid on tehtud suhteliselt lühikest aega ning pensionilepingute mahud on esialgu väikesed (pensionilepingute klientide väike arv ja suhteliselt väikesed kogutud summad). Väikestest mahtudest tingituna on teenuse pakkumisega kaasnevad kulud suuremad. Samuti on hinnatud kõrgeks ärriske (kindlustusandja kohustus kanda investeerimisriski, pensionilepingute vahetamise tingimused ning kohustus jaotada tehnilist kasumit). Pensionilepingute väikeste mahtude taga on ühelt poolt asjaolu, et eakamaid inimesi liitus kohustuslike pensionifondidega vähem. Teisalt on lühikesest kogumisperiodist tingituna inimeste pensionikontodel ka suhteliselt väikesed summad.

Nagu eespool öeldud, ei saa pelgalt turu struktuuri pinnalt siiski anda hinnanguid, milline on selle mõju turu käitumisele või turu tulemustele.

Erinevalt kogumisfaasist väljamaksete faasis järelturgu praktiliselt ei eksisteeri. Seaduse kohaselt on pensionilepingute ja kindlustusandjate vahetamine küll lubatud, kuid tehingute aktiivsus ei saa siin ilmselt kunagi olema selline, nagu see on pensionifondide puhul ning see pole ka eesmärk (tavaliselt pole annuiteetlepinguid üldse lubatud vahetada). See aga omakorda piirab konkurentsi⁷.

Kokkuvõttes võib öelda, et kindlustusandjad tegutsevad pensionilepingute pakkumisel piiratud konkurentsi tingimustes, sest:

- 1) teenusepakkujaid on vähe;
- 2) teenustel on sarnane iseloom;
- 3) eksisteerivad turule sisenemise takistused.

Piiratud konkurentstile on iseloomulik ka osaline kontroll hinna üle. Kindlustusandjate võetavaid tasusid ja pensioni suuruse arvutamisel kasutatavaid oodatava eluea eeldusi ega garanteeritud intressimäära seaduses küll reguleeritud ei ole ning need kujunevad kindlustusandjate vahelises konkurentsis, kuid

---

⁷ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kokkuvõtte konkurentsiolukorra analüüside metoodika uuringust: „Pensionilepingu vahetamisel tekivad kindlustusvõtjal ümberlülituskulud. Ümberlülituskulude sisseviimine (ka suurendamine) võib vähendada konkurentsi pakkujate – kindlustusandjate – seas. Sõltumata ümberlülituskulude tekke põhjusest, takistavad sellised kulud nii uute sisenejate tulekut turule kui ka turuosade ümberjagamist olemasolevate ettevõtete vahel.“

kindlustusvõtjate huvide kaitseks on kindlustusandjatele pandud kohustus jaotada oma kindlustusvõtjatele pensionilepingute tehnilist kasumit. Tehniline tulem kujuneb tasude ja kulude erinevusest, oodatava eluea eelduste ja tegeliku suremuse vahest ning garanteeritud intressi ja tegelike investeerimistulemuste erinevusest. Kindlustusandjal tekib kasumi jaotamise kohustus, kui tema pensionilepingute tehniline tulem on positiivne. Seega võib öelda, et siin eksisteerib ka osaline kontroll hinna üle.

Praktikas on klientidele kasumit jaotatud ka siis, kui pensionilepingute tehniline tulem oli tegelikult negatiivne (vt ka käesoleva osa punkti 2.2.1). Seega otsivad kindlustusandjad lahendusi, kuidas oma klientide jaoks atraktiivsemad olla ja ei saa väita, et konkurents pensionilepingute pakkumises üldse ei toimi. Samuti võib öelda, et vaatamata piiratud konkurentsi tingimustele on pakutavad pensionid piisavalt erineva suurusega, erinevused kindlustusandjate tasudes on aga kordades veel suuremad.

Kohustuslike pensionifondide turul oli 2013. aasta seisuga kuus pensionifondivalitsejat kahekümne kolme pensionifondiga, 2014. aasta lõpuks oli pensionifondivalitsejate arv langenud viiele ja pensionifondide oma kahekümnele. Et turuosaliste arv on vähenenud, on kohustuslike pensionifondide turu puhul võetud aluseks 2014. aasta lõpu andmed, mil pensionifondivalitsejate turuosad olid järgmised: 40%, 21%, 21%, 10% ja 8%.

Pensionifondivalitsejate *Hirschman-Herfindahli* indeks on 2655. Kuigi see on oluliselt madalam pensionilepinguid sõlmivate kindlustusandjate omast, iseloomustab see siiski turu kõrget kontsentratsiooni.

Kui vaadata konkurentidest ja äripartneritest üleolekut, saab väita, et ka siin eksisteerib klientide sõltuvus pensionifondivalitsejatest, sest pensioni kogumine on kohustuslik. Tulenevalt kohustuslike pensionifondide arvukusest, erinevatest strateegiatest ja väga erinevatest tulemustest on valikuvõimalusi osakuomanikel siiski rohkem kui näiteks pensionilepingute kindlustusvõtjatel. Kohustusliku kogumispensioni avaldusi võtavad vastu kontohaldurid (pangad), mistõttu on müügieelis suurematesse finantsgruppidesse kuuluvatel fondivalitsejatel (põimumine teiste ettevõtetega). Finantssektorile iseloomulikult eksisteerivad pensionifondivalitsejate puhul selgelt nii juriidilised kui ka majanduslikud sisenemistõkked teistele ettevõtetele. Regulatsiooni kõrval piirab ka siin turule sisenemist Eesti väiksus ja sellest tulenev klientide suhteline vähesus.

Eraldi küsimuseks on, kas kohustuslike pensionifondide puhul võiks turu struktuuri hindamisel aluseks võtta fondi valitsejate asemel pensionifondid, arvestades, et pensionifondid on eraldiseisvad varakogumid, kus on erinevad investeerimisstrateegiad, erinevad tootlused ja erinevad tasud. Sisuliselt võiksid pensionifondid regulatsiooni lubades olla ka teises juriidilises vormis (nt aktsiaseltsina asutatud) ja isevalitsetavad, millisel juhul tulekski neid võtta kui iseseisvaid turuosalisi.

Kui võrrelda meie suurimaid fonde välismaiste pensionifondidega, siis on ka need suhteliselt väikesed. Samas prognoosides fondimahtude kasvu tulevikku, ei saa ka öelda, et fonde oleks liiga palju. Seega saab väita, et vähemalt pensionifondide arvu poolest on eeldused konkurentsiks ja efektiivsuseks hetkel piisavad.

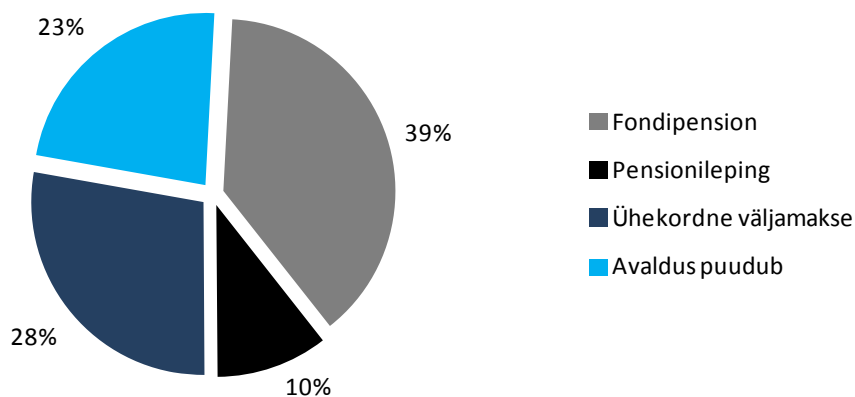
Pensionifondide tootluse, investeringute ja vahetamise statistika näitab, et konkurents selles osas hakkab üha rohkem toimima. Kui kuni 2008. aasta finantskriisini olid fondide tootlused ja investeerimisportfellid pigem suhteliselt sarnased, siis pärast seda on erinevus järjest suurenenud. Seda asjaolu on ilmselt küll oluliselt mõjutanud ka keerulised olukorrad finantsturgudel, kus sobivate investeringute leidmine on keeruline. Klientidel on tänu erinevatele tulemustele ja investeerimisstrateegiatele rohkem võimalusi leida

endale sobivama profiiliga fond ning hajutada investeerimisriski. Ka fondide aktiivne vahetamine ja osakute suunamine uude fondi (viimastel aastatel on mõlemat tehingut teinud 80–120 000 inimest aastas) näitab muu hulgas seda, et konkurents erinevate pensionifondide vahel hakkab toimima. Pensionifondivalitsejate turuosad on selle tulemusena viimastel aastatel oluliselt muutunud, mis sunnib neid klientide nimel rohkem pingutama. Kuigi konkurents teatud määral eksisteerib, on süsteemi efektiivsust võimalik veel parandada.

2. Väljamaksete statistika ülevaade

2.1. Väljamaksete saajad

2013. aasta lõpu seisuga oli II samba väljamaksetele õigus 22 457 inimesel, neist 17 281 inimest (77%) oli ka väljamaksete saamiseks avalduse esitanud. Kui kohustuslikule kogumispensionile minnes sõlmitakse pensionileping või tehakse avaldus ühekordse väljamakse saamiseks, siis makstaksegi inimesele pensioni pensionilepingu alusel või tehakse talle ühekordne väljamakse. Fondipensioni puhul on aga võimalik, et inimene otsustab selle lihtsalt lõpetada ja järelejäänud osakud oma pensionikontole jätta, lõpetab fondipensioni ja sõlmib pensionilepingu või lõpetab fondipensioni ja teeb avalduse ühekordse väljamakse saamiseks. Võttes aluseks kohustuslikule kogumispensionile läinud isikute viimased avaldused, võib väita, et kõige enam on tehtud fondipensioni väljamakseid – 8 656 inimesele. Ühekordseid väljamakseid on tehtud 6 266 inimesele (hõlmab ka neid inimesi, kellele alguses tehti fondipensioni väljamakseid – 1 936 inimest). Pensionilepingu on sõlminud 2 359 inimest (hõlmab ka neid, kellele alguses tehti fondipensioni väljamakseid – 31 inimest). Fondipensioni saanud inimestest 138 on soovinud oma fondipensioni muuta ja 116 on esitanud fondipensioni lõpetamise avalduse (2013. a lõpu seisuga jätsid järelejäänud osakud oma pensionikontole).

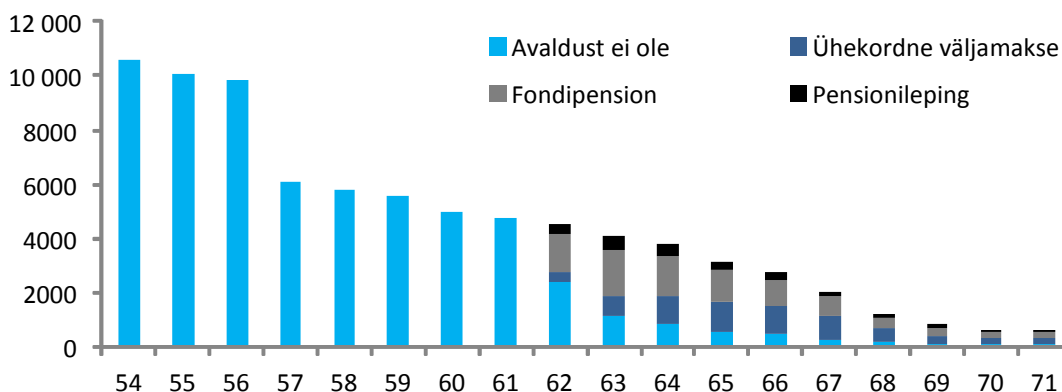
Joonis 4. Pensioniealiste II sambaga liitunud isikute jaotus väljamaksete liigi järgi

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

Kui vaadata väljamakseteks õigust omavate isikute erinevaid vanusegrupe (62-aastased ja vanemad naised ning 63-aastased ja vanemad mehed), ei ole väljamaksete liikide jaotuses suuri erinevusi võrreldes joonisel 4 esitatuga. Erinev on üksnes 62-aastaste isikute väljamaksete liikide jaotus. Selles vanuses võisid pensionile minna 2013. aastal ainult naised ja samas vanuses mehed pole avaldusi esitanud.

Vaadates väljamakseteks õigust omavaid isikuid, kes ei ole väljamaksete saamiseks veel avaldust esitanud, võib näha, et nende osakaal on suurim 62- ja 63-aastaste seas (vastavalt 40% ja 28%). Vanuse kasvades väljamaksete saamiseks avaldust mitte esitanud isikute osakaal langeb, kukkudes 67-aastastel 13%-ni. Kõrgemas vanuses hakkab väljamaksete saamiseks avaldust mitte esitanud isikute osakaal tõusma ja jõuab 71-aastaste hulgas 18%-ni.

Kui vaadata inimesi, kes olid 2013. aasta lõpu seisuga 61-aastased või nooremad, võib näha, et igas vanuses on II sambaga liitunud üha rohkem (joonis 5).

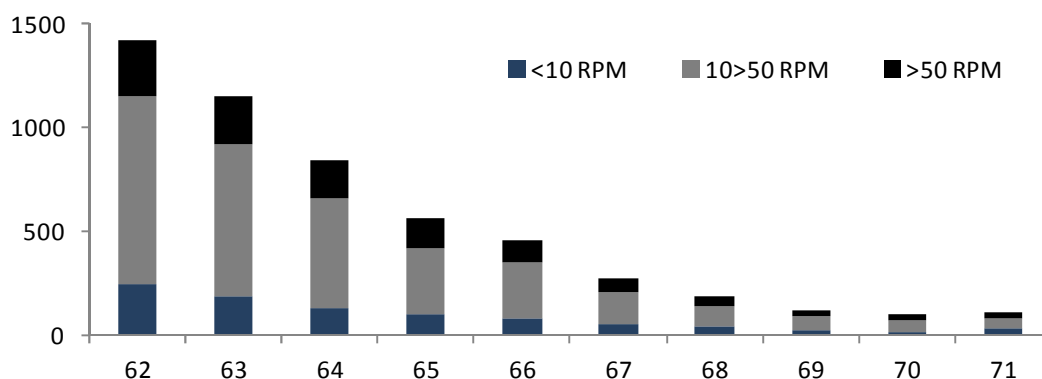
Joonis 5. 54-aastaste ja vanemate II sambaga liitunud isikute jaotus pensionile mitte läinute ja väljamaksete liikide järgi (horisontaalteljel inimeste vanus, vertikaalteljel inimeste arv)

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

II samba väljamaksete saamiseks ei ole avaldust esitanud (pole kogumispensionile läinud) 5 176 inimest. Neist 61%-l oli kontojääk 10- ja 50-kordse rahvapensioni määra⁸ vahel, mis annab õiguse fondipensioni kokkuleppimiseks. 50-kordset rahvapensioni määra ületavat kontojääki omavaid isikuid ehk isikuid, kel tuleb väljamaksete saamiseks sõlmida pensionileping, oli 22%. Kontojäägiga, mille suurus on võrdne 10-kordse rahvapensioni määraga või alla selle, ehk isikud, kellel on õigus ühekordseks väljamakseks, oli 17%.

Kui vaadata II samba väljamakseteks õigust omavaid isikuid väljamaksete lahenduste lõikes, on pensionile mineku edasilükkajaid kõige rohkem isikute grupis, kel tuleb väljamaksete saamiseks sõlmida pensionileping – 50-kordset rahvapensioni määra ületavat kontojääki omavatest isikutest on pensionilepingu sõlmimata jätnud 32%. Fondipensioni puhul on see osakaal 27% ja ühekordsete väljamaksete puhul ainult 12%. Nimetatud osakaaludes ei esine erinevusi vanusegruppide lõikes (joonis 6).

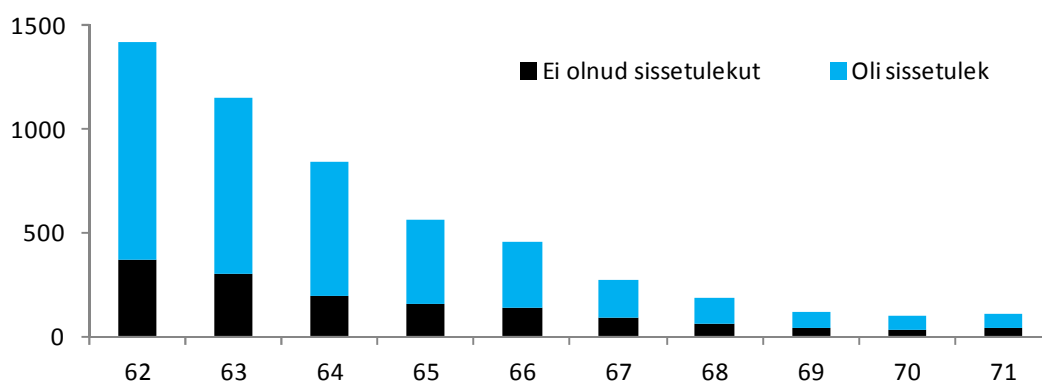
⁸ Rahvapensioni määr on 148,98 eurot alates 1. aprillist 2014.

Joonis 6. Väljamakseid mitte saavate isikute jaotus kontojääkide vahemike ja vanuse järgi (horisontaalteljel inimeste vanus, vertikaalteljel inimeste arv)

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

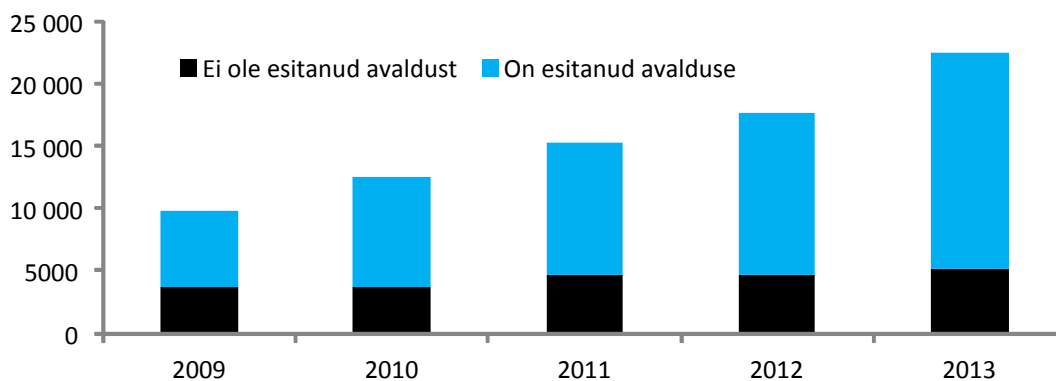
Kogutud andmete põhjal võib eeldada, et peamine põhjus, miks inimesed ei ole II sambast raha välja võtnud (on kogumispensionile minekut edasi lükanud), on ilmselt olnud töötamine. Nimelt töötas 2013. aasta viimases kvartalis (nende eest laekus sotsiaalmaksu) pensioniealistest isikutest, kes pole väljamaksete saamiseks veel avaldust esitanud, 73%. Sealjuures on tööl käivate isikute osakaalud erinevate vanuste lõikes suhteliselt sarnased, jäädes vahemikku 62–77%. Kui vaadata väljamaksete skeeme, kuhu kogumispensionile minekut edasi lükanud isikud oma kontojääkide alusel kuuluksid, erinevad tööl käivate isikute osakaalud märkimisväärselt. Neist, kellel on raha kontol 10-kordse rahvapensioni määra ulatuses või sellest vähem (õigus ühekordsele väljamaksele), töötas vaid 15%. Samas 50-kordset rahvapensioni määra ületava kontojäägiga isikutest töötas 96% (isikud, kel tuleb väljamaksete saamiseks sõlmida pensionileping). Isikutest, kelle kontojääk jääb 10- ja 50-kordse rahvapensioni määra vahele, töötas 81% (joonis 7).

Joonis 7. II samba väljamakseteks avaldust mitte esitanud isikute jaotus 2013. aasta viimase kvartali töötamise järgi (horisontaalteljel inimeste vanus, vertikaalteljel inimeste arv)

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

Viie aastaga on pensioniealiste inimeste arv, kes ei ole esitanud väljamaksete saamiseks avaldust, kasvanud 3 675-lt 5 176-le. Kui vaadata väljamaksete saamiseks avaldust mitte esitanud inimeste osakaalu II samba väljamakseteks õigust omavates inimestes, siis see on langenud 37%-lt 23%-le. Seega soovib üha rohkem pensionieas olevaid isikuid II sambast ka raha välja võtta (joonis 8).

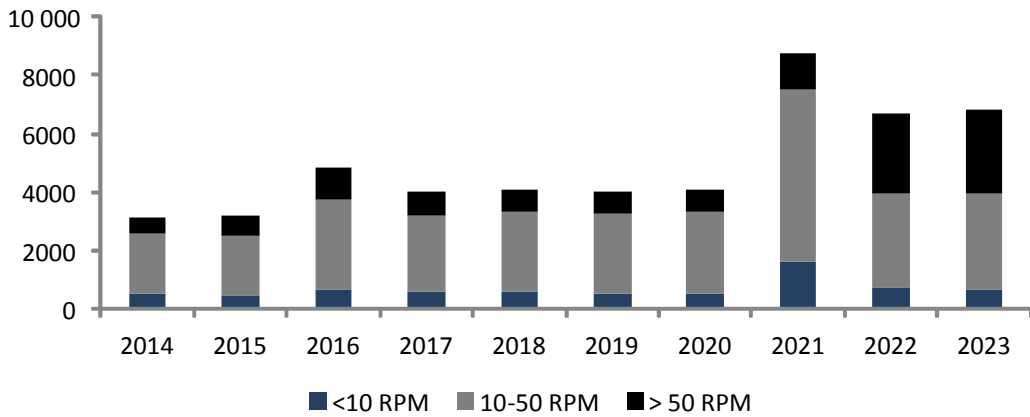
Joonis 8. Pensionieas olevate II sambaga liitunud isikute jaotus kogumispensionile mineku järgi aastate lõikes (vertikaalteljel inimeste arv)

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

Rahandusministeeriumi prognoosi⁹ kohaselt jõuab 10 aasta jooksul (2014–2023) pensioniikka umbes 50 000 II sambaga liitunut. Aastatel 2014 ja 2015 jõuab pensioniikka umbes 3 200 inimest aastas. Pensioniikka jõudvate II sambaga liitunute arv püsib 2021. aastani 4 000 inimese ringis aasta kohta. Aastatel 2021–2023 jõuab pensioniikka aga juba 7 000–8 000 inimest aastas. Erandlikud on aastad 2016 ja 2021, mil jõuab pensioniikka täis vanusekohort. Sel põhjusel on siin uute pensioniikka jõudvate inimeste arv mõnevõrra suurem kui ülejäänud aastatel, mil pensioniea tõusu tõttu ei jõua mõnel kuul aastas pensioniikka ühtegi inimest.

Pensioniikka jõudvate inimeste kontojääkide prognooside kohaselt jääb suurima osakaaluga väljamaksete skeemiks aastani 2023 endiselt fondipension. Pensionilepingu sõlmimise kohustus tekib umbes 25%-l vaatlusalusel perioodil pensioniikka jõudvatest inimestest. Esimesel kaheksal aastal on potentsiaalsete pensionilepingute klientide osakaal küll mõnevõrra väiksem (ca 20%), kuid see kasvab seejärel hüppeliselt 40%-ni. Selline hüpe on ühelt poolt põhjustatud pensioniea tõusust (pensioniga ei tõuse täisaastates, vaid kuudes, mistõttu on neljal aastal kolm kuud, kus kellelgi ei teki pensionile minemise õigust, viiendal aastal see kolmekuuline lünk aga puudub) ning teisalt sellest, et pensioniikka jõuab vanuserühm, kus II sambaga liitunute arv järsult tõusis (vt ka joonist 3). Isikuid, kel on õigus raha korraga välja võtta, saab lähiaastatel olema keskmiselt umbes 14% pensioniikka jõudvatest osakuomanikest aastas. Ülejäänud pensioniikka jõudvad inimesed (61%) saavad õiguse fondipensioni kokkuleppimiseks. Pensioniikka jõudvaid inimesi, kelle kontojääk ületab prognooside kohaselt 700-kordse rahvapensioni määra, tekib 10–15 (joonis 9).

⁹ Prognoos põhineb EVK 2013. aasta andmetel. Pensionifondide tootluseks on eeldatud 5% ja rahvapensioni määra kasv põhineb rahandusministeeriumi pensioniindeksi prognoosil (keskmise kasv 5,1%). II samba sissemaksed järgnevatel aastatel põhinevad senisel individuaalsel kogemusel. Prognoosis kasutatavad suremuskordajad põhinevad EUROSTAT-i rahvastikuprognoosil.

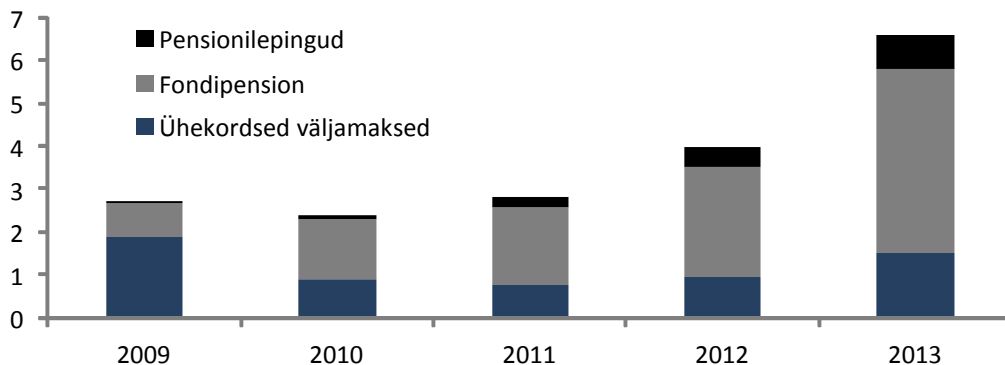

Joonis 9. Pensioniikka jõudvate II sambaga liitunute prognoos kontojääkide lõikes (vertikaalteljel inimeste arv)

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

2.2. Väljamaksete suurused

Kokku on II sambast pensionäridele välja makstud 18,5 miljonit eurot, millest 59% moodustavad fondipensioni maksed, 32% ühekordsed väljamaksed ja 9% pensionilepingu maksed. Väljamaksete maht on oluliselt kasvanud just 2013. aastal, mil pensionäridele maksti välja 6,6 miljonit eurot.

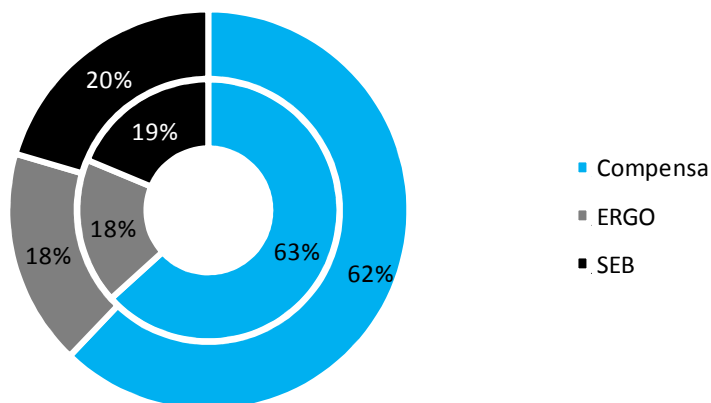
Joonis 10. II sambast pensionäridele väljamakstud summad (miljonites eurodes) aastate ja väljamaksete liikide lõikes

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister, Eesti Kindlustusseltside Liit

2.2.1. Pensionilepingud

Pensionilepinguid pakkus 2013. aasta lõpu seisuga kolm elukindlustusseltsi: Compensa Life Vienna Insurance Group SE (Compensa), ERGO Life Insurance SE (ERGO) ning AS SEB Elu- ja Pensionikindlustus (SEB). Suurima turuosaga oli nii pensionilepingute arvu kui ka tasutud kindlustusmaksete summa järgi

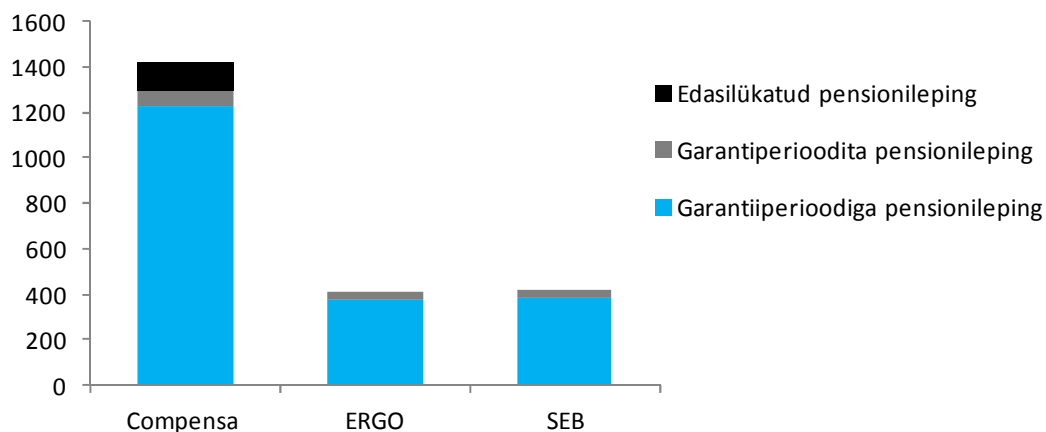
Compensa, kes hakkas pensionilepinguid pakkuma teistest hiljem (märts 2010). ERGO ja SEB turuosad on peaaegu võrdsed, jäädes 18% ja 20% vahele (joonis 11).

Joonis 11. Pensionilepinguid pakkuvate elukindlustusseltside turuosad lepingute arvu (sisemine ring) ja kindlustusmaksete summa (välimine ring) järgi

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

Populaarseim pensionilepingu liik on garantiiperioodiga pensionileping, mille on sõlminud 88% kindlustusvõtjatest. 6% kindlustusvõtjatest on sõlminud edasilükatud pensionilepingu, mille alusel hakatakse pensioni maksma hiljem, mitte kohe lepingu sõlmimisel (kõik sellised lepingud on sõlminud Compensa). Ülejäänud kindlustusvõtjad (6%) on sõlminud tavalise, s.t ilma garantiiperioodi ja muude lisadeta pensionilepingu (joonis 12).

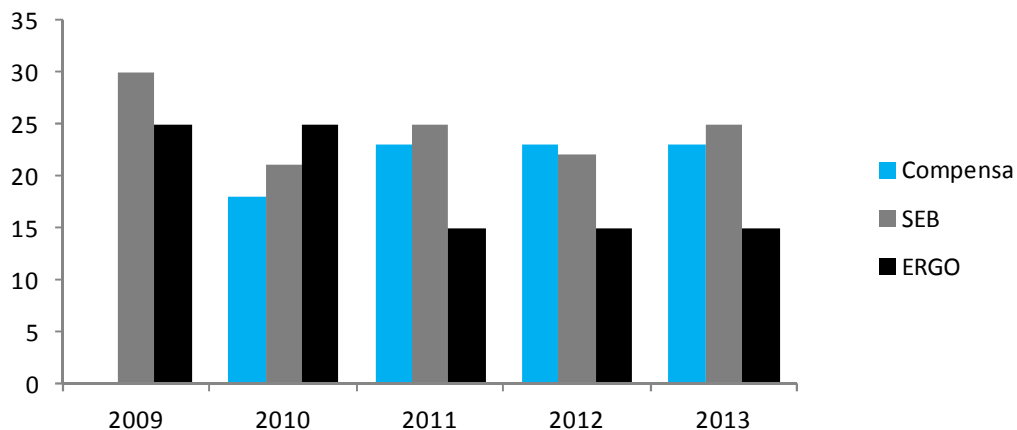

Joonis 12. Sõlmitud pensionilepingute arv lepingu liikide ja elukindlustusseltside lõikes

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

Garantiiperioodiga pensionilepingu keskmiseks garantiiperioodi pikkuseks on olnud 14,6 aastat. Garantiperioodi pikkus ei erine oluliselt naiste ja meeste lõikes – vastavalt 14,7 ja 14,6 aastat. Kogumispensionide seadus garantiiperioodi pikkust ei reguleeri, see lepitakse kokku elukindlustusseltsi ja

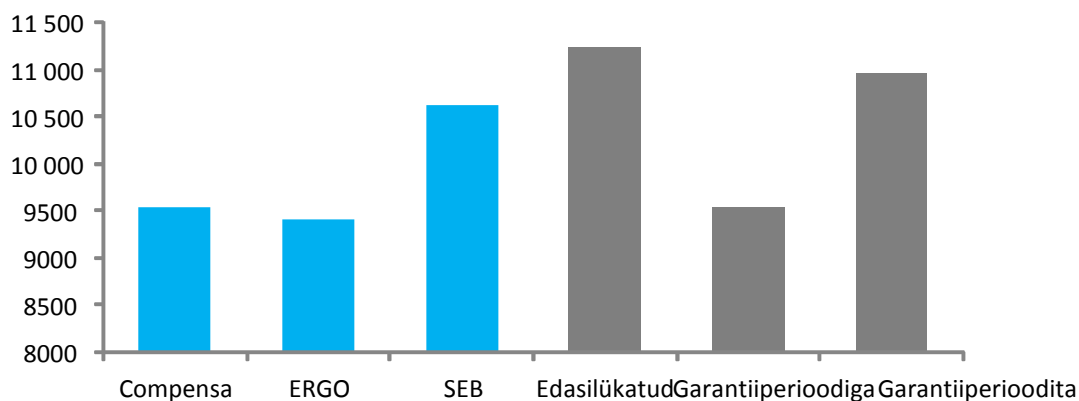
kindlustusvõtja vahel pensionilepingu sõlmimisel. Maksimaalne garantiiperiood, mida elukindlustusseltsid pakuvad, on üsna erinev ning on ka aastate lõikes pidevalt muutunud. Pikimat garantiiperioodi pakkus 2013. aastal SEB (25 aastat) ja lühimat ERGO (15 aastat) (joonis 13).

Joonis 13. Garantiiperioodiga pensionilepingute maksimaalne garantiiperioodi pikkus aastates elukindlustusseltside lõikes

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

2013. aasta lõpu seisuga oli pensionifondidest kindlustusmaksetena elukindlustusseltsidesse tasutud kokku 21,8 miljonit eurot. Keskmine kindlustusmaks oli 9 720 eurot (65-kordne rahvapensioni määr, 2014. aastal kehtiva rahvapensioni määra alusel). Kui võrrelda elukindlustusseltse, on SEB sõlmitud pensionilepingute kindlustusmaksed olnud keskmiselt mõnevõrra suuremad (10 600 eurot) kui Compensa või ERGO sõlmitud pensionilepingutel. Keskmisest suuremaid kindlustusmaksed on tasutud ka edasilükatud pensionilepingute ja garantiiperioodita pensionilepingute puhul (joonis 14).

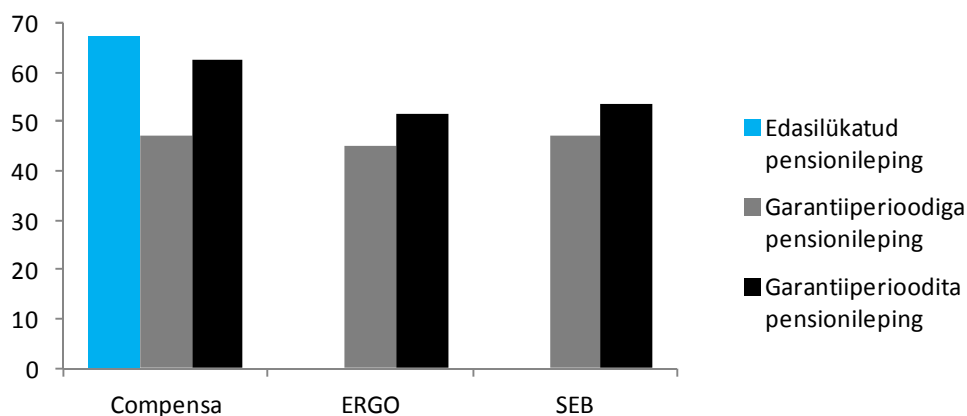

Joonis 14. Keskmised pensionilepingute kindlustusmaksed eurodes elukindlustusseltside ja pensionilepingute liikide lõikes perioodil 2009–2013

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

Pensionilepingu alusel makstud keskmine pension oli 48,6 eurot kuus. Keskmine I ja II samba vanaduspension kokku oli 2013. aasta lõpus 334 eurot (II samba puhul arvestataksegi vaid pensionilepingute alusel makstavat pensioni). Kui vaadata üksnes neid vanaduspensionisaajaid, kellele tehakse väljamakseid ka pensionilepingu alusel, oli keskmine pension I ja II sambast 394 eurot. Keskmine I ja II samba brutopensioni suhe Eesti keskmise brutopalka oli 2013. aasta lõpus 35,5%, samade näitajate netosuhe oli 44%.

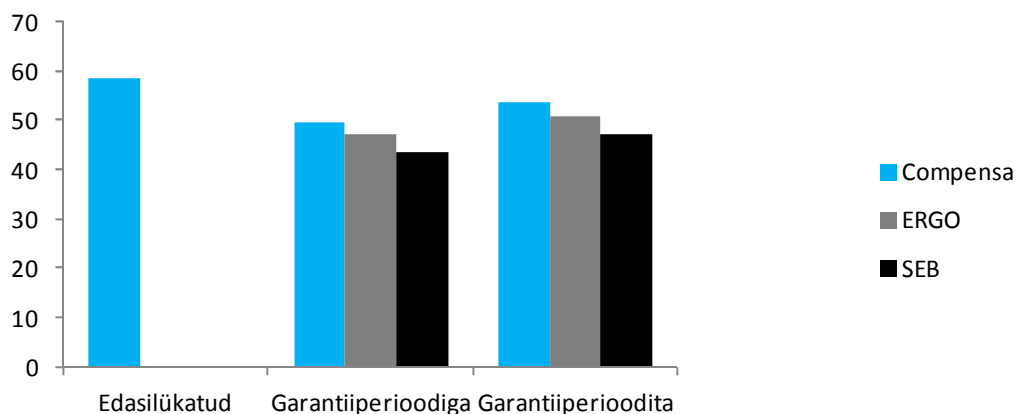
Viie aastaga on keskmine II samba pension kasvanud umbes 7 euro võrra. 2013. aastal sõlmitud pensionilepingute keskmine pension oli 49,8 eurot kuus. Suurimat pensioni maksti edasilükatud pensionilepingute alusel, kus keskmine pension oli 67,5 eurot kuus. Neile järgnevad garantiiperioodita pensionilepingud 57,8 euro suuruse keskmise pensioniga. Garantiiperioodiga pensionilepingute keskmine pension oli 46,8 eurot kuus (joonis 15).

Joonis 15. Pensionilepingute keskmised kuised pensionid eurodes elukindlustusseltside ja pensionilepingute liikide lõikes

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

Pensionilepingu alusel makstava keskmise pensioni suurus on mõjutatud mitmetest parameetritest, millest olulisim on tasutud kindlustusmakse suurus. Elimineerides kindlustusmaksete erinevused, saab võrrelda, kui suurt pensioni pakuksid sama raha eest erinevad elukindlustusseltsid erinevate pensionilepingute korral. Eelkõige on siin võrreldavad garantiiperioodita pensionilepingud, kuivõrd teist liiki pensionilepingute puhul sõltub tulemus ka garantiiperioodi pikkusest (garantiiperioodiga pensionilepingud) ja pensioni maksmise algusajast (edasilükatud pensionilepingud). Elukindlustusseltside võrdluses pakkus 2013. aasta lõpu seisuga kõigi pensionilepingute liikide puhul suurimat pensioni Compensa ning väikseimat SEB (vahe on umbes 6 eurot kuus). Kui võrrelda garantiiperioodiga ja garantiiperioodita pensionilepinguid, selgub, et garantiiperioodi lisandumine on vähendanud keskmist pensioni 8-9% võrra (joonis 16). Sõlmitud pensionilepingutes kokku lepitud keskmised garantiiperioodid on Compensal ja SEB-l peaaegu võrdsed (14,6 ja 14,5 aastat), ERGO sõlmitud pensionilepingutel on see mõnevõrra lühem (13,2 aastat).

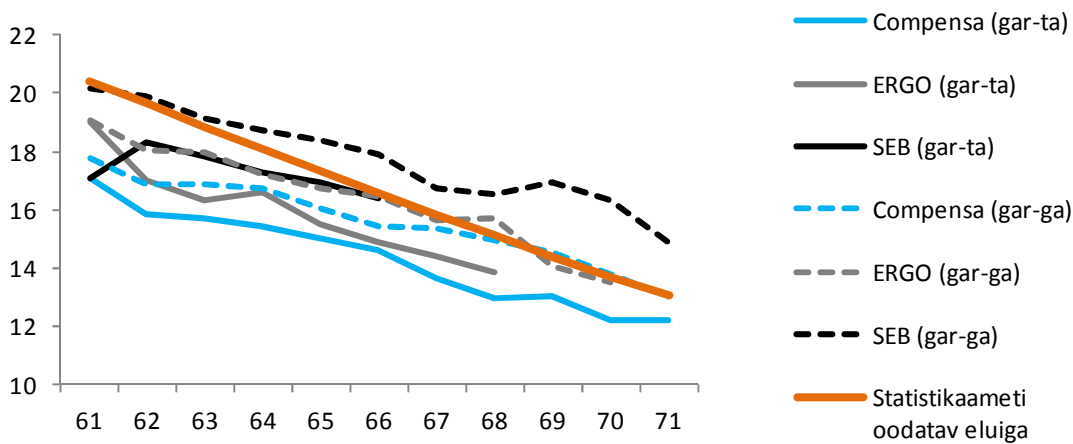

Joonis 16. Sama kindlustusmaksega pensionilepingute kuu keskmised pensionid eurodes pensionilepingute liikide ja elukindlustusseltside lõikes

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

Et pensionilepingu alusel makstakse pensioni kindlustusvõtja elu lõpuni, on elukindlustusseltsi poolt kogu perioodi jooksul kokku välja makstav summa seda suurem, mida suuremat pensioni elukindlustusselts pakub ja mida kauem kindlustusvõtja elab. Makstava pensioni suurus on erinev sõltuvalt kindlustusvõtja vanusest, pensionilepingu tingimustest (nt garantiiperioodiga leping või garantiiperioodita leping) ja elukindlustusseltsist. Seejuures on võimalik vaadata, mitme aastaga makstakse konkreetses vanuses kindlustusvõtjale valitud tingimustega pensionilepingu alusel pensionina välja tema tasutud kindlustusmakse suurune summa. Näiteks 63-aastase kindlustusvõtja puhul kulub kindlustusmakse suuruses summa väljamaksmisele 15,7–19,2 aastat sõltuvalt elukindlustusseltsist ja sellest, kas pensionileping on sõlmitud garantiiperioodiga (16,8–19,2 aastat) või ilma (15,7–17,9 aastat). Eesti Statistikaameti andmete kohaselt on 63-aastaste naiste ja meeste keskmine oodatav eluiga 18,8 aastat. Kõigi elukindlustusseltside puhul piisab garantiiperioodita lepingute korral pensioniks kogutud summa (kindlustusmakse suurus) kättesaamiseks keskmisest lühemast elueast. Garantiiperioodiga pensionilepingute puhul sõltub elukindlustusseltsist, kas pensioniks kogutud summa kättesaamiseks piisab samuti keskmisest lühemast elueast (Compensa ja ERGO) või peaks see olema keskmisest pisut pikem (SEB).

Kui 63-aastastel kindlustusvõtjatel on garantiiperioodi mõju väiksem, siis vanuse kasvades hakkab garantiiperioodi olemasolu ja selle pikkus pensioni suurst rohkem mõjutama, sest suremustõenäosus kasvab, kuid garantiiperioodi jooksul tuleb pensioni maksmist igal juhul jätkata (joonis 17).

Joonis 17. Aastad, mis kuluvad pensioniks kogutud summa pensionilepingu alusel väljamaksmiseks (vertikaaltelg) kindlustusvõtjate vanuse (horisontaaltelg), elukindlustusseltside ja pensionilepingute liikide lõikes

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit, Statistikaamet, Rahandusministeeriumi arvutused

Kui jätta kõrvale tasutud kindlustusmaksete suurused ja pensionilepingute liikidest tulenevad erinevused, mõjutavad pensionilepingute pensionide suurust garanteeritud intressimäärad (elukindlustusseltsi lubatud investeeringute tootlikkus), oodatav eluiga ning elukindlustusseltside võetavate tasude suurused.

Pensionilepingute garanteeritud intressimäärad erinevad elukindlustusseltsi, kuid pensionilepingute liikide lõikes ei ole elukindlustusseltsid garanteeritud intressimäärasid eristanud. 2013. aastal jäid pensionilepingute garanteeritud intressimäärad 1,6% ja 2,8% vahele. Väljamaksete algusaastatel sai pensionilepinguid sõlmida garanteeritud intressimääraga 2,5%–3%.

Pensionilepingute puhul on investeerimisriskid elukindlustusseltsidel (mitte kindlustusvõtjatel), nende riskide hindamine elukindlustusseltside kohustuseks ja garanteeritud intressimäära suurust kogumispensionide seadus ega kindlustustegevuse seadus ei reguleeri. Siiski ei ole elukindlustusseltsidel lubatud vähendada juba sõlmitud pensionilepingute garanteeritud intressimäära. Nii on intressimäära langetamine puudutanud vaid samal aastal ja hiljem sõlmitud pensionilepinguid.

Pensionilepingute sõlmimisel kasutatud suremustabelid, mis peegeldavad oodatavat eluiga kirjeldavaid suremusnäitajaid, on mõnevõrra konservatiivsemad Statistikaameti andmetest. Elukindlustusseltside kasutatud oodatavad eluead erinevad Statistikaameti omadest 1 aasta kuni 2–3 aasta võrra.

Pensionilepingute tasud saab jagada kolmeks: sõlmimistasu, haldustasu ja lepingu ülesütlemise tasu. Kuigi ühte liiki tasude arvestamise põhimõtted on elukindlustusseltside lõikes reeglina sarnased, on tasumäärade põhjal keeruline võrrelda, millises elukindlustusseltsis on tasud kokkuvõttes kliendi jaoks kõrgeimad ja millises madalaimad. Näiteks kindlustusandja 1 võtab kindlustusandjast 2 ja kindlustusandjast 3 kõrgemat sõlmimistasu. Haldustasu on kindlustusandjal 1 aga madalam kui kindlustusandjal 2. Et kindlustusandja 3 haldustasu koosneb kahest komponendist (väljamaksest võetavast protsendist ja aastas

tasutavast absoluutsummast), sõltub tema paiknemine tasu suuruse võrdluses väljamakse suurusest, millelt haldustasu protsenti võetakse.

Kui sõlmimistasu ja haldustasu võetakse arvesse juba pensioni suuruse arvutamisel (parima pakkumise leidmiseks piisab seega ka pensionide võrdlemisest), siis eraldi tuleb arvestada pensionilepingu ülesütlemise tasuga. Siin on aga tasu arvestamise alused elukindlustusseltside lõikes ühesugused, mistõttu on ülesütlemise tasu ka lihtne võrrelda. Teistest mitmekordselt suuremat lepingu ülesütlemise tasu rakendab kindlustusandja 1, kellega sõlmitud pensionilepingu ülesütlemisel tuleb arvestada, et tagastusväärtusest võetakse maha 10% kohustuste suurusest (kindlustusandjal 2 ja kindlustusandjal 3 vastavalt 3,5% ja 2%). Vt tabel 1.

Tabel 1. Pensionilepingutega seotud tasud

Elukindlustusselts	Sõlmimistasu (võetakse kindlustusmaksest)	Haldustasu (võetakse pensionist)	Ülesütlemise tasu (võetakse kohustuste suurusest)
Kindlustusandja 1	3,0%	1%	10%
Kindlustusandja 2	0,8%+46 EUR	3,50%	3,5%
Kindlustusandja 3	2,0%	0,5% + 19 või 20 EUR aastas	2%

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

Elukindlustusseltside võetavate sõlmimistasude ja haldustasude paremaks võrdlemiseks on tabelis 2 esitatud näitlik arvutus. Arvutuses on eeldatud, et kindlustusmaks on 50-kordse rahvapensioni määra suurune summa (7 449 eurot) ning võrdses suuruses väljamakseid tehakse 20 aastat (kindlustusvõtja sureb 20 aasta pärast). Lihtsuse mõttes on garanteeritud intressimääraks võetud 0%.

Näite põhjal selgub, et suurimat sõlmimistasu võtab kindlustusandja 1 (223 eurot), kellele järgnevad kindlustusandja 3 (149 eurot) ja kindlustusandja 2 (106 eurot). Pensionilepingu haldustasu on aga kindlustusandjal 1 madalaim (3,6 eurot aastas), talle järgnevad kindlustusandja 2 (12,9 eurot) ja kindlustusandja 3 (20,8 eurot). Liites kõik need tasud kokku, mida antud näite puhul 20 aasta jooksul maksta tuleb, selgub, et suurimat tasu võtab kindlustusandja 3 (7,6% kindlustusmaksest) ja väikseimat tasu kindlustusandja 1 (4% kindlustusmaksest). Jagades need tasud nüüd aastate peale ära, saame aastasteks tasudeks ainult 0,2–0,4% kindlustusmaksest. Madalaimate ja kõrgeimate tasude erinevus on märkimisväärne – ca 50%.

Võrdluseks, IFS-s kehtestatud kohustusliku pensionifondi valitsemistasu piirmäär on konservatiivse pensionifondi puhul 1,2% varade mahust aastas ja teiste pensionifondide puhul 2%. Tegelik keskmine kohustuslike pensionifondide valitsemistasu on 1,4% varade mahust aastas. Kui tuua siia võrdluseks näide, kus osakuomanik teeb 20 aastat pensionifondi sissemaksid (430 eurot igal aastal) ja saab selle perioodi lõpus 7 449 eurot (tasud on juba eelnevalt maha võetud), selgub, et 20 aastaga tuleb lõpuks kogutud summast kokku tasudena ära maksta 15,6% (aastas 0,73%).

Tehtud näidete põhjal saab järeldada, et elukindlustusseltside tasud on vaatamata piirmäärade puudumisele suhteliselt väikesed, eriti võrreldes pensionifondidega (siit ei saa siiski järeldada, et pensionifondide tasud on liiga suured, sest fondivalitsejate tulu- ja kuluprofiil on teistsugused ning

pensionifondide valitsemistasu arvelt tuleb katta muu hulgas ka mitmeid seadusega määratud kulusid; kindlustusandjate kasum sõltub aga tasude ja kulude kõrval ka investeerimistulemustest ja tegelikust suremusest).

Tabel 2. Näide elukindlustusseltside tasude võrdlemiseks

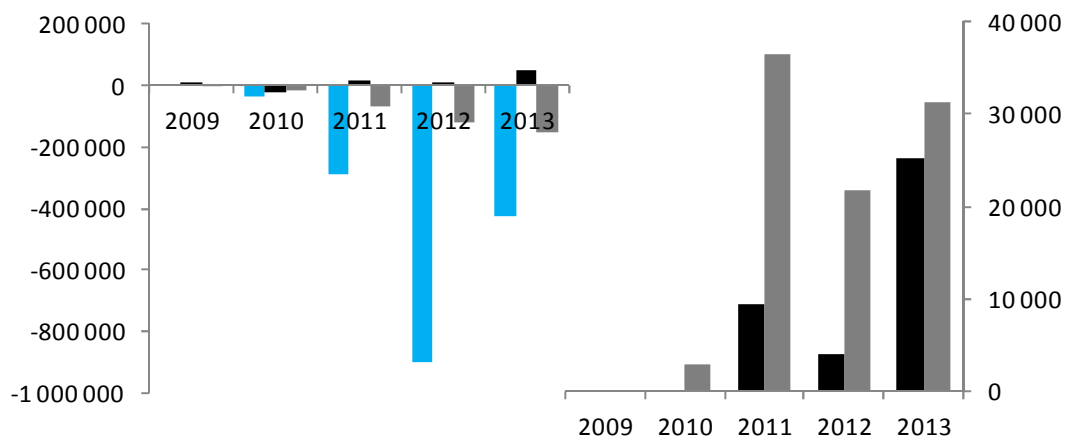
	Kindlustusandja 1	Kindlustusandja 2	Kindlustusandja 3
Kindlustusmaks (EUR)	7449	7449	7449
Sõlmimistasu (EUR)	223	106	149
Kindlustusvõtjale makstav aastane pension (EUR)	357,7	354,3	344,2
Aastased haldustasud (EUR)	3,6	12,9	20,8
Tasud kokku 20 aasta jooksul (EUR)	295,7	362,6	565,5
Tasud %-na kindlustusmaksest	4,0	4,9	7,6
<i>Tasud teisendatud aastaseks keskmiseks (%)</i>	<i>0,19</i>	<i>0,24</i>	<i>0,37</i>

Allikas: Rahandusministeeriumi arvutused

Kogumispensionide seaduse § 45 lõigete 8 ja 8¹ kohaselt on elukindlustusselts kohustatud vähemalt 50% iga majandusaasta pensionilepingute tehnilisest kasumist jaotama pensionilepingute kindlustusvõtjatele ja soodustatud isikutele, suurendades tehnilise kasumi tekkimisele järgneval majandusaastal kõiki tulevasi pensionimakseid. Kui tulevased pensionid suureneksid jaotatud tehnilise kasumi arvel vähem kui 5% võrra, võib kogu jaotatud kasumi vastavalt kindlustusvõtjale või soodustatud isikule korruga välja maksta. Kindlustusvõtjatele ja soodustatud isikutele tehnilise kasumi jaotamisel võetakse aluseks iga pensionilepingu osakaal tehnilise kasumi tekkimises.

Pensionilepingute tehniline tulem on elukindlustusseltsi olnud suhteliselt erinev. Positiivset tehnilist tulemit on näidanud vaid üks elukindlustusselts. Kahe teise elukindlustusseltsi tehnilised tulemid on olnud negatiivsed, ühel neist pole miinus olnud siiski väga suur.

Seadusest tulenev kasumi jaotamise kohustus on tehnilise tulemi alusel tekkinud seega ühel elukindlustusseltsil, kes on kasumit jaotanud 38 000 euro ulatuses. Vaatamata kahjumile pensionilepingutest ja kasumi jaotamise kohustuse puudumisele, on ka üks negatiivse tulemiga elukindlustusselts oma pensionilepingute kindlustusvõtjatele (või soodustatud isikutele) kasumit jaotanud pea kõigil aastatel (kokku 92 000 euro ulatuses). Jaotatud kasumi arvelt on suurendatud tulevasi pensione, väiksemad summad on korruga välja makstud, nagu näevad ette KoPS § 45 lõiked 8 ja 8¹.

Joonis 18. Elukindlustusseltside pensionilepingute tehniline tulem (vasak joonis) ja kasumijaotus (parem joonis) eurodes

Allikas: Eesti Kindlustusseltside Liit

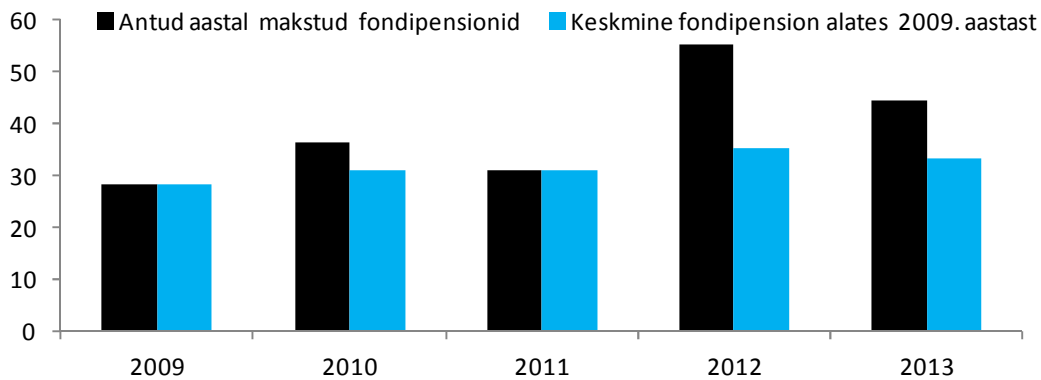
Kogumispensionide seaduse § 52² lubab pensionilepingu üles öelda. See on lubatud siiski vaid juhul, kui pensionilepingu sõlmimisest on möödunud vähemalt kolm aastat ning lepingu ülesütlemise avaldus on esitatud vähemalt kolm kuud enne pensioniaasta lõppu. Pensionilepingu ülesütlemise korral ei maksta selle lepingu tagastusväärtust välja kindlustusvõtjale, vaid kantakse kindlustusvõtja sõlmitud uue pensionilepingu kindlustusmaksena lepingu sõlminud kindlustusandjale. 2013. a lõpu seisuga ei olnud ühtegi pensionilepingut üles öeldud.

2.2.2. Fondipension

II samba väljamakseid sai fondipensionina 10 395 inimest. Viie aastaga on neile väljamakseid tehtud kokku 10,9 miljoni euro ulatuses. Kogumispensionide seaduse § 43 lõike 3 kohaselt tekib osakuomanikul õigus ühekordsele väljamaksele ka siis, kui tema konto jääb väheneb 10-kordse rahvapensioni määrani fondipensioni maksete tulemusel. Fondipensioni saajatest 1 936 inimest on seda õigust ka kasutanud ja esitanud hiljem ühekordse väljamakse saamiseks avalduse.

Kui osakute koguväärtus kasvab (uute osakute omandamine või osakute väärtuse suurenemine) fondipensioni väljamaksete tegemise ajal 50-kordse rahvapensioni määrani, lõpetatakse fondipension 1. aprillil. Väljamaksete jätkumiseks tuleb osakuomanikul sõlmida elukindlustusseltsiga pensionileping. Aastate 2009–2013 jooksul on 31 fondipensioni saajal tulnud sel põhjusel sõlmida pensionileping.

Keskmine fondipension on aastatega kasvanud. Kui 2009. aastal oli keskmine fondipension 28 eurot kuus, siis 2013. aastal makstud keskmine fondipension oli juba 45 eurot kuus. Viie aasta keskmine fondipension on olnud samas 33 eurot kuus (joonis 19).

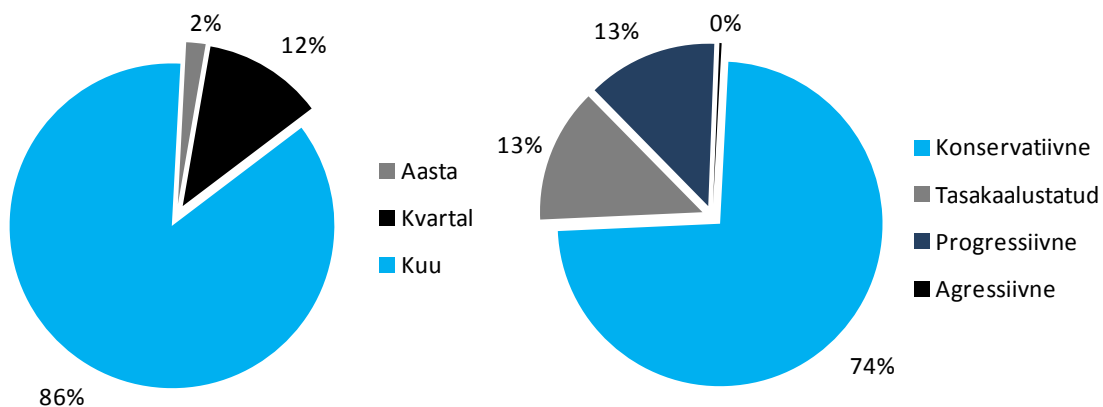

Joonis 19. Keskmised fondipensionid eurodes antud aastal ja alates 2009. aastast

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

Fondipensioni väljamakseid tehakse kord kuus, kord kvartalis või kord aastas, sõltuvalt sellest, kuidas on fondipensioni kokkuleppimisel valitud. 86%-l juhtudest tehti fondipensioni väljamakseid kord kuus, 12%-l juhtudest kord kvartalis ja vaid 2%-l juhtudest kord aastas.

Fondipensioni puhul tehakse osakuomanikule väljamakseid proportsionaalselt kõigist pensionifondidest, kus tal osakuid on. Osakuomanikest, kellele tehakse fondipensioni väljamakseid, 74% tegi viimaseid sissemaksid (aktiivne pensionifond) konservatiivsesse pensionifondi, võrdselt 13%-l oli viimaseks pensionifondiks, kuhu raha koguti, tasakaalustatud või progressiivne pensionifond (joonis 20).

Joonis 20. Fondipensioni väljamakseid saavate osakuomanike jaotus väljamaksete sageduse (vasakpoolne joonis) ja aktiivse pensionifondi investeerimisstrateegia (parempoolne joonis) järgi

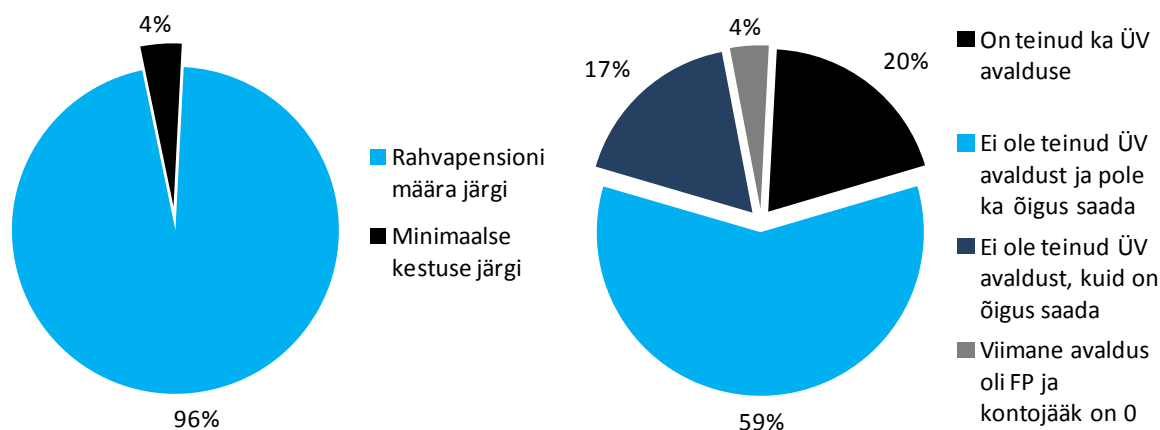
Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

Fondipensioni väljamaksete tegemiseks kasutatavate pensionifondi osakute arv leitakse vastavalt osakute piirmääradele. Seejuures otsustab osakuomanik, kas talle kuuluvad osakud jagatakse lihtsalt tema fondipensioni arvestusliku kestusega (63-aastase osakuomaniku puhul minimaalselt 10 aastat) või

arvestatakse väljamaksete tegemisel ka rahvapensioni määra kordsega (kuiste väljamaksete puhul on väljamakse sellisel juhul vähemalt ¼ rahvapensioni määrast).

Osakuomanikest, kellele tehakse fondipensioni väljamakseid, 96% on fondipensioni kokkuleppimisel valinud, et osakute piirmäär arvestaks ka rahvapensioni määraga, mis tähendab, et väljamakseid tehakse aastas vähemalt 3-kordse rahvapensioni määra ulatuses (kuised väljamaksed ¼ rahvapensioni määra ulatuses). Vaid 4% osakuomanikest on soovinud jaotada väljamaksed vastavalt vanusest tulenevale fondipensioni kestusele.

Osakuomanikest, kellele tehti fondipensioni väljamakseid, 20% lõpetas kontojäägi vähenemisel 10-kordse rahvapensioni määrani või alla selle oma fondipensioni ja tegi avalduse ühekordse väljamakse saamiseks. Fondipensioni väljamakseid saavaid osakuomanikke, kelle kontojääk on vähenenud 10-kordse rahvapensioni määrani või alla selle, kuid kes pole oma fondipensioni lõpetanud, et saada ühekordset väljamakset, on 17%. 2013. aasta lõpuks oli 4%-l fondipensioni saanud osakuomanikest fondipension lõppenud, sest kogu kogutud raha oli väljamaksete tegemiseks ära kasutatud (kõik osakuomanikule kuulunud osakud olid tagasi võetud) (joonis 21).

Joonis 21. Fondipensioni (FP) saavate osakuomanike jaotus fondipensioni väljamaksete arvutamise meetodika (vasakpoolne joonis) ja ühekordse väljamakse (ÜV) võimaluse kasutamise (parempoolne joonis) järgi

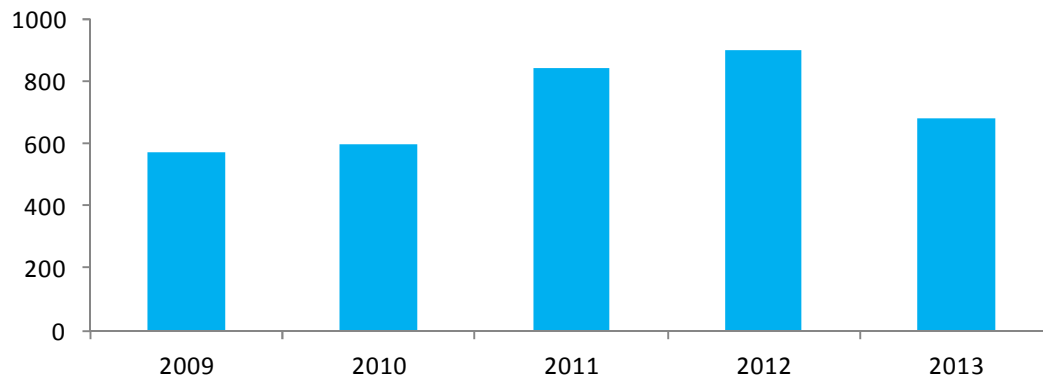
Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

2.2.3. Ühekordsed väljamaksed

Viie aastaga on ühekordseid väljamakseid tehtud 6 218 inimesele, kellest 14% on saanud väljamakse kahel korral ja 0,5% kolmel korral. Osakuomanikul, kellele on tehtud ühekordne väljamakse ja kes on pärast väljamakset omandanud uusi osakuid, on õigus esitada uus avaldus ühekordse väljamakse saamiseks, kui uute osakute väärtus ei ületa 10-kordset rahvapensioni määra (suuremas summas osakute omandamisel on tal õigus vastavalt fondipensioni kokkuleppimiseks või pensionilepingu sõlmimiseks).

Ühekordse väljamakse saanud osakuomanikest 31%-l on ühekordsele väljamaksele eelnenud fondipensioni väljamaksed.

Keskmine ühekordne väljamakse on kõikunud 600–900 euro vahel (joonis 22).

Joonis 22. Keskmine ühekordne väljamakse eurodes antud aastal

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

3. Kliendiküsitlus

Rahandusministeerium korraldas 2014. aasta sügisel koostöös uuringufirmaga TNS Emor kliendiküsitluse „II samba väljamaksetega seotud ootused eakamatel pensionisambaga liitunudel“, mille eesmärgiks oli välja selgitada II sambaga liitunud isikute pensioni väljamaksetega seotud ootused ja saada tagasisidet väljamaksete kogemuste kohta.

Uuringu käigus küsitleti kindlasse vanuserühma kuuluvaid II sambaga liitunud isikuid, seejuures üks sihtrühm sai juba teisest sambast väljamakseid (pensionileping või fondipension) või oli väljamakseid saanud (ühekordne väljamakse, lõppenud fondipension) ning teise sihtrühma kuulusid 50-aastased ja vanemad isikud, kes ei olnud veel pensioniikka jõudnud või kes olid oma II samba väljamaksed edasi lükanud. Valimi suurus oli mõlemas sihtrühmas 400 vastajat. Olulisemad leiud on kokku võetud tabelis 3, uuringu aruanne on tervikuna leitav analüüsi lisast 1.

Tabel 3. Uuringu tulemused

Olulisimad leiud	
Teadlikkus ja infoallikad	1. Eakamate liitunute II sambaga seotud teadmistes on arenguruumi. Alla poole neist teab selle pensionifondi nime, kuhu ta viimati sissemakseid tegi (väljamaksete saajate ja mittesaajate teadmised ei erine). See tähendab, et paljud neist, kes veel väljamakseid ei saa, ei tunne tegelikult huvi oma pensioniks kogutava raha käekäigu vastu ega osale võimaluste piires tulevase tulu maksimeerimises.
	2. Veidi üle 60%-l liitunutest on teadmised pensioni suuruse kujunemisest, maksustamisest ja II samba pärimise võimalustest puudulikud. Neis küsimustes on teadmatust väljamaksete mittesaajate seas küll enam, aga ka väljamaksete saajate hulgas on palju neid, kes pole nende teemadega kursis.
	3. Puudujäägid teadmistes on tingitud ka sellest, et veidi üle poole neist, kes väljamakseid ei saa, ja umbes kolmandik väljamaksete saajatest ei ole II samba teemadel infot otsinud või uurinud. Ülejäänute jaoks on peamine infoallikas olnud pank, kus tehakse igapäevaseid arveldusi.
	4. Vanaduspensioniealistest on siiski veidi üle poole käinud väljamaksetega seotud konsultatsioonis ning pooled neist leiavad, et pank/kindlustusselts või riik võiks mõni aasta enne vanaduspensioniea saabumist ise konsultatsiooni pakkumisega inimeste poole pöörduda. Ennekõike peetakse sobivaks seda, et aktiivsust näitab üles pank või kindlustusselts. Üsna sarnasel seisukohal on ka need, kes väljamakseid veel ei saa – 42% neist ootaksid nõustamist panga või kindlustusseltsi või riigipoolsel algatusel ning enamik eeldab siiski algatust pangalt või kindlustusseltsilt.
	5. Riigi poolt internetis pakutavat kesket süsteemi pensionisammaste kohta info saamiseks kasutaks enda hinnangul umbes kolmveerand neist, kes väljamakseid veel ei saa.
Kogemused	6. Inimesed, kes on küll vanaduspensionieas, kuid kes pole II sambast veel

ja hoiakud	väljamakseid saanud, on väljamaksete saamist edasi lükanud peamiselt kahel põhjusel: soovitakse veel tööd teha ja II sambasse raha juurde koguda või ei vajata veel lisaraha. Kolmandik neist, kes väljamakseid veel ei saa, kavatsevad sääste kasutada kohe, kui loobuvad vanaduspensionieas töötamisest, ning kolmandik kohe vanaduspensioniiikka jõudes. Oma II samba pensionivara kasutamata jätta ja edasi pärandada kavatseb vaid paar protsenti.
	7. Liitunute sihtrühma hoiakuline valmidus pensioni väljamaksete suurusega mängida kas investeringutega seotuse või maksete fikseeritud suuruse muutuse läbi on suhteliselt kõrge – ligikaudu veerand oleks valmis siduma pensionimakse investeringutega või leppima kokku maksete suuruse muutumises ajas. Siinkohal on tegemist siiski hoiakuga, mis paljude puhul ei pruugi erinevatel põhjustel (nagu vähesed teadmised, oskused) realiseeruda.
	8. Mis puudutab pensioni väljamaksete kindlaksmääratud muutumist ajas, siis ennekõike eelistavad eakamad liitunud algselt saada suuremaid väljamakseid, mitte maksete kasvamist ajas.
	9. Erinevatest võimalikest II pensionisamba väljamaksete arendusvõimalustest leiab kõige enam toetamist võimalus võtta II sambast mõne ootamatu kulutuse jaoks korraka välja suurem summa raha. Oma teise samba pensionivara pärandamine on oluline umbes pooltele II sambaga liitunutest ning kõige ebaolulisem on võimalus vahetada väljamakseid tegevat kindlustusseltsi (viimast ei oska oluliseks pidada ka enamik pensionilepingu sõlminud inimestest).
Rahulolu	10. Väljamaksete saajatest on oma II samba pensionilahendusega rahul 63% ning rahulolu tase on ühtlane sõltumata väljamakse tüübist (pensionileping, fondipension või ühekordne väljamakse). Rahulolematust põhjustavad kõige enam liiga väikesed väljamaksed, madal tootlikkus, tulumaks ning fonditasud, mis kogutud summat vähendavad.
	11. 80% väljamaksete saajatest on rahul ka pensionifondi või kindlustusseltsiga, kust väljamakseid tehakse ning nendega ollakse rahul sõltumata sellest, milline on rahulolu oma pensionilahendusega.
	12. Tervikuna on II sambaga liitumisega rahul 60% liitunutest – rahulolu on veidi kõrgem väljamaksete saajate hulgas. Mõnevõrra sõltub rahulolu sellest, kuivõrd on inimesel pensionipõlveks kogutud muid sääste ja vara: need, kel sääste pole ja kes ei usu, et oleksid neid kogunud, kui poleks II sambaga liitunud, on liitumisega rahulolevamad kui need, kes usuvad, et oleksid ka ilma II sambata siiski suutnud vanaduseks säästa.
	13. Ennekõike aga sõltub rahulolu II sambaga liitumisega sellest, kui rahul on inimene oma pensionilahendusega – suur enamik neist, kes on sellega rahul, on rahul ka liitumisega, ning vastupidi. Seega tasub pensionilahenduste edasiarendusse panustada: paindlikumad lahendused ning parem informeeritus suurendavad

	inimeste veendumust, et tegemist on õige asjaga.
--	--

Allikas: TNS Emor

4. Kokkuvõte ja järeldused

4.1. Kokkuvõte numbrites

Kohustusliku kogumispensioni väljamaksete hetkeolukorra võtavad kokku järgmised faktid:

1. 2013. a lõpu seisuga oli II samba väljamaksetele õigus 22 457 inimesel, neist läks kohustuslikule kogumispensionile 17 281 inimest (77%). Enim on tehtud fondipensioni väljamakseid – 8 656 inimesele (39% väljamaksetest õigust omavatest isikutest). Ühekordseid väljamakseid on tehtud 6 266 inimesele (28%), pensionilepingu on sõlminud 2 359 inimest (10%).
2. Fondipensioni väljamaksed ja ühekordsed väljamaksed püsivad enim kasutatavate väljamaksete lahendustena, kuid pensionilepingute osatähtsus kasvab. Kokku on II sambast viie aastaga välja makstud 18,5 miljonit eurot. Sellest üle poole on välja makstud fondipensionina ja umbes kolmandik ühekordsete väljamaksetena. Pensionilepingute osakaal jääb väljamaksetes alla 10%.
3. Pensionilepingu alusel makstud keskmine pension oli 48,6 eurot kuus ja keskmine fondipensioni väljamakse 33 eurot kuus. Keskmine ühekordne väljamakse on kõikunud 600 ja 900 euro vahel. Hinnates pensioni adekvaatsust, vaadatakse II sambas vaid neid pensionisaajaid, kellele makstakse pensioni pensionilepingu alusel. Nende II samba pension moodustab I ja II samba pensionist keskmiselt ca 12%.
4. Üha rohkem vanaduspensionieas olevatest inimestest soovib ka oma II samba raha kasutada – kohustuslikule kogumispensionile läinute osakaal on kasvanud 63%-lt 77%-le. Pensionilepingu klientidest on lepingu jätnud sõlmimata 32%, fondipensioni klientidest on fondipension jäetud kokkuleppimata 27%-l ja ühekordse väljamakse on jätnud võtmata 12% vastavasse kliendigruppi kuuluvatest inimestest. Kogutud andmete põhjal saab eeldada, et peamine põhjus, miks osa inimesi ei ole II samba väljamaksetega alustanud, on töötamine (73% pensionile mitte läinutest töötas 2013. a andmetel, sh töötas pensionilepingu sõlmimata jätnud inimestest koguni 96% ja fondipensioni kokkuleppimata jätnud inimestest 81%). Ka eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse põhjal on väljamaksete saamist edasi lükatud peamiselt põhjusel, et soovitakse veel tööd teha ja raha juurde koguda või ei vajata veel lisaraha. Oma II samba pensionivara kasutamata jätta ja edasi pärandada kavatseb vaid paar protsenti küsitletuist.
5. Pensionilepinguid pakkus 2013. a lõpu seisuga kolm elukindlustusseltsi (Compensa, ERGO ja SEB). Nii sõlmitud pensionilepingute arvu kui ka tasutud kindlustusmaksete summa alusel omab suurimat turuosa Compensa (vastavalt 63% ja 62%). Compensa pakkus ka kõigi pensionilepingute liikide lõikes suurimat pensioni.
6. Kõige populaarsemad on garantiiperioodiga pensionilepingud – need on sõlminud 88% kindlustusvõtjatest. Keskmiseks garantiiperioodi pikkuseks on 14,6 aastat. Garantiiperioodi lisandumine on vähendanud keskmist pensioni 8-9% võrra.
7. Pensionilepingute garanteeritud intressimäärad erinevad elukindlustusseltsiti rohkem kui 1% võrra. Kõrgeim garanteeritud intressimäär oli 2013. aastal 2,8%.
8. Pensioni suuruse arvutamisel eeldavad elukindlustusseltsid mõnevõrra pikemat oodatavat eluiga võrreldes Statistikaameti avaldatud oodatava elueaga. Vahe oodatavates eluigades on elukindlustusseltsiti erinev, ulatudes ühest aastast kolme aastani.
9. Võrreldes kohustuslike pensionifondidega on elukindlustusseltside võetavad tasud suhteliselt madalad. Samadel tingimustel sõlmitud pensionilepingute puhul tuleb näiteks 20 aastaga elukindlustusseltsidele tasudena kokku maksta 4–7,6% kindlustusmaksest, mis teeb aastaseks tasuks 0,2–0,4% kindlustusmaksest. Kindlustusmaks suuruses summa kogumiseks

pensionifondides tuleb 20 aastaga keskmiselt ära maksta 15,6% sellest summast (aastas 0,7%). Pensionilepingu sõlmimistasu jääb vahemikku 0,8–3,0% kindlustusmaksest (üks elukindlustusselts lisab protsendina võetavale tasule 46 eurot). Haldustasud on vahemikus 0,5–3,5% pensioni väljamaksest (ühe elukindlustusseltsi puhul lisandub ca 20 eurot aastas). Lepingu ülesütleamise tasu jääb vahemikku 2–10% kohustusest.

10. Kogumispensionide seaduse § 45 lõikes 8 kehtestatud kasumi jaotamise kohustus täidab pensionilepingute kindlustusvõtjate kaitsmise eesmärki ja tasakaalustab kindlustusandjate võetavate tasude ja teiste pensionilepingu tehniliste tegurite mittereguleerimist. Vaid ühe elukindlustusseltsi pensionilepingute tehniline tulem on olnud positiivne (aastad 2011–2013). Vastavalt seadusest tulenevale kohustusele on see elukindlustusselts jaotanud oma pensionilepingute klientidele kasumit 38 000 euro ulatuses. Kasumit on oma klientidele jaotanud ka üks kahest negatiivse tehnilise tulemiga elukindlustusseltsidest, kokku 92 000 euro ulatuses. Samal ajal on elukindlustusseltsidel tulnud viie aasta jooksul katta negatiivset tulemit kokku veidi üle 2 miljoni euro suuruses summas (pensionide vähendamise õigust kindlustusseltsidel ei ole). Asjaolu, et kasumit on jaotatud ka siis, kui tegevus on olnud kahjumlik, viitab sellele, et kindlustusandjad otsivad lahendusi, kuidas oma klientide jaoks atraktiivsemad olla.
11. Kõigi elukindlustusseltside garantiiperioodita pensionilepingute puhul piisab pensioniks kogutud summa (kindlustusmaks suuruse) kättesaamiseks keskmisest lühemast elueast. Garantiiperioodiga pensionilepingute puhul on tulemused elukindlustusseltsi erinevad (Compensa ja ERGO puhul piisab ka siin keskmisest lühemast elueast, kui SEB puhul peaks eluiga keskmist pisut ületama). 63-aastase kindlustusvõtja puhul kulub kindlustusmaks suuruses summa väljamaksmisele 15,7–19,2 aastat, sõltuvalt elukindlustusseltsist ja sellest, kas pensionileping on sõlmitud garantiiperioodiga (16,8–19,2 aastat) või ilma (15,7–17,9 aastat). Võrdluseks: Eesti Statistikaameti andmete kohaselt on 63-aastaste naiste ja meeste keskmine oodatav eluiga 18,8 aastat.
12. 2013. aasta lõpu seisuga ei ole pensionilepinguid vahetatud. Eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse põhjal peavad liitunud väljamakseid tegeva kindlustusseltsi vahetamise võimalust suhteliselt ebaoluliseks, seda võimalust ei oska oluliseks pidada ka enamik pensionilepingu sõlminud inimestest.
13. Kogutud andmete põhjal saab järeldada, et fondipensioni saavad inimesed eelistavad suuremaid väljamakseid pikema aja jooksul tehtavatele väljamaksetele (väljamakse aluseks oleva osakute piirmäära defineerimine rahvapensioni määra kordse kaudu ning ühekordse väljamakse võimaluse kasutamine, kui osakute koguväärtus langeb 10-kordse rahvapensioni määrani). Enamik fondipensioni saajatest (96%) on valinud, et väljamaksete aluseks olev osakute piirmäär arvestaks ka rahvapensioni määraga (väljamakseid tehakse aastas vähemalt 3-kordse rahvapensioni määra ulatuses. Kolmandikul ühekordse väljamakse saanud inimestest eelnesid ühekordsele väljamaksele fondipensioni väljamaksed.
14. Suuremaid muutusi kohustuslikule kogumispensionile minejate arvus, aga ka pensionilepingute osakaalu kasvus, on oodata alates 2021. aastast, mil pensioniikka jõuab 7000–8000 II sambaga liitunut aastas (praeguse 3000–4000 asemel). Prognoosi kohaselt jõuab aastatel 2014–2023 pensioniikka umbes 50 000 II sambaga liitunut. Aastani 2023 jääb suurima osakaaluga väljamaksete skeemiks ikka fondipension. Kümne aastaga kasvab pensionilepingute klientide osakaal ühekordse väljamakse klientide osakaalust suuremaks.
15. Eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse andmete põhjal on II sambaga liitumisega rahul 60% küsitletuist. Ennekõike sõltub rahulolu II sambaga liitumisega sellest, kui rahul on inimene väljamaksete lahendusega – suur enamik neist, kes on sellega rahul, on rahul ka

liitumisega, ning vastupidi. Neist, kes saavad II sambast väljamakseid, on väljamaksete lahendusega rahul 63%. Kusjuures rahulolu tase ei ole sõltuvuses väljamaksete lahendusest (pensionileping, fondipension või ühekordne väljamakse). Rahulolematust põhjustavad küsitletute sõnul kõige enam liiga väikesed väljamaksed, madal tootlikkus, tulumaks ning fonditasud, mis kogutud summat vähendavad.

16. Küsitluse andmetel on arenguruumi eakamate liitunute II sambaga seotud teadmistes. Alla poole küsitletuist teab pensionifondi nime, kuhu ta viimati sissemaksid tegi.

4.2. Järeldused

Järelduste tegemisel on kohustusliku kogumispensioni väljamaksete süsteemi regulatsiooni ja senist praktikat hinnatud analüüsi I osas esitatud eesmärkide ja ootuste vastu.

Kui võrrelda väljamaksete hetkeolukorda kohustusliku kogumispensioni eesmärkidest lähtuvalt seatud väljamaksete lahenduste ootustega, on süsteemi paindlikkus ja läbipaistvus need, kus käärid praegu kõige suuremad on.

4.2.1. Sissetuleku adekvaatsus ja üleelamisriski katmine

Kohustuslik kogumispension on loodud, et toetada riiklikku vanaduspensioni ja selle põhieesmärk on pensioni adekvaatsuse tagamine (keskmine netopension I ja II sambast kokku ca 40% keskmisest netopalgast) ja üleelamisriski katmine.

Keskmine I ja II samba netopensioni suhe Eesti keskmisesse netopalka oli 2013. aasta lõpus 44%, mistõttu saab öelda, et sissetuleku adekvaatsuse eesmärk on täidetud.

Samas ei saa öelda, et selle eesmärgi täitmisel mängiks hetkel rolli II samba olemasolu. Inimesi, kellele makstakse pensionilepingu alusel pensioni, on lihtsalt liiga vähe, samuti on väga väikesed pensionilepingu alusel makstavad pensionid.

Kuigi I ja II sammas suudavad praegu sissetuleku adekvaatsuse eesmärki täita, muutub olukord tulevikus (ca 10 aasta pärast) kehvemaks ja asendusmäär langeb Rahandusministeeriumi viimaste prognooside kohaselt siiski alla 40%. Selle ärahoidmiseks tuleb muuta eelkõige I samba reegleid (pensioniga, indeks jms), kuid ka II sammas saab oluliselt panustada (parem tootlus, suurem efektiivsus jms).

Kui väljamaksete peamiseks lahenduseks on pensionileping (eluaegne annuiteet), on üleelamisrisk kaetud.

4.2.2. Konkurents

Nii pensionilepinguid sõlmivad kindlustusandjad kui ka kohustuslike pensionifondide fondivalitsejad tegutsevad piiratud konkurentsi tingimustes.

Sellele vaatamata on pakutavad pensionid ja kindlustusvõtjatelt võetavad tasud küllaltki erinevad ning kindlustusvõtjatele on jaotatud kasumit olukorras, kus tegelikult on kindlustusandja tegevus olnud kahjumlik.

Ka pensionifondide tootlused on erinevad ning pensionifondide arvu poolest on eeldused konkurentsiks ja efektiivsuseks piisavad.

Konkurents on piiratud, kui teenuspakkujaid on vähe, teenustel on sarnane iseloom, eksisteerivad turule sisenemise takistused ja osaline kontroll hinna üle.

Vaadates turu struktuuri, on näha, et nii pensionilepinguid sõlmivate kindlustusandjate kui ka kohustuslike pensionifondide fondivalitsejate puhul on turu kontsentratsioon kõrge (*Hirschman-Herfindahli* indeks vastavalt 4568 ja 2655) ja osal teenusepakkujail on suhteliselt kõrge turuosad. Turu kontsentratsioon sõltubki turuosaliste arvust ja turuosadest, millele omakorda seab piiranguid potentsiaalsete klientide arv. Nii võib väiksema turu puhul olla kõrgem kontsentratsioon ka teataval määral paratamatu.

Kindlustusandjad konkureerivad eelkõige pensioni suurusel, sest lepingu sõlmimistasu ja haldustasud on sellest juba maha arvatud, ning tervikuna parema ja mugavama teenuse pakkumises. Pensioni suuruse kõrval konkureeritakse ka lepingu ülesütlemise tasu, kasumi jaotamise ja pensionilepingu muudatuste tingimustes. Kindlustusandjate pakutavad pensionid on praktikas siiski küllaltki erinevad, erinevus kindlustusandjate võetavates tasudes on seejuures veel kordades suurem. Lisaks on üks kindlustusandjatest suurendanud kasumi jaotamise kaudu oma kindlustusvõtjate tulevase pensioni, kuigi teenis pensionilepingutelt tegelikult negatiivset tehnilist tulemit. Seega ei ole alust väita, et konkurents pensionilepingute pakkumises puuduks.

Fondipension hõlmab kõiki pensionifonde, kus osakuomanikul on osakuid. Seega ei konkureeri fondivalitsejad omavahel väljamaksete lahendusi pakkudes. Siiski mõjutavad fondipensioni suurust pensionifondi tootlus ja fondivalitseja võetavad tasud. Kuigi pensionifondivalitsejaid ei ole oluliselt rohkem kui kindlustusandjaid, on kohustuslike pensionifonde piisavalt palju ja selle arvu poolest on eeldused konkurentsiks ja efektiivsuseks piisavad.

4.2.3. Pensioni ostujõud

Et II samba on loodud täiendama I samba pensioni ja neid kahte sammast on süsteemselt õige koos käsitleda, on pensionilepingute alusel makstava pensioni ostujõudu võimalik vaadata ka koos I samba pensioniga. Nii on võimalik eeldada, et I ja II samba pension kokku peab tagama ostujõu säilimise. Kui II samba pension on konstantne ja I samba pensioni indekseeritakse, säilib pensionide ostujõud, kui indeks ületab piisavas ulatuses inflatsiooni.

Eelduste kohaselt peaks I ja II samba pensionide ostujõud tänu I samba pensioni indekseerimisele säilima.

Sellele vaatamata väheneb pensionäride ostuvõime võrreldes palgatöötajatega. Nimelt võib eeldada, et I samba indeksi kasv saab olema siiski väiksem kui keskmise palga nominaalkasv.

4.2.4. Finantsiline jätkusuutlikkus

II samba sees probleeme finantsilise jätkusuutlikkusega seni olnud pole.

Vaatlusalusel perioodil ei ole esinenud pensionilepingu sõlminud kindlustusandjate pankrotte ega makseraskusi (pensionifondid on neid valitsevatest fondivalitsejatest eraldatud ning pensionifondi pankrot

ei ole võimalik). Kaasaegne kindlustusandjate usaldatavusnõuete regulatsioon, mis jõustub 1. jaanuaril 2016, suurendab annuiteetide pakkujate usaldusväarsust eeldatavalt veelgi.

4.2.5. Süsteemi läbipaistvus

Väljamaksete süsteemi läbipaistvuse saavutamises on veel arenguruumi.

Pensionifondide kohta kättesaadav info (nii personaalne kui ka avalik) on ühelt poolt praegu juba piisavalt detailne. Osakuomanik näeb küll oma varade seisu ja pääseb ligi ka oma sissemaksete andmetele, kuid mugavat isiklikku vaadet oma pensioniõiguste ja -varade hetkeseisust ja tuleviku väljavaadetest hetkel siiski ei ole. Pensionilepingute puhul on olukord mõneti vastupidine – kindlustusvõtjale on kättesaadav küllaltki palju infot, kuid avalikkuse jaoks on sisuliselt tegemist musta kasti süsteemiga. Kindlustusvõtjal puuduvad sisuliselt vaid andmed pensioni arvutamisel kasutatud oodatava eluea eelduste ning kindlustusandja kasumi jaotamise ajaloo kohta. Avalikkuse jaoks on tühimik suurem, sest puudub info ka kindlustusandjate võetavate tasude ja garanteeritud intressimäära kohta.

Eakamate II sambaga liitunute hulgas läbi viidud küsitlusest selgus, et veidi üle 60%-l liitunutest on teadmised pensioni suuruse kujunemisest, maksustamisest ja II samba pärimise võimalustest puudulikud. Teadmatust on väljamaksete mittedaajate seas küll enam, aga ka väljamaksete saajate hulgas on palju neid, kes pole nende teemadega kursis. Puudujäägid teadmistes on tingitud muu hulgas ka sellest, et veidi üle poole neist, kes väljamakseid ei saa, ja umbes kolmandik väljamaksete saajatest ei ole II samba teemadel infot otsinud või uurinud. Riigi poolt internetis pakutavat kesket süsteemi pensionisammaste kohta info saamiseks kasutaks enda hinnangul umbes kolmveerand neist, kes väljamakseid veel ei saa.

4.2.6. Väljamaksete lahenduste paindlikkus

Väljamaksete süsteemis on ruumi paindlikkuse suurendamiseks.

Praegu on väljamaksete lahenduseks pensionileping, fondipension ja ühekordne väljamakse. Seega arvestab regulatsioon ka olukordadega, kus raha on kogutud liiga vähe, et seda eluaegse pensionina välja maksta. Väljamaksete lahendusi omavahel kombineerida pole lubatud (erandiks on juhud, kus raha on pensionifondidesse kogutud rohkem kui 700-kordse rahvapensioni määra ulatuses). Erinevatest võimalikest II pensionisamba väljamaksete arendusvõimalustest leiab eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse andmetel kõige enam toetamist võimalus võtta II sambast mõne ootamatu kulutuse jaoks korruga välja suurem summa raha. II samba pensionivara pärandamist peavad oluliseks umbes pooled II sambaga liitunud.

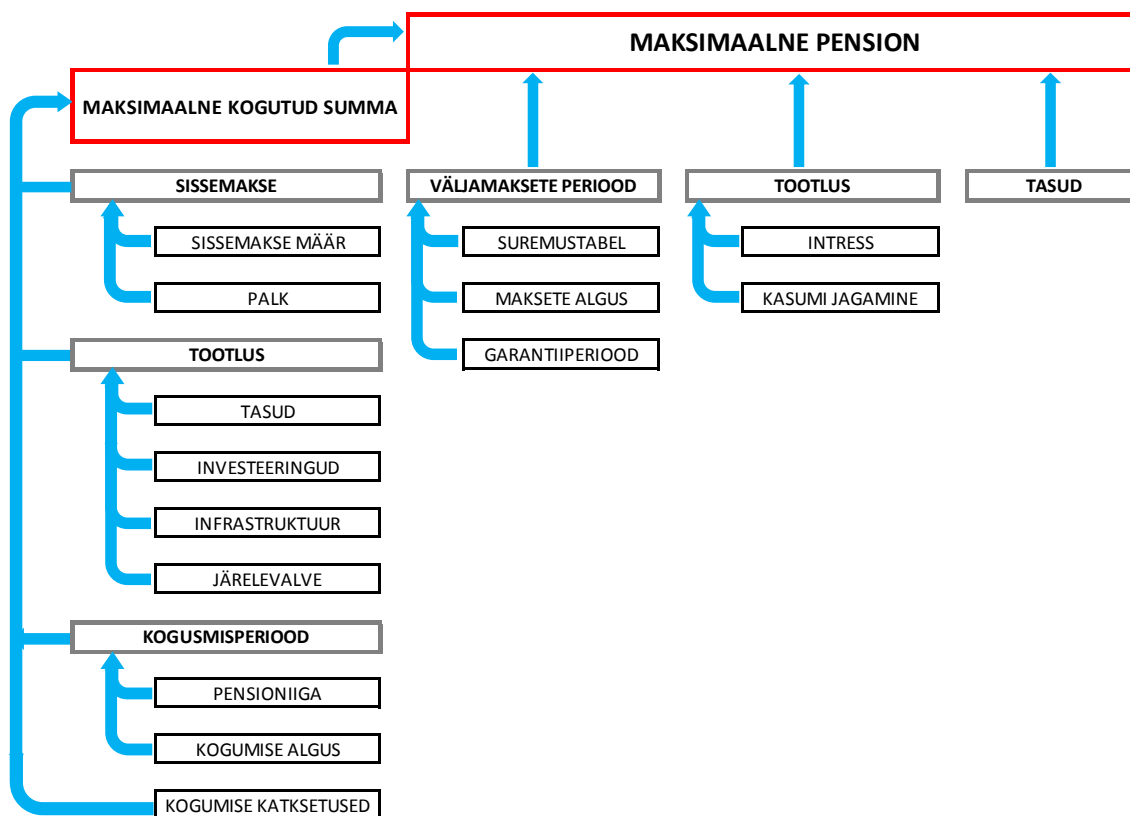
Kui vaadata eraldi pensionilepinguid, siis lubab seadus erinevatel tingimustel pensionilepinguid sõlmida, samas pakutakse praktikas vaid lihtsamaid pensionilepingute liike (garantiiperioodiga ja garantiiperioodita pensionilepingud ning edasilükatud pensionilepingud). Kuigi kasumi jaotamise praktika viitab, et elukindlustusseltsid teevad jõupingutusi konkurentsivõimeliselt püsimiseks, ei ole see seni kajastunud teenusearenduses. Osaliselt on selle põhjuseks ilmselt pensionilepingute klientide vähesus ja suhteliselt väikesed kogutud summad.

Kohustuslikule kogumispensionile minek on vabatahtlik ja pärast riiklikku vanaduspensionini ikka jõudmist on osakuomaniku otsustada, millal ta pensionile läheb ja II sambast raha välja võtma hakkab.

Pensioni väljamaksmiseks sobivate pensionilepingute hulgast on kehtiv seadus välja jätnud lahendused, kus pensioni suurus sõltub investeringutest. Kuigi eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse andmete põhjal eelistavadki II sambaga liitunud valdavalt garanteeritud suuruses pensioni, mida makstakse neile elu lõpuni, on nende hoiakuline valmidus siduda oma pensioni väljamaksed osaliselt investeringutega ka siiski suhteliselt kõrge – ligikaudu veerand oleks valmis siduma pensionimakse investeringutega. Kui ühelt poolt oldi valmis siduma osaliselt oma pension investeringutega, siis teisalt ei ilmnenud küsitluse käigus, et liitunud oleksid osanud hinnata pensioni ostujõu säilimist. Ennekõike eelistavad eakamad liitunud algselt saada suuremaid väljamakseid, mitte pensioni kasvamist ajas.

III osa. Väljamaksete süsteemi kitsaskohad ja võimalikud lahendused

Arvestades, et kohustusliku kogumispensioni põhieesmärgiks on sissetuleku adekvaatsuse tagamine vanaduseas ja üleelamisrisiki katmine, on süsteemi mõttes võtmekohaks pensioni suuruse kujunemine¹⁰ ja süsteemi efektiivsus (vt joonist 23).

Joonis 23. Pensioni maksimeerimine

Allikas: Rahandusministeerium

Loomulikult mõjutab pensioni suurust ka see, palju on kogumisperioodi lõpuks pensionifondidesse raha kogutud. Tegureid, mis mõjutavad pensionifondidesse kogutava raha suurust, on palju (kogumisperioodi pikkus, sissemaksete regulaarsus, maksemäärad, sissetuleku suurus, investeerimisreeglid, süsteemi kulud) ja enamikku neist on võimalik ka regulatsiooniga suunata (nt tõsta pensioniiga, suurendada maksemäära, muuta investeerimispiiranguid, alandada pensionifondi fondivalitsejate võetavaid tasusid). Siiski jäävad alati juhud, kus eluaegse pensioni maksmiseks on raha kogutud liiga vähe (erinevatel asjaoludel aset leidvad katkestused sissemaksete tegemises, nt eemalolek töölt) ning väljamaksete süsteem peab pakkuma lahendusi ka sellisteks puhkudeks.

¹⁰ Sissetuleku adekvaatsuse puhul võetakse arvesse vaid pensionid, mida makstakse pensionisaajale elu lõpuni.

Käesolevas analüüsis tegeletakse just väljamaksete süsteemi hindamisega ning pensioni kogumise küsimusi ei puudutata. Väljamaksete regulatsioon ei saa otseselt mõjutada kohustuslikesse pensionifondidesse sissemaksete tegemist, sissemaksete suurust ega investeringutelt teenitavat tulu.

Analüüsis ei käsitleta süvitsi riski, et pensionisaajad kulutavad pensioniks kogutud raha ebasihipäraselt, ja riski, et teenusepakkuja läheb pankrotti. Mõlemad riskid on analüüsi koostajate hinnangul maandatud kehtivas regulatsioonis viisil, mis olemasolevate teadmiste ja kogemuste baasil ei vaja muudatusi.

Seni, kuni väljamaksete süsteemi peamiseks lahenduseks on pensionileping või pensionileping kombineerituna muude väljamaksete lahendustega, on üleelamisrisk (risk, et pensioniks kogutud vara ammendub liiga vara) inimeselt üle kantud kindlustusandjale. Kindlustusandja riske käsitletakse pensionilepingu pakkumise tingimuste all.

Pensionisaaja jaoks on ka teenusepakkuja maksejõuetuse risk pensionisüsteemis maandatud. Tagatisfondi juurde on loodud pensionilepingute osafond, mille abil toetatakse pankrotti läinud kindlustusandja pensionilepingute portfelli üleandmist teisele kindlustusandjale. Pensionifond pankrotti minna ei saa (fond ei ole juriidiline isik), fondivalitseja poolt investeerimispiirangute rikkumisega osakuomanikele tekitatud kahju hüvitamiseks on aga samuti loodud Tagatisfondi juurde vastav osafond – pensionikaitse osafond.

Väljamaksete süsteemi kitsaskohtade väljaselgitamisel on arvestatud ühelt poolt analüüsi II osas antud hinnanguid, kuidas süsteem vastab ootustele, ja teisalt riske, mis seonduvad pensioni saamise või väljamaksmisega. Lähtudes väljamaksete hetkeolukorra kaardistusest välja joonistunud ja analüüsi käigus toimunud aruteludel esile kerkinud küsimustest, peituvad väljamaksete süsteemi kitsaskohad eelkõige järgmistes valdkondades:

- 1) väljamaksete läved;
- 2) väljamaksete liigid ja lepingute tingimused;
- 3) pensionilepingute pakkumise tingimused;
- 4) süsteemi läbipaistvus.

1. Väljamaksete läved

Kuigi kohustusliku kogumispensioni väljamaksete peamiseks lahenduseks on pensionileping, arvestab väljamaksete regulatsioon ka olukordadega, kus raha on kogutud vähe, mistõttu ei pruugi eluaegsete väljamaksete tegemine olla õigustatud. Selleks et hinnata, millisele väljamaksete lahendusele (ühekordne väljamakse, fondipension, pensionileping) on osakuomanikul pensionile minnes õigus, on kogumispensionide seaduses kehtestatud läved: 10-kordne, 50-kordne ja 700-kordne rahvapensioni määr.

Mida kõrgemale seada nt pensionilepingu sõlmimise lävi, seda suuremad on pensionilepingute sissemaksud ja seda suuremad ka kindlustusandjate makstavad pensionid ning vastupidi. Seega sõltub lävede tasemetest nii pensionäride kui ka teenuseosutajate jaoks suhteliselt palju. Üksikisikule lävede muutmine raha pensionikontole loomulikult juurde ei too, küll aga võib see tema jaoks muuta väljamaksete lahenduste valikuid, võimaldades nii kompromisse erinevate eesmärkide saavutamisel või valikuvõimalusi hoopis ahendades. Näiteks, kui kogutud raha väljamaksmine eluaegse pensionina tähendab liiga väikest pensioni, on alternatiiviks suurem pension lühemaks ajaks ehk üleelamisriski katmisest loobumine.

Rahvapension on üks riikliku pensioni liikidest ja seda makstakse riiklikku vanaduspensioni ikka jõudnud isikule, kellel puudub vanaduspensioni saamiseks nõutav pensionistaaž ja kes on elanud Eestis vähemalt 5 aastat vahetult enne pensioni taotlemist. Rahvapensioni näol on tegemist miinimumpensioniga, mille määra kehtestab Vabariigi Valitsus¹¹. Rahvapensioni määra kordsete kasutamine mõõdikutena seob II samba pensioni I samba pensioniga. Kuna seda määra indekseeritakse riikliku pensioni indeksiga, siis on tegemist ka ajas kohalduva mõõdikuga.

Kui praegu on erinevate väljamaksete liikide läved defineeritud selle kaudu, et pensionifondidesse kogutud summat võrreldakse seaduses kehtestatud rahvapensioni määra kordsetega, siis alternatiivina saaks võrrelda saadaolevat pensioni rahvapensioni määra kordsetega. Seejuures oleks ideaalne lahendus selline, mis võtaks II samba pensioni suuruse kõrval arvesse ka I samba pensioni suuruse. Sellise lahenduse selgeks plussiks oleks selle hea haakumine asendusmäära eesmärgiga. Samuti oleks nii võimalik arvestada individuaalset asendusmäära. Nii võiks ka näiteks öelda, et kui I samba pension moodustab 40% (viimasest) palgast, ei pea II sambasse kogutud raha vahetamine eluaegse pensioni vastu kohustuslik olemagi. Osakuomaniku jaoks tähendaksid pensioni suurusel põhinevad läved aga ka seda, et enne väljamaksete liigi väljaselgitamist tuleks välja selgitada I ja II sambast saada oleva pensioni suurus. Praeguse lahenduse juures piisab pensioniosakute väärtuse väljaselgitamisest. Pensioni suurusest sõltuvate lävede kehtestamine väärib kaalumist, kui pensionisüsteemis on elektroonilisel kujul reaajas olemas inimeste kõik I samba õigused ja eksisteerib keskkond, kus oleks võimalik erinevate sammaste pensionide suurusi välja arvutada ning mille vastu oleks võimalik kontrollida ka esitatud pensioniavaldusi.

---

¹¹ Kõigis analüüsis tehtud arvutustest on lähtutud 2014. aasta 1. aprillist kehtivast rahvapensioni määrast – 148,98 eurot (alates 2015. aasta 1. aprillist on rahvapensioni määr 158,37 eurot).

Reservatsioon: Väljamaksete liikide läved sõltuvad pensionide adekvaatsuse eesmärgist ja on otseselt seotud pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse küsimustega, mistõttu on lävesid plaanis puudutada ka Sotsiaalministeeriumi ja Rahandusministeeriumi koostöös ellu kutsutud riikliku pensionikindlustuse jätkusuutlikkuse edendamise projekti¹² raames. Eeltoodust lähtuvalt tuleks järgnevasse lävede kohta esitatud seisukohtadesse suhtuda kui esialgsetesse ja arvestada lävede asjakohasuse ümberhindamise võimalusega.

1.1. Kümnekordne rahvapensioni määr

Et fondipensioni puhul saab väljamakse suuruse määramisel võtta aluseks rahvapensioni määra kordse (osakuomanikul on õigus väljamakseteks kolmekordse rahvapensioni määra ulatuses aastas), ei oma kehtivad läved siin pensioni suuruse kujunemisele niivõrd olulist mõju. Kui raha on kogutud vähem, saab pensioni maksta kehtestatud rahvapensioni määra kordse ulatuses (aasta kohta kolmekordne rahvapensioni määr) ja fondipension saab kiiremini läbi. Seega puudub surve 10-kordse rahvapensioni määra muutmiseks – ühekordse väljamakse läve tõstmiseks. Kui võrrelda ühekordse väljamakse läve nt Leedus kehtiva samaväärse lävega, jääb meie oma küll kordades alla. Leedus on ühekordne väljamakse lubatud, kui eluaegse annuiteedina väljamakstav pension tuleks väiksem kui 50% miinimumpensionist (miinimumpension – 104 eurot). Nii on Leedu ühekordse väljamakse lävi isegi veidi kõrgem kui Eesti pensionilepingu sõlmimise lävi (50-kordne rahvapensioni määr). Samas tuleb siin arvestada, et Leedu süsteemis puuduvad fondipensioni väljamaksed, mis meil jäävad ühekordse väljamakse ja pensionilepingu vahele. Läti II samba süsteemis puuduvad nii fondipension kui ka ühekordne väljamakse (vt täpsemalt analüüsi lisa 2).

Ettepanek 1: Jätta ühekordse väljamakse lävi 10-kordse rahvapensioni määra tasemele.

Ühekordse väljamakse läve muutmise võib osutada siiski asjakohaseks, kui peaks tehtama otsus pensionilepingu läve langetamiseks, kuivõrd sellisel juhul muutuks küsitavaks vajadus fondipensioni järele ja selle asemel saaks kaaluda ühekordse väljamakse võimaldamist kõigile, kes pensionilepingu uue läveni ei küündi.

1.2. Viiekümnekordne rahvapensioni määr

Pensionilepingu lävi (50-kordne rahvapensioni määr) annab garantiiperioodita pensionilepingu puhul 63-aastasele kindlustusvõtjale ca 35-eurose kuise pensioni (pensionilepingu sõlminud isikute 2013. aasta andmete kohaselt teeb see 9% keskmisest I ja II samba pensionist).

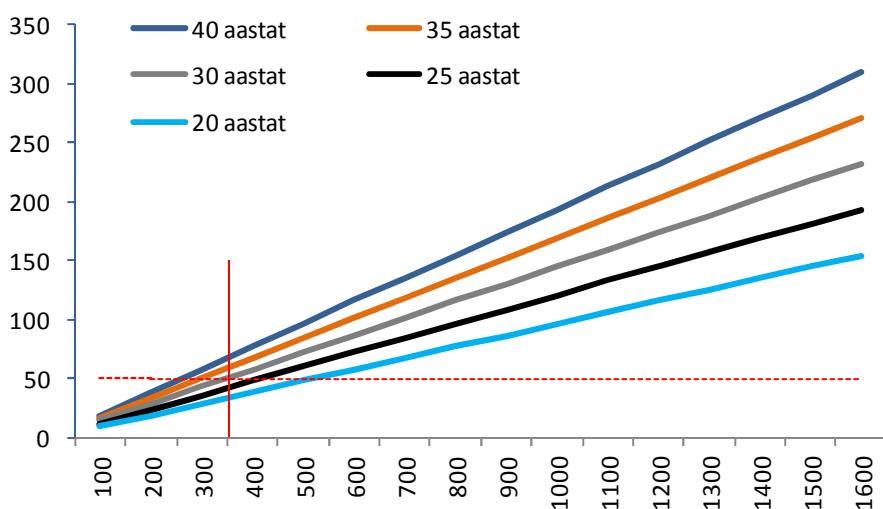
Enne 2008. aastal vastu võetud kogumispensionide seaduse muudatusi oli pensionilepingu sõlmimise läveks $\frac{1}{4}$ rahvapensioni määrast kuise pensionina: kui annuiteet ühe kalendrikuu kohta osutunuks väiksemaks $\frac{1}{4}$

¹² Projekti eesmärk on hinnata riikliku pensionikindlustuse finantsilist ja sotsiaalset jätkusuutlikkust ning vajadusel pakkuda välja alternatiive kehtivale pensionikindlustussüsteemi korraldusele. Analüüs viiakse läbi ajavahemikus 2015. aasta kevad kuni 2016. aasta kevad.

rahvapensioni määrast, oleks isikul olnud õigus perioodilistele kogumispensioni väljamaksetele pensionifondist. Toona kehtinud lävi $\frac{1}{4}$ rahvapensioni määrast on analüüsi läbiviimise ajal kehtivas väeringus võrdne 37,2 euroga. Seega tagab kehtiv 50-kordne rahvapensioni määr praktikas üsna samaväärse kuise pensioni.

Kohustuslik kogumispension on loodud, et toetada riiklikku vanaduspensioni ja see on mõeldud kõigi Eesti inimeste jaoks. Seega võiks pensionilepingu läve määramisel lähtuda põhimõttest, et ka miinimumpalka teenival inimesel oleks võimalik piisavalt pika töötamise perioodi korral küündida pensionilepingu läveni. Kui kogumisperiodid jääb lühemaks, on väljamaksete lahenduseks fondipension või ühekordne väljamakse. Teiseks oluliseks kriteeriumiks oleks kehtestatud lävele vastava pensioni panus asendusmäära eesmärgi täitmisesse.

Alates 1. jaanuarist 2014 oli alampalk (miinimumpalk) Eestis 355 eurot kuus. Kohustuslikesse pensionifondidesse koguneb selliselt palgalt 40 aastaga peaaegu 70-kordse rahvapensioni määr jagu raha (vt joonist 24, kus horisontaalsel teljel on esitatud palganumbrid ja vertikaalsel teljel pensionifondidesse kogutud summad rahvapensioni määr kordsetena). Kui võtta piisava pikkusega kogumisperiodiks 30 aastat, jõuab miinimumpalka teeniv inimene koguda 50-kordse rahvapensioni määr jagu raha.

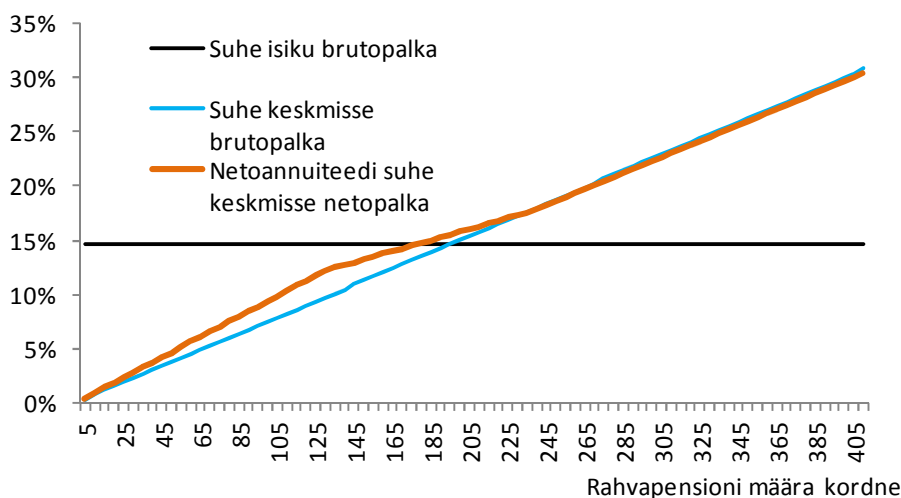

Joonis 24. Miinimumpalgaga inimese kogutud summad

Allikas: Rahandusministeerium

Joonisel 25 on esitatud erineva suurusega rahvapensioni määr kordsetele lävedele vastavate pensionilepingute alusel makstavate pensionide suhe vastavalt keskmisesse bruto- või netopalka (horisontaalsel teljel on esitatud võimalikud pensionilepingu läved rahvapensioni kordsetena ja vertikaalsel teljel asendusmäär). Kui võrrelda netopensioni ja keskmist netopalka, nähtub, et kehtiv lävi (50-kordne rahvapensioni määr) panustab asendusmäära 5%-ga. Seega saab miinimumpalka teeninud inimene II samba pensionilepingust 5% pensionide 40%-sast asendusmäärast (miinimumpalgaga isiku individuaalsest asendusmäärast on II samba osakaal veelgi suurem). Ülejäänud 35% asendusmäärast peab tulema I samba arvelt. Arvestades samal ajal, et 40% asendusmäär jaotub kahe samba vahel keskmiselt selliselt, et I samba

osakaaluks jääb 25% ja II samba omaks 15%, moodustab pensionilepingu panus 5% II samba keskmisest osakaalust 1/3, mida saab pidada arvestatavaks panuseks.

Joonis 25. Pensionilepingu läve panus asendusmäära

Allikas: Rahandusministeerium, pensionilepingute kalkulaator

Pensionilepingu läve tõstmise plussid ja miinused

Pensionilepingu läve tõstmine (nt 70-kordse rahvapensioni määrani) pikendaks vajalikku töötamise perioodi, et pensionilepingu läveni küündida ja tõstaks sellele vastavat panust asendusmääras ca 7,5%-ni. Läve tõstmine suurendaks pensionilepingute alusel makstavat keskmist pensioni. Garantiiperioodita pensionilepingu puhul teeb see 63-aastasele inimesele makstavaks kuiseks pensioniks ca 50 eurot (s.o pensionilepingu sõlminud isikute praegusest keskmisest I ja II samba pensionist 13%). Minimaalne kuine pension kujuneks seeläbi 15 euro võrra suuremaks, kui see on kehtiva läve kohaselt. Suurem pension suurendaks eelduslikult II sambaga liitunud rahulolu väljamaksete süsteemiga. Uuringufirma TNS Emor läbi viidud kliendiküsitluse kohaselt oli oma väljamaksete lahendusega rahul 63% väljamaksete saajatest, seejuures põhjustasid rahulolematust kõige enam liiga väiksed pensionid (tösi ka madal tootlikkus, tulumaks ja fonditasud). Rahulolu II sambaga liitumisega oli selgelt seotud rahuloluga oma pensionilahendusega (vt analüüsi lisas 1).

Läve tõstmine suurendaks inimeste hulka, kellele makstakse II sambast pensioni vaid fikseeritud perioodil, mis on läve tõstmise negatiivseks küljeks. Pensionilepingu läve tõstmine ei võtaks küll osakuomanikult õigust pensionilepingut sõlmida, mistõttu saaksid osakuomanikud, kes eelistavad eluaegseid väljamakseid, pensionilepingu sõlmida ka siis, kui pensionilepingu läve tõstetak. Samas tuleb arvestada, et inimesed kipuvad oma oodatavat eluiga tavaliselt alahindama ja ei oska sel põhjusel piisavalt väärtustada üleelamisrisiki kaetust. Fondipension, mis on mõeldud neile, kel on raha kogutud vähem kui pensionilepingu lävi ette näeb, pakub suuremat pensioni, kuid ei taga pensioni maksmist osakuomaniku elu lõpuni. Alahinnata ei saa ka pensioniosakute pärimisreeglitest tingitud motivatsiooni mitte kiirustada võimalusel pensionilepingu sõlmimisega või jätta see sootuks sõlmimata.

Arvestades, et pensionile lähevad veel mitmel järgneval aastal inimesed, kel on pensioniks raha kogumise aeg olnud suhteliselt lühike, on ka kogutud summad keskmiselt pigem väiksemad. See tähendab, et pensionilepingu läve tõstmine tähendaks pensionilepinguid sõlmivate inimeste arvu märkimisväärset vähenemist, ja seda olukorras, kus pensionilepingu läveni küündivaid inimesi on niigi suhteliselt vähe. Tabelis 4 on esitatud väljamaksete saajate prognoos rahvapensioni määra kordsete vahemike lõikes aastateks 2015–2023. Siit on näha, et pensionilepingu läve tõstmine 50-kordselt rahvapensioni määralt 70-kordse rahvapensioni määrani võib vähendada pensionilepingu sõlmivate osakuomanike arvu ligikaudu kahekordselt. See võib omakorda vähendada kindlustusandjate motivatsiooni pensionilepinguid sõlmida ja halvendada konkurentsi väljamaksete faasis.

Tabel 4. Väljamaksete saajate prognoos RPM-kordsete vahemike lõikes

	Rahvapensioni määra kordsed										
	<10	10-30	30-50	50-70	70-100	100-200	200-300	300-400	400-500	500-600	600-700
2015	450	1227	804	332	194	129	21	8	1	0	1
2016	662	1914	1189	560	284	174	28	5	1	0	1
2017	571	1624	978	463	235	148	13	3	3	0	0
2018	563	1695	1036	423	218	117	16	2	2	0	0
2019	537	1670	1051	417	196	117	17	1	5	0	0
2020	545	1713	1045	416	227	135	14	3	0	0	0
2021	1613	3909	2002	658	345	217	30	4	3	1	0
2022	687	1560	1669	1082	877	648	94	33	15	8	2
2023	653	1632	1640	1130	909	686	109	31	12	5	2

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

Pensionilepingu läve langetamise plussid ja miinused

Pensionilepingu läve langetamine (nt 30-kordse rahvapensioni määrani) lühendaks ühelt poolt vajalikku töötamise perioodi, et pensionilepingu läveni küündida (juba 20 aastat oleks piisav), kuid vähendaks teisalt sellele vastavat panust asendusmääras ca 2,5%–3%-ni.

Pensionilepingu läve langetamise plussiks on, et ka väiksemad summad hakkavad panustama eluaegse pensioni maksmisesse. Pensionisaaja jaoks kaob risk, et tema sissetulekud pensionieas vähenevad, kui II sambasse kogutud raha saab kulutatud. Pensionilepinguid sõlmitakse rohkem, mistõttu suureneks lähiaastatel oluliselt annuiteedituru maht.

Et pensioni adekvaatsuse eesmärgi täidetuse hindamisel lähevad arvesse vaid pensionid, mida makstakse inimestele elu lõpuni, annaks pensionilepingu läve langetamine panuse madalama pensioniga pensionäride adekvaatsuse eesmärgi täitmise, mistõttu väheneks selle võrra vajadus riigipoolsete toetuste või pensionitõusu järele. Arvestades, et tulevikus tekivad Eestil pensionide (I ja II samm) adekvaatsuse eesmärgi täitmisega probleemid, võimaldaks pensionilepingu läve alandamine ja elu lõpuni makstava pensioni osakaalu suurendamine sama võrra väiksemas mahus teha muid inimestele ebaseeldivaid otsuseid, nt pensioniea tõstmine, maksude tõstmine vms. Riigi kulude kokkuhoid tulevikus, mil kõik pensionärid on II sambaga liitunud, oleks 2014. aasta vääranguliselt 40–60 miljonit eurot aastas,

eeldades, et riik peab maksma alla adekvaatsuse eesmärgi saavatele pensionäridele eluaegset pensioni, mis vastaks 30–50 kordse rahvapensioni määra ulatuses sõlmitud pensionilepingu pensionile, alates fondipensioni lõppemisest. Selline täiendav pension tähendaks teisest küljest ka tööeas 4–6 aastat kauem töötamist, et teenida erinevatel perioodidel sama suur pension välja I ja II samba kokku (algselt fondipension ja I samba pension, hiljem kompensatsiooniks suurem I samba pension). Võttes arvesse tegelikud tööstaažid aastatel 2000–2013 oleks see arvestatav lisapanus. Juhul kui inimene otsustaks pensioni edasi lükata, annaks samaväärse pensionilisa juurde umbes üheaastane pensionile mineku edasilükkamine, sõltuvalt inimese sissetulekust ja pensionile mineku aastast.

Läve alandamine vähendaks aga pensionilepingute alusel makstavat keskmist pensioni. Garantiiperioodita pensionilepingu puhul pakuks 30-kordne rahvapensioni määr 63-aastasele inimesele kuiseks pensioniks ca 20 eurot (s.o pensionilepingu sõlminud isikute praegusest keskmisest I ja II samba pensionist 5%). Minimaalne kuine pension kujuneks seeläbi 15 euro võrra väiksem, kui see on kehtiva läve kohaselt. Väiksem pension võib veelgi vähendada inimeste rahulolu II samba süsteemiga. Seega, kokkuvõttes ei pruugi olla läve langetamisest tekkiv positiivne mõju pensioni adekvaatsusele proportsioonis selle muudatusega kaasnevate võimalike negatiivsete hoiakutega.

Näited teistest riikidest

Võrdluseks, nt Lätis on inimestel kaks võimalust, kas kanda kogutud raha I samba süsteemi, kust hakatakse siis I ja II samba pensione koos maksma, või võtta eluaegne annuiteet, kui kogutud summa ületab 4500 eurot. Seega on Lätis pensionilepingu lävi oluliselt madalam, kuid inimestel on selle kõrval konkureerivaks lahenduseks II samba pensioni liitmine oma I samba pensioniga.

Nagu eespool viidatud, on Leedus pensionilepingute lävi veidi kõrgem kui Eestis: eluaegne annuiteet tuleb võtta siis, kui selle alusel makstav pension tuleks suurem kui 50% miinimumpensionist (miinimumpension – 104 eurot).

Ettepanek 2: Jätta pensionilepingu lävi 50-kordse rahvapensioni määra tasemele.

Arvestades, et miinimumpalka teenival inimesel on võimalik 30-aastase töötamise korral koguda pensionifondidesse nii palju raha, et ta hakkab pensioni saama pensionilepingu alusel ning sellises summas sõlmitud pensionileping panustab piisavalt asendusmäära, võib pensionilepingu läve (50-kordset rahvapensioni määra) pidada adekvaatseks.

Läve mõningast tõstmist või langetamist (70- või 30-rahvapensioni määra tasemele) võib kaaluda, kui see osutub põhjendatuks riikliku pensionikindlustuse süsteemi jätkusuutlikkuse tagamisest lähtuvalt.

1.3. Seitsmesajakordne rahvapensioni määr

Kuigi 50-kordse rahvapensioni määra ületamine tähendab pensionilepingu sõlmimist, on seaduses arvestatud ka olukordadega, kus raha on pensionifondidesse kogutud väga palju ning sellisteks puhkudeks on osakuomanikele antud täiendavaid õigusi oma pensionivara kasutamiseks. Kui osakute koguväärtus ületab 700-kordset rahvapensioni määra, tuleb pensionileping sõlmida vähemalt selle 700-kordse

rahvapensioni määra väärtuses. Ülejäänud osakud võib osakuomanik jätta oma pensionikontole, sõlmida teise pensionilepingu või leppida kokku fondipensionis. Kui pensionikontole jääb osakuid 10-kordse rahvapensioni määra ulatuses, võib osakuomanik need ka korraga tagasi võtta ja raha korraga välja võtta. Praktikas ei ole seni veel selliseid osakuomanikke pensionile läinud, kellel oleks osakuid olnud 700-kordse rahvapensioni määra väärtuses või rohkem.

Enne 2008. aastal vastu võetud kogumispensionide seaduse muudatusi kehtis 700-kordse rahvapensioni määra asemel kuise pensioni suuruses mõõdetav lävi, milleks oli kolmekordne rahvapensioni määr. Pensionileping tulnuks siis sõlmida väärtuses, mis oleks taganud kuise pensioni vähemalt kolmekordse rahvapensioni määra ulatuses. Arvestades, et rahvapensioni määr on analüüsi tegemise hetkel 148,98 eurot, pidi kuine pension olema vähemalt 446,94 eurot. 2008. aastal vastu võetud seaduse muudatustega mindi pensioni suuruse põhiselt arvestuselt üle kogutud summa põhisele arvestusele ja sooviti kõnealust läve ka veidi kõrgemale tõsta. Praegu annaks 700-kordse rahvapensioni määra väärtuses sõlmitud pensionileping kuiseks pensioniks ca 500 eurot, mis on tõepoolest pisut kõrgem, kui algne lahendus ette nägi. Sellises suuruses pensionini küündimine eeldab, et 40-aastase kogumisperiodi vältel teenitakse keskmiselt ca 3 620 euro suurust kuupalka, mis on enam kui kolm korda kõrgem riigi keskmisest brutopalgast (vt tabel 5). Arvestades 500-eurosele II samba pensionile juurde I samba pension, nähtub, et kahe samba peale kokku teenitakse pensionieas rohkem kui on Eesti keskmine palk – 920 eurot¹³. Seega on kehtiv 700-kordne rahvapensioni määr piisavalt kõrgeks läveks, mida ületavate summade puhul võivad väljamaksete reeglid olla paindlikumad.

Tabel 5. Pension 200- kuni 800-kordse rahvapensioni määra korral¹⁴

Kogutud summa		Palk (EUR)	Kuine II samba pension (EUR)	I samba pension (EUR)	Pension I ja II sambast kokku (EUR)	I ja II samba pension keskmisest sotsiaalmaksuga maksustatud tulust (%)
RPM-kordsed	EUR					
800	119 184	4 138	575	856	1431	156
700	104 286	3 621	500	766	1266	138
600	89 388	3 104	430	676	1106	120
500	74 490	2 586	360	585	945	103
400	59 592	2 069	290	495	785	85
300	44 694	1 552	215	405	620	67
200	29 796	1 035	145	315	460	50

Allikas: Rahandusministeerium

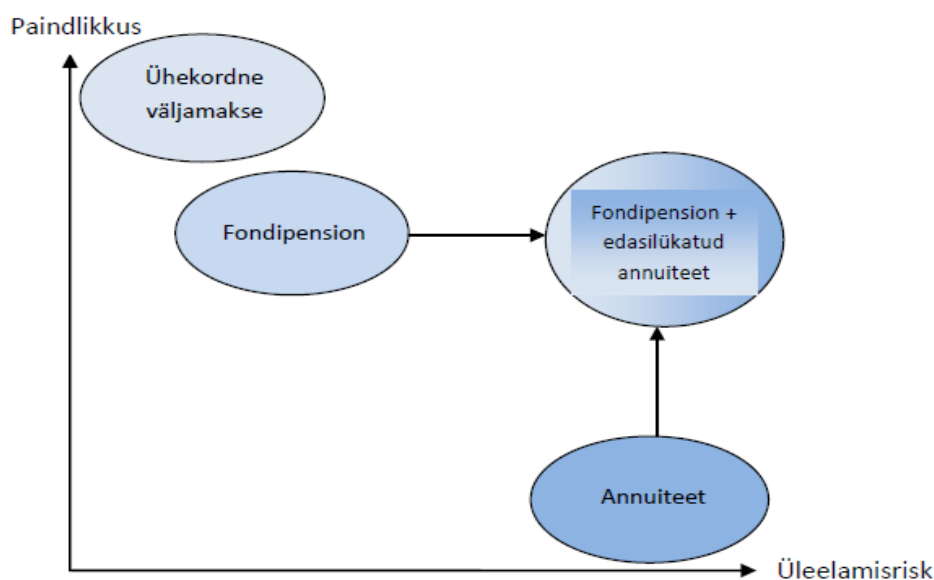
Ettepanek 3: Säilitada 700-kordse rahvapensioni määra suurune lävi ja sellele lävele vastavad väljamaksete reeglid.

¹³ Aluseks on võetud 2014. aasta keskmise sotsiaalmaksuga maksustatud tulu.

¹⁴ Arvutuste tegemisel on eeldatud, et II samba tootlus on võrdne keskmise palga kasvuga. II samba pensionina on kasutatud keskmist pensioni, mida Pensionikeskuse veebilehel oleva pensionilepingute kalkulaatori kohaselt oleks pensionilepingu alusel võimalik saada. Kõik arvutused on tehtud 2014. aasta vääringus.

2. Väljamaksete liigid ja lepingute tingimused

Pensioni saab välja maksta kolmel viisil: 1) ühekordse väljamaksena; 2) perioodiliste väljamaksetena (fondipension, sh klassikaline fondipension, kuid siia alla kuuluvad ka tähtjalised annuitedid) või 3) annuitedina (pensionileping). OECD toob neid väljamaksete liike eristavate peamiste teguritena välja paindlikkuse astme ja üleelamisrisiki kaetuse ulatuse¹⁵: kuigi ühekordsed väljamaksed pakuvad maksimaalset paindlikkust ja on täiesti likviidsed, ei paku need kaitset üleelamisrisiki vastu; annuitedid pakuvad kaitset üleelamisrisiki vastu, kuid on ebalikviidsed ja neis puudub paindlikkus (vähemalt lihtsamatel annuitedidel) (vt joonis 26).

Joonis 26. Paindlikkuse aste ja üleelamisrisiki kaetus

Allikas: OECD

Erinevate väljamaksete liikide kombineerimisel (nt ühekordne väljamakse koos annuitediga või fondipension koos edasilükatud annuitediga) on aga võimalik saavutada mõlemad eesmärgid – pakkuda paindlikkust ja katta üleelamisrisk. Näiteks fondipensioni ja edasilükatud annuitedi (mis sõlmitakse pensionile mineku hetkel ja kust väljamakseid hakatakse tegema hilises eas, nt 85-aastaselt) kombinatsioon kasutab ära fondipensioni paindlikkuse ning samal ajal katab edasilükatud annuited üleelamisrisiki. Arvutuste kohaselt võivad sellised kombinatsioonid olla ka kuluefektiivsed – edasilükatud annuitedi ostmiseks piisab vaid 10–15% pensionifondidesse kogutud rahast¹⁵.

Meie kohustusliku kogumispensioni süsteemis makstakse pensioni välja pensionilepingu alusel, fondipensionina või tehakse ühekordne väljamakse. Erinevaid väljamaksete liike omavahel kombineerida pole lubatud (välja arvatud olukorras, kus raha on kogutud rohkem kui 700-kordse rahvapensioni määra ulatuses).

Seadus aktsepteerib erinevatel tingimustel pensionilepinguid, kuid praktikas on kindlustusandjad seni pakkunud vaid lihtsamaid lepinguid (tavaline pensionileping, edasilükatud pensionileping ja

¹⁵ Pablo Antolin, „Policy Options for the Payout Phase“, 2008
<http://www.oecd.org/finance/private-pensions/41407986.pdf>

garantiiperioodiga pensionileping). Kohustusliku kogumispensioni väljamakseteks sobivate lahenduste hulgast on välja jäetud pensionilepingud, kus pensioni suurus sõltuks ka investeringutest. Samal ajal on eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse andmetel nende hoiakuline valmidus siduda oma pensioni väljamaksed osaliselt investeringutega suhteliselt kõrge (umbes 25% oleks valmis siduma oma pensioni suuruse investeringutega).

Kui inimestel, kel tuleb pensioni saamiseks sõlmida pensionileping, puudub võimalus võtta kasvõi osaliselt investeerimisriski, siis samal ajal puudub inimestel, kellel on õigus leppida kokku fondipensionis, praktiline võimalus investeerimisriskist pensioni väljamaksmise perioodiks loobuda (neil on küll lubatud sõlmida pensionileping, kuid väikeste summade puhul ei ole eluaegse pensioni maksmine alati mõistlik).

Tabelis 6 võrreldakse fondipension ja erinevatel tingimustel annuiteete, võttes aluseks nii kaetavad riskid kui ka pakutavad lisavõimalused.

Tabel 6. Fondipension ja erinevad annuiteetid

	Üleelamisriski kaetus	Investeerimisriski kaetus	Pensioni ostujõu säilitamine	Partneri kaitse	Pärimine
Fondipension, sh klassikaline fondipension	Ei	Ei	Võib olla	Ei	Jah
Tähtajaline annuiteet	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah
Eluaegne annuiteet	Jah	Jah	Ei	Ei	Ei
Edasilükatud annuiteet	Jah	Jah	Ei	Ei	Ei/Jah ¹
Kasvav annuiteet	Jah	Jah	Võib olla	Ei	Ei
Inflatsiooniga indekseeritud annuiteet	Jah	Jah	Jah	Ei	Ei
Investeerimisriskiga annuiteet	Jah	Ei / osaline	Võib olla	Ei	Ei
Garantiiperioodiga annuiteet	Jah	Jah	Ei	Ei	Jah (tinglik)
Ühine annuiteet	Jah	Jah	Ei	Jah	Ei

¹ - Pärimise võimalused sõltuvad edasilükatud annuiteedi tingimustest: kas enne väljamaksete algust toimunud kindlustusvõtja surma puhul makstakse lepingusse makstud raha pärijatele või mitte.

Allikas: OECD, Rahandusministeerium

Fondipension suurimaks miinuseks on see, et ei ole tagatud eluaegse pensioni maksmine osakuomanikule. Klassikalise fondipension puhul, kus väljamaksete tegemisel arvestatakse oodatavat eluiga, on risk, et osakuomanik elab kauem, kui jätkub kogutud raha, väiksem kui fikseeritud perioodiga fondipension puhul. Ühtlasi on fondipension avatud investeerimisriskile – makstava pensioni suurus sõltub pensionifondi investeerimistulemustest. Et investeerimisriski kannab osakuomanik, võib tema pensioni suurus ka väheneda, samas võib pension ka kasvada. Pensionifondi tootlus võib lüüa inflatsiooni, mistõttu on võimalik pensioni ostujõu säilimine. Pensionisaaja jaoks on fondipension plussiks võimalus oma osakuid parandada.

Eluaegse pensioni maksmist ei taga ka tähtajaline annuiteet. Viimane pakub aga pensionisaajale võimalust investeerimisriskist vabaneda.

Ülejäänud annuiteetide selgeks eeliseks on üleelamisriski katmine ja eluaegse pensioni tagamine. Annuiteedi tingimustest sõltuvad ülejäänud riskide (investeerimisrisk ja ostujõu vähenemine) staatus ja lisavõimaluste olemasolu: pensioni maksmise algusaeg, konstantne pension või kasvav pension, investeerimisriski kaetus, abikaasa kaitse ja garantiiperioodi olemasolu.

Võimaluste paljusus muudab süsteemi paindlikumaks, kuid kindlasti ka keerulisemaks. Paindlikkuse puudumine pensionilahendustes ei pruugi siiski tähendada seda, et pakutav pension on väiksem. Paindlikkuse puudumine võib aga viia selleni, et valikus olevad lahendused ei arvesta oma tingimustega pensionisaaja tegelike vajadustega, mis omakorda suurendab rahulolematust kogu süsteemi suhtes. Samal ajal ei pruugi süsteemi jäikus olla tegelikult kohustusliku kogumispensioni süsteemile püstitatud eesmärkide saavutamise eeltingimuseks.

Kui vaadata II sambaga liitunud inimeste ootusi väljamaksete liikide ja väljamaksete tingimustega seonduvalt, saab välja tuua järgmist (vt analüüsi II osa punkti 3 ja lisa 1):

1. Eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse andmetel on nende hoiakuline valmidus siduda oma pensioni väljamaksed osaliselt investeeringutega suhteliselt kõrge (2% oleksid valmis siduma oma pensioni suuruse täies ulatuses investeeringutega, 26% oleksid valmis siduma oma pensioni suuruse osaliselt investeeringutega).
2. Kui ühelt poolt oldi valmis siduma osaliselt oma pension investeeringutega, siis teisalt ei ilmnenu küsitluse käigus, et liitunud oleksid osanud hinnata pensioni ostujõu säilimist – kasvavate väljamaksetega pensioni eelistas vaid 10% küsitletuist, ennekõike eelistati algselt saada suuremaid väljamakseid. Sellise hoiaku taga võib olla asjaolu, et inimesed alahindavad tavaliselt oma oodatava eluea pikkust ning keskmisest vähem elavate inimeste jaoks võibki kasvava pensioni maksmine olla kahjulik.
3. Oma teise samba pensionivara pärandamine on sellega kaasnevatest kitsendustest hoolimata (isegi kui see tähendab selle võrra väiksemat pensioni või et ühel hetkel lõpetatakse pensioni maksmine) oluline pooltele II sambaga liitunutest ning ei ole oluline veidi enam kui kolmandikule.
4. Erinevatest võimalikest II pensionisamba väljamaksete arendusvõimalustest leidis kõige enam toetamist võimalus võtta II sambast mõne ootamatu kulutuse jaoks korraga välja suurem summa raha. Seda toetas 71% kõigist eakatest pensionisambaga liitunutest.

Käesolevas analüüsis käsitletakse väljamaksete liike ja väljamaksete tingimusi, mida meie kohustusliku kogumispensioni süsteemis praegu ei ole, kuid mis haakuvad eakamate II sambaga liitunud inimeste hulgas läbi viidud küsitluse tulemuste kohaselt nende ootustega:

- 1) klassikaline fondipension;
- 2) fondipensioni ja pensionilepingu kombinatsioon;
- 3) investeerimisriskiga pensionileping;
- 4) inflatsiooniga indekseeritud pensionileping;
- 5) tähtajaline pensionileping.

Käesolevas analüüsis ei käsitleta mõne ootamatu ja eluks vajaliku kulutuse jaoks (näiteks kallis ravi) korraga suurema summa II sambast välja võtmise võimalust. Selle küsimuse puhul ei ole põhjust eristada pensioni kogumise ja väljamaksmise faase, mistõttu oleks seda otstarbekas eraldi analüüsida. Samuti tuleb siin arvestada, et sellise (erakorralise) raha väljavõtmisega ei arvesta kehtivad kohustusliku kogumispensionide maksemäärad, mille piisavust siis samuti hindama peaks.

2.1. Klassikaline fondipension

Fondipension (*programmed withdrawal*) all mõeldakse erinevaid väljamaksete skeeme, mis koosnevad fikseeritud või muutuva suurusega pensioni perioodilisest maksmisest. Fondipension ei paku kaitset üleelamisriski vastu, mis nõuaks aktuaarsete reservide moodustamist ja kapitalinõuete täitmist. Siin ei eksisteeri subsideerimist vähem ja kauem elavate inimeste vahel – säilib pensionifondi osakute püüdumise võimalus.

Fondipensionide maksmiseks jagatakse pensionifondi kogutud raha ühel juhul eluaegse annuiteedi nüüdisväärtusega, teisel juhul oodatava elueaga ja kolmandal juhul fikseeritud perioodiga. Neist esimesed kaks jagunevad omakorda fondipensioniks, kus arvutus tehakse vaid korra, fondipensionide alguses, ja fondipensioniks, kus vastav arvutus tehakse kord aastas. Fondipension, kus pensionifondi kogutud raha jagatakse fikseeritud perioodiga, töötab tähtajalise annuiteedi põhimõttel¹⁶. Samal põhimõttel on üles ehitatud ka meie kohustusliku kogumispensionide fondipensionid.

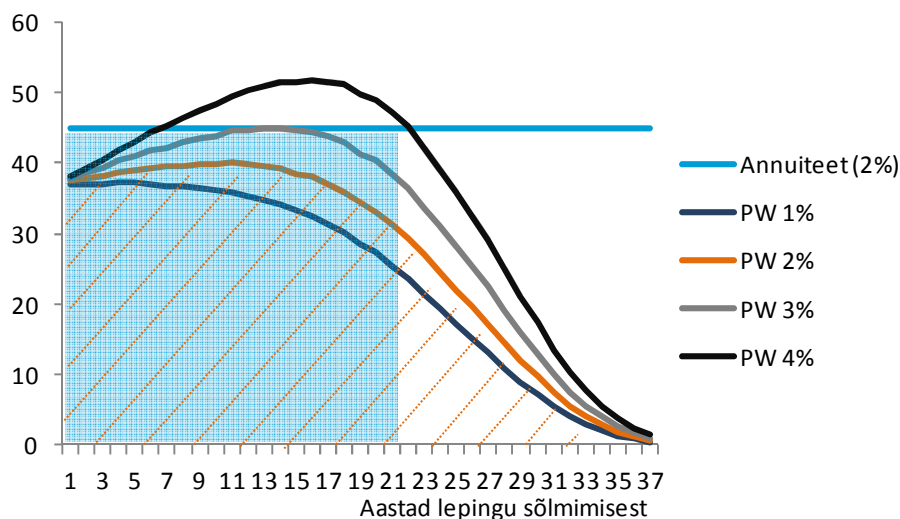
Klassikalise fondipensionina käsitletakse käesolevas alapunktis fondipensionid, kus pensioni maksmisel võetakse aluseks osakuomaniku oodatav eluiga.

Joonisel 27 on esitatud näide klassikalise fondipensionide alusel väljamakstavate summade kujunemisest (raha on kogunenud 65-kordse rahvapensionide määra jagu), kus horisontaalsel teljel on esitatud pensionide maksmise aeg ja vertikaalsel teljel pensionide suurus. Lihtsuse mõttes on eeldatud, et intressimäär on konstantne. Joonisel kujutatud erinevad kõverad ilmestavad intressimäära mõju klassikalise fondipensionide väljamaksetele. Võrdluseks on joonisele pandud ka eluaegse pensionilepingu alusel makstav pension (garanteeritud intressimäär on 2%). Jooniselt on näha, et klassikalise fondipensionide keskmine intressimäär mõjutab tulemusi oluliselt. Kui pensionifondides teenitakse keskmiselt oluliselt kõrgemat intressi, kui suudab maksta pensionileping, on klassikalise fondipensionina võimalik teatud perioodil saada kõrgemat pensioni. Intressimäära kõrval mõjutab pensionide suurus ka osakuomaniku eluea pikkus. Kui pensionilepingu puhul võtab kindlustusandja endale kohustuse maksta kokkulepitud suuruses pensioni kindlustusvõtja elu lõpuni, siis klassikalise fondipensionide puhul sellist kohustust ei võeta ja allesjäänud osakud jagatakse igal aastal sellele vanusele vastava oodatava elueaga. Nii hakkavad klassikalise fondipensionide väljamakseted mingil hetkel järsult kukkuma. Ka algusaastatel suudab pensionilepingu alusel makstav pension klassikalise fondipensionide lüüa. Põhjus on siin ühelt poolt selles, et klassikaline fondipension ei arvesta tuleviku tootlust ja väljamakseted hakkavad kasvama vastavalt reaalsele investeringute tulemustele. Pensionilepingu puhul võetakse garanteeritud intressimäär pensionide suuruse arvutamisel juba arvesse ja pension makstakse koos lubatud intressiga välja konstantsete väljamaksetena. Teisalt kasvatab pensionilepingu alusel makstava pensionide suurus ka see, et piltlikult öeldes arvestatakse siin igal aastal võimalusega, et kindlustusvõtja võib surra, misjärel pensionide maksmine lõpetatakse. Kui inimene elab keskmisest kauem, on pensionileping talle kasulik. Klassikalise fondipensionide puhul on pilt vastupidine – mida kauem elada, seda väiksemaks

---

¹⁶ Working Party on Private Pensions, „Forms of benefit payment at retirement“

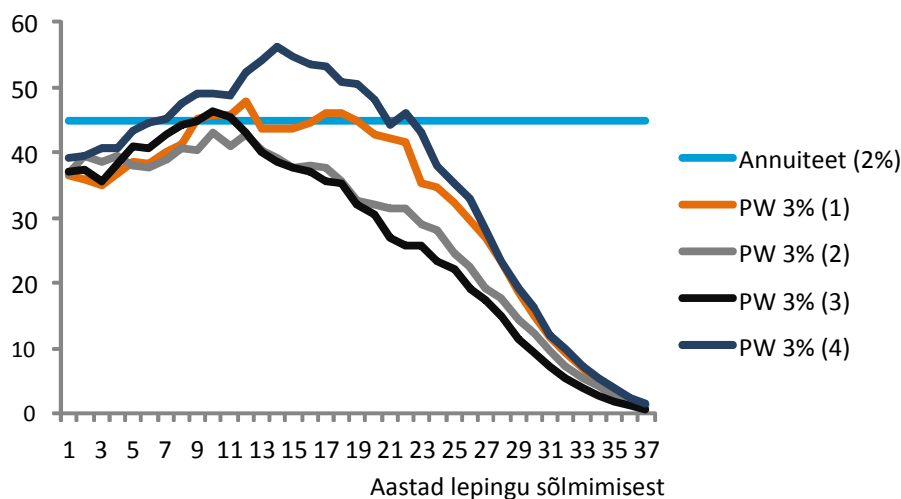
kujunevad väljamaksed. Pensionilepingu puhul arvutatakse pensioni suurus välja lepingu sõlmimisel. Klassikalise fondipensioni puhul tehakse igal aastal uus arvutus, kus võetakse aluseks juba uus oodatav eluiga. Kui kindlustusandja eeldab pensionilepingu puhul, et keskmiselt tehakse väljamakseid 20 aastat, ja võtab riski, et osadel juhtudel tuleb väljamakseid teha ka kauem, siis klassikalise fondipensioni puhul jaotuvad väljamaksed korduvate arvutuste tõttu pikemale perioodile (sama intressimääraga lepingute puhul tuleks seega võrrelda joonisel 27 esitatud sinise ristküliku pindala triibustatud pinnaga).

Joonis 27. Klassikaline fondipension eurodes konstantse intressimääraga

Allikas: Rahandusministeerium

Finantsturgude muutlikkust arvestab joonis 28, kus on esitatud klassikalise fondipensioni näide, mille keskmine tootlus on 3% (horisontaalsel teljel on esitatud pensioni maksmise aeg ja vertikaalsel teljel pensioni suurus). Selle klassikalise fondipensioni aastased tootlused on genereeritud juhuslikult, kasutades keskmist tootlust 3% ja standardhälvet 3%. Kuigi keskmine tootlus on sama, on fondipensioni väljamaksed sõltuvalt finantsturgude kõikumisest väga erinevad. Võrdluseks on joonisel esitatud ka annuiteet, kus väljamaksed on konstantsed.

Joonis 28. Klassikaline fondipension eurodes sõltuvalt finantsturgudel toimuvast

Allikas: Rahandusministeerium

Sõltuvalt pensionifondide tootlusest ja annuiteedi garanteeritud intressimäärast võivad klassikalise fondipensioni väljamaksed ületada annuiteedi väljamakseid. Et pensionifondid üleelamisriski ei võta, hakkavad klassikalise fondipensioni väljamaksed ühel hetkel igal juhul hääbuma.

Klassikalise fondipensioni plussid on samad, mis fondipensioni puhul üldiselt: plussiks on paindlikkus, s.t sõltuvalt fondipensioni reeglitest ja regulatsioonist rohkem võimalusi erinevas suuruses pensioni kokkuleppimiseks¹⁷, võimalus fondipension lõpetada, vahetada investeerimisstrateegiat ja osakuid pärandada. Peamiseks eeliseks peetakse aga seda, et pensioniks kogutud raha investeeritakse edasi, mistõttu on võimalik teenida kõrgemat tulu, kui võib eeldada annuiteetide puhul (erandiks on investeerimisriskiga annuiteetid). Eriti atraktiivne on fondipension madalate intressimäärade keskkonnas, aga ka pensionisüsteemides, kus ei ole toimivat annuiteediturгу.

Fondipensioni suurimaks miinuseks on oht, et pensioniks kogutud raha kulutatakse ära enne osakuomaniku surma. Et klassikalise fondipensioni puhul võetakse arvesse keskmine oodatav eluiga, on see oht pisut väiksem. Et ka siin on aluseks keskmine oodatav eluiga, leidub praktikas siiski inimesi, kes elavad eeldatust kauem. Ka siis, kui pensioniks kogutud summa jagatakse igal aastal järele jäänud oodatava elueaga, hääbuvad pensioniks jagatavad summad ühel hetkel ikkagi. Seda riski saab mõnevõrra vähendada, lisades oodatavale elueale kohe puhvri (nt +5 aastat).

Kuigi klassikalise fondipensioni kuine pension on mingil perioodil tavaliselt suurem kui sama summa eest ostetud eluaegse annuiteedi puhul, võivad kuised pensionid muutuda hilisematel aastatel oluliselt väiksemaks. Kui fondipension on lõppenud või kui väljamaksed on muutunud väga väikeseks, muutub osakuomanik täielikult sõltuvaks riiklikust pensionist.

¹⁷ Eesti näitel näiteks algul väiksemad väljamaksed perioodi alusel ja hiljem suuremad väljamaksed rahvapensioni määra kordse alusel

Tavaliselt on fondipensiooni, sh klassikalise fondipensiooni kulutase kõrgem kui eluaegse annuiteedi puhul, sest pensionifondi tasud on reeglina kõrgemad kui kindlustusandja võetavad tasud¹⁸.

Klassikalise fondipensiooni sissetoomine väljamaksete lahenduste hulka oleks põhjendatud eelkõige olukorras, kus see hakkaks konkureerima pensionilepinguga. Osakuomanike puhul, kel on raha kogutud vähem kui 50-kordse rahvapensiooni määra jagu, samuti fondipensiooni ja pensionilepingu kombineerimiseks piisab kehtivast fondipensiooni lahendusest, kus väljamaksed jaotatakse vanusest sõltuvale fikseeritud perioodile¹⁹, ning siin ei loo tehniliselt keerukam klassikaline fondipension lisaväärtust osakuomanikule.

Ettepanek 4: Mitte muuta olemasoleva fondipensiooni arvutamise põhimõtteid.

2.2. Fondipensiooni ja pensionilepingu kombinatsioon

Fondipensiooni ja pensionilepingu kombineerimine oleks kooskõlas analüüsi I osa punktis 2 esitatud ootusega, mille kohaselt võiksid väljamaksed pensionisaaja valikul olla investeringutest sõltuvad.

Fondipensiooni ja pensionilepingu kombineerimine pakub (sarnaselt investeerimisriskiga pensionilepingule) võimalust, et pensiooni ostujõud säilib või vähemalt ei kuku nii palju ja suurendab osakuomaniku valikuvõimalusi. Et fondipensiooni puhul on investeerimisrisk osakuomanikul, tuleb arvestada sellega, et fondipensiooni ajal on võimalik tulu teenimise asemel ka pensionis hoopis kaotada. Fondipensiooni ja pensionilepingu kombineerimine avardab pensioniks kogutud vara parandamise võimalusi ja suurendab teenuseosutajate vahelist konkurentsi. Samal ajal jääks pensionisaaja jaoks kaetuks üleelamisrisk.

Fondipensiooni ja pensionilepingu kombineerimisel on üheks võimaluseks pensioniks kogutud raha jagamine fondipensiooni ja pensionilepingu vahel. See eeldab vastavas läves kokkuleppimist ja tähendaks, et kokkulepitud summa ulatuses tuleks sõlmida pensionileping ning ülejäänud raha võiks välja võtta fondipensionina. Summapõhine fondipensiooni ja pensionilepingu jaotus toob kaasa selle, et osakuomanikud, kel on kogutud kokkulepitud summast vähem raha, fondipensiooni ja pensionilepingu kombineerimise võimalust ei saaks. Tabelis 7 on esitatud osakuomanike jaotuse prognoos kogutud summade lõikes. Siit on näha, et lähiaastatel jääb suurem osa II sambaga liitunuist oma kogutud summadega 50- kuni 100-kordse rahvapensiooni määra kordse vahemikku.

¹⁸ Working Party on Private Pensions, „Forms of benefit payment at retirement“, lk 13 punkt 41. Vt ka tasude võrdlust analüüsi II osa punktis 2.2.1.

¹⁹ Fondipensiooni puhul arvestatakse osakuomaniku vanust, nt 63-aastase osakuomaniku fondipensiooni arvestuslik kestus on vähemalt 10 aastat. Arvestades süsteemi eesmärke, fondipensiooni klientide kogutud summasid, lahenduse tehnilist teostatavust ja kulu, on kehtiv lahendus proportsionaalne.

Tabel 7. Osakuomanike jaotus kogutud summade lõikes

	Rahvapensioni määra kordsed						
	50-100	100-200	200-300	300-400	400-500	500-600	600-700
2015	526	129	21	8	1	0	1
2016	844	174	28	5	1	0	1
2017	698	148	13	3	3	0	0
2018	641	117	16	2	2	0	0
2019	613	117	17	1	5	0	0
2020	643	135	14	3	0	0	0
2021	1003	217	30	4	3	1	0
2022	1959	648	94	33	15	8	2
2023	2039	686	109	31	12	5	2

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskreister

Seega tähendaks summalise piirmäära kehtestamine seda, et fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombineerimist saaks kasutada vaid väike hulk inimesi või peaks summalise piirmäära kehtestama võimalikult madalale tasemele.

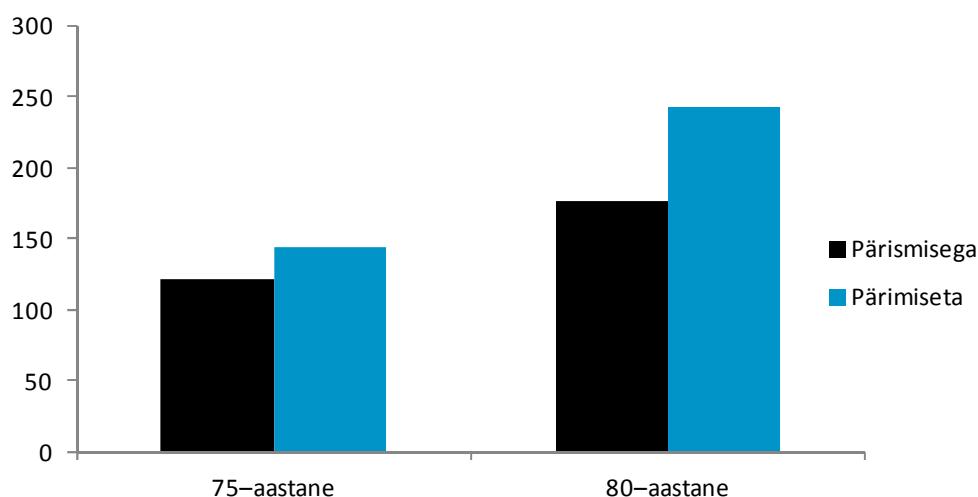
Osakuomanikele tagaks võrdsed võimalused lahendus, kus fondipensioni ja pensionilepingu kombineerimisel jaotatakse pensionil oleku eeldatav aeg kaheks perioodiks, millest ühel tehakse väljamakseid fondipensionina ja teisel makstakse pensioni pensionilepingu alusel. Näiteks oleks vanuseni 75 või 80 aastat lubatud raha perioodiliselt välja võtta pensionifondist ja sealt edasi peaksid algama väljamaksed pensionilepingu alusel. Mida hilisemas vanuses algavad väljamaksed pensionilepingust, seda väiksem võib olla pensionivara osakaal, mis läheb pensionilepingusse. Selline lahendus annab võimaluse fondipensioni ja pensionilepingu kombineerimiseks kõigile osakuomanikele.

Kui fondipensioni näol oleks selgelt tegemist kindlaks perioodiks kokku lepitud väljamaksetega, siis pensionilepingu puhul on võimalikud kaks lahendust: 1) tavaline pensionileping või 2) edasilükatud pensionileping.

Kombineerides fondipensioni tavalise pensionilepinguga tekib osakuomanikul võimalus pensionilepingu kasuks otsustamise hetke pikemalt valida, sest see lahendus ei eelda pensionilepingu sõlmimist fondipensioni kokkuleppimisega samal ajal. Fondipensioni kokkuleppimisel on teada summa, mis on inimesel õigus fondipensionina välja võtta. Kui alguses on otsustatud, et esimesel kümnel aastal võetakse väljamaksed fondipensionina ja seejärel sõlmitakse pensioni jätkumiseks pensionileping, on osakuomanikul võimalik oma otsust fondipensioni väljamaksete ajal muuta – lõpetada fondipension varem ja sõlmida ka pensionileping veidi suurema summa eest juba varem. Et pensionileping sõlmitakse hiljem, suureneb selle kombinatsiooni puhul kahjuliku valiku risk, mis seisneb selles, et inimesed, kelle tervislik seisund on viletsam, võivad pensionilepingu sõlmimisest üldse loobuda (jätavad pensionilepinguks mõeldud raha pärijatele). Selle tulemusel suureneb pensionilepinguid sõlmivate inimeste keskmine oodatav eluiga ja pensionilepingud võivad muutuda selle võrra kallimaks.

Fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombinatsiooni puhul sõlmitakse pensionileping kohe, kui pensionile minnakse, s.t samal ajal, kui lepitakse kokku fondipensionis. Sellise kombinatsiooni selge eelis on see, et selle mõju kahjuliku valiku riskile on oluliselt väiksem. Nii oleks ilmselt otstarbekam fondipensioniga kombineerimisel kasutada just edasilükatud pensionilepingut, mis maandaks riske, et tervise halvenedes jätavad osakuomanikud pensionilepingu sõlmimata (soovist oma allesjäänud pensionivara parandada või hirmust, et halvenenud tervise tõttu ei ole väljamakseid pensionilepingust kauaks loota).

Edasilükatud pensionilepingu puhul on võimalikud omakorda erinevatel tingimustel lepingud. Praktikas on levinud nii edasilükatud annuiteedid, kus enne väljamaksete algust aset leidnud kindlustusvõtja surma korral jääb lepingusse makstud raha kindlustusandjale, kui ka edasilükatud annuiteedid, kus kindlustusandjale makstud raha kantakse sellises olukorras kindlustusvõtja pärijatele. Pensioni suurus kujuneb nende kahe variandi puhul erinev: et esimesel juhul võetakse pensioni suuruse arvutamisel arvesse ka seda, et kindlustusvõtja võib enne pensioni maksmise alustamist surra, kujuneb sellise lepingu pension suurem. Teisel juhul võetakse oodatavat eluiga arvesse, nagu leping sõlmitaks hetkel, mil väljamaksed algavad. Joonisel 29 on esitatud näide kirjeldatud kahe edasilükatud annuiteedi alusel maksatava aastase pensioni suuruse kohta, kui pensioni hakatakse maksma kindlustusvõtja 75-aastaseks või 80-aastaseks saamisel. Edasilükatud annuiteet, kus parandamise võimalust ei ole, annab suurema pensioni (joonisel „pärimiseta“) ja mida hiljem pensioni maksma hakatakse, seda suurem on erinevus pensionides.

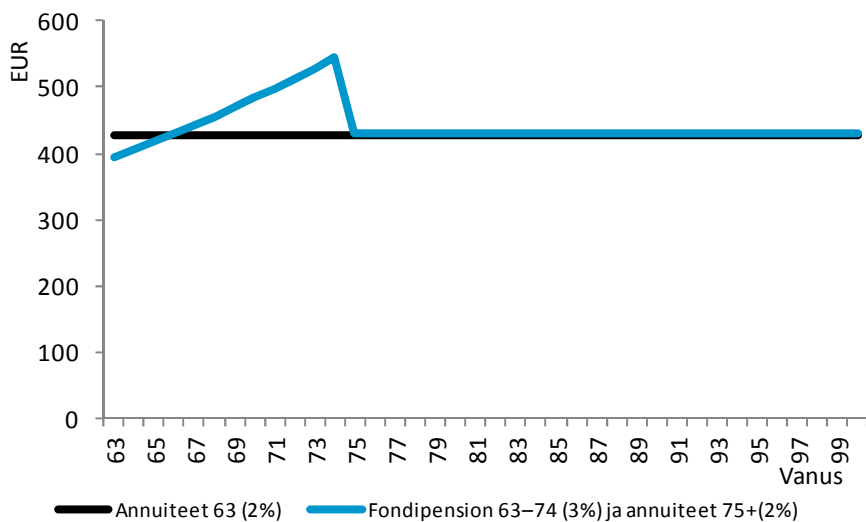

Joonis 29. Erinevatel tingimustel edasilükatud annuiteedid (aastane pension eurodes)

Allikas: Rahandusministeerium

Kui parandamise küsimus kõrvale jätta, on kindlustusvõtja jaoks kasulikum edasilükatud pensionileping, kus parandamise võimalust ei ole (pärimiseta edasilükatud annuiteet). Eeldades, et edasilükatud pensionilepinguna kasutatakse parandamise võimaluseta edasilükatud annuiteeti, saab välja arvutada selle, kui suur summa II sambasse kogutud rahast tuleks kanda edasilükatud pensionilepingusse, et tagatud oleks sama suur pension, nagu see oleks pensionilepingu puhul, kus pensioni hakatakse maksma kohe. Joonisel 30 on tehtud näide, kuhu on kantud 63-aastaselt sõlmitud tavalise pensionilepingu aastane pension ning edasilükatud pensionilepingu aastane pension, mida hakatakse maksma kindlustusvõtja 75-aastaseks saamisel. Mõlema pensionilepingu garanteeritud intressimäärad on 2%. Arvutusest selgub, et samal

tasemel pensioni saamiseks tuleks edasilükatud pensionilepingusse, mille alusel hakatakse pensioni maksta kindlustusvõtja 75-aastaseks saamisel, kanda 1/3 kohustuslikesse pensionifondidesse kogutud summast. Ülejäänud raha saaks välja maksta fondipensionina. Joonisel 30 on toodud näide, kus edasilükatud pensionilepingut on kombineeritud fondipensioniga, mille keskmine aastane tootlus on 3% ja mille alusel tehakse osakuomanikule väljamakseid seni, kuni algavad väljamaksud edasilükatud pensionilepingust (pensioniks kogutud summa on võrdne 50-kordse rahvapensioni määraga).

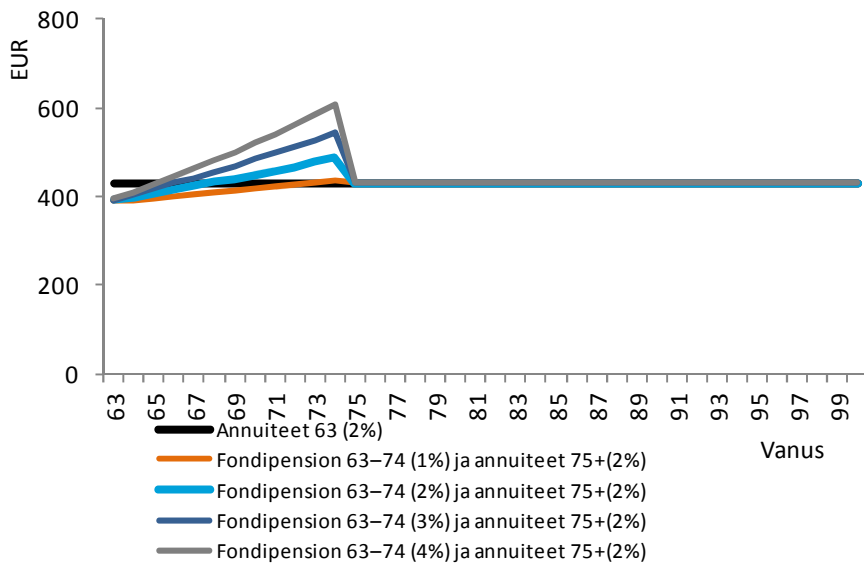

Joonis 30. Tavaline pensionileping ning fondipension ja edasilükatud pensionilepingu kombinatsioon

Allikas: Rahandusministeerium

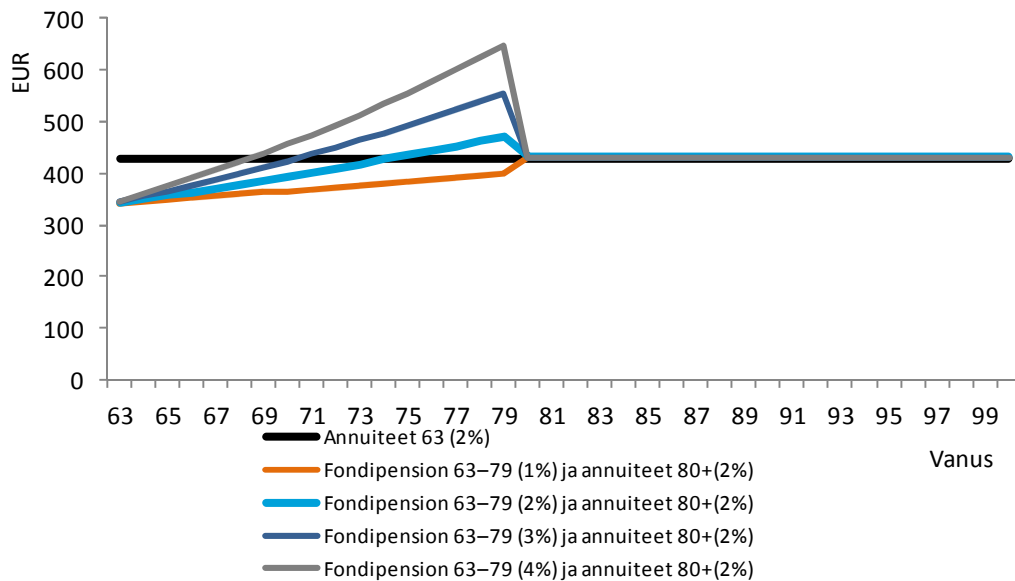
Tehes samasuguse arvutuse edasilükatud pensionilepingu kohta, mille alusel algaksid väljamaksud kindlustusvõtja 80-aastaseks saamisel, selgub, et sellise lepingu puhul piisaks isegi veidi vähemast kui 1/5 pensionifondidesse kogutud rahast: kogutud summast 18% edasilükatud pensionilepingusse kandmine tagaks sama suure pensioni, kui annaks kogu summa tavalise pensionilepingu puhul pensionina.

Joonistel 31 ja 32 on toodud näited fondipension ja edasilükatud pensionilepingu kombinatsioonidest, kus esimeses näites hakatakse edasilükatud pensionilepingu alusel pensioni maksta kindlustusvõtja 75-aastaseks saamisel ja teises näites kindlustusvõtja 80-aastaseks saamisel. Mõlemal joonisel on esitatud fondipensionide stsenaariumid erinevate aastaste keskmiste tootluste korral (aastased tootlused 1%, 2%, 3% ja 4%).

Joonis 31. Fondipensiooni erinevad tulemused ja 75. eluaastani edasi lükatud pensionileping

Allikas: Rahandusministeerium

Joonis 32. Fondipensiooni erinevad tulemused ja 80. eluaastani edasi lükatud pensionileping (vertikaalteljel aastane pension eurodes)

Allikas: Rahandusministeerium

Mida kõrgemat tootlust suudavad pensionifondid toota ja mida hiljem algavad väljamaksed edasilükatud pensionilepingust, seda paremad on tulemused osakuomaniku jaoks.

Nagu eespool viidatud, peitub fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombineerimise võlu selles, et osakuomanikul säilib võimalus teenida tulu pensionifondide investeringutelt (samal ajal tuleb küll arvestada ka võimalusega, et tulu asemel saadakse hoopis kahju) ja samal ajal säilib üleelamisriski kaetus – osakuomanik ei pea muretsema, et pensioni maksmine ühel hetkel lõpetatakse. Fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombinatsioon ei asendaks tavalist pensionilepingut, tegemist oleks osakuomaniku jaoks täiendava võimalusega. Eakamate II sambaga liitunud isikute hulgas läbi viidud küsitluse andmetel on eakate hoiakuline valmidus oma pensioni suuruse investeringutega sidumiseks 26%-l. Neile lisanduvad 2% küsitletuist, kes oleksid valmis oma pensioni ka kogu ulatuses investeringutega siduma. Kui ühelt poolt võiks öelda, et eakamate II sambaga liitunute hoiakute põhjal peaks enamik inimesi siiski eelistama garanteeritud suuruses pensioni pakkuvat tavalist pensionilepingut, siis valmidust siduda pension osaliselt investeringutega on enam just kõrgema sissetulekuga inimeste seas (meeste, 50–54-aastaste, palgatöötajate ja kõrgema sissetulekuga inimeste seas). Samuti on neid, kes oleksid valmis oma pensioni täielikult investeringutega siduma, veidi enam kõrgema sissetulekuga inimeste seas (kõrgema sissetulekuga inimeste, meeste ja Tallinna elanike seas).

Pärimise mõttes oleks fondipension osakuomaniku jaoks soodsam, sest pensionifondi osakud oleksid pärandatavad. Samas jääks pärandamisest kõrvale edasilükatud pensionilepingu alusel makstav pension. Nii oleks pilt kokkuvõttes enam-vähem sama, mis 10- kuni 15-aastase garantiiperioodiga tavalise pensionilepingu puhul, sõltuvalt sellest, kas edasilükatud pensionilepingu alusel hakatakse pensioni maksta 75- või 80-aastaselt.

Investeringute mõttes annaks fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombineerimisele sarnase tulemuse investeerimisriskiga pensionileping, mille alusvaraks oleksid samad kohustusliku pensionifondi osakud. Kui ulatuslik see sarnasus on, sõltub ka sellest, kas investeerimisriskiga pensionileping pakuks ka mingeid garantiisid (nt garantiid, et pensionivara väärtus ei saa kukkuda rohkem kui 10%). Et edasilükatud pensionileping oleks eelduslikult garanteeritud intressimääraga leping, erineksid selle väljamaksetest investeerimisriskiga pensionilepingu väljamaksetest. Nii hakkaks kõrges vanuses makstav pension nende kahe lahenduse puhul igal juhul erinema, sest ühel juhul jääks investeerimisrisk kindlustusvõtja kanda (investeerimisriskiga pensionileping).

Uue väljamaksete lahenduse juurutamisel kerkib üles täiendav nõustamise vajadus. Oluline on, et osakuomanik oleks võimeline valima endale sobiva väljamaksete lahenduse. Et fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombineerimisel on osakuomaniku partneriteks erinevad teenuseosutajad, muutub nõustamisprotsess oluliselt keerukamaks. Kui fondivalitsejate huvides oleks fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kasuks otsustamine, siis kindlustusandjate huvides oleks tavalise pensionilepingu kasuks otsustamine. Seega muutuks kriitiliselt tähtsaks osakuomaniku nõustamine. Kui tegemist saab olema suhteliselt harvadel juhtudel kasutatava väljamaksete lahendusega, siis tekib küsimus, kas see väärib süsteemi keerukamaks muutmist ja nõustamisele tehtavaid täiendavaid kulutusi?

Teisalt peaksid suuremad lepingute mahud ja suurem klientide arv võimaldama kindlustusandjatel paremaid pensione pakkuda. Seega on oht, et fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombineerimise ohtra kasutamise tagajärjeks on madalamad pensionid pensionilepingutest või teenusepakkujate arvu vähenemine. Samas on keeruline hinnata, kui populaarseks osutuks fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombineerimine ja kui ulatuslikuks kujuneks seeläbi pensionilepingute mahu vähenemine.

Ettepanek 5: Jälgida väljamaksete teenuste pakkumise arenguid, vajadusel kaaluda tulevikus veel fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombinatsiooni pakkumist väljamaksete lahendusena.

Täiendavat analüüsimist vajavad selle uue võimaluse potentsiaalne kasutatavus ja selle mõju pensionilepingute alusel makstavatele pensionidele – kas vajadus uue lahenduse järele kaalub üles selle potentsiaalsed ohud?

2.3. Investeerimisriskiga pensionileping

Kogumispensionide seaduse kohaselt on pensionilepinguga seotud investeerimisrisk kindlustusandjal, seega pole investeerimisriskiga annuiteeti pensionilepinguna pakkuda lubatud.

Investeerimisriskiga annuiteedi puhul sõltub väljamaksete suurus lepingu alusvara investeerimistulemustest. Lepingu sõlmimisel lepitakse kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahel kokku, mitu osakut või aktsiat iga väljamakse tegemisel tagasi võetakse. Väljamakse suurus kujuneb vastavalt tagasivõetavate osakute või aktsiate arvule ja nende väärtusele. See tähendab, et väljamaksed võivad nii kasvada kui kahaneda ja investeerimisrisk on kindlustusvõtjal.

Fondipensionist eristub investeerimisriskiga annuiteet klassikalise elukindlustusriski – üleelamisriski – katmisega. Kui fondipensioni puhul tehakse väljamakseid seni, kuni jätkub pensionifondi osakuid, tehakse investeerimisriskiga annuiteedi puhul väljamakseid kokkulepitud arvul osakute või aktsiate tagasivõtmise läbi kuni kindlustusvõtja surmani.

Enne kohustusliku kogumispensioni väljamaksete algust analüüsiti pensionilepingute tingimuste kehtestamisel olemasolevate elukindlustuslepingute tugevaid ja nõrku külgi ning nende haakumist kohustusliku kogumispensioni eesmärgiga²⁰. Nii analüüsiti eelnõu kirjutamisel toona ka kogumisfaasis olevate vabatahtlike elukindlustuslepingute hulgas suhteliselt populaarsete investeerimisriskiga või osalise investeerimisriskiga lepingute kasutamist pensionilepingutena. Kuivõrd investeerimisriskiga elukindlustuslepingu puhul ei ole garanteeritud piisava suurusega väljamaksed kindlustusvõtja elu lõpuni (kui üleelamisriski kaitset on võimalik sisse tuua, siis jääb ikkagi investeerimisriskist tulenev oht, et osakute väärtus väheneb sedavõrd, et väljamaksed kujunevad ebamõistlikult väiksed), siis otsustati selliste lepingute kasutamist pensionilepingutena mitte lubada. Põhjalikult kaaluti ka kahest elukindlustuse liigist kombineeritud lepingu lubamist pensionilepinguna (osalise investeerimisriskiga pensionileping). Viimasel juhul koosnenuks kindlustusvõtjale makstav pension kahest osast:

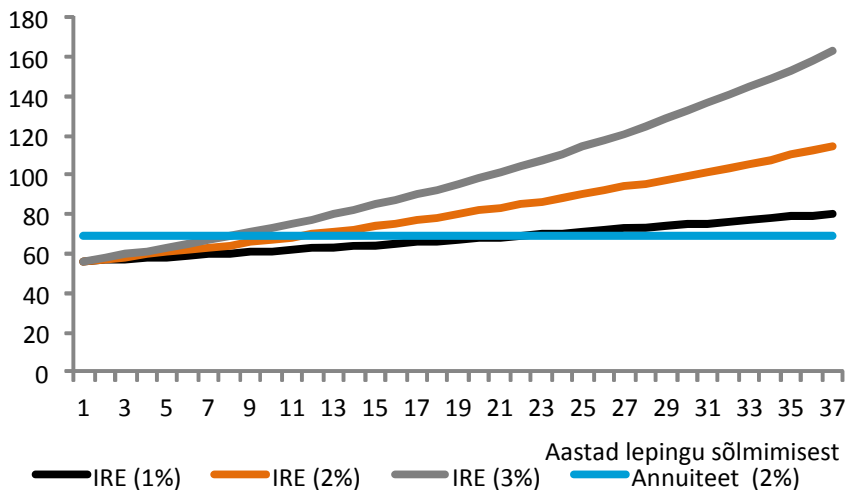
- 1) garanteeritud pensionist, mis lepitakse pensionilepingu sõlmimisel kokku rahalises suuruses;
- 2) pensionilepinguga seotud alusvara väärtusest sõltuvast pensionist, mis lepitakse pensionilepingu sõlmimisel kokku alusvara osakute või aktsiate arvuna.

Väljamaksete süsteemi käivitamisel mõõndi, et sellise osalise investeerimisriskiga pensionilepingu kasutamine II samba väljamaksete skeemis suurendaks skeemi paindlikkust, annaks võimaluse suurendada pensione ning mõjuks positiivselt kaasaegse elukindlustusturu arengule. Erinevatel kaalutlustel (kogemuse

²⁰ Vt kogumispensionide seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse (313 SE) seletuskirja lk 38-39: [http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=397455&file_name=kogumispension%20seletuskiri%20\(314\).doc&file_size=961536&mnsensk=313+SE&fd=2011-04-13](http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain2&content_type=application/msword&file_id=397455&file_name=kogumispension%20seletuskiri%20(314).doc&file_size=961536&mnsensk=313+SE&fd=2011-04-13)

puudumine, tingimuste keerukus ja valedel tingimustel lepingu sõlmimise oht) otsustati siiski, et kirjeldatud liiki pensionilepinguid esialgu ette ei nähta, kuid nende lubamist tasub hilisemas etapis uuesti kaaluda.

Kooskõlas analüüsi I osa punktis 2 esitatud ootusega, mille kohaselt võiksid väljamaksed pensionisaaja soovil olla investeringutest sõltuvad, võiks garanteeritud intressimääraga pensionilepingute kõrval olla lubatud sõlmida ka eluaegseid pensionilepinguid, kus pensioni suurus sõltub täies mahus või osaliselt lepingu alusvara väärtusest. Investeerimisriski võtmine annab kindlustusvõtjale võimaluse säilitada oma pensioni ostujõudu (pensioni ostujõu säilimine ei ole siiski garanteeritud), suurendab kindlustusvõtja valikuvõimalusi ja vähendab kindlustusandja riske.

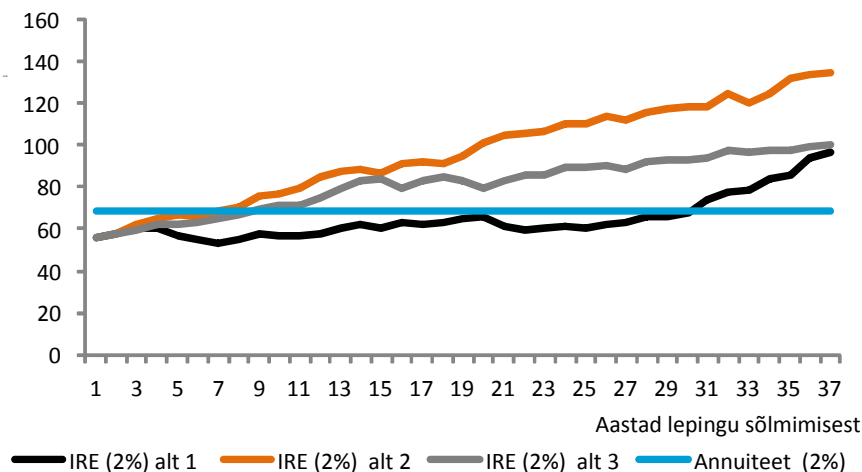

Joonis 33. Investeerimisriskiga annuiteet (vertikaalteljel pensioni eurodes)

Allikas: Rahandusministeerium

Joonisel 33 on toodud näide, kus võrreldakse tavalist pensionilepingut (annuiteet) erinevate keskmiste tootlustega investeerimisriskiga pensionilepingutega (IRE), horisontaalsel teljel on esitatud pensioni maksmise aeg ja vertikaalsel teljel pensioni suurus. Tavalise pensionilepingu garanteeritud intressimäärana on näites kasutatud 2%. Investeerimisriskiga pensionilepingu puhul sõltuvad väljamaksed alusvara väärtusest ja siin on eeldatud, et keskmised tootlused on vastavalt 1%, 2% või 3%. Kui alguses jäävad investeerimisriskiga pensionilepingute väljamaksed tavalise pensionilepingu väljamaksetest väiksemaks, siis hiljem ületavad investeerimisriskiga pensionilepingute väljamaksed erinevate intressimäärade ja investeringute tulu väljamaksmise erinevate põhimõtete tõttu tavalise annuiteedi väljamakseid. Olukorras, kus investeerimisriskiga pensionilepingu keskmised intressimäärad on madalamad tavalise pensionilepingu garanteeritud intressimäärast (antud näites 1% vs 2%) jäävad väljamaksed investeerimisriskiga pensionilepingust väiksemaks ilmselt kuni lepingu lõpuni.

Selleks et kirjeldada finantsturgude kõikumiste mõju investeerimisriskiga pensionilepingu väljamaksetele, on joonisel 34 esitatud näide investeerimisriskiga pensionilepingust, kus alusvara väärtusest sõltuvate väljamaksete osas on eeldatud, et keskmine tootlus on 2% (horisontaalsel teljel on esitatud pensioni maksmise aeg ja vertikaalsel teljel pensioni suurus). Sellise investeerimisriskiga pensionilepingu aastased tootlused on genereeritud juhuslikult, kasutades keskmist tootlust 2% ja standardhälvet 3%.

Joonis 34. Investeeringuriskiga annuiteet, kus on arvestatud alusvara väärtuse kõikumist (vertikaalteljel pension eurodes)

Allikas: Rahandusministeerium

Investeeringuriskiga pensionilepingu alusvara investeerimisotsused teeks kindlustusvõtja kindlustusandja määratud alusvara nimekirja alusel. Eraldi küsimus on, millised instrumendid sobiksid pensionilepingu alusvaraks. Tavaliste investeeringuriskiga elukindlustuslepingute puhul regulatsioon lepingu alusvara kohta puudub, seega kujuneb alusvara valik kindlustusandja otsustest lähtuvalt.

Arvestades, et kohustuslik kogumispension on osa riiklikust pensionikindlustuse süsteemist, on kohustuslike pensionifondide investeringutele võrreldes teiste investeerimisfondidega seatud investeerimisfondide seaduses oluliselt rangemad reeglid. Investeeringuriski kandva kohustusliku pensionifondi osakuomaniku huvide kaitseks kehtestatud investeerimispiirangud kehtivad nii pensioni kogumise kui ka väljamaksmise faasis.

Et investeeringuriskiga pensionilepingute alusvara puhul on investeeringurisk pensionisaajal, peaksid alusvara suhtes vastuolu ärahoidmiseks kehtima sarnased reeglid, nagu kehtivad kohustuslike pensionifondide puhul. Täiendavat analüüsimist vajab, kas leidub piisavalt instrumente, mille riskitasemed ja investeerimisreeglid oleksid sarnased meie kohustuslike pensionifondide omadega ja mis sobiksid investeeringuriskiga pensionilepingu alusvaraks või oleksid ainsad sobivad instrumendid kohustuslike pensionifondide osakud ise.

Iseenesest oleks võimalik investeeringuriskiga pensionilepingu alusvarana piiritledagi kohustuslike pensionifondide osakuid. Sellisel juhul vajaksid lahendamist alusvara vahetamise võimalused (kohustusliku pensionifondi osakuid saab vahetada kolmel korral aastas, vähemalt kuuajalise etteteatamisega) ja osakuomaniku isikuga seotud küsimused (osakuomanikuks võivad olla vaid füüsilised isikud ja pensionifondi fondivalitseja).

Kui investeeringurisk jääks pensionisaaja kanda vaid osaliselt, võiks kõne alla tulla ka alusvara suhtes kehtivatest piirangutest loobumine.

Investeeringisriskiga pensionilepingu puhul oleksid täidetud eesmärgid, et üleelamisrisk oleks kaetud ja pensionisaajal tekiks läbi investeeringisriski võtmise võimalus suurendada oma pensioni (koos võimalusega, et pension võib ka väheneda) ehk säilitada oma pensioni ostujõudu vähemalt osaliseltki. Samas oleksid sellise lahendi rakendamisel omad keerukused ja suureneksid väljamaksete tegemisega seotud kulud (tasu võtaksid nii fondivalitseja kui ka kindlustusandja).

Ettepanek 6: Eeldusel, et pensionisaajale antakse alati võimalus otsustada garanteeritud intressimääraga pensionilepingu kasuks, võiks pensionilepingutena aktsepteerida ka investeeringisriskiga pensionilepinguid. II sambas kehtivate investeeringispiirangutega kooskõla tagaks lahendus, kus alusvarana oleksid kasutuses kohustuslike pensionifondide osakud.

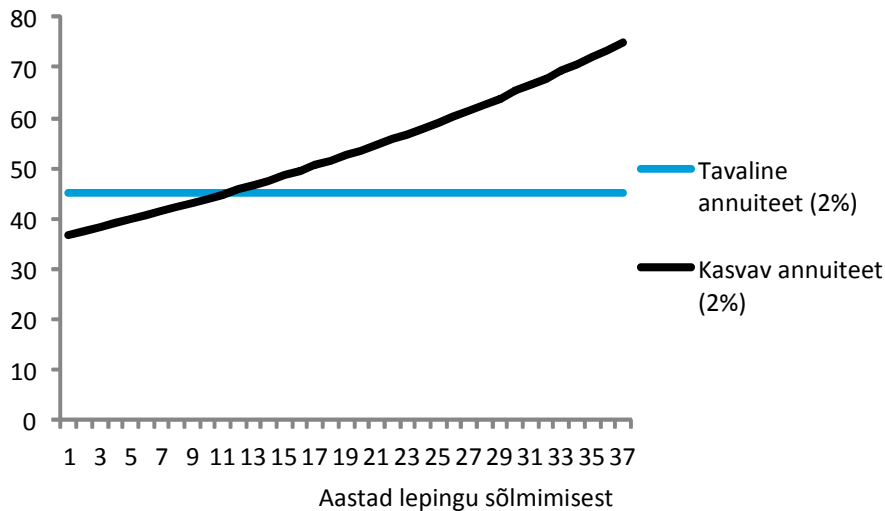
Kui garanteeritud intressimääraga pensionilepingute pakkumine oleks kohustuslik, siis investeeringisriskiga pensionilepingute puhul jääks kindlustusandjate otsustada, millises ulatuses investeeringisrisk pensionisaajale jäetakse, s.t lubatud oleksid ka investeeringisriski ja garantiide kombineerimine. Viimasel juhul võib põhjendatuks osutada ka sellise lepingu alusvara laiendamine (kohustuslike pensionifondide osakute kõrval või asemel ka teiste investeeringisfondide osakute, aktsiate või muude väärtpaberite kasutamine).

2.4. Inflatsiooniga indekseeritud pensionileping

Oluline risk, mida tavalised annuiteedid ei kata, on risk, et pensioni ostujõud hakkab aja jooksul vähenema. Nii tõusetub küsimus, kas annuiteedina makstavat pensioni tuleks igal aastal mingil moel suurendada. Et katta inflatsiooni riski, tuleks pension inflatsiooniga indekseerida. Seeläbi oleks pensioni ostujõu säilimine tagatud. Inflatsiooniga indekseeritud annuiteet on üks kahest suurenevate väljamaksetega annuiteedi liigist (kasvava annuiteedi kõrval, kus pensioni suurendatakse igal aastal kokkulepitud protsendi võrra, nt 5% võrra).

Inflatsiooniga indekseeritud annuiteedi puhul muudetakse pensioni suurust vastavalt inflatsiooni muutustele. Pensioni iga-aastane suurenemine ei ole siiski garanteeritud, sest olukorras, kus inflatsioon on negatiivne, pensioni suurust hoopis vähendatakse.

Nagu kasvav annuiteet, võib ka inflatsiooniga indekseeritud annuiteet olla pensionisaaja jaoks kulukas. Pensioniks kogutud kapitali suurus on fikseeritud ja seega suudab mistahes põhimõttel suurenevate väljamaksetega annuiteet pakkuda alguses oluliselt väiksemaid väljamakseid kui sama summa eest ostetud tavaline annuiteet.

Joonis 35. Kasvav annuiteet (vertikaalteljel pension eurodes)

Allikas: Rahandusministeerium

Kui võrrelda sama garanteeritud intressimääraga kasvavat annuiteeti ja tavalist annuiteeti, võib näha, et keskmise oodatava elueaga inimestele tehakse väljamakseid kokku samas summas (joonis 35, kus horisontaalsel teljel on esitatud pensioni maksmise aeg ja vertikaalsel teljel pensioni suurus). Kasvava annuiteedi puhul on väljamaksed alguses väiksemad ja pärast suuremad kui tavalise annuiteedi puhul. Kui inimene elab keskmisest oluliselt kauem, saab ta kasvava annuiteedi alusel väljamakseid kokku suuremas summas, kui see oleks tavalise annuiteedi puhul.

Kogumispensionide seadus lubab pensionilepinguid sõlmida tingimustel, et makstav pension on ajas suurenev. Makstava pensioni suurendamise põhimõtteid seadus ei reguleeri. Seega on kehtiva seaduse alusel võimalik pakkuda ka inflatsiooniga indekseeritud pensionilepinguid eeldusel, et deflatsiooni korral pensione vähendada.

Ettepanek 7: Kehtestada erand suureneva pensioniga pensionilepingutele, mille kohaselt ei kehtiks inflatsiooniga indekseeritud pensionilepingute puhul pensioni vähenemise keeld (pension suureneks või väheneks vastavalt inflatsiooni arengutele). Sellise erandi sisseviimine võimaldaks kindlustusandjatel sobivate finantsinstrumentide leidmisel pakkuda klassikalisi inflatsiooniga indekseeritud pensione. Kui lepatakse kokku, et pensioni suurus hakkab sõltuma inflatsioonist, on õiglane, et lubatud oleksid siis ka mõlemas suunas pensioni kõikumised.

2.5. Tähtjaline pensionileping

Kuigi fondipensioni osakaal kohustusliku kogumispensioni väljamaksetes on praegu väga suur, tuleb arvestada, et fondipensioni näol ei ole siiski tegemist väljamaksete põhilahendusega ja selle osakaal

hakkab fondi mahtude kasvades vähenema. Fondipensioni osatähtsust suurendaks fondipensioni ja pensionilepingu kombineerimine.

Osakuomanike puhul, kel on raha kogutud vähem, kuid kes ei soovi pensionil olles investeerimisriski kanda, on praegu alternatiiviks pensionileping, mille alusel makstakse pensioni elu lõpuni (II sambast raha saamiseks tuleb pensionileping sõlmida, kui raha on kogutud 50-kordse rahvapensioni määra jagu või rohkem, pensionilepingu võib sõlmida, kui raha on kogutud vähem). Et kogutud summad on väikesed, on väikesed ka summad, mida eluaegse pensionina saab välja maksta. Alternatiiviks oleks siin tähtajaline pensionileping (tähtajaline annuiteet).

Tähtajalise pensionilepingu lisamine valikusse suurendaks konkurentsi praegustele fondipensioni klientidele teenuste pakkumisel ja pakuks suuremat kindlustunnet neile pensionile minejatele, kes investeerimisriski võtta ei soovi.

Tähtajalise pensionilepingu potentsiaalsetest klientidest on esitatud ülevaade tabelis 8. Jaotades osakuomanikud, kel on raha kogutud üle 10-kordse rahvapensioni määra ja vähem kui 50-kordse rahvapensioni määra jagu, kahte rühma, on näha, et neid, kel raha on kogutud pisut rohkem (üle 30-kordse rahvapensioni määra), jääb esialgu alla poole (40% või veidi vähem). Samas ületab nende osakuomanike arv, kes võiksid olla potentsiaalsed tähtajalise pensionilepingu kliendid (raha kogutud üle 30-kordse rahvapensioni määra) veel mõnda aega potentsiaalsete eluaegsete pensionilepingute klientide arvu.

Tabel 8. Tähtajalise pensionilepingu potentsiaalsed kliendid

	Rahvapensioni määra kordsed						Pensionilepingute kliendid (50–... RPM)
	10–20 RPM	20–30 RPM	30–40 RPM	40–50 RPM	Kokku 30–50 RPM	Osakaal (%)	
2015	613	614	471	333	804	40	686
2016	967	947	715	474	1189	38	1053
2017	811	813	558	420	978	38	865
2018	886	809	646	390	1036	38	778
2019	842	828	629	422	1051	39	753
2020	831	882	623	422	1045	38	795
2021	2130	1779	1233	769	2002	34	1258
2022	697	863	872	797	1669	52	2759
2023	704	928	870	770	1640	50	2884

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

Tähtajaline pensionileping oleks alternatiiv fondipensionile, seega peaks periood, milleks tähtajaline pensionileping sõlmitakse, olema sama, mis on fondipensioni puhul. Fondipensioni pikkuse (aastates) määrab osakuomanik, kuid see ei või olla lühem seaduses kehtestatud fondipensioni minimaalsest arvestuslikust kestusest:

- 1) üksteist pensioniaastat, kui osakuomanik on 61–62-aastane;
- 2) kümme pensioniaastat, kui osakuomanik on 63–64-aastane;
- 3) üheksa pensioniaastat, kui osakuomanik on 65–66-aastane;
- 4) kaheksa pensioniaastat, kui osakuomanik on 67–68-aastane;

- 5) seitse pensioniaastat, kui osakuomanik on 69–70-aastane;
- 6) kuus pensioniaastat, kui osakuomanik on 71–72-aastane;
- 7) viis pensioniaastat, kui osakuomanik on 73–74-aastane;
- 8) neli pensioniaastat, kui osakuomanik on 75–76-aastane;
- 9) kolm pensioniaastat, kui osakuomanik on 77–78-aastane;
- 10) kaks pensioniaastat, kui osakuomanik on 79-aastane või vanem.

Fondipensioni väljamakse suurus leitakse osakute arvu jagamisel kokkulepitud fondipensioni kestusega. Lisaks on osakuomanikul õigus määrata, et talle tehtavad väljamaksud arvestaksid ka seaduses kehtestatud rahvapensioni määra kordset. See tähendab, et osakuomanikule tehtavad väljamaksud aasta kohta ei saa jääda väiksemaks kui kolmekordne rahvapensioni määr. Viimane võimaldab suuremate väljamaksete tegemist osakuomanikele, kel on raha kogutud vähem. Nt 63-aastase osakuomaniku puhul, kelle osakute väärtus ületab 30-kordset rahvapensioni määra, ei mõjutaks rahvapensioni määra kordse arvestamine väljamakse suurust, sest suurema tulemuse annab osakute arvu jagamine fondipensioni arvestusliku kestusega.

Eraldi küsimus on, kas fondipensionis kasutatavat rahvapensioni määra kordset võiks kasutada ka tähtajalise pensionilepingu väljamaksete suuruse määramisel? See võimaldaks tähtajalise pensionilepingu kasuks otsustada ka neil osakuomanikel, kel on raha kogutud vähem (alla 30-kordse rahvapensioni määra), kuid tähendaks siis lepingu kehtivuse aja lühenemist (suuremate väljamaksete tegemiseks tuleb perioodi lühendada).

Kui jääda tähtajalise pensionilepingu puhul väljamaksete suuruse arvutamisel klassikalise tähtajalise annuiteedi põhimõtete rakendamise juurde, jääb tähtajaline pensionileping osakuomanike jaoks, kel on vähem raha kogutud, kallimaks. Klassikaline tähtajaline pensionileping ei võtaks arvesse fondipensioni puhul rakendatavat rahvapensioni määra kordset, mis perioodi vähendamise arvelt suurendab fondipensioni väljamakseid, seega kujuneks klassikalise tähtajalise pensionilepingu alusel makstav pension väiksem. Kui raha on kogutud rohkem, määrab ka fondipensioni puhul väljamakse suuruse igal juhul fondipensioni arvestuslik kestus. Seega sõltub fondipensioni või tähtajalise pensionilepingu alusel makstav pension siis vastavalt pensionifondi tootlusest või tähtajalise pensionilepingu garanteeritud intressimäärast, sest mõlema kestus on sama.

Ettepanek 8: Lubada osakuomanikel, kel on raha kogutud alla 50-kordse rahvapensioni määra, sõlmida fondipensioni kõrval ka tähtajalisi pensionilepinguid ja lähtuda tähtaja kehtestamisel fondipensioni minimaalsest arvestuslikust kestusest.

Analüüsida eraldi tähtajalise pensionilepingu väljamaksete suuruse kujunemisel fondipensionis kasutusel oleva rahvapensioni määra kordse arvestamise otstarbekust ja rakendatavust.

Kui pensionilepingu läve (50-kordne rahvapensioni määr) otsustatakse alandada, kaaluda uuesti tähtajalise pensionilepingu pakkumise otstarbekust tervikuna.

3. Pensionilepingute pakkumise tingimused

Pensionilepingute pakkumise tingimused mõjutavad pensioni suurust ja määravad riskid, mis jäävad ühe (kindlustusvõtja) või teise poole (kindlustusandja) kanda. Et riskide mõttes on küsimuseks, kumma poole kanda see jääb, tähendab ühe osapoole riski vähenemine teise osapoole jaoks riski suurenemist.

Et kogutud varast maksimaalne välja võtta, tuleks pensionifondidesse kogutud raha võimalikult efektiivselt välja maksta – süsteem peaks suutma pakkuda võimalikult suurt pensioni, s.t optimaalsete kuludega olemasolevates turutingimustes maksimaalset tootlust. Viimast eelkõige juhul, kui investeerimisriski kannab pensionisaaja. Garanteeritud tootluse puhul tuleb paratamatult arvestada sellega, et pakutaval garantiil on oma hind, kuid ka siin on tootlusel pensioni suurusele oluline mõju – mida kõrgemat garanteeritud intressimäära suudab kindlustusandja pakkuda, seda suurem on makstav pension. Pensionilepingu puhul määrab pensioni suuruse, lisaks tasudele ja garanteeritud intressimääradele, oodatav eluiga – mida lühemat eluiga saab eeldada, seda suuremat pensioni on võimalik maksta.

Kindlustusandja vaatest ongi annuiteetide pakkumisega kaasnevateks peamisteks riskideks üleelamisrisk ja investeerimisrisk. Arvestada tuleb ka riskiga, et annuiteetide pakkumisega kaasnevad kulud ületavad kindlustusandja võetavaid tasusid, või riskiga, et õiguslik keskkond muutub kindlustusandja jaoks ebasoodsas suunas. Sõltuvalt kindlustusvõtjatele jäetud valikutest võib erinevaid riske realiseeruda ka kindlustusvõtjate käitumisest tulenevalt (nt pensionile mineku edasilükkamine või pensionilepingu ülesütlemine). Kui kindlustusandja makstav pension oleks indekseeritud inflatsiooniga, peituksid kindlustusandja jaoks riskid ka inflatsiooni arengutes.

3.1. Oodatav eluiga

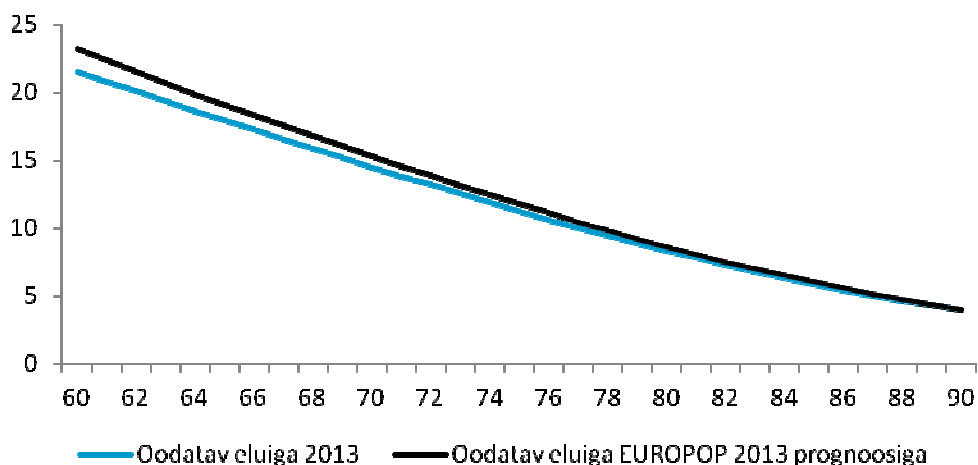
Et pensioni makstakse pensionilepingu alusel kindlustusvõtjale elu lõpuni ja oodatava eluea tulevikuarengutes on piisavalt määramatust, on üleelamisrisk pensionilepinguid sõlmiva kindlustusandja jaoks üheks olulisimaks riskiks. OECD on andnud üleelamisriski juhtimist puudutavaid soovitusi, milles muu hulgas soovitatakse kindlustusandjatel ja annuiteete pakkuvatel pensionifondidel reservide moodustamisel kasutada oodatava eluea muutustega arvestavaid ajakohastatud suremustabeleid. Teisalt tehakse soovitusi valitsustele, et need tagaksid vajaliku riikliku statistika kättesaadavuse ja aitaksid kaasa pikaajalise indeksil põhinevate instrumentide tekkimisele, mis pakuksid kindlustusandjatele ja pensionifondidele võimalusi üleelamisriski maandamiseks.

Et oodatav eluiga määrab põhimõtteliselt selle, kui pika perioodi peale tuleb pensioniks kogutud raha keskmiselt jaotada, tuleb pakutav pension seda suurem, mida lühemat oodatavat eluiga eeldada. Seda suurem on aga kindlustusandja jaoks risk, et tegelikult tuleb pensionina välja maksta rohkem kui kindlustusmaksena pensionilepingut sõlmides saadi.

Senine väljamaksete praktika on näidanud, et kindlustusandjad on pensioni suuruse arvutamisel eeldanud, et pensionile minevate inimeste oodatav eluiga on pisut pikem Eesti kogu rahvastiku oodatavast elueast (Statistikaameti avaldatud andmed). Vahe oodatavates eluigades ulatub sõltuvalt kindlustusandjast ühest aastast kolme aastani (vt ka analüüsi II osa punkti 2.2.1).

Oodatava eluea prognoosid peaksid arvesse võtma eluea pikenemise võimalust. Inimeste eluiga on aja jooksul pikenenud ja arvestades, et pensionilepingu näol on tegemist pikaajalise lepinguga (pensioni makstakse ca 20 aastat), peaksid selliste lepingute sõlmimisel kasutatavad oodatavad eluead võtma arvesse

ka tulevikus aset leidvate oodatava eluea muutuste võimalusi. Kui pensionileping on sõlmitud, ei ole selles kasutatud eeldusi kindlustusandjal õigus enam muuta. Korrektuuride tegemine on lubatud vaid uute pensionilepingute sõlmimisel. Joonisel 36 on kõrvutatud 2013. aasta Eesti rahvastiku keskmine oodatav eluiga ja Eurostati Eesti rahvastiku keskmise oodatava eluea prognoos. Kui kõrgete vanuste juures erinevused praktiliselt puuduvad, siis pensioniea lähedal on vahe aasta või isegi poolteist. Pensionilepingute sõlmimisel kasutatud oodatavad eluead jäävad enamikel kindlustusandjatel nende kahe joone vahele.

Joonis 36. Eesti rahvastiku oodatav eluiga aastates (vertikaaltelg), erinevates vanustes (horisontaaltelg)

Allikas: Statistikaamet, Eurostat

Oodatava eluea ja pikaalisuse riski mõju kindlustusandjatele (ja pensionifondidele) on püüdnud hinnata ka OECD, kelle hiljutisest analüüsist nähtus, et 2010. aasta näitel erineb 65-aastaste inimeste oodatav eluiga sama aasta tegelikest andmetest analüüsi hõlmatud riigiti keskmiselt 2 (mehed) või 2,5 (naised) aasta võrra, kui arvesse võetakse võimalikud oodatava eluea muutused tulevikus (viimaste prognoosimisel kasutas OECD vaatlusaluste riikide mineviku andmeid ja erinevaid mudeleid: Lee-Carter, Cairns-Blake-Dowd, P-spline ja CMI mudel)²¹. Kuigi OECD analüüsis ei olnud vaatlusaluste riikide hulgas Eestit, ei ole meil, arvestades Eesti rahvastiku keskmise oodatava eluea suuruses aja jooksul toimunud muutusi, põhjust eeldada, et Eesti näitel see vahe oodatavas elueas väiksem oleks.

Lisaks tuleb pensionilepingute puhul arvestada, et esialgu lähevad kohustuslikule kogumispensionile inimesed, kes on II sambaga liitunud vabatahtlikult, kellest omakorda jõuavad pensionilepingu sõlmimiseni need, kes on lühikese aja jooksul jõudnud piisavalt suure summa koguda. Kui üldiselt saab eeldada, et kindlustatute suremus on mõnevõrra väiksem kui kogu rahvastiku oma, siis on seda eeltoodust lähtuvalt ilmselt asjakohane eeldada ka pensionilepinguid sõlmivate inimeste kohta.

Eraldi andmeid Eesti rahvastiku suremuse või oodatava eluea kohta lähtuvalt sissetulekute suurusest olemas ei ole. Siiski lubavad oma tervise kohta antud hinnangud eeldada, et kõrgema sissetulekuga inimeste keskmine oodatav eluiga võiks olla mõnevõrra pikem kui madalama sissetulekuga inimeste

²¹ OECD Mortality Assumptions and Longevity Risk: Implications for pension funds and annuity providers, 2014

keskmine oodatav eluiga. Tabelis 9 on esitatud inimeste hinnangud nende tervisele, tervisest tingitud igapäevategevuse piiratusle ja pikaajalise haiguse olemasolule. Esitatud andmetest on näha, et kõrgema sissetulekuga inimesed hindavad oma tervislikku seisundit paremaks ja tervisest tingitud tegevuse piiratust oluliselt madalamaks. Kõrgema sissetulekuga inimestel esineb ka pikaajalisi haigusi harvem kui madalama sissetulekuga inimeste puhul.

Tabel 9. 16-aastaste ja vanemate isikute hinnangud tervisele ekvivalentnetosissetuleku järgi, 2013

	Tervis (%)			Tervisest tingitud igapäevategevuse piiratus (%)			Pikaajalise haiguse olemasolu (%)	
	Väga hea või hea	Ei hea ega halb	Halb või väga halb	Suurel määral piiratud	Mõningal määral piiratud	Ei ole piiratud	Pikaajaline haigus on	Pikaajalist haigust ei ole
Madalaim kvintil	40,6	33,3	26,1	14,4	32,5	53,1	57,5	42,5
Teine kvintil	37,9	36,3	25,8	15,2	31,5	53,3	57,8	42,2
Kolmas kvintil	56,3	31,5	12,2	7,2	23,3	69,5	42,2	57,8
Neljas kvintil	64,4	28,8	6,8	5,3	16,7	78	35,5	64,5
Kõrgeim kvintil	77,6	19,5	2,9	3,7	12,9	83,4	27,4	72,6

Allikas: Statistikaamet

Nii saab öelda, et kindlustusandjate poolt pikemate oodatavate eluigade kasutamine on põhjendatud. Eeltoodut arvestades ja statistikale tuginedes ei saa väita, et pensionilepingute kindlustusvõtjaid oleks seni pensionilepingute hinnastamisel kasutatud oodatava eluea põhjal ebaõiglaselt koheldud. Arvestades seda, kui vähe erinevad kasutatud oodatavad eluead sel hetkel kehtinud Eesti kogu rahvastiku oodatava eluea näitajatest, on pigem küsimus, kas kindlustusandjad ei ole siin liiga suuri riske võtnud?

Üleelamisrisk on pensionilepinguid sõlmiva kindlustusandja jaoks üheks olulisimaks riskiks ja tulenevalt keskmise oodatava eluea raskesti prognoositavusest on üleelamisriski õiglane hinnastamine kindlustusandjate jaoks suureks väljakutseks. Selle riski vähendamiseks on kindlustusandjad teinud erinevaid ettepanekuid, alustades riiklikult kehtestatud suremustabeli rakendamisest pensionilepingutele ja lõpetades vastavalt keskmise oodatava eluea muutustele makstava pensioni suuruse korrigeerimiseks õiguse andmisega. Riikliku suremustabeli kehtestamine üksi ei vähendaks kindlustusandjate riske. Teisalt vajaks sellisel juhul lahendamist ka küsimus, millised saavad olema tagajärjed, kui riiklikult kehtestatud suremustabel sunnib kindlustusandjaid kasutama liiga lühikest keskmist oodatavat eluiga? Kes kannaks sellest tekkinud kahju – riik, kindlustusandja või kindlustusvõtja? Kindlustusandjate kasutatavate suremustabelite reguleerimine riigi poolt ei oleks ilmselt mõeldav riigi kohustusega suurendada kindlustusandjate omavahendeid, kui riigi kehtestatud parameetrite tõttu tekib kahjum. Nii hakkaksid kindlustusandjad pakkuma avalikku teenust seaduses sätestatud tingimusel ning riik garanteeriks kindlustusandjate tegevust. Sellise lahenduse puhul, kus riskid läheksid üle riigile ja kindlustusandjatele jääks vaid klienditeenindaja roll, oleks erasektori kaasamise põhjendus tervikuna küsitav.

Alternatiiviks oleks tekkiva kahju kindlustusvõtjatele ülekandmine ehk kindlustusandjatele õiguse andmine vähendada sõlmitud pensionilepingute alusel makstavate pensionide suurust. Praktikas on kindlustusandjad kasutanud Eesti kogu rahvastiku keskmisele oodatavale elueale suhteliselt lähedasi keskmisi oodatavaid eluigasid. Seega ei näita andmed, et vähemalt väljamaksete algusaastatel oleks läbi puhvrite püütud eraldi katta keskmise oodatava eluea raskesti prognoositavust. Nii ei ole praktikas praegu ruumi lühema keskmise oodatava eluea kasutamiseks ja sellest tulenevaks pensioni suurendamiseks, mis võiks olla õigustuseks riski ülevõtva kindlustusvõtja jaoks. Ühtlasi peaks tulevase keskmise oodatava eluea prognoosimine kuuluma elukindlustusega tegeleva kindlustusandja põhikompetentside hulka, mistõttu oleks sellega seonduvate riskide kindlustusvõtjale ülekandmist igal juhul keeruline õigustada.

Keskmise oodatava eluea muutustest lähtuva pensioni suuruse korrigeerimise asemel on võimalik rakendada põhimõtteid, kus pensioni suuruse korrigeerimise õigus tekib üksnes oodatava eluea äärmuslike muutuste korral. Selline lahendus eeldab pikaealisuse šoki (*longevity shock*) defineerimist. Kui keskmise oodatava eluea pikenedamine on ootuspärane sündmus, siis maksimaalse vanuse nihkumist teatud suuruses saab käsitleda pikaealisuse šokina. Inimesi, kes elavad maksimaalse vanuseni või selle lähedale on samas vähe, mistõttu jääb küsimus, kas see, kui maksimaalne vanus pikeneb, suurendab oluliselt kindlustusandja riske? Loomulikult kaasneks maksimaalse vanuse pikenedamisega ka keskmise oodatava eluea pikenedamine. Viimasega peaksid kindlustusandjad aga vähemalt teatud piirini nii ehk naa arvestama.

Oodatava eluea eelduste muutmiseks ei ole õigust ka Läti ja Leedu kindlustusandjatel, kes II samba väljamakseid pakuvad.

Ettepanek 9: Kuivõrd ei ole mingit põhjust eeldada, et riik oleks rahvastiku oodatava eluea arengute hindamises oluliselt täpsem kui kindlustusandjad, kelle põhikompetentsiks on suremus- ja üleelamisriskide hindamine, jääda lahenduse juurde, kus keskmine oodatav eluiga jääb kindlustusandjate endi prognoosida.

Säilitada põhimõte, et muudatusi oodatavat eluiga kirjeldavates suremusnäitajates võib kohaldada üksnes pensionilepingute suhtes, mis sõlmitakse pärast suremusnäitajates muudatuste tegemist (ja kasumi suhtes, mille võrra suurendatakse pensioni).

Koostöös kindlustusandjatega analüüsida tulevikus täiendavalt pikaealisuse šoki mõjusid ja sellest lähtuva pensioni suuruse korrigeerimise asjakohasust ning mõju pensionide suurusele ja kindlustusandjate kapitalinõuetele.

3.2. Garanteeritud intressimäär

Garanteeritud tootlusega annuiteetide puhul on teiseks kindlustusandja jaoks olulise tähtsusega riskiks investeerimisrisk. Investeerimisrisk tuleneb peamiselt annuiteetide varade ja kohustuste erinevast kestusest. Langevate intressimäärade keskkonnas on kindlustusandja jaoks ühelt poolt probleemiks varade tootlikkuse tagamine ja teisalt suurenevad tuleviku kohustused.

Et kehtiv seadus lubab sõlmida vaid garanteeritud intressimääraga pensionilepinguid, siis kindlustusvõtja investeerimisriski ei kannu. Madalate intressimäärade keskkonnas realiseerub aga kindlustusvõtja jaoks

intressirisk. Garanteeritud intressimäär fikseeritakse pensionilepingut sõlmides ja nii võib juhtuda, et inimene sõlmib pikaajalise lepingu väga madala garanteeritud intressimääraga. Mõnevõrra leevendab kindlustusvõtja jaoks siin olukorda see, et pensionilepinguid on lubatud vahetada. Soodsate tingimuste kokkulangemisel võib intressimäärade tõustes osutada võimalikuks oma vana lepingu vahetamine parema garanteeritud intressimääraga lepingu vastu. Viimane eeldab siiski, et intressimäärade tõus katab ka lepingute vahetamise kulud (ühe lepingu ülesütlemise ja teise sõlmimise tasu).

Pensionilepingute garanteeritud intressimäärad on aja jooksul mõnevõrra langenud, mis kajastab ka üldist langenud intressimäära kapitaliturgudel. 2013. aastal jäid pensionilepingute garanteeritud intressimäärad 1,6% ja 2,8% vahele, sõltuvalt kindlustusandjast. Samas suurusjärgus olid ka kindlustusandjate pakutud garanteeritud intressimäärad täiendava kogumispensioni kindlustuslepingutes (III sammas). Väljamaksete algusaastatel sai pensionilepinguid sõlmida garanteeritud intressimääraga 2,5%–3%. Kindlustusandjatel ei ole lubatud vähendada juba sõlmitud pensionilepingute garanteeritud intressimäära ja nii on intressimäära langetamine puudutanud vaid samal aastal ja hiljem sõlmitud pensionilepinguid.

Et pensionilepingute puhul garanteerib tootluse kindlustusandja, ei ole pensionilepingute tootlusi päris korrektne võrrelda kohustuslike pensionifondide tootlustega, kus osakuomaniku jaoks on investeeringud avatud investeerimisriskile. Siiski saab öelda, et kui vaadata konservatiivsema strateegiaga fondide (kohustuslikud pensionifondid, kus investeeritakse aktsiatesse või aktsiafondidesse kuni 25% pensionifondi varast) keskmisi aastasi tootluseid alates fondi loomisest, on need viimastel aastatel olnud samas suurusjärgus kindlustusandjate poolt samal perioodil pakutud garanteeritud intressimääradega (vt EPI00 ja EPI25 tabelis 10). Kohustuslike pensionifondide tootluse puhul vaadatakse netootlust, s.o tootlust, kust fondivalitseja võetavad tasud on juba maha võetud. Pensionilepingute garanteeritud intressimäärast tuleks netootluse näitamiseks kindlustusandjate võetavad tasud veel maha võtta ja kindlustusvõtjatele jaotatud kasum juurde liita.

Tabel 10. Kohustuslike pensionifondide aastased keskmised tootlused alates fondi loomisest, %

Kogumis- pensionifondide indeks	Aasta											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EPI00	2,77	3,73	4,43	3,92	2,93	2,72	1,98	2,76	2,93	2,76	3,16	2,82
EPI25	1,24	5,04	6,22	7,10	6,47	6,11	1,76	2,56	3,00	2,49	3,11	3,01
EPI50	0,41	6,37	8,45	10,60	10,27	9,68	2,94	4,37	5,09	3,91	4,45	4,40
EPI75									16,23	2,40	5,64	5,60
EPI	1,31	5,91	7,51	9,08	8,67	8,21	2,42	3,74	4,42	3,44	4,00	3,94

Allikas: Eesti Väärtpaberite Keskregister

Pensionilepingu garanteeritud intressimäära suurus on küll jäetud kindlustusandja määrata, kuid regulatsioon sekkub sellesse protsessi kasumi jaotamise kohustuse kaudu. Kui kindlustusandja on teeninud pensionilepingutelt kasumit, on ta kohustatud pool sellest oma pensionilepingute kindlustusvõtjatele (ja soodustatud isikutele) jaotama.

Et garantiide pakkumisega kaasnevad kindlustusandjatele kõrgemad kapitalinõuded (Solventsus 2 põhimõtete rakendamisel) ja äririskid on suuremad, on osa kindlustusandjaid garanteeritud intressimääraga lepingute sõlmimisest üldse loobunud või pakutavaid garantiisid piiranud.

Pensionilepingute kontekstis aitaksid kindlustusandjate riske vähendada lahendused, kus investeerimisrisk oleks osaliselt või kogu ulatuses pensionisaajal või õigus muuta garanteeritud intressimäära pensionilepingu kehtivuse ajal.

Ettepanekuga 6 ongi välja käidud lahendus, kus pensionilepinguna võiks olla lubatud pakkuda ka investeerimisriskiga lepinguid. Nii tekib kindlustusandjatel võimalus investeerimisriske vähendada, kui kindlustusvõtjad sellised uut tüüpi pensionilepingud hästi vastu võtavad.

Kindlustusandjale pensionilepingu kehtivuse ajal garanteeritud intressimäära muutmiseks õiguse andmine peaks toimima mõlemasuunaliselt, s.t kui kindlustusandjal tekiks õigus garanteeritud intressimäära vähendamiseks, peaks tal tekkima ka kohustus intressimäärade tõustes oma kehtivate pensionilepingute garanteeritud intressimäärasid tõsta. Pensionisaajatele peaks siiski jääma võimalus garanteeritud intressimääraga pensionilepingu, mille intressimäär ei saa hiljem langeda, kasuks otsustamiseks. Sarnaselt investeerimisriskiga pensionilepingutele võiksid alternatiivsete pakkumistena olla aktsepteeritud ka muutuva garanteeritud intressimääraga pensionilepingud.

Garanteeritud intressimäära muutmiseks lepingu kehtivuse ajal ei ole õigust Läti ega Leedu kindlustusandjatel, kes II samba väljamakseid pakuvad.

Ettepanek 10: Jätta pensionilepingu garanteeritud intressimäära kehtestamine kindlustusandjate pädevusse ja seega konkurentsi kujundada. Säilitada põhimõte, mille kohaselt ei ole kindlustusandjal lubatud pensionilepingu sõlmimisel kokku lepitud garanteeritud intressimäära lepingu kehtivuse ajal langetada.

Muudetava garanteeritud intressimääraga pensionilepingut saab pidada investeerimisriskiga pensionilepinguga mõneti sarnaseks. Eeldusel, et kindlustusvõtja jaoks jääb valikusse tavaline garanteeritud intressimääraga pensionileping, mille intressimäära kindlustusandjal lepingu kehtivuse ajal langetada ei ole lubatud, võib nende lepingute kõrval lubada ka muudetava garanteeritud intressimääraga pensionilepingute pakkumist.

3.3. Kindlustusandja võetavad tasud

Kindlustusandja jaoks on kolmas oluline risk, mis pensionilepingute pakkumisega seondub, kulude risk – risk, et annuiteetide pakkumisega kaasnevad kulud ületavad kindlustusandja võetavaid tasusid.

Pensionilepingu tasude liikide ja suuruse kehtestamine on kindlustusandja otsustada, kuivõrd kindlustusandja tasude ega kulude kujundamisesse seadusandlikul tasandil sekkunud ei ole (kindlustusandja on vaid kohustatud esitama Finantsinspektsioonile oma kulude jaotamise korra ning avaldama kindlustusvõtjale enne pensionilepingu sõlmimist kõik lepingu alusel võetavad tasud). Nii on tasakaal pensionilepingu alusel võetavate tasude ja kindlustusandja kulude vahel suuresti kulude ettenägemises kinni. Et kindlustusandjad on kogumispensionide seaduse § 45 lõike 8 kohaselt kohustatud jaotama osa oma majandusaasta pensionilepingute tehnilisest kasumist pensionilepingute kindlustusvõtjatele, võib see motiveerida kindlustusandjaid ka tasusid madalamal tasemel hoidma või kulusid suuremana näitama, et vähendada kasumi jaotamise kohustuse võimaluse tekkimist.

Kindlustusandjate aruandeid, mis kajastaksid pensionilepingute pakkumisega seotud tulusid ja kulusid ning mis oleksid avalikult kättesaadavad, analüüsi tegemise ajal ei eksisteeri. Selline aruanne kehtestatakse kindlustusandja raamatupidamise aastaaruande lisana menetluses oleva uue kindlustustegevuse seadusega, misjärel tekivad paremad võimalused kindlustusandjate tulude ja kulude analüüsimiseks.

Kindlustusvõtja jaoks on olukord, nagu teistegi pensionilepingu hinnakomponentide juures, vastupidine – risk on see, et kindlustusandja võetavad tasud on liiga kõrged. Praktikas rakendavad kindlustusandjad järgmisi tasu liike: 1) sõlmimistasu, 2) haldustasu ja 3) ülesütlemise tasu. Kuigi ühte liiki tasude arvestamise põhimõtted on kindlustusandjate lõikes reeglina sarnased, on tasumäärade põhjal siiski keeruline hinnata, millise kindlustusandja tasud on kokkuvõttes kindlustusvõtja jaoks kõrgemad ja millisel madalamad. Kindlustusandja võetavatest tasudest on antud ülevaade analüüsi II osa punktis 2.2.1 (vt tabel 1).

Kui pensionilepingu sõlmimistasu ja haldustasu puudutavad kõiki kindlustusvõtjaid, siis lepingu ülesütlemise tasu tuleb maksta vaid neil, kes lepingu üles ütlevad (kindlustusandjat või pensionilepingut vahetavad). Annuiteetlepingut ei ole tavapraktikas võimalik üles öelda. Pensionilepingule on siin tehtud erand ja seadus näeb ette lepingu ülesütlemise võimaluse. Sellise lisavõimaluse andmine tähendab täiendavaid kulusid ja lepingu ülesütlemise tasu läbi kannavad neid kulusid kindlustusvõtjad, kes lepingu ülesütlemise võimalust praktikas kasutavad.

Nagu viidatud, ei pruugi kindlustusandjate tasude võrdlemine madalaima tasu võtja selgitamiseks olla lihtne, samas tuleb rõhutada, et pensionilepingute võrdlemisel on kindlustusvõtja jaoks eelkõige oluline pakutava pensioni suurus. Seda põhjusel, et pensionilepingu tasud (sõlmimistasu ja haldustasu) võetakse arvesse juba makstava pensioni suuruse arvutamisel. Kindlustusandja, kes võtab kõrgeimaid tasusid, võib siiski pakkuda parimat pensioni, sest rakendab näiteks kõrgemat garanteeritud intressimäära. Pensioni suuruse kõrval on kindlustusvõtjal mõistlik võrrelda ka lepingu ülesütlemise tasu, sest seda tasu ei ole pensioni suurusest maha arvatud.

Kindlustusandja võetavate tasude paremaks võrdlemiseks ja tasude mõju hindamiseks on analüüsi II osa punktis 2.2.1 tehtud näitlik arvutus, kus on eeldatud, et pensioni maksti 20 aastat ning kus on kokku löödud selle aja jooksul kindlustusandjale makstud tasud (vt tabel 2). Näite kohaselt jäi aastane keskmine tasumäär sõltuvalt kindlustusandjast 0,21% ja 0,37% vahemikku kindlustusmaksest (tasud 20 aastal kokku 4,0%–7,6% kindlustusmaksest). Seega ei saa väita, et kindlustusandjate tasud piirmäärade puudumise tõttu väga kõrged on.

Samas tuleb arvestada, et madalad on ka pensionilepingute garanteeritud intressimäärad. Kui võtta garanteeritud intressimäära puhul aluseks samuti kindlustusmaks, kujuneb viidatud näite puhul aastaseks keskmiseks netootluseks (tootlus pärast tasude mahaarvamist) 0,77% kuni 1,30% kindlustusmaksest (sõltuvalt kindlustusandjast). Et netootlus on positiivne, teenivad kindlustusvõtjad garanteeritud intressina küll rohkem, kui nad kindlustusandjale tasudena ära maksavad. Sõltuvalt tasude suurusest ja intressimäära tasemest on tulemused kindlustusandjate lõikes väga erinevad. Toodud näite puhul teenib kindlustusvõtja oma pensionilepinguga parimal juhul investeringutega umbes seitse korda rohkem, kui ta tasudena kindlustusandjale ära maksab ja kehvemal juhul umbes kaks korda rohkem. Loomulikult ei saa pensionilepingut vaadata üksnes investeringuna, leping pakub kaitset ka üleelamisrisiki vastu.

Kui võrrelda omavahel oodatava eluea eeldusi, garanteeritud intressimäära ja tasusid, võib näha, et pensioni suurusele avaldab suurimat mõju garanteeritud intressimäär. Keerulises intressikeskkonnas, kus kõrgemat intressi pakkuda on riskantne, on kindlustusandjal võimalik pakutavat pensioni konkurentide

suhtes parandada ka väiksemaid tasusid või lühemat oodatavat eluiga kasutades. Kui samadel tingimustel sõlmitud pensionilepingute alusel makstavate pensionide erinevus on kuni 14%, siis erinevus tasudes ulatub samal ajal 50%-ni. Pensioni suurus on see, mille alusel kindlustusandjad konkureerivad. Suurimat pensioni pakkuva kindlustusandja pensionilepingute turuosa on nii sõlmitud lepingute arvu kui ka kogutud kindlustusmaksete osas üle 60%. Arvestades, et tasud ei ole vaatamata piirmäärade puudumisele väga kõrgele kerkinud, annab see tunnistust, et konkurents tasude piirajana toimib. Aeg näitab, kas konkurentsiolekord sunnib ka kõrgemate tasudega kindlustusandjaid oma tasusid alandama.

Peamine põhjus, miks pensionilepingute tasud on jäetud kogumispensionide seaduses piiramata, peitub selles, et sellise meetme rakendamine üksi ei garanteeri soovitud eesmärgi saavutamist – suuremat pensioni (küsimus ei ole üksnes konkurentsi olemasolus). Nagu eespool viidatud, mõjutavad pensioni suurust tasude kõrval ka garanteeritud intressimäär ja oodatav eluiga. Kui lähtuda ekslikult eeldusest, et kindlustusandjad küsivad pahatahtlikult kõrgeid teenustasusid, ei garanteeri ainuüksi seaduses pensionilepingute tasude piirmäärade kehtestamine seda, et lõpptulemus (pension suurus) muutuks. Nimelt oleks kindlustusandjatel ikka võimalik oma pensionilepingute hinda kujundada selliselt, et see vastaks nende kasumiootustele. Pakutava pensioni suurust vähendavad garanteeritud intressimäära langetamine või oodatava eluea pikendamine. Kui lisaks pensionilepingute tasudele ja kasumi eraldisele reguleerida seadusega ka garanteeritud intressimäära ja oodatava eluea kestust, tuleb paratamatult ikkagi tagada kindlustusandjatele mõistlik kasumiootus. Teoreetiliselt saaks reguleerida seadusega ka kindlustusandjate kasumit. Kõike seda reguleerides kaugeneksime täna kehtivast pensionilepingu regulatsioonist sedavõrd, et kindlustusandjate konkurentsiks puuduksid igasugused eeldused ja kindlustusandja oleks riigi käepikenduseks, kes pakub avalikku teenust seaduses sätestatud tingimusel, ning riik garanteeriks kindlustusandjate tegevust. Viimast põhjusel, et kui kindlustusandja kohustused ei oleks näiteks muutunud majanduslikust olukorrast tingituna täidetavad, tuleks riigil kui avalik-õigusliku kohustuse delegeerijal kanda kindlustusandja ja kindlustusvõtja kahjud. Kui aga õigusaktidega seada garanteeritud intressimäär võimalikult madalale, kindlustusandja teenustasud võimalikult kõrgele ja oodatav eluiga võimalikult pikaks, siis oleks tagatud täna kehtiva regulatsiooniga võrreldav kindlustusandjate konkurents, kuid sisuliselt ei muutuks kindlustusandjal ega kindlustusvõtjal midagi: teenustasude, garanteeritud intressimäärade ja oodatava eluea reaalsed numbrid määraksid kindlustusandjate riskihindamine ja konkurents.

Kuigi kindlustusvõtja poolt vaadates on määravaks eelkõige kindlustusandja võetavate tasude suurus, avaldavad lõpptulemusele mõju ka kindlustusandja kulud. Kui kindlustusandja kulud ületavad võetavaid tasusid, väheneb võimalus pensionilepingutelt kasumit teenida ja seega vähenevad kindlustusvõtja võimalused jaotatavast kasumist osa saada (võimalus pensioni suurenemiseks).

Ettepanek 11: Jätta pensionilepingu tasud kindlustusandjate riskihindamise ja konkurentsi kujundada.

Seotud ettepanekuga 12.

3.4. Kasumi jaotamine

Seaduses ei ole reguleeritud pensionilepingute hinna kujunemist. Kindlustusvõtjate huvide kaitseks on kindlustusandjat kohustatud neile jaotama sõlmitud pensionilepingutelt teenitud kasumit: kindlustusandja

on kohustatud vähemalt 50% iga majandusaasta pensionilepingute kasumist jaotama pensionilepingute kindlustusvõtjatele (ja soodustatud isikutele), suurendades nende tulevasi pensione.

Kindlustusvõtjate vahel jaotatakse kasumit vastavalt nende osalusele selle kasumi tekkimises. Jaotamisele kuuluvat kasumit ei maksta välja ühekordse maksena, selle arvelt suurendatakse tulevasi pensione, arvates kasumi jaotamisele järgnevast kuust (erandiks on olukord, kus jaotatav kasumiosa on väike ja selle arvelt suureneksid pensionid vähem kui 5% võrra, sellisel juhul on lubatud jaotatava kasumi korruga väljamaksmine). Kui pensionilepingu sõlmimise ja kasumi jaotamisest tingitud pensioni suurendamise vahelisel ajal on kindlustusandja muutnud pensioni suuruse arvutamise põhimõtteid (võtnud näiteks kasutusele uued suremusnäitajad), on kindlustusandjal õigus kohaldada uusi põhimõtteid üksnes kasumi jaotamisest tingitud pensioni suurendamisele.

Kindlustusandjate kasumi jaotamise analüüsimisel tuleb arvestada sellega, et II samba väljamaksete ajalugu on olnud siiski suhteliselt lühike. Vaatlusalusel perioodil on pensionilepinguid pakkuvatest kindlustusandjatest vaid üks teeninud oma pensionilepingutelt kasumit. Nimetatud kindlustusandja on, nagu seadus ette näeb, oma klientidele jaotanud ka kasumit, kokku 38 467 eurot. Lisaks on oma klientidele kasumit jaotanud üks kindlustusandja, kelle pensionilepingute tulem on olnud tegelikult negatiivne – kindlustusvõtjatele on jaotatud kokku 92 277 eurot. Samal ajal on kolmel kindlustusandjal tulnud katta pensionilepingutelt teenitud kahjumit kokku veidi üle 2 miljoni euro suuruses summas (vt ka analüüsi II osa punkti 2.2.1 ja joonist 19). Peamised kahjumite tekkimise allikad on olnud kindlustusandjate suured kulud ja madalate intressimäärade keskkonnast tingitud muutused kindlustusandjate tulevaste kohustuste katteks moodustatud tehnilistes eraldistes.

Selline kasumi jaotamise nõue ei ole pikaajaliste pensionilepingute puhul ka teiste riikide praktikas ebatavaline. Kui kindlustusandja võtab kõrgemaid tasusid, kui on tema kulud, pakub madalamat garanteeritud intressimäära, kui suudab vara investeerides teenida, või eeldab, et inimesed elavad keskmisest kauem kui tegelikult, tekib tal sellisest tegevusest kasum. Vähemalt poole sellest kasumist on kindlustusandja KoPS § 45 lõike 8 kohaselt kohustatud oma pensionilepingute kindlustusvõtjatele jagama. Kui kindlustusandja teenib pensionilepingutelt kahjumit, jääb kogu see kahjum kindlustusandja kanda. Kahjumit ei jagata kindlustusvõtjatega, sest pensioni vähendamiseks kindlustusandjal õigust ei ole. Samuti kehtib kasumi jagamise puhul nõue, et jagada tuleb igal majandusaastal teenitud kasumit. Seega tuleb kasumliku majandusaasta korral esmalt jaotada kasumit kindlustusvõtjatele ning sellest üle jäävat osa saab vajadusel kasutada varem teenitud kahjumite katmiseks. Seega on kindlustusandjal võimalik kasutada kahjumi katmiseks varasemate perioodide kasumist jaotamata jäänud osa või omavahendeid.

Nii on kasumi jaotamise nõude kehtestamisel kasumi määra kõrval määravaks ka asjaolu, kas kasumit tuleb jaotada igal aastal või on kasumi jaotamisel aluseks kumulatiivne kasum. Viimane võimaldab enne kasumi jaotamist kindlustusandjal maha arvata oma varasemad kahjumid. Aastane kasumi jaotamine on kindlustusvõtjate jaoks lihtsamini mõistetav ja saadav kasumiosalus eelduslikult suurem. Kumulatiivne kasumi jaotamine on kindlustusandja vaatest sõbralikum lahendus, sest kahjumeid saaks siis vähemalt teatud aja jooksul katta kogu kasumi arvelt (ja ei peaks tegema vaid jaotamata jäänud kasumi arvelt).

Ka kindlustusandjate suhtes kehtima hakkavate uute Solventsus 2 kapitalinõuete kontekstis on samuti kindlustusandjale kasulik, kui tulevasi kasumeid saab kasutada tekkinud kahjumite katmiseks, sest see annab võimaluse madalamate kapitalinõuete kohaldamiseks. Probleemaatilised on eelkõige reeglid, mis keelavad ühest tulukomponendist tekkinud kahjumi katmise mõnest teisest tulukomponendist tekkinud kasumi arvelt (nt pole tavaliselt lubatud investeringutest tekkinud kasumi arvelt katta suremusest tingitud

kahju), ja reeglid, mis keelavad hiljem väljamaksmisele kuuluva kasumieraldise arvelt katta enne kasumi väljamaksmist tekkinud kahjusid. Nii võiksid Solventsus 2 kontekstis olla ideaalsed tingimused, kus on²²:

- 1) likviidsust piiratud (näiteks väiksemad garantiid tagastusväärtusele või turu intressimääradel põhinevad tagastusväärtused);
- 2) võimalus kasumi jagamise osaliselt edasilükkamiseks;
- 3) võimalus kasutada kasumit vähemalt osaliselt kahjumi katmiseks või võimalus katta vähemalt ühest tulukomponendist tekkinud kahjumit teistest tulukomponentidest tekkinud kasumite arvelt.

Kasumi jaotamise kohustus on kehtestatud kindlustusvõtjate kaitseks, tasakaalustades kindlustusandjatele pensionilepingute hinnakujundusse jäetud vabadust. Et Eestis kuulub jaotamisele vähemalt 50% pensionilepingute kasumist, jagataksegi meil kasumit vaid siis, kui seda kolmest tulukomponendist kokku tekib. Seega tasandaks näiteks investeringutelt teenitud tulu suremusest tekkinud kahju. Kuigi seadus ei näe ette kasumi jagamise osalist edasilükkamist, tuleb arvestada, et kehtestatud kasumi jagamise määr 50% on sedavõrd madalal tasemel, et see võimaldab kindlustusvõtjatele välja makstud kasumi (pensionide suurendamine) kõrval kanda osa kasumist ka kasumieraldisse. Et vastav regulatsioon puudub, ei oleks siin seejuures keelatud selle eraldise arvelt ka hiljem tekkivate kahjumite katmine.

Kokkuvõttes saabki öelda, et jaotamisele kuuluva kasumi määr (50%) on piisavalt madal ning jätab kindlustusandjatele mänguruumi võimalike kahjumite katmiseks jaotamisele mitte kuuluva kasumi arvelt, aga ka kehtestatud minimaalsest määrast suuremas ulatuses kasumi jagamiseks (pensionide suurendamiseks tuleb kohe kanda vaid kohustuslik 50%).

Kumulatiivne kasumi jaotamine eeldaks oluliselt kõrgema jaotatava kasumi määra kehtestamist ja jaotamisele kuuluva kasumi kaheks osaks jagamist, millest üks osa käituks nii nagu praegu kehtiv jaotamisele kuuluv kasum ja teise väljamaksmist saaks edasi lükata koos õigusega vähendada seda vahepeal tekkinud kahjumite arvelt. Kokkuvõttes tähendaks see keerukamat regulatsiooni, kuid tulemus oleks sama, mis praegu.

Siinkohal saab võrdluseks tuua näiteks Prantsusmaa või Saksamaa, kus mõlemas on kohustuslikus korras jaotamisele kuuluva kasumi määr oluliselt kõrgem. Näiteks Prantsusmaal kehtib nõue, et kindlustusvõtjatele tuleb jaotada vähemalt 90% tehnilisest kasumist ja vähemalt 85% finantstulemustest. Osa jaotatavast kasumist on lubatud kanda kasumi reservi, mis tuleb hiljemalt kaheksa aasta jooksul välja maksta.

Saksamaal on kindlustusandjad kohustatud jaotama kasumit kõigilt kolmelt tulukomponendilt ja järgmistes minimaalsetes määrades: investeringutest tulenevat kasumit 90%, suremusest tulenevat kasumit 75% ja tasudest tekkivat kasumit 50%. Ühest komponendist tekkinud kahjumit ei ole lubatud katta teise komponendi kasumi arvelt. Samuti ei osale kahjumi katmises kindlustusvõtjad, kahjumid kaetakse kindlustusandjate omavahendite arvelt. Praktikas on kindlustusvõtjatele jaotatud kasumi määr olnud kõrgemgi – näiteks aastatel 2002–2009 jaotasid Saksamaa kindlustusandjad üle 90% kõigilt tulukomponentidelt teenitud kasumitest oma kindlustusvõtjatele. Kindlustusandjatel on siiski lubatud lükata jaotatud kasumi väljamaksmist osaliselt edasi. See võimaldab ühtlasema kasumijaotuse, sest osa

---

²² Ed Morgan, The role and structure of profit participation products (PPP) in the European life insurance market following Solvency II

parematel aastatel teenitud kasumist pannakse kõrvale ja seda kasutatakse kindlustusvõtjatele kasumi jaotamiseks aastatel, mis ei ole nii edukad olnud²³.

Lätis ja Leedus kindlustusandjatel kasumi jaotamise kohustust ei ole. Ajal, mil Eestis II samba väljamaksed algasid, kavandati Poolas 90% investeringutest tekkiva kasumi jaotamise kohustuse kehtestamist.

Ettepanek 12: Säilitada pensionilepingutelt teenitud kasumi jaotamise kohustus ja põhimõte, et kindlustusandja on kohustatud vähemalt 50% iga majandusaasta pensionilepingute kasumist jaotama pensionilepingute kindlustusvõtjatele (ja soodustatud isikutele), suurendades nende tulevase pensione.

Seaduses sätestatud kasumi jaotamise meede tasakaalustab tasude reguleerimata jätmist ning on tõhusam meede kui pelgalt tasude reguleerimine või tasude, intressi, kasumiootuse ja oodatava eluea reguleerimine koos.

3.5. Pensionilepingute vahetamise tingimused

Erinevalt teistest annuiteetidest on pensionilepingu puhul lubatud selle vahetamine teise pensionilepingu vastu. Pensionilepingu vahetamine tähendab ühe pensionilepingu ülesütlemist. Annuiteetlepingu ülesütlemine toob üldiselt kindlustusandja jaoks kaasa mitmeid riske:

- 1) arvestatud tasudest tekkinud rahavoog ei kata ära tegelikke kulusid, sest lepingute katkestamise tõttu jääb osa tasusid laekumata;
- 2) keskmise eluea pikenemine kindlustusportfellis tulenevalt asjaolust, et inimesed, kes hindavad oma tervist kehvemaks, lahkuvad portfellist ja jäävad need, kellel on eeldused kauem elada (kahjuliku valiku probleem);
- 3) tulenevalt lepingute ülesütlemise võimalikkusest peab kindlustusandja arvestama investeringute tegemisel, et tal oleks võimalik lepingute ülesütlemisel investeringuid realiseerida, mistõttu väheneb võimalus tulusamalt investeerida;
- 4) risk, et olemasolevast varast ei piisa olemasolevate lepingute teenindamiseks (eelkõige juhul, kui portfellist on juhuslikult lahkunud rohkem selliseid inimesi, kelle eluiga oli oodatust lühem).

Pensionilepingute vahetamisega kaasneva lepingu ülesütlemise puhul on enamik ülalkirjeldatud riskidest maandatud. Ebakindluse tasude rahavoos elimineerib pensionilepingu ülesütlemise tasu.

Pensionilepingu ülesütlemise puhul ei kuulu lepingu tagastusväärtus kindlustusvõtjale väljamaksmisele, see kantakse uue sõlmitud pensionilepingu kindlustusmakseks. Et kindlustusandjatel on ka keelatud pakkuda erineva suurusega pensioni vastavalt kindlustusvõtja tervislikule seisundile, on maandatud risk, et kindlustusvõtjad, kelle tervislik seisund on halvem, kindlustusportfellist lahkuksid ning suurendaksid sellega oodatava eluea pikenemise riski kindlustusportfellis. Seega peaks pensionilepingute ülesütlemine kindlustusvõtjate tervise arengute aspektist olema juhuslik. Siiski võib kahjuliku valiku risk teatud ulatuses realiseeruda põhjusel, et kehtiv regulatsioon võimaldab uue pensionilepingu sõlmimisel valida kindlustusvõtjal ka uue garantiiperioodi või leppida kokku pensioni edasilükkamises. Viimase lõikaks ära põhimõte, mille kohaselt saaks garantiiperiood uues pensionilepingus jätkuda vaid ulatuses, mis jäi

²³ Raimond Maurer, Ralph Rogalla, Ivonne Siegelin, Participating Payout Life Annuities: Lessons from Germany, 2012

ülesöeldud pensionilepingus kasutamata ning uue lepingu saaks edasilükatud pensionilepinguna sõlmida vaid kasutamata jäänud ooteperioodi kasutades.

Likviidsusriski leevendab mõnevõrra pidev uute pensionilepingute sõlmimine ja sellega kaasnev kindlustusmaksete laekumine (kui osakute koguväärtus on võrdne 50-kordse rahvapensioni määraga või on sellest suurem, on osakuomanikul ainus võimalus kogutud raha kasutada, sõlmides pensionilepingu).

Kuivõrd pensionilepingute ülesütlemisel on kahjuliku valiku mõju minimeeritud, on eluea osas portfelist lahkumine juhuslik, mistõttu ei ole omakorda põhjust eeldada, et eluea struktuur portfellis erineb oluliselt struktuurist, mis oleks juhul, kui lepingu ülesütlemine ei oleks võimalik. Seetõttu võiks eeldada, et risk, et olemasolevast varast ei piisa lepingu teenindamiseks, on enam-vähem ühesugune juhtudel, kus pensionilepingu ülesütlemine on võimalik või mitte.

Et enamik kindlustuslepingu ülesütlemisega seotud kindlustusandja riskidest on maandatud, võimaldab kogumispensionide seadus pensionilepingute ülesütlemist, kuid seda siiski üksnes teatud tingimustel. Lepingu ülesütlemise tingimused vajavad ülevaatamist eelõige pensionilepingute vahetamiste puhul, mis leiavad aset ühe kindlustusandja sees, kuivõrd sellistel puhkudel ei pruugi kõik kehtivad piirangud alati asjakohased olla.

Ka pensionilepingute sõlmimise praktika ei viita praegu, et pakutavad pensionid oleksid lepingu ülesütlemise võimaluse olemasolust johtuvalt väiksemad. Kindlustusandjate poolt pensionilepingute sõlmimisel kasutatavate oodatava eluea eelduste puhul ei ole ilmnenud konservatiivsust (kindlustusandjad eeldavad küll pensioni suuruse arvutamisel mõnevõrra pikemat oodatavat eluiga võrreldes Statistikaameti andmetega, kuid pigem on oht, et kindlustusandjad on siin võtnud liialt suuri riske). Pensionilepingute garanteeritud intressimäärad on samas suurusjärgus täiendava kogumispensionini kindlustuslepingute garanteeritud intressimääradega, viimaste puhul ei ole lepingu ülesütlemine pärast väljamaksete algust lubatud. Kulude katteks on kindlustusandjatel lubatud rakendada pensionilepingu ülesütlemise tasu. Kindlustusandjate lõikes on need tasud üsna erineva suurusega (2%–10% lepingu tagastusväärtusest). Samas võetaksegi pensionilepingu ülesütlemise tasu vaid juhul, kui leping üles öeldakse ning see tasu ei mõjuta ülesöeldava lepingu pensioni suurust.

Seega ei ole alust väita, et pensionilepingu ülesütlemise võimaluse olemasolu oleks vähendanud pensionide suurust. Küll kaasnevad pensionilepingu ülesütlemisega kindlustusvõtjale kulud, mistõttu on küsimus, kas tal õnnestub uue lepingu alusel saada samaväärset või senisest suuremat pensioni?

Ettepanek 13: Säilitada kindlustusvõtja õigus vahetada sõlmitud pensionilepingut. Kahjuliku valiku riski täielikuks maandamiseks sätestada, et uue pensionilepingu sõlmimisel ei ole üldjuhul lubatud lepingule juurde valida garantiiperioodi. Anda kindlustusvõtjatele õigus garantiiperioodi kasutamiseks ulatuses, milles see jäi ülesöeldud pensionilepingus kasutamata. Seda ka edasilükatud pensionilepingu puhul – kui üles öeldakse edasilükatud pensionileping, võib uue lepingu edasilükatud pensionilepinguna sõlmida vaid kasutamata jäänud ooteperioodi kasutades. Kui varasem leping ei olnud edasilükatud pensioniga, ei või sellist tingimust ette näha ka uus leping.

Võimalusel leevendada pensionilepingute vahetamise tingimusi ühe kindlustusandja sees (nt garanteeritud intressimääraga pensionilepingu vahetamine investeerimisriskiga pensionilepingu vastu või vastupidi).

Eraldi töötada välja investeerimisriskiga pensionilepingute alusvara vahetamise tingimused (seotud ettepanekuga 6).

Pensionilepingu ülesütleisel kuulub selle lepingu tagastusväärtus ülekandmisele uue kindlustuslepingu kindlustusmaksena. Pensionilepingu tagastusväärtus on lepingu tulevaste rahavoogude nüüdisväärtus pensionilepingu lõppemise hetkel. Pensionilepingu tagastusväärtus ei või olla väiksem selle lepingu tulevaste rahavoogude:

- 1) nüüdisväärtusest, mille arvutamisel on kasutatud lepingu garanteeritud intressimäära ning millest võib maha arvata lepingu ülesütlemise tasu, ega
- 2) nüüdisväärtusest, mille arvutamisel on kasutatud kindlustustegevuse seaduse § 76 lõike 2 alusel kehtestatud intressimäära ning millest võib maha arvata lepingu ülesütlemise tasu.

Pensionilepingu tulevaste rahavoogude nüüdisväärtuse arvutamisel võetakse aluseks selle lepingu:

- 1) pensionimaksud, millele lisanduvad lepingu sõlmimisel kokku lepitud kindlustusandjale makstavad lepingu täitmisega seotud tasud;
- 2) tagastusväärtuse arvutamise hetkel kehtivad eluiga kirjeldavad suremusnäitajad, mis on ühes vanuses meeste ja naiste puhul sama väärtusega.

Kehtiv seadus näeb ette, et pensionilepingu tagastusväärtuseks tuleb võtta kahest rahavoogude nüüdisväärtusest suurim. Kui pensionilepingu garanteeritud intressimäär on madalam kui turu intressimäär, kujuneb tagastusväärtus garanteeritud intressimäära alusel. Kui garanteeritud intressimäär on kõrgem kui turu intressimäär, kujuneb tagastusväärtus turu intressimäärade alusel. Tagastusväärtuse arvutamisel toob kõrgema intressimäära kasutamine kaasa väiksema lõpptulemuse ja vastupidi.

Pensionilepingu näol on tegemist pikaajalise lepinguga, mille vahetamine ei peaks praktikas tihe ja massiline olema, pigem oleks pensionilepingute vahetamine erakorraline sündmus. Väljamaksete ajalugu on veel lühike ja seni ei ole praktikas ka ühtegi vahetustehingut toimunud. Siiski ei peaks pensionilepingu tagastusväärtuse arvutamise reeglid olema sellised, et lepingu vahetamine kindlustusvõtjale igal juhul kahjulik tehing oleks. Kehtiv pensionilepingu tagastusväärtuse arvutamise reeglistik kaitseb maksimaalses ulatuses kindlustusvõtja huve, kuid on ilmselt ebaõiglane kindlustusandjate suhtes. Kui elukindlustuslepingu ülesütlemine on lubatud, siis on lepingu tagastusväärtus praktikas tavaliselt kas garanteeritud (tulevaste rahavoogude nüüdisväärtus põhineb garanteeritud intressimääral) või määrab selle suuruse kohustuste turuväärtus (tulevaste rahavoogude nüüdisväärtus põhineb turu intressimääradel, millega arvutatakse ka lepingu tehniliste eraldiste suurus). See, kumb neist arvutusreeglitest on kasulik kindlustusvõtjale, sõltub turu tingimustest, mis kehtivad lepingu ülesütlemise hetkel. Kui intressid on langemas, on kasulik arvutus, mis võtab aluseks just need madalamad turu intressimäärad (mida madalama intressimääraga tagastusväärtus arvutada, seda suurem tagastusväärtus kujuneb). Kui turu intressimäärad tõusevad, oleks kindlustusvõtjale kasulik tagastusväärtuse arvutus, mis põhineb lepingu garanteeritud intressimääral, mis turu intressimääradele alla jääb.

Kindlustusandjate suhtes kehtima hakkavate uute Solventsus 2 kapitalinõuete kontekstis on kindlustusandja riskide suurus ja võimalused neid riske maandada määrava tähtsusega, sest neist hakkavad

sõltuma kindlustusandja suhtes rakendatavad kapitalinõuded. Kapitalinõuetele mõjuvad soodsamalt lepingud, kus likviidsus on väiksem. Seega on odavamad lahendused, kus lepingu ülesütlemisel kehtivad selle tagastusväärtuse suhtes väiksemad garantiid või tagastusväärtus arvutatakse turu intressimääradele tuginedes.

Olukorras, kus võib nõustuda, et kehtiv pensionilepingute tagastusväärtuse arvutamise reeglistik on kindlustusandjate suhtes liialt ebaõiglane, kuid ei ole võimalik anda ühest hinnangut sellele, kumb kahest võimalikust arvutuskäigust oleks õiglasem, saab tagastusväärtuse arvutamise reeglid kasutatavate intressimäärade küsimuses jätta ka kindlustusandjate valida ja konkurentsi kujundada.

Ettepanek 14: Säilitada pensionilepingu tagastusväärtuse arvutamise üldised reeglid. Anda kindlustusandjatele uute pensionilepingute sõlmimisel valida, kas pakkuda sõlmitavatele pensionilepingutele tagastusväärtust, mis leitakse garanteeritud intressimäära alusel või tehniliste eraldiste arvutamisel kasutatavate turu intressimäärade alusel.

3.6. Kahjuliku valiku risk pensionilepingu sõlmimisel

Kui osakuomanik on jõudnud riikliku vanaduspensioni ikka, tekib tal õigus minna kogumispensionile. Pensionile minek ei ole kohustuslik, s.t iga osakuomaniku otsustada on, kas võtta pension välja või jätta osakud pensionifondi. Osakuomanikul ei ole pensionilepingu sõlmimise kõrval valida muid väljamaksete viise, seega seisneb valik pensioni väljavõtmises ja pensionifondi osakute pärandamises.

2008. aastal hindasime kohustusliku pensionile mineku mõju pensioni suurusele Inglismaa näidet kasutades, sest vajalikud andmed Eesti kindlustusturul puudusid. Inglismaa näitel on erinevus kohustuslike ja vabatahtlike lepingute puhul pensioni suuruses ca 8%. Eesti kohustuslikku kogumispensionile ei saa aga samastada Inglismaa näitel vabatahtliku süsteemiga, kuivõrd kohustuslike pensionifondide osakuid on võimalik kasutada üksnes kogumispensionile minnes (Inglismaa näitel oli inimestel valida, kas sõlmida kindlustusleping või kasutada oma raha kuidagi teisiti). Sellest lähtuvalt hindasime, et mõju pensioni suurusele võiks meie süsteemis olla maksimaalselt 4%, võttes arvesse, et: 1) kohustuslike pensionifondide osakuid on võimalik kasutada üksnes kogumispensionile minnes; 2) I samba pensionid ei ole suured ning inimestel ei ole pensioniea sissetulekud kindlustatud; 3) viletsama tervisega inimestel on ka kulutused ravile suuremad. Seega ei leidnud analüüsis kinnitust väide, et osakuomanikud võidaksid oluliselt sellest, kui kogumispensionile minek oleks Eestis kohustuslik.

Analüüsi läbiviimise hetkeks ei ole meil kasutada paremaid andmeid, mille pealt hinnata pensionilepingu sõlmimise kohustuslikkuse mõju pensioni suurusele. Kindlustusandjate poolt pensionilepingute sõlmimisel kasutatud oodatavad eluead ei anna alust eeldada, et olukorras, kus pensionilepingute sõlmimine oleks kohustuslik, oleksid pakutavad pensionid märgatavalt suuremad. Kindlustusandjad eeldavad pensioni suuruse arvutamisel mõnevõrra pikemat oodatavat eluiga võrreldes Statistikaameti andmetega: vahe oodatavates eluigades on kindlustusandjate lõikes erinev, ulatudes ühest aastast kahe-kolme aastani. Siinkohal tuleb arvestada, et Statistikaameti keskmine oodatav eluiga põhineb kogu rahvastiku andmetel, pensionile on läinud ja lähevad lähiajal aga isikud, kes kohustusliku kogumispensioniga vabatahtlikult liitusid. Ühtlasi peaks lepingute sõlmimisel kasutatava keskmise oodatava eluea määramisel arvesse võtma tulevikus toimuvaid eluea muutusi. Seega ei ole põhjust seada kahtluse alla Statistikaameti keskmisest

oodatavast elueast veidi pikema eluea ootuste põhjendatust. Erinevus Statistikaameti andmetega on samal ajal siiski piisavalt väike, mistõttu on siin ka vähe ruumi oodatava eluea eelduste korrigeerimiseks, mille peaks põhjustama pensionilepingute sõlmimise kohustuslikkus (hirm, et vabatahtliku süsteemi puhul sõlmivad pensionilepinguid vaid väga hea tervisega inimesed; kehvena tervisega inimesed jäätavad lepingu sõlmimata). Olemasolevate andmete pealt on oodatava eluea üheaastase erinevuse mõju pensioni suurusele *ca* 3%.

Kui üldiselt eeldatakse, et vabatahtlik süsteem põhjustab antiselektsiooni (lepingu sõlmivad vaid väga hea tervisega inimesed), siis kohustusliku kogumispensionini puhul tuleb lisaks tervise hinnangutele vaadata inimese sissetulekut pensionieas tervikuna ja tema kulutusi. Võib eeldada, et viletsama tervisega inimestel on ka suuremad kulud tervishoiule, mis omakorda toob kaasa vajaduse suuremate sissetulekute järele.

Analüüsi läbiviimisel ei ole kasutada andmeid, mis võimaldaksid anda hinnanguid pensionile mineku otsust edasi lükanud inimeste tervisliku seisundi ja potentsiaalse oodatava eluea kohta. Inimestest, kel tuleb pensioni saamiseks sõlmida pensionileping, on 32% pensionile minekut edasi lükanud ja jätnud pensionilepingu sõlmimata. 2013. aasta lõpu andmed näitavad aga, et neist 96% töötas (omas sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu), mistõttu polnud neil ka võib-olla tekkinud veel vajadust lisaraha järele (seda kinnitas ka eakamate II sambaga liitunute hulgas läbi viidud küsitlus). Riigi huvides on motiveerida inimesi võimalikult kaua töötama ja pensionile minekut edasi lükkama, inimeste kohustuslikus korras kogumispensionile saatmine oleks selle põhimõttega täiesti vastuolus. Pensionile mineku edasilükkamine võimaldab osakuomanikul ühelt poolt jätkata pensioni kogumist, s.t kasvatada pensionivara suurust, ja teisalt lühendab pensioni väljamaksmise perioodi. Nii annab pensionile mineku edasilükkamine võimaluse suurendada oma tulevikus saadavat pensioni.

Ettepanek 15: Säilitada põhimõte, et kohustuslikule kogumispensionile minek on vabatahtlik. Pensionile mineku eelduseks on riiklikku vanaduspensioniiikka jõudmine.

4. Süsteemi läbipaistvus

Üheks kohustusliku kogumispensioni väljamaksete süsteemile esitatud ootuseks on süsteemi läbipaistvus²⁴. See tähendab, et väljamaksete tingimuste ja pensioni suuruse kujunemise info peaks olema pensionisaajatele, pensionikogujatele ja ühiskonnale tervikuna kättesaadav. Eeldused läbipaistvusele lähtuvad eelkõige asjaoludest, et II samm on riikliku pensionikindlustuse süsteemi osa ja süsteemiga liitumine on kohustuslik.

Pensionifondide ja pensionilepingute kohta kättesaadava info kohta on ülevaade esitatud analüüsi II osa punktis 1.6. Kokkuvõttes saab öelda, et pensionifondide kohta on asjakohane info kättesaadav nii osakuomanikule kui ka avalikkusele ja kriitikat saab siin teha vaid osakuomanikule kättesaadavaks tehtud informatsiooni kasutusmugavuse ja ülevaatlikkuse suunal. Osakuomanik näeb küll oma varade seisu ja pääseb ligi oma sissemaksete andmetele, kuid mugavat isiklikku vaadet, mis aitaks tal oma tulevikku planeerida ja sellega seotud otsuseid langetada, praegu ei ole.

Selleks et inimestel tekiks mugav isiklik vaade oma pensionivara ja -õiguste seisust, mis aitaks tulevikku planeerida ja sellega seotud otsuseid langetada, on koostöös Sotsiaalministeeriumi, Sotsiaalkindlustusameti, Eesti Väärtpaberite Keskregistri ja pensionisüsteemi turuosalistega algust tehtud pensionide tervikvaate projektiga. Pensionide tervikvaade luuakse Sotsiaalministeeriumis käimas oleva sotsiaalkaitse avalike teenuste kaasajastamise projekti raames Sotsiaalkindlustusameti uue infosüsteemi SKAIS2 platvormile²⁵. SKAIS2 eesmärgiks on Sotsiaalkindlustusameti riiklike pensionide, toetuste, hüvitiste ja erinevate teenuste (rehabilitatsiooni, erihoolekande, ohvriabi) pakkumise tööprotsesside optimeerimine, neid toetava uue infosüsteemi ehitamine ning uute avalike teenuste vahendite ja kanalite loomine. Pensionide tervikvaate loomisega püütakse tõsta üldist pensionihariduse taset ja suurendada pensionisüsteemi läbipaistvust. Kavas on tekitada pilt, mis arvestab kõigi kolme pensionisambaga (vt joonis 37).

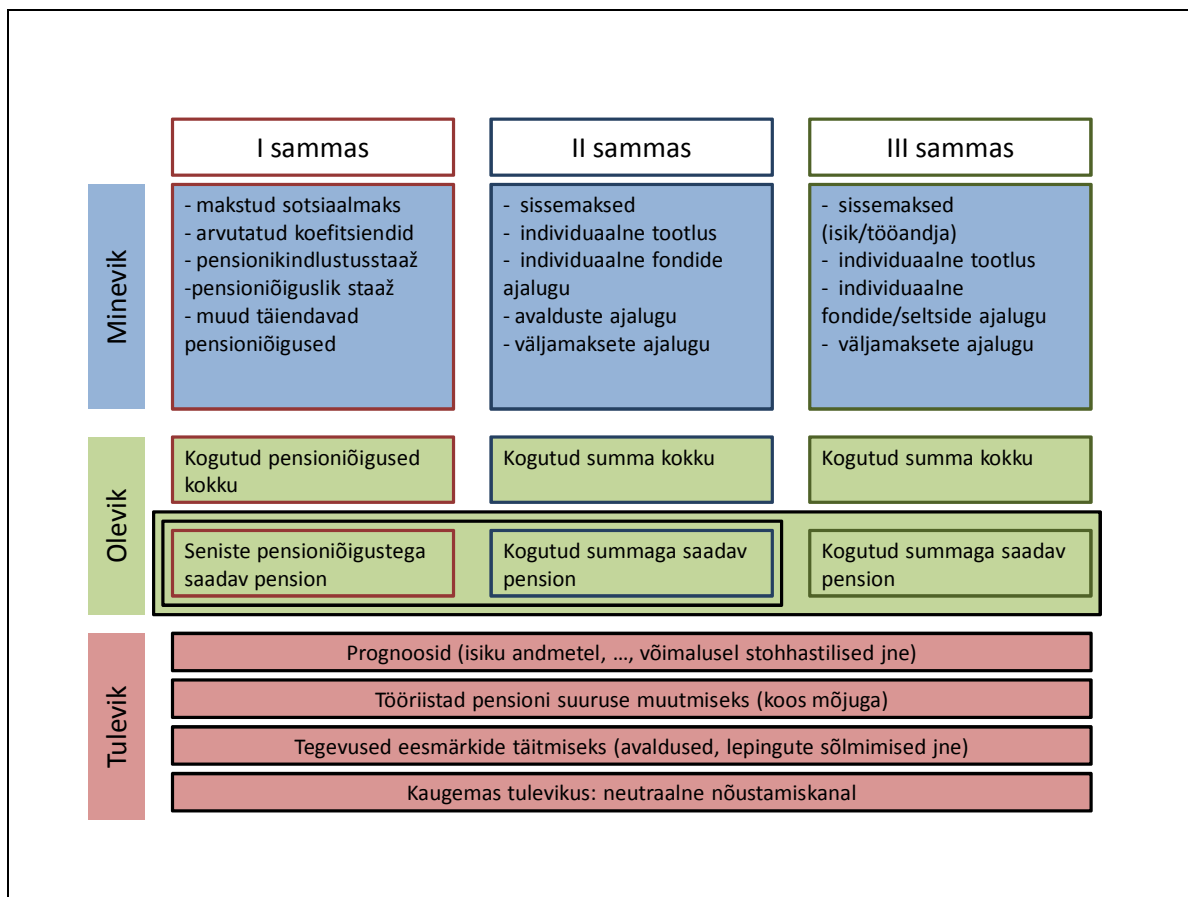
Lisaks kasutajasõbralikele minevikuandmetele annaks süsteem ülevaate erinevatesse pensionisammastesse kogutud summadest ja teenitud õigustest ning arvestaks need ümber tänasesse pensionisse. Tulevikuvaates saaks teha prognoose pensionivara ja -õiguste kujunemise kohta, samuti pakutaks seal erinevaid tööriistu, mille abil oma tulevast pensioni mõjutada, nt täiendavate säästude tegemine, pensionile mineku edasilükkamine jms. Uus veebilahendus peaks võimaldama ka erinevate avalduste esitamist, nt I sambas pensionile mineku avaldus, II sambas valikuavaldus ja pensionifondi osakute vahetamise avaldus, III sambas valikuavaldus jne. Samuti annab loodav e-keskkond lähtealuse neutraalse pensionialase nõustamiskanali tekkeks kunagi kaugemas tulevikus.

Pensionifondide kohta avaldatava teabe inimesele mugavaks isiklikuks vaateks vormimiseks on kirjeldatud pensionide tervikvaate projekt sobiv meede. Täiendavaid ettepanekuid selles valdkonnas käesoleva analüüsi raames ei tehta.

---

²⁴ Analüüsi I osa punktis 2 esitatud ootus nr 10.

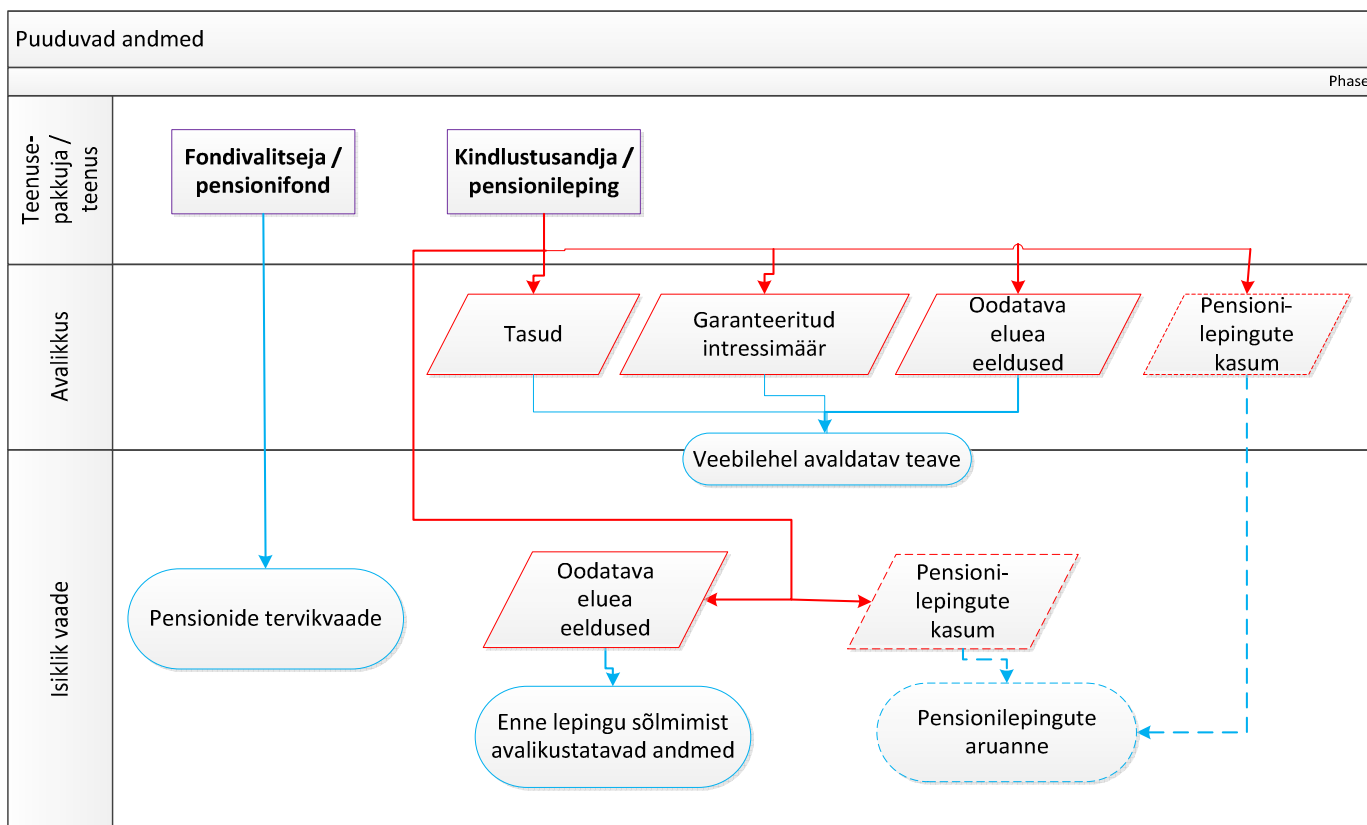
²⁵ SKAIS-iks nimetatakse Sotsiaalkindlustusameti infosüsteemi, mis toetab Sotsiaalkindlustusameti avalike teenuste tööprotsesse, sh ka riikliku pensionikindlustuse registri tööd. Riiklik pensionikindlustuse register tagab andmete olemasolu riiklike pensionide, toetuste ja hüvitiste määramiseks ja maksmiseks, elatisabi määramiseks ja maksmiseks ning riigile üleläänud elatisnõuete sissenõudmiseks.

Joonis 37. Pensionide tervikvaade

Allikas: Rahandusministeerium

Pensionilepingute puhul on olukord mõneti vastupidine – kindlustusvõtja jaoks on enamik olulist infot kättesaadav, kuid avalikkuse jaoks on sisuliselt tegemist musta kasti süsteemiga, kus pensionikeskuse veebilehel oleva kalkulaatori abil on võimalik arvutada pensioni suurust, saamata aimu seda mõjutavatest parameetritest. Kui kindlustusvõtjale jäävad kättesaamatuks kindlustusandja kasutatud oodatava eluea eeldused ja praegu veel ka info pensionilepingute kasumi kohta (Riigikogus menetluses olev kindlustustegevuse seaduse eelnõu näeb muu hulgas ette kindlustusandja kohustuse esitada raamatupidamise aastaaruande lisana eraldi pensionilepingute aruanne, mis hakkab andma ülevaadet pensionilepingute kasumist), siis avalikkusel ei ole võimalik leida infot ka kindlustusandjate võetavate tasude ega garanteeritud intressimäära kohta (vt joonis 38).

Joonis 38. Puuduvad andmed

Allikas: Rahandusministeerium

Pensionile minnes laseb osakuomanik oma kohustusliku pensionifondi osakud tagasi võtta ja neile vastava summa kindlustusmaksena kindlustusandjale kanda. Kindlustusandja lubab kindlustusvõtjale kokkulepitud suuruses pensioni kuni tema elu lõpuni maksta. Kindlustusvõtjal on õigus teada pensioni suuruse kujunemise põhimõtteid ja parameetreid, mis pensioni suurust mõjutavad. Seega peaks kindlustusvõtjale olema kindlustusandja võetavate tasude ja garanteeritud intressimäära kõrval kättesaadav ka info kasutatud oodatava eluea eelduste kohta.

Ettepanek 16: Kohustada kindlustusandjaid muu lepingueelse infoga koos avaldama osakuomanikule enne pensionilepingu sõlmimist ka kasutatavaid oodatava eluea eeldusi.

Nagu eespool viidatud, tuleb kohustusliku kogumispensioni puhul arvestada, et tegemist on riikliku pensionikindlustuse süsteemi osaga ja avaliku huvi objektiga. Et kohustusliku kogumispensioni legitiimsust mitte ohtu seada, on oluline, et süsteem oleks avalikkuse silmis läbipaistev ja seeläbi oleks võimalik jälgida kokkulepitud reeglitest kinnipidamist. Väljamaksete kontekstis aitab süsteemi läbipaistvust suurendada, kui avalikkusel on olemas informatsioon pensioni suurust mõjutavate parameetrite ja pensioni suuruse kujunemise põhimõtete kohta. Senise praktika, kus teave oodatava eluea eelduste, garanteeritud intressimäära ja tasude kohta ei ole avalikkusele kättesaadav, õigustatuse küsitavusele on viidanud ka

õiguskantsler, kes on tõstatanud küsimuse, kas teave pensionilepingute olulisemate tingimuste kohta ei peaks olema avalikkusele kättesaadav.

Ettepanek 17: Et parandada teenuse läbipaistvust, kohustada kindlustusandjad avaldama oma veebilehel pensionilepingutega seotud tasude suurus, garanteeritud intressimäära suurus ja oodatavad eluead.

5. Tegevuskava

Analüüsis tehtud ettepanekute realiseerimiseks pannakse kokku kogumispensionide seaduse muutmise seaduse eelnõu.

Eelnõu ettevalmistamise ja menetlemise esialgne ajakava on järgmine:

- arutelud partneritega investeerimisriskiga pensionilepingute pakkumise detailide kokkuleppimiseks – september/oktoober 2015;
- eelnõu väljatöötamiskavatsus esitatakse kooskõlastusringile ja partneritele arvamuse avaldamiseks – 1. detsember 2015;
- eelnõu esitatakse I kooskõlastusringile – aprill 2016;
- eelnõu esitatakse II kooskõlastusringile – juuni 2016;
- eelnõu esitatakse arutamiseks Vabariigi Valitsuse istungile – augusti lõpp 2016;
- eelnõu menetlus Riigikogus – sügis 2016.

Aastatel 2019–2020 tehakse järgmine kohustusliku kogumispensioni väljamaksete süsteemi analüüs, milles käsitletakse muu hulgas küsimusi, mis käesolevas analüüsis tehtud ettepanekute kohaselt on jäetud jälgimisse.

Lisa 1 Analüüsis tehtud ettepanekud

Ettepanek 1: Jätta ühekordse väljamakse lävi 10-kordse rahvapensioni määra tasemele.

Ühekordse väljamakse läve muutmise võib osutada siiski asjakohaseks, kui peaks tehtama otsus pensionilepingu läve langetamiseks, kuivõrd sellisel juhul muutuks küsitavaks vajadus fondipensioni järele ja selle asemel saaks kaaluda ühekordse väljamakse võimaldamist kõigile, kes pensionilepingu uue läveni ei küündi.

Ettepanek 2: Jätta pensionilepingu lävi 50-kordse rahvapensioni määra tasemele. Arvestades, et miinimumpalka teenival inimesel on võimalik 30-aastase töötamise korral koguda pensionifondidesse nii palju raha, et ta hakkab pensioni saama pensionilepingu alusel ning sellises summas sõlmitud pensionileping panustab piisavalt asendusmäära, võib pensionilepingu läve (50-kordset rahvapensioni määra) pidada adekvaatseks.

Läve mõningast tõstmist või langetamist (70- või 30-rahvapensioni määra tasemele) võib kaaluda, kui see osutub põhjendatuks riikliku pensionikindlustuse süsteemi jätkusuutlikkuse tagamisest lähtuvalt.

Ettepanek 3: Säilitada 700-kordse rahvapensioni määra suurune lävi ja sellele lävele vastavad väljamaksete reeglid.

Ettepanek 4: Mitte muuta olemasoleva fondipensioni arvutamise põhimõtteid.

Ettepanek 5: Jälgida väljamaksete teenuste pakkumise arenguid, vajadusel kaaluda tulevikus veel fondipensioni ja edasilükatud pensionilepingu kombinatsiooni pakkumist väljamaksete lahendusena. Täiendavat analüüsimist vajavad selle uue võimaluse potentsiaalne kasutatavus ja selle mõju pensionilepingute alusel makstavatele pensionidele – kas vajadus uue lahenduse järele kaalub üles selle potentsiaalsed ohud?

Ettepanek 6: Eeldusel, et pensionisaajale antakse alati võimalus otsustada garanteeritud intressimääraga pensionilepingu kasuks, võiks pensionilepingutena aktsepteerida ka investeerimisriskiga pensionilepinguid. Il sambas kehtivate investeerimispiirangutega kooskõla tagaks lahendus, kus alusvarana oleksid kasutuses kohustuslike pensionifondide osakud. Kui garanteeritud intressimääraga pensionilepingute pakkumine oleks kohustuslik, siis investeerimisriskiga pensionilepingute puhul jääks kindlustusandjate otsustada, millises ulatuses investeerimisrisk pensionisaajale jäetakse, s.t lubatud oleksid ka investeerimisriski ja garantiide kombineerimine. Viimasel juhul võib põhjendatuks osutada ka sellise lepingu alusvara laiendamine (kohustuslike pensionifondide osakute kõrval või asemel ka teiste investeerimisfondide osakute, aktsiate või muude väärtpaberite kasutamine).

Ettepanek 7: Kehtestada erand suureneva pensioniga pensionilepingutele, mille kohaselt ei kehtiks inflatsiooniga indekseeritud pensionilepingute puhul pensioni vähenemise keeld (pension suureneks või väheneks vastavalt inflatsiooni arengutele). Sellise erandi sisseviimine võimaldaks kindlustusandjatel sobivate finantsinstrumentide leidmisel pakkuda klassikalisi inflatsiooniga indekseeritud pensione. Kui lepatakse kokku, et pensioni suurus hakkab sõltuma inflatsioonist, on õiglane, et lubatud oleksid siis ka mõlemas suunas pensioni kõikumised.

Ettepanek 8: Lubada osakuomanikel, kel on raha kogutud alla 50-kordse rahvapensioni määra, sõlmida fondipensioni kõrval ka tähtjalisi pensionilepinguid ja lähtuda tähtaja kehtestamisel fondipensioni minimaalsest arvestuslikust kestusest. Analüüsida eraldi tähtjalise pensionilepingu väljamaksete suuruse kujunemisel fondipensionis kasutusel oleva rahvapensioni määra kordse arvestamise otstarbekust ja rakendatavust. Kui pensionilepingu läve (50-kordne rahvapensioni määra) otsustatakse alandada, kaaluda uuesti tähtjalise pensionilepingu pakkumise otstarbekust tervikuna.

Ettepanek 9: Kuivõrd ei ole mingit põhjust eeldada, et riik oleks rahvastiku oodatava eluea arengute hindamises oluliselt täpsem kui kindlustusandjad, kelle põhikompetentsiks on suremus- ja üleelamisriskide hindamine, jääda lahenduse juurde, kus keskmine oodatav eluiga jääb kindlustusandjate endi prognoosida. Säilitada põhimõte, et muudatusi oodatavat eluiga kirjeldavates suremusnäitajates võib kohaldada üksnes pensionilepingute suhtes, mis sõlmitakse pärast suremusnäitajates muudatuste tegemist (ja kasumi suhtes, mille võrra suurendatakse pensioni). Koostöös kindlustusandjatega analüüsida tulevikus täiendavalt pikaealisuse šoki mõjusid ja sellest lähtuva pensioni suuruse korrigeerimise asjakohasust ning mõju pensionide suurusele ja kindlustusandjate kapitalinõuetele.

Ettepanek 10: Jätta pensionilepingu garanteeritud intressimäära kehtestamine kindlustusandjate pädevusse ja seega konkurentsi kujundada. Säilitada põhimõte, mille kohaselt ei ole kindlustusandjal lubatud pensionilepingu sõlmimisel kokku lepitud garanteeritud intressimäära lepingu kehtivuse ajal langetada. Muudetava garanteeritud intressimääraga pensionilepingut saab pidada investeerimisriskiga pensionilepinguga mõneti sarnaseks. Eeldusel, et kindlustusvõtja jaoks jääb valikusse tavaline garanteeritud intressimääraga pensionileping, mille intressimäära kindlustusandjal lepingu kehtivuse ajal langetada ei ole lubatud, võib nende lepingute kõrval lubada ka muudetava garanteeritud intressimääraga pensionilepingute pakkumist.

Ettepanek 11: Jätta pensionilepingu tasud kindlustusandjate riskihindamise ja konkurentsi kujundada. (Seotud ettepanekuga 12.)

Ettepanek 12: Säilitada pensionilepingutelt teenitud kasumi jaotamise kohustus ja põhimõte, et kindlustusandja on kohustatud vähemalt 50% iga majandusaasta pensionilepingute kasumist jaotama pensionilepingute kindlustusvõtjatele (ja soodustatud isikutele), suurendades nende tulevase pensione. Seaduses sätestatud kasumi jaotamise meede tasakaalustab tasude reguleerimata jätmist ning on tõhusam meede kui pelgalt tasude reguleerimine või tasude, intressi, kasumiootuse ja oodatava eluea reguleerimine koos.

Ettepanek 13: Säilitada kindlustusvõtja õigus vahetada sõlmitud pensionilepingut. Kahjuliku valiku riski täielikuks maandamiseks sätestada, et uue pensionilepingu sõlmimisel ei ole üldjuhul lubatud lepingule juurde valida garantiiperioodi. Anda kindlustusvõtjatele õigus garantiiperioodi kasutamiseks ulatuses, milles see jäi ülesöeldud pensionilepingus kasutamata. Seda ka edasilükatud pensionilepingu puhul – kui üles öeldakse edasilükatud pensionileping, võib uue lepingu edasilükatud pensionilepinguna sõlmida vaid kasutamata jäänud ooteperioodi kasutades. Kui varasem leping ei olnud edasilükatud pensioniga, ei või sellist tingimust ette näha ka uus leping. Võimalusel leevendada pensionilepingute vahetamise tingimusi ühe kindlustusandja sees (nt garanteeritud intressimääraga pensionilepingu vahetamine investeerimisriskiga pensionilepingu

vastu või vastupidi). Eraldi töötada välja investeerimisriskiga pensionilepingute alusvara vahetamise tingimused (seotud ettepanekuga 6).

Ettepanek 14: Säilitada pensionilepingu tagastusväärtuse arvutamise üldised reeglid. Anda kindlustusandjatele uute pensionilepingute sõlmimisel valida, kas pakkuda sõlmitavatele pensionilepingutele tagastusväärtust, mis leitakse garanteeritud intressimäära alusel või tehniliste eraldiste arvutamisel kasutatavate turu intressimäärade alusel.

Ettepanek 15: Säilitada põhimõte, et kohustuslikule kogumispensionile minek on vabatahtlik. Pensionile mineku eelduseks on riiklikku vanaduspensioniiikka jõudmine.

Ettepanek 16: Kohustada kindlustusandjaid muu lepingueelse infoga koos avaldama osakuomanikule enne pensionilepingu sõlmimist ka kasutatavaid oodatava eluea eeldusi.

Ettepanek 17: Et parandada teenuse läbipaistvust, kohustada kindlustusandjad avaldama oma veebilehel pensionilepingutega seotud tasude suurus, garanteeritud intressimäära suurus ja oodatavad eluead.

Lisa 2 Uuringu „Il samba väljamaksetega seotud ootused eakamatel pensionisambaga liitunudel“ aruanne

Tellija: Rahandusministeerium

Teostaja: TNS Emor

2014

Uuringu eesmärk ja metoodika

TNS Emori poolt läbi viidud Rahandusministeeriumi tellitud uuringu eesmärk oli välja selgitada II pensionisambaga liitunud 50-aastaste ja vanemate inimeste pensioni väljamaksetega seotud teadlikkus, ootused ja eelistused ning saada väljamakse saajatelt tagasisidet senise kogemuse kohta. Uuring viidi läbi ajal, mil kohustusliku kogumispensioni (II samba) käivitamisest on möödunud üle kümne aasta ning alates 2009. aastast on II sambast tehtud väljamakseid.

Uuring viidi läbi arvuti abil juhitud telefoniküsitlusena ajavahemikus 1.–13. oktoober 2014. a. Uuringu üldkogumi moodustasid 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed. Uuringu sihtrühmad olid:

- II sambast väljamakseid saavad/saanud inimesed
- II sambaga liitunud inimesed, kes väljamakseid pole veel saanud (ei ole veel vanaduspensionieas või on väljamaksed edasi lükanud).

Kummaski sihtrühmas küsitleti 400 inimest, kokku 800 inimest. Intervjuud viisid TNS Emori telefoniküsitlusekeskuses läbi spetsiaalselt koolitatud küsitlejad nii eesti kui ka vene keeles.

Küsitluseelse seisuga sai Eestis II sambast väljamakseid 18 020 inimest. Küsitletavate leidmiseks kasutati Eesti väärtpaberite keskregistris leiduvaid II sambaga liitunud inimeste kontakte (küsitluse käigus kasutati vaid nende inimeste kontakte, kes andsid selleks eelnevalt nõusoleku) ning TNS Emori eelvärvatute andmebaasis leiduvate 50-aastaste ja vanemate inimeste kontakte²⁶.

Uuringu aruandes on kvantitatiivküsitluse tulemusi illustreeritud joonisdiagrammidega. Kirjeldatud on ainult neid sihtrühmadevahelisi erinevusi, mis osutusid statistiliselt olulisteks.²⁷ Uuringu tulemusi on võrreldud väljamaksete saajate ja mittesaajate lõikes ning kus võimalik, on esitatud tulemused ka kõigi 50-aastaste ja vanemate II sambaga liitunute lõikes. Kõik sihtrühmad on kaalutud esinduslikuks soovanuserühma lõikes, väljamaksete saajad ka väljamakse tüübi alusel, kõigi II sambaga liitunute sihtrühm lisaks ka regiooni ning väljamaksete saamise-mittesaamise alusel (joonis 1).

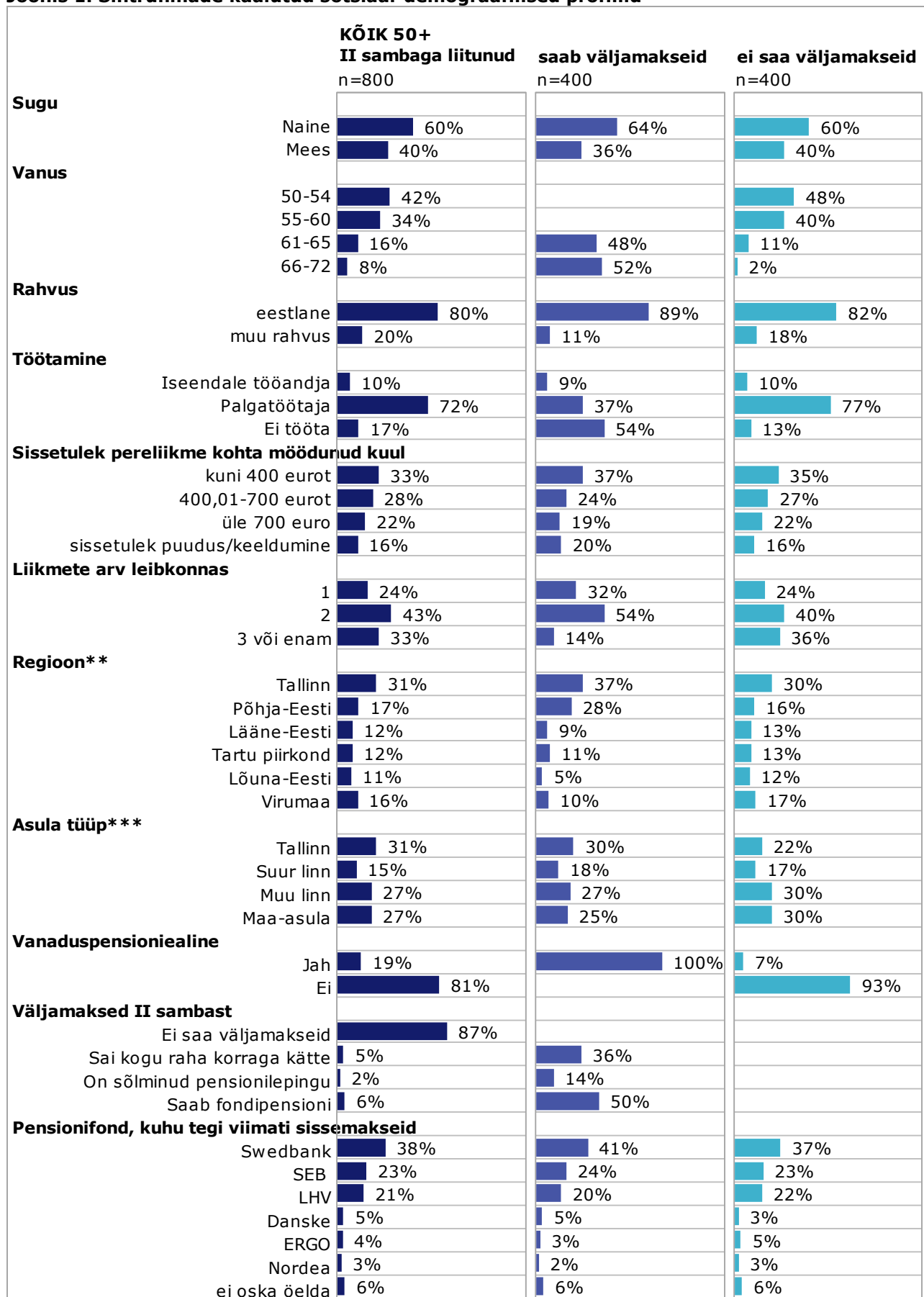
Kasutatud metoodika täpsem kirjeldus ning uuringu küsimustik on ära toodud aruande lisades.

---

²⁶ Vanuse ülempiiriks oli 72 eluaastat, kuivõrd vabatahtlikult oli võimalik II sambaga liituda inimestel, kes on sündinud aastatel 1942-1982.

²⁷ Statistiliselt oluliste erinevuste hindamiseks on kasutatud Hii-ruut statistikut. Erinevused on olulised vähemalt 95% tõenäosusega.

Joonis 1. Sihtrühmade kaalutud sotsiaal-demograafilised profiilid*

*Kogu 50-aastaste ja vanemate II pensionisambaga liitunute valim on kaalutud üldkogumile vastavaks soo-vanuserühma, regiooni ning II sambast väljamakse saamise-mittesaamise lõikes. Väljamakse saajate ja mittesaajate valimid on kaalutud üldkogumitele vastavaks soo, vanuse ja väljamaksete saajad ka väljamakse tüübi alusel. Kaalumise aluseks olevad andmed pärinevad Eesti väärtpaberite keskregistrist.

** Põhja-Eesti alla kuuluvad Harju-, Rapla- ja Järvamaa; Lääne-Eesti alla Lääne-, Pärnu-, Hiiu- ja Saaremaa; Tartu regiooni alla Tartu- ja Jõgevamaa; Lõuna-Eesti alla Põlva-, Valga-, Viljandi- ja Võrumaa, Virumaa alla Ida- ja Lääne-Virumaa.

***Suure linna alla kuuluvad Tartu, Pärnu, Narva ja Kohtla-Järve, maa-asulate alla külad ja alevikud.

Selgituseks aruandes toodud joonistel kasutatud märgistele:

X%

= vähemalt 95% tõenäosusega keskmisest enam

X%

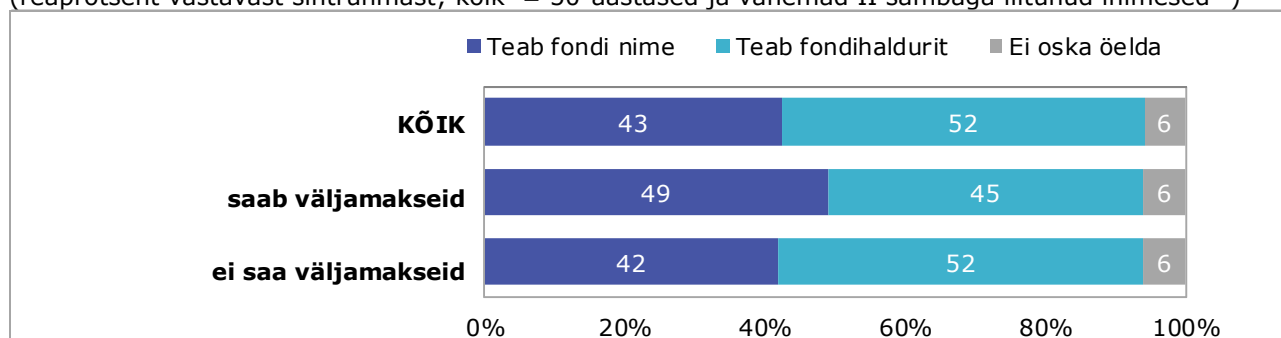
= vähemalt 95% tõenäosusega keskmisest vähem

Teadlikkus II pensionisambaga seotud küsimustes

Kõigilt 50-aastastelt ja vanematelt II sambaga liitunud inimestelt küsiti, millisesse II samba pensionifondi nad viimati sissemakseid tegid ehk raha kogusid. Vastusevariantidena olid antud kõik Eestis tegutsevad II samba pensionifondid, samuti oli võimalik fondi täpset nime teadmata öelda fondivalitseja nimi²⁸.

Ligikaudu pooled nii väljamaksete saajatest kui ka mittesaajatest ei tea täpselt, millisesse pensionifondi nad viimati sissemakseid tegid (joonis 2), kuid oskavad öelda fondihaldurit. Eri sihtrühmade teadlikkus omavahel oluliselt ei erine.

Joonis 2. Millisesse II samba pensionifondi te viimati sissemakseid tegite ehk raha kogusite? (reaprosent vastavast sihtrühmast; kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed²⁹)

Pensionifondi täpset nime teavad keskmisest paremini just värskelt praegu kehtivasse vanaduspensioniiikka jõudvad või jõudnud inimesed, samas kui need, kel pensioniiga veel kaugel või kes juba on mõnda aega pensionil olnud (enamik viimastest saab ka II sambast väljamakseid), ei tea seda või on selle unustanud (joonis 3). Sihtrühma noorimas vanusegrupis – 50–54-aastaste seas – teatakse pigem fondihaldurit.

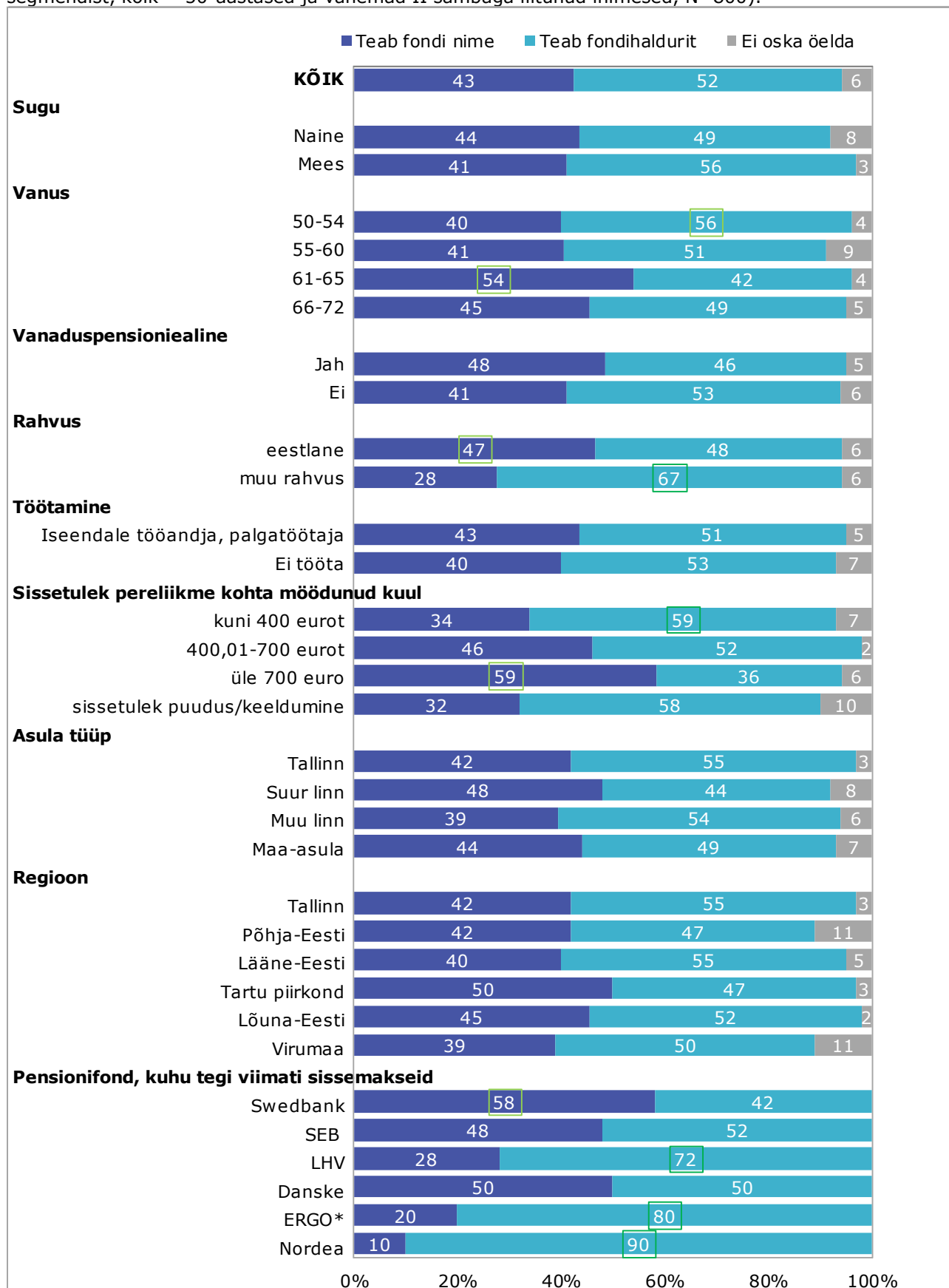
Neid, kes fondi täpset nime teavad, on keskmisest enam ka eestlaste ja suurema sissetulekuga inimeste seas. Samuti teavad fondi konkreetset nime paremini ka Swedbank'is II pensionisammast omavad inimesed.

Fondihaldurit teavad keskmisest paremini muu rahvuse esindajad, madalama sissetulekuga inimesed ning LHV-s, ERGO-s ja Nordeas pensionifondi omavad inimesed.

²⁸ ERGO Pensionifond 2P1 (alates 1.09.14 Nordea Pensionifond 2P1), ERGO Pensionifond 2P2 (alates 1.09.14 Nordea Pensionifond 2P2), ERGO Pensionifond 2P3 (alates 1.09.14 Nordea Pensionifond 2P3), ERGO (täpsustamata), Kohustuslik Pensionifond Danske Pension 25, Kohustuslik Pensionifond Danske Pension 50, Kohustuslik Pensionifond Danske Pension Intress, Danske Pensionifond (täpsustamata), LHV Pensionifond XS, LHV Pensionifond S, LHV Pensionifond M, LHV Pensionifond L, LHV Pensionifond XL, LHV Pensionifond (täpsustamata), Nordea Pensionifond A, Nordea Pensionifond A Pluss, Nordea Pensionifond B, Nordea Pensionifond C, Nordea Pensionifond (täpsustamata), SEB Konservatiivne Pensionifond, SEB Optimaalne Pensionifond, SEB Progressiivne Pensionifond, SEB Energiline Pensionifond, SEB Pensionifond (täpsustamata), Swedbank Pensionifond K1 (Konservatiivne strateegia), Swedbank Pensionifond K2 (Tasakaalustatud strateegia), Swedbank Pensionifond K3 (Kasvustrateegia), Swedbank Pensionifond K4 (Aktsistrateegia), Swedbank Pensionifond (täpsustamata).

²⁹ Siin ja edaspidi tuleb silmas pidada, et Hii-ruut statistikule baseeruvad erinevused on arvatud võrreldes omavahel väljamaksete saajate ja mittesaajate sihtrühmi. Sihtrühmas nimetuse „kõik“ all toodud andmed on kahe sihtrühma kaalutud keskmine, kus on arvesse võetud väljamaksete saajate ja mittesaajate tegelikku osakaalu 50-aastaste ja vanemate II sambaga liitunute hulgas. Tervikpildi kujunemist mõjutab enam väljamaksete mittesaajate arvamus, kuna nende osakaal on oluliselt suurem.

Joonis 3. Teadlikkus pensionifondist, kuhu viimati tehti sissemaksid (reaprotsent vastavast segmendist, kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed, N=800).

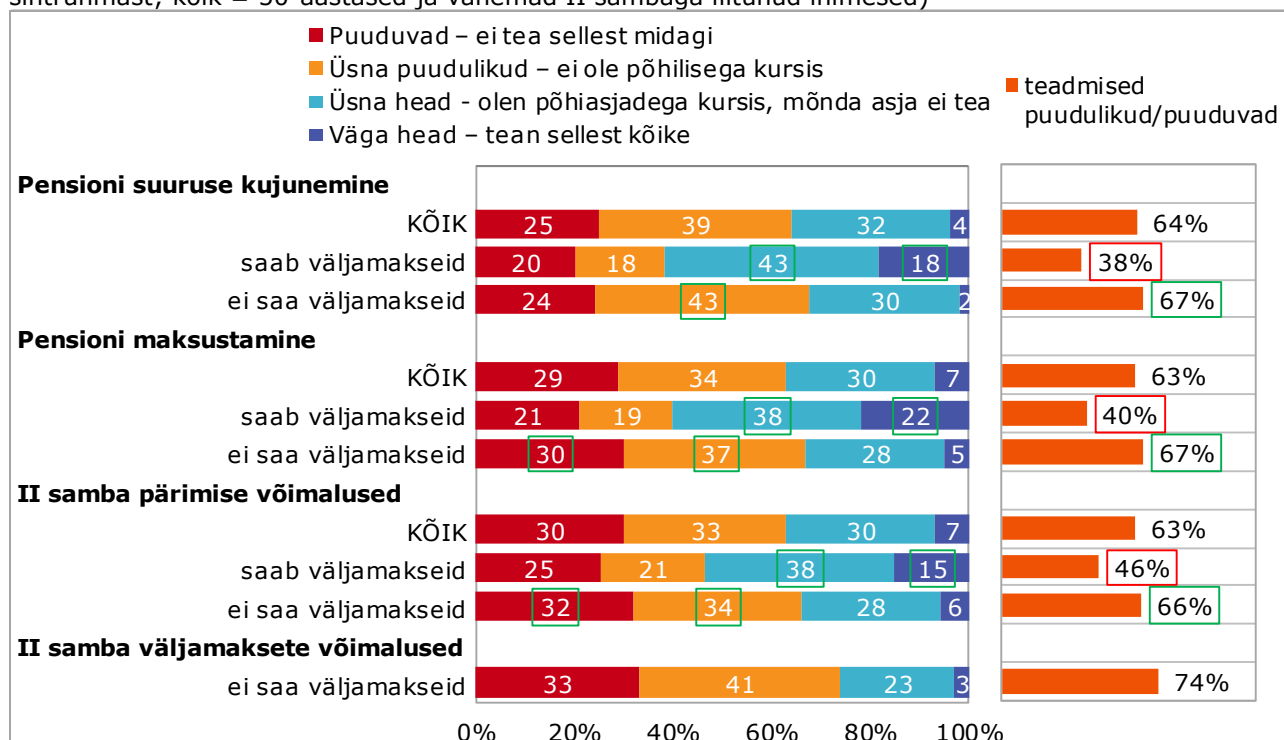
* Alates 1.09.2014 läksid ERGO pensionifondid Nordea fondivalitsemise alla. Muutusid ka fondide nimed. Kuna küsitlushetkeks oli tegemist värskete muudatusega, oli vastajatel endiselt võimalik märkida ERGO fonde.

Vastajatel paluti ka hinnata oma teadmisi erinevates pensioni valdkonnaga seotud küsimustes, nagu pensioni suuruse kujunemine, maksustamine, II samba pärimise võimalused ning väljamaksete mittedaajatel ka II samba väljamakse võimalused (joonis 4).

Ootuspäraselt hindavad väljamaksete saajad oma teadmisi kõigis valdkondades paremaks kui need, kes väljamakseid ei saa. Kõige enam on väljamaksete saajate hulgas heade või väga heade teadmistega inimesi pensioni suuruse kujunemise ning maksustamise küsimustes: vastavalt 61% ja 60%. Kõige vähem on see sihtrühm kursis II samba pärimise võimalustega: ligi pooled teavad sellest vähe või ei tea üldse. Väga headeks hindab oma teadmisi seejuures suhteliselt väike osa väljamaksete saajatest: nende osakaal jääb sõltuvalt teemast 15–22% vahemikku.

Kaks kolmandikku neist, kes väljamakseid ei saa, hindavad oma teadmisi kõigis valdkondades puudulikuks või puuduvateks, ning II samba väljamaksete võimaluste puhul annavad sellise hinnangu kolm neljandikku.

Joonis 4. Kuidas Te hindate oma teadmisi järgmistes valdkondades? (reaprosent vastavast sihtrühmast; kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed)

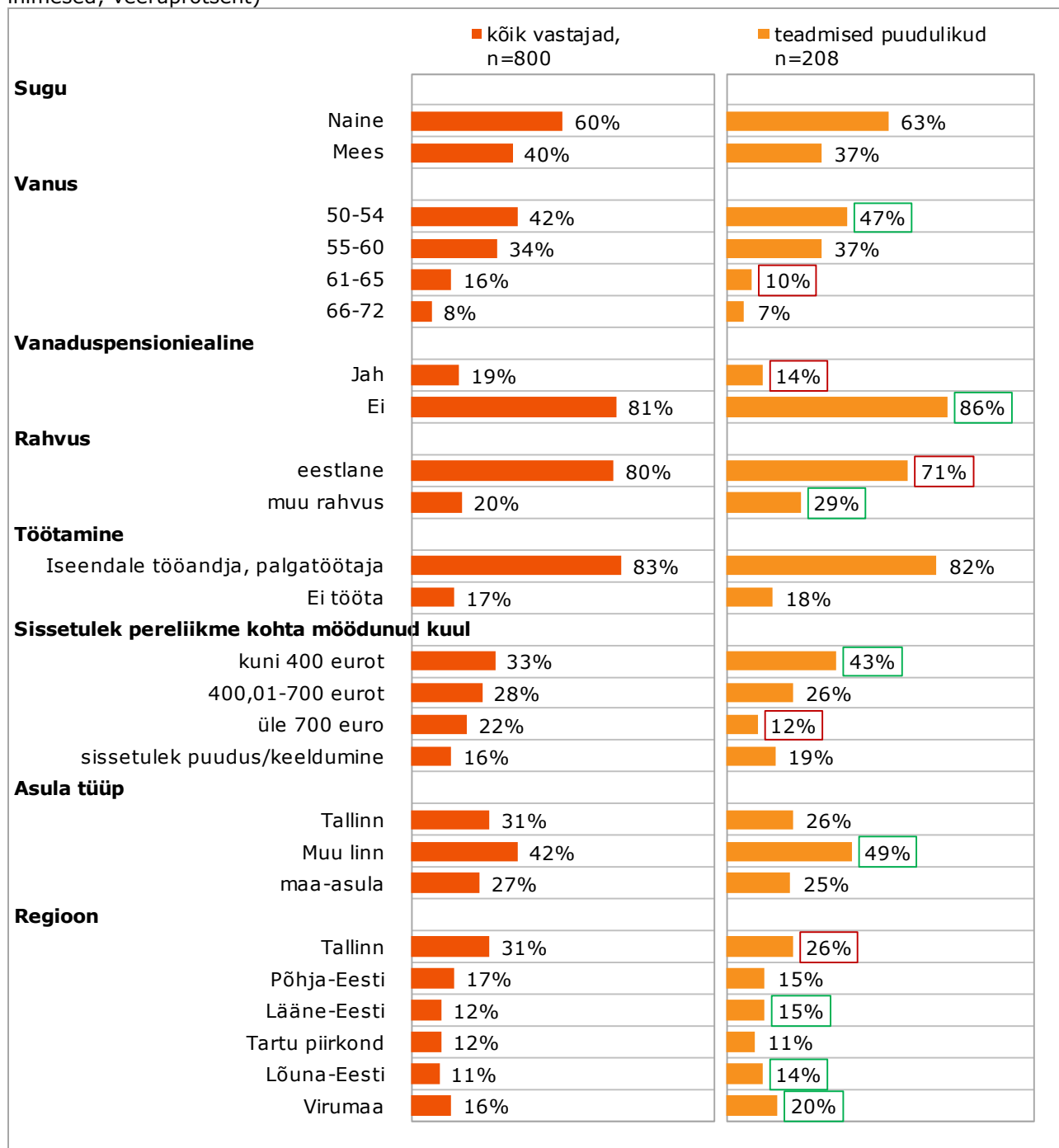

Analüüsivõime puudulike teadmistega II sambaga liitunute profiili on kolmes valdkonnas (pensioni suuruse kujunemine, maksustamine ja II samba pärimise võimalused) oma teadmisi üsna puudulikeks või puuduvaks hinnanud inimeste põhjal moodustatud puudulike teadmistega inimeste koondtunnus (joonis 5). Viletsamate teadmistega inimeste hulgas on keskmisest enam järgmisi rühmi:

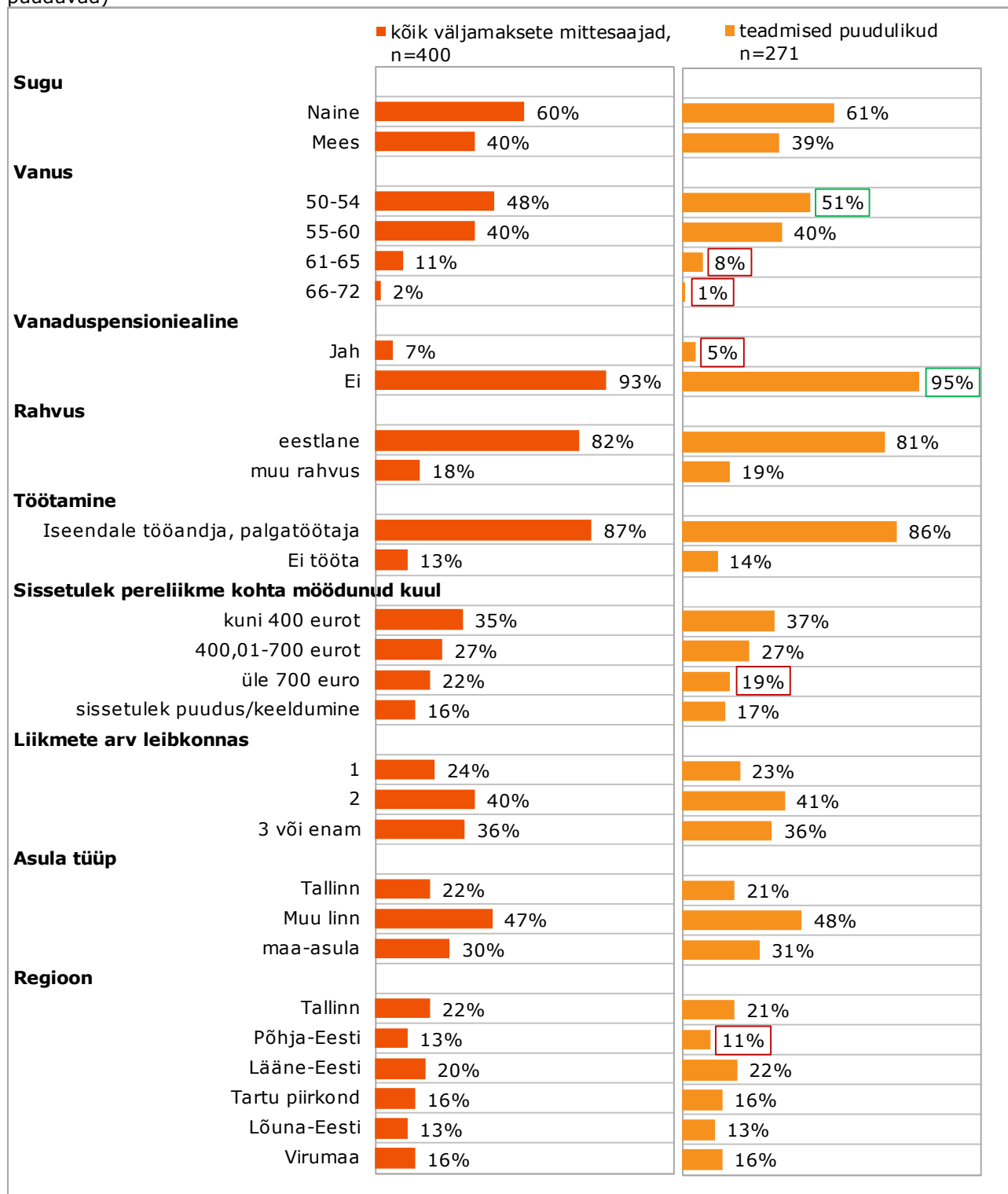
- 50–54-aastased;
- muust rahvusest inimesed;
- madalama sissetulekuga inimesed;
- linnaelanikud väljaspool Tallinna (tingituna suurtes linnades nagu Narvas ja Kohtla-Järvel elavatest mitte-eestlastest);
- Lääne- ja Lõuna-Eesti ning Virumaa elanikud.

II samba väljamaksete võimalustest (mida küsiti vaid väljamaksete mittedaajalt) on halvemini informeeritud need, kes pole veel vanaduspensioniealised (joonis 6). Vähem on puudulike teadmistega väljamakseid mittedaavate inimeste seas vanaduspensioniealisi, kõrgema sissetulekuga inimesi ning Põhja-Eesti elanikke.

Joonis 5. Puudulike või puuduvate teadmistega II sambaga liitunud profiil (vastasid kolme valdkonna puhul – pensioni suuruse kujunemine, maksustamine, II samba pärimise võimalused –, et teadmised on üsna puudulikud või puuduvad; kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed; veeruprotsent)

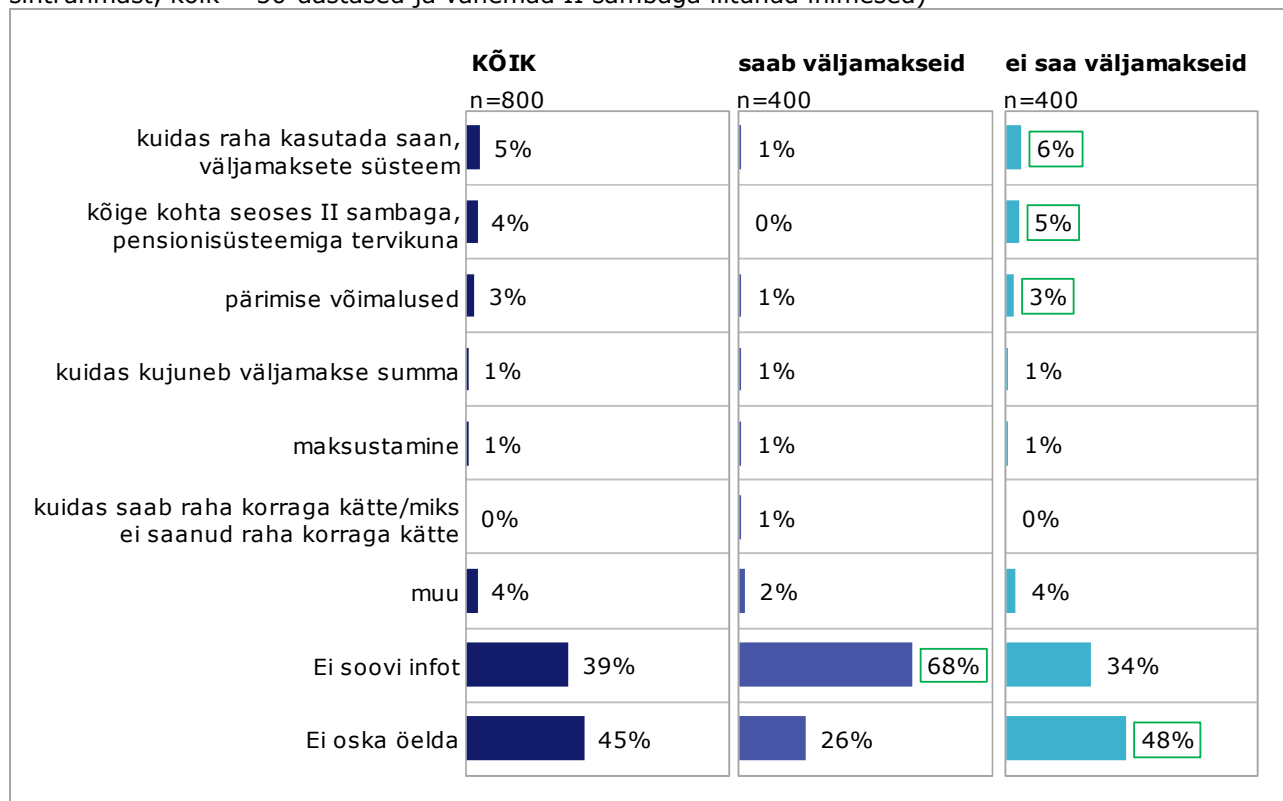

Joonis 6. II samba väljamaksete võimaluste osas puudulike või puuduvate teadmistega inimeste profiil (veeruprotsent neist väljamaksete mittesaajatest, kelle teadmised on puudulikud või puuduvad)

Vastajatel oli ka võimalik etteantud vastusteta öelda, millistes II sammast puudutavates küsimustes nad infot sooviksid saada (joonis 7). Kaks kolmandikku väljamaksete saajaid, kes on mitmes olulises valdkonnas enda hinnangu juba piisavalt informeeritud, ei soovi lisainfot ning veerand neist ei osanud öelda, mis teemal nad infot võiksid tahta. Väike osa neist nimetas ka mõningaid teemasid, kuid ükski neist ei kerkinud teistest enam esile.

Joonis 7. Millistes muudes II samba pensioni väljamaksete süsteemi puudutavates küsimustes Te infot sooviksite? (spontaansed vastused, võimalik oli anda mitu vastust*, veeruprotsent vastavast sihtrühmast, kõik = 50-aastased ja vanemad II samba liitunud inimesed)

* Seetõttu ei pruugi erinevate vastusevariantide liitmine anda kokku 100%, vaid olla rohkem.

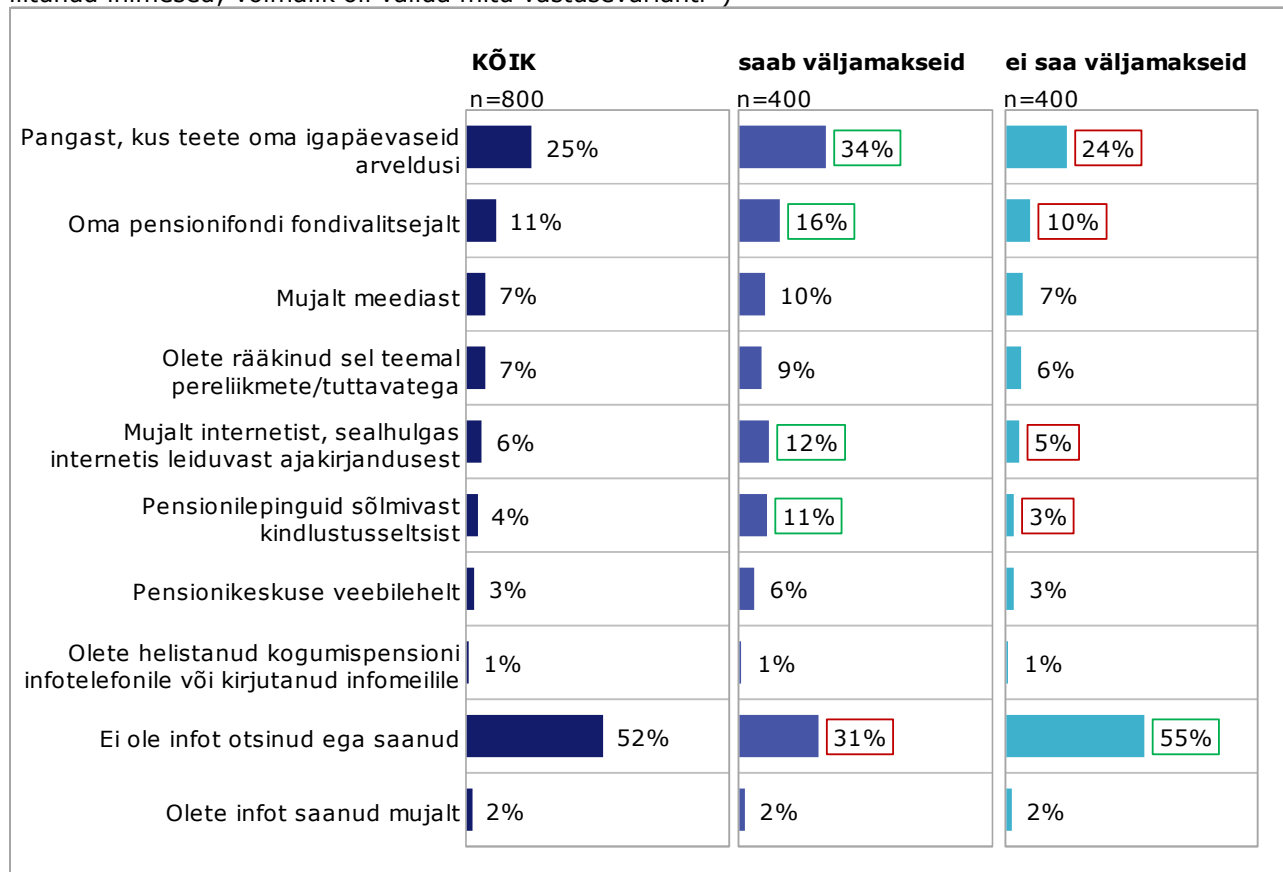
Need, kes väljamakseid veel ei saa, on lisainfost veidi enam huvitatud, kuigi vaid viiendik neist oskas mõnda konkreetset teemat nimetada. Ennekõike soovivad väljamaksete mittesaajad infot väljamaksete süsteemi kohta, mille osas on teadmatust kõige enam. Samuti soovitakse infot ka tervikuna pensionisüsteemi ja II samba kohta ning II samba pärimise teemadel.

Muude teemade all toodi välja väga erinevaid asju, alates sellest, kuidas pension hakkab sõltuma sissetulekust, kui palju maksab pensionifondi haldamine või kuidas II samba väljamaksed mõjutavad riikliku vanaduspensionini suurust kuni konkreetset isikut puudutavate teemadeni, nagu kuidas kujuneb töötu või invaliidsuspensionil oleva inimese pension, millal on võimalik minna pensionile või millises fondis asub konkreetse isiku kogumispension.

Infoallikad ja nõustamine

69% neist, kes saavad II sambast väljamakseid, ning 45% neist, kes veel ei saa, on II samba kohta infot otsinud, uurinud või saanud (joonis 8). Kõige sagedamini on mõlemas sihtrühmas saadud infot pangast, kus tehakse oma igapäevaseid arveldusi; siinkohal mainivad väljamaksete saajad seda allikat sagedamini kui mittesaajad.

Joonis 8. Kas ja kui, siis millistest allikatest te olete II samba väljamaksete kohta infot otsinud, uurinud või saanud? (veeruprotsent sihtrühmast, kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed; võimalik oli valida mitu vastusevarianti*)

* Seetõttu ei pruugi erinevate vastusevariantide liitmine anda kokku 100%, vaid olla rohkem.

Väljamaksete saajatel järgnevad infoallikatena oma pensionifondi fondivalitseja, internet tervikuna ning pensionilepinguid sõlmivad kindlustusfirmad. Väljamaksete mittesaajatel on teisel kohal oma pensionifondi fondivalitseja ning sellele järgneb üldiselt meediast saadud informatsioon.

Mujalt saadud informatsiooni all peetakse silmas oma ametialase kogemuse kaudu saadud infot (töö finantssektoris).

Naiste jaoks on igapäevapanga järel infoallikana teisel kohal oma pensionifondi fondivalitseja, samas kui meestel on selleks meedia üldiselt (joonis 9).

Vanuse puhul jookseb piir vanaduspensioniealiste juurest, kelleni on info võrreldes noorematega jõudnud enam nii igapäevapanga, pensionilepinguid sõlmiva kindlustusseltsi kui ka interneti vahendusel.

Muust rahvusest inimesed on võrreldes eestlastega saanud enam infot igapäevapangast, eestlased aga oma pensionifondi valitsejalt.

Linnaelanikud on lisaks igapäevapangale saanud infot oma pensionifondi fondivalitsejalt; maainimeste jaoks on aga võrreldes linnaelanikega infoallikana teisel kohal üldine meediast saadud info.

Joonis 9. II samba teemaliste infoallikate kasutajate sotsiaal-demograafiline profiil (reaprosent vastavast segmentist)

Pangast, kus teete oma igapäevaseid arveldusi (s.h. interneti vahendusel)

Oma pensionifondi fondivalitsetajalt (s.h. interneti vahendusel)

Pensioni-lepinguid sõlmivast kindlustus-seltsist (s.h. interneti vahendusel)

Mujalt internetist, sealhulgas internetis leiduvast ajakirjandusest

Mujalt meediast (raadio, tv, ajalehed, ajakirjad)

Olete rääkinud pereliikmete/ tuttavatega sel teemal

Pensioni-keskuse veebilehelt

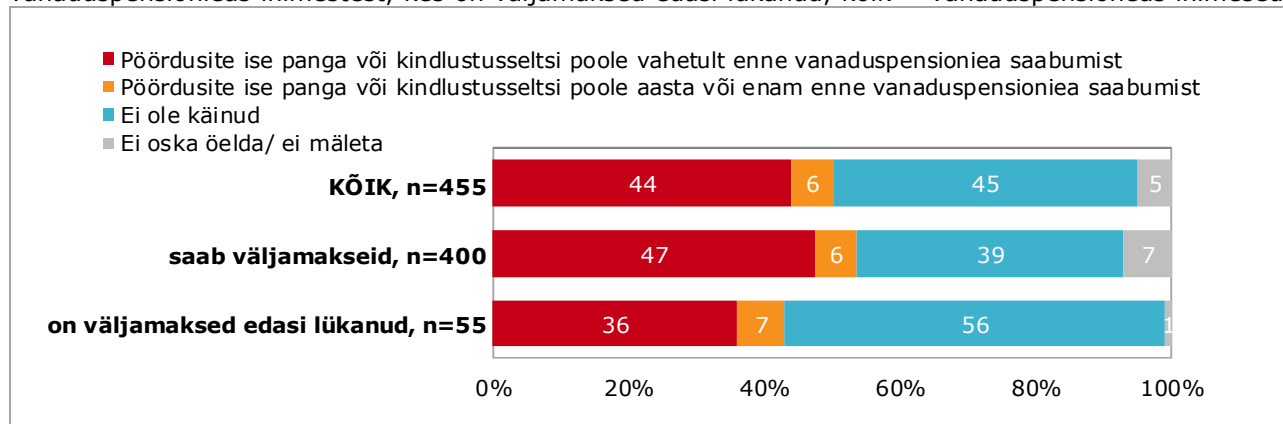
Ei ole infot otsinud ega saanud

	Kõik	Pangast, kus teete oma igapäevaseid arveldusi (s.h. interneti vahendusel)	Oma pensionifondi fondivalitsetajalt (s.h. interneti vahendusel)	Pensioni-lepinguid sõlmivast kindlustus-seltsist (s.h. interneti vahendusel)	Mujalt internetist, sealhulgas internetis leiduvast ajakirjandusest	Mujalt meediast (raadio, tv, ajalehed, ajakirjad)	Olete rääkinud pereliikmete/ tuttavatega sel teemal	Pensioni-keskuse veebilehelt	Ei ole infot otsinud ega saanud
Sugu	KÕIK 25%	11%	4%	6%	7%	7%	3%	52%	
	Naine 23%	14%	4%	6%	6%	6%	3%	52%	
	Mees 28%	7%	5%	6%	10%	7%	4%	51%	
Vanus									
	50-54 22%	6%	1%	2%	8%	6%	2%	65%	
	55-60 24%	14%	4%	7%	7%	7%	3%	49%	
	61-65 36%	20%	13%	11%	4%	8%	5%	30%	
	66-72 30%	9%	5%	11%	11%	6%	6%	40%	
Vanaduspensioniealine									
	Jah 35%	14%	12%	12%	7%	7%	5%	34%	
	Ei 23%	11%	3%	5%	7%	6%	3%	56%	
Rahvus									
	eestlane 23%	13%	5%	7%	8%	6%	3%	53%	
	muu rahvus 34%	6%	3%	3%	4%	10%	2%	49%	
Töötamine									
	Iseendale tööandja, palgatöötaja 25%	11%	4%	6%	8%	7%	3%	52%	
	Ei tööta 26%	11%	6%	6%	6%	4%	3%	52%	
Sissetulek pereliikme kohta möödunud kuul									
	kuni 400 eurot 23%	12%	3%	2%	5%	4%	1%	56%	
	400,01-700 eurot 23%	13%	4%	5%	13%	9%	4%	48%	
	üle 700 euro 25%	7%	8%	13%	7%	7%	5%	50%	
	sissetulek puudus/keeldumine 34%	12%	3%	6%	2%	7%	5%	53%	
Asula tüüp									
	Tallinn 21%	12%	7%	3%	7%	9%	4%	55%	
	Suur linn 26%	12%	3%	7%	5%	12%	4%	48%	
	Muu linn 27%	15%	2%	7%	4%	3%	2%	54%	
	Maa-asula 29%	6%	5%	7%	12%	5%	3%	48%	
Regioon									
	Tallinn 21%	12%	7%	3%	7%	9%	4%	55%	
	Põhja-Eesti 23%	13%	3%	9%	8%	3%	3%	51%	
	Lääne-Eesti 20%	10%	1%	6%	4%	6%	2%	63%	
	Tartu piirkond 25%	14%	7%	8%	10%	8%	3%	47%	
	Lõuna-Eesti 34%	8%	6%	6%	13%	2%	1%	47%	
	Virumaa 34%	8%	1%	6%	4%	8%	3%	46%	

50% vanaduspensionieas ³⁰ olevatest inimestest on käinud II samba väljamaksetega seotud konsultatsioonis, neist enamik – 44% – vahetult enne vanaduspensioniea saabumist (joonis 10). Väljamaksete saajate ja mittesaajate käitumises olulisi erinevusi ei ole.

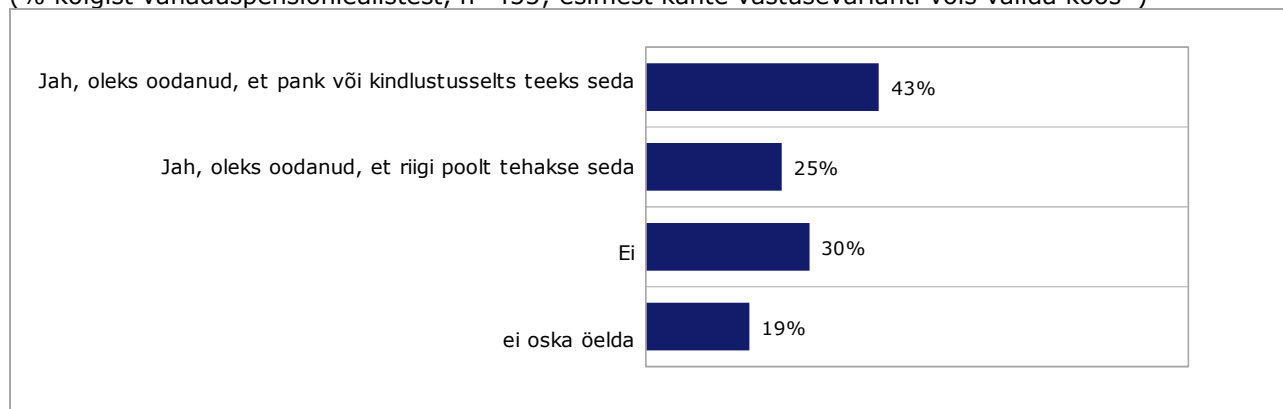
Konsultatsioonis mittekäinud inimesed ei eristu oma sotsiaal-demograafiliste näitajate poolest kõigist vanaduspensioniealistest.

Joonis 10. Kas te olete käinud panga või kindlustusseltsi juures II samba väljamaksetega seotud konsultatsioonis? (reaprosent vanaduspensionieas olevatest väljamaksete saajatest ja vanaduspensionieas inimestest, kes on väljamaksed edasi lükanud, kõik = vanaduspensionieas inimesed)

Pooled vanaduspensioniealistest oleksid oodanud, et pank või kindlustusselts ja/või riik oleks neile omal initsiatiivil aegsasti enne vanaduspensioniea jöudmist pakkunud väljamaksete teemalist personaalset konsultatsiooni (joonis 11). Ennekõike eeldatakse, et sellist nõustamist võiks pakkuda pank või kindlustusselts, veerand vastajatest leiavad, et seda võiks teha riik.

Joonis 11. Kas te oleksite soovinud, et teiega oleks mõned aastad enne vanaduspensioniea jöudmist võetud ühendust ja personaalselt teavitatud väljamaksetega seotud võimalustest? (% kõigist vanaduspensioniealistest, n=455; esimest kahte vastusevarianti võis valida koos*)

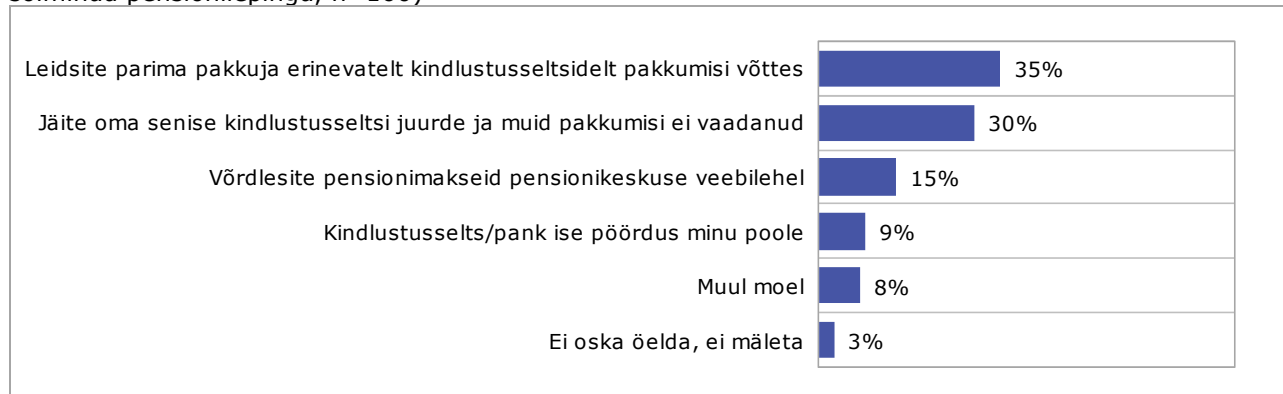
* Seetõttu ei pruugi erinevate vastusevariantide liitmine anda kokku 100%, vaid olla rohkem.

Ainus sotsiaal-demograafiline erinevus antud küsimuses ilmneb sissetulekute lõikes: kõrgemas sissetulekurühmas on keskmisest vähem neid, kes ootavad, et pank või kindlustusselts nendega ühendust võtaks (28% võrreldes kõigi vanaduspensioniealiste keskmise 43%-ga), ning enam neid, kes ei soovi, et nendega üldse ühendust võetaks (49% võrreldes keskmise 30%-ga). Madalama sissetulekuga inimeste hulgas on vastuolekut panga või riigi aktiivsuse osas vähem: 20% väidavad, et ei sooviks neile välisel initsiatiivil pakutavat personaalset konsultatsiooni (võrreldes 30%-ga keskmiselt). Sissetulekud on korrelatsioonis ka haridustasemega ning kõrgema haridustasemega inimesed on enam suutelised infot leidma ja seda läbi töötama.

³⁰ Naised vanuses 62,5 aastat või vanemad, mehed 63-aastased või vanemad.

Neilt, kes on sõlminud pensionilepingu, mis võib eeldada suuremat eeltööd ja info kogumist kui ülejäänud lahendused, küsiti, millise info alusel nad väljamakseid tegeva kindlustusseltsi välja valisid (joonis 12). Võrdväärselt on levinud kaks viisi: kas kindlustusseltsidelt pakkumisi võttes ja parimat välja valides või siis jäädes oma senise kindlustusseltsi juurde. Muul moel leidmise all on silmas peetud sobiva kindlustusseltsi leidmist sugulaste või sõprade abiga.

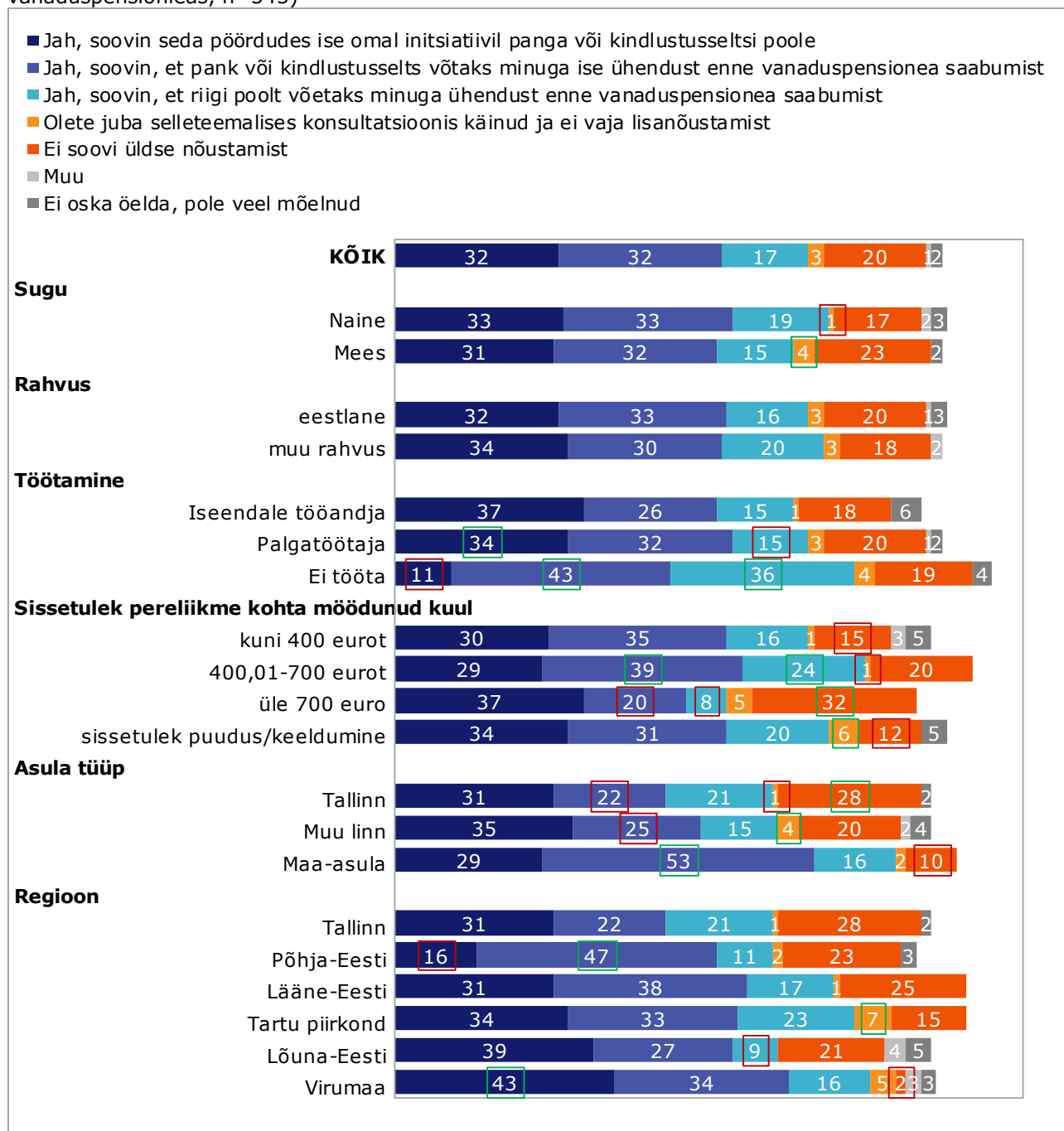
Joonis 12. Kuidas te pensionilepingu sõlmimisel valisite välja kindlustusseltsi? (% neist, kes on sõlminud pensionilepingu, n=160)

Ka neilt, kes ei ole veel vanaduspensionieas, uuriti, kuidas nad II pensionisamba väljamaksete võimaluste kohta sooviksid infot saada (joonis 13). 74% neist, kes pole veel vanaduspensionieas, sooviksid saada konsultatsiooni kas pöördudes omal initsiatiivil panga või kindlustusseltsi poole, lootes nende initsiatiivile või oodates, et riigi poolt võetakse ühendust. Omal initsiatiivil sooviks nõustamist saada kolmandik ning panga- või riigipoolset initsiatiivil 42%. Ennekõike nähakse nõustajana siiski panka või kindlustusseltsi (kas ise pöördudes või oodates nendepoolset pöördumist) (64%) ja mitte niivõrd riiki (17%). Üldse ei soovi nõustamist viiendik.

Ainsa grupina loodaksid riigipoolsele nõustamisele teistest enam need inimesed, kes pole veel vanaduspensioniealised, kuid kes ka ei tööta. Nende hulgas on vähem selliseid inimesi, kes omal initsiatiivil konsultatsiooni otsiksid, ning enam neid, kes ootaksid algatust nõustamiseks pangalt või kindlustusseltsilt. Hea sissetulekuga palgatöötajad ootavad nii panga- kui ka riigipoolset algatusel nõustamist keskmisest vähem ning otsiksid ise nõustamist siis, kui nad seda peaksid vajama.

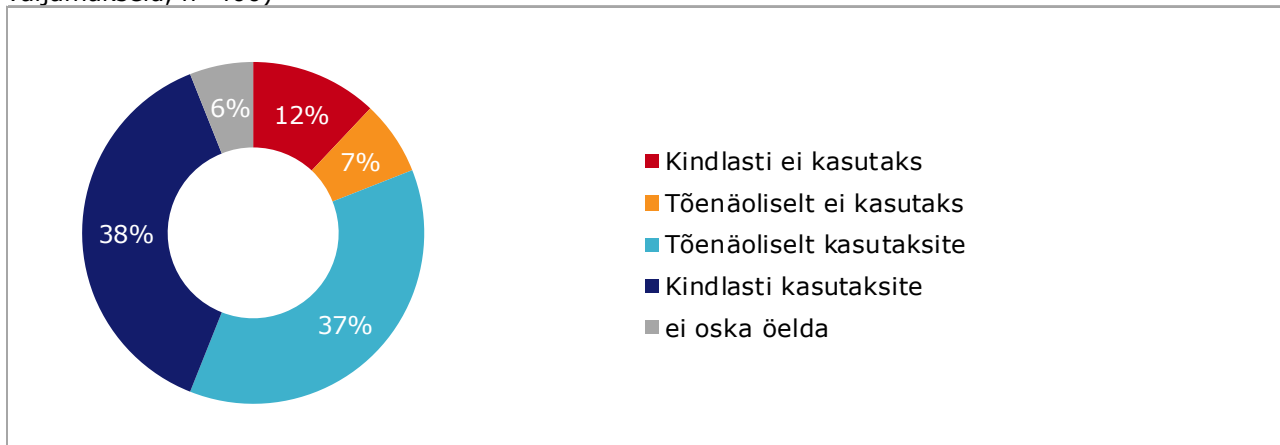
Joonis 13. Kas te sooviksite enne vanaduspensioniea saabumist II pensionisamba väljamaksete võimalustega seotud personaalset konsultatsiooni? (reaprotsent vastavast segmendist, valida võis mitu varianti*, Kõik = ei saa veel väljamakseid, kuna pole veel vanaduspensionieas, n=345)

* Seetõttu ei pruugi erinevate vastusevariantide liitmine anda kokku 100%, vaid olla rohkem.

Neil, kes veel ei saa II sambast väljamakseid, kuna nad kas pole veel vanaduspensioniealised või on väljamaksed edasi lükanud, paluti hinnata, kui tõenäoliselt nad kasutaksid pensionisammaste kohta info saamiseks internetis olevat kesket süsteemi, mida pakuks riik. Kolm neljandikku neist usuvad, et kasutaksid sellist süsteemi, ning umbes viiendik, et mitte (joonis 14).

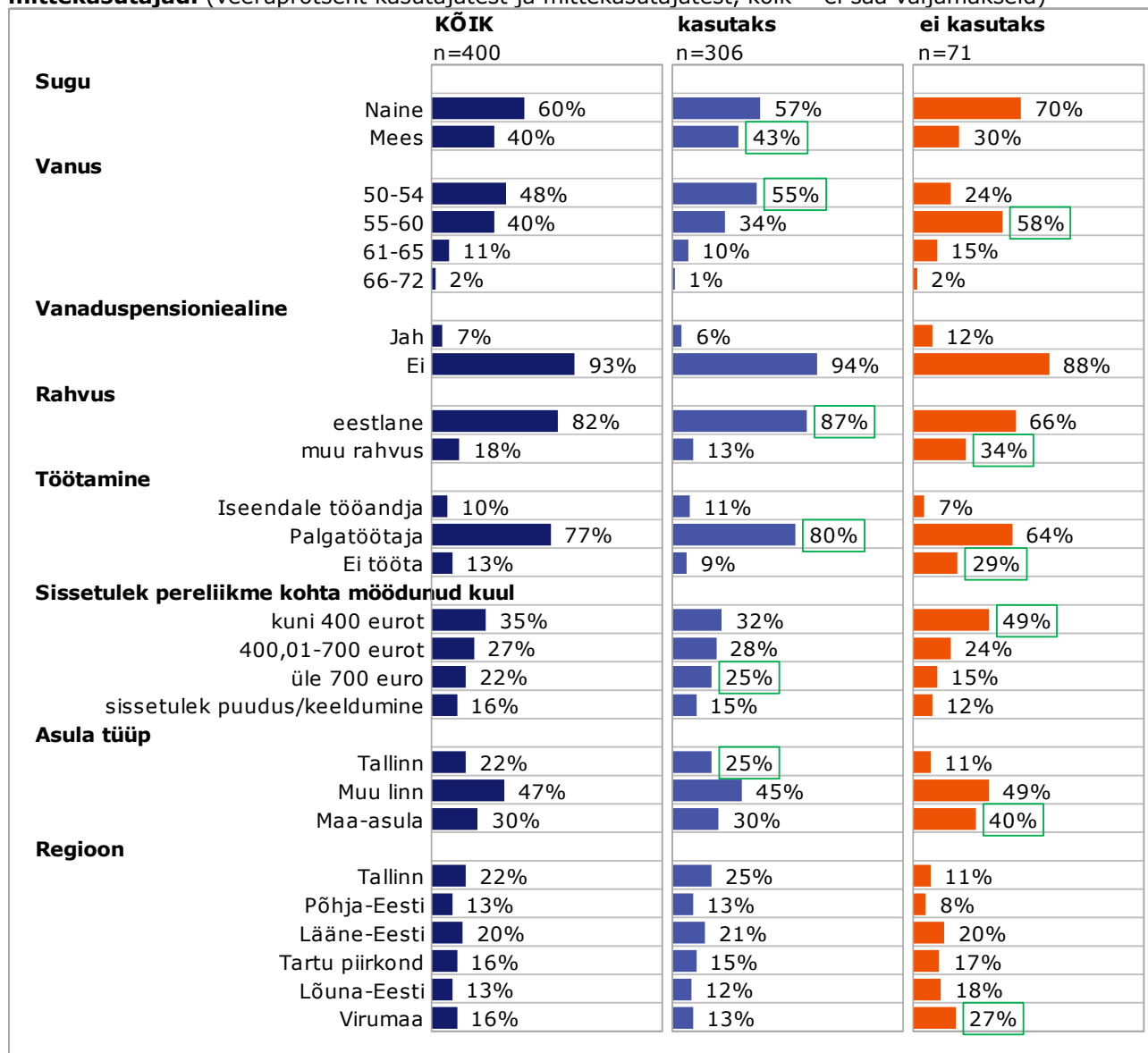
Joonis 14. Kui suure tõenäosusega te kasutaksite oma pensionisammaste kohta info saamiseks internetis olevat kesket süsteemi, mida pakuks riik? (% neist, kes ei saa väljamakseid, n=400)

Süsteemi kasutajate profiil ühtib üldjoontes nende profiiliga, kes II samba väljamaksete teemal loodaksid pigem sellele, et saavad ise teema selgeks tehtud ning vaid vajadusel pöörduksid ise nõu saamiseks konsultatsioonile ning kelle hulgas on tõenäoliselt enam ka hea internetikasutamisoskusega inimesi. Keskmisest enam on tõenäoliste või kindlate kasutajate hulgas mehi, 50–54-aastaseid, eestlasi, palgatöötajaid, kõrgema sissetulekuga inimesi ning Tallinna elanikke (joonis 15).

Nende seas, kes kesket süsteemi ei kasutaks, on keskmisest enam 55–60-aastaseid, muu rahvuse esindajaid, mittetöötavaid ja madalama sissetulekuga inimesi, maa-asulate ning Virumaa elanikke.

Joonis 15. Riigi poolt internetis pakutava keskse süsteemi tõenäolised kasutajad ja mittekasutajad. (veeruprotsent kasutajatest ja mittekasutajatest, kõik = ei saa väljamakseid)

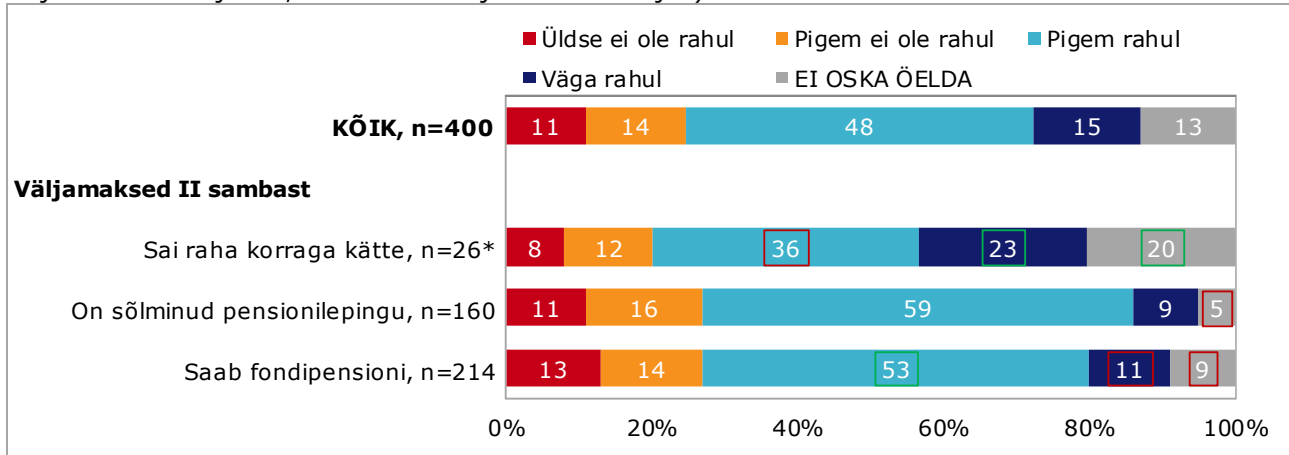

Kogemused väljamaksetega

Neilt, kes juba saavad II sambast väljamakseid, uuriti rahulolu kohta väljamaksete tüübiga. Rahulolevate inimeste osakaal jääb kõigi väljamakse tüüpide puhul – raha korruga kätte, pensionileping, fondipension – sarnaseks: vastavalt on rahul 59%, 68% ja 63% (joonis 16). Keskmiselt on rahul 63% väljamaksete saajatest ning rahul ei ole neljandik.

Need, kes raha korruga kätte said, eristuvad teistest sellega, et nende hulgas on enam neid, kes ei oska oma rahulolu selle lahendusega hinnata (20%).

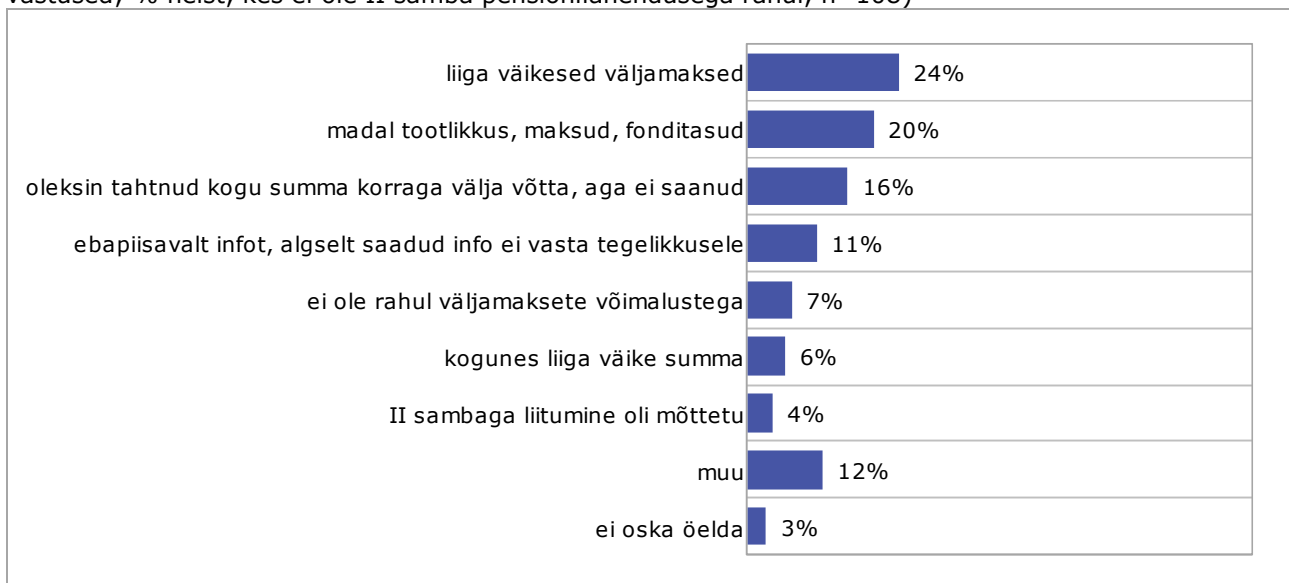
Joonis 16. Kuivõrd rahul te olete oma praeguse II samba pensionilahendusega? (% vastavat liiki väljamaksete saajatest, kõik = kõik väljamaksete saajad)

* Väga väike vastajate arv

Rahulolematust II samba pensionilahendusega põhjustavad ennekõike liiga väikesed väljamaksed (joonis 17). Teiseks toodi välja mitmeid põhjuseid, mis on kättesaadud raha hulka vähendanud, nagu fondi oodatust madalam tootlikkus, fonditasud, aga ka tulumaks, mida tuleb pensionilt maksta. Kolmandaks oleksid rahulolematud inimesed tahtnud kogu raha II sambast korruga kätte saada, kuid see ei osutunud võimalikuks. Rahulolematust on põhjustanud ka vähene informeeritus: algsed ootused II sambale ei vasta tegelikkusele; inimestele tundub, et neid on petetud, et nad sõlmisid lepingu teistel tingimustel.

Joonis 17. Põhjused, miks ei olda rahul oma II samba pensionilahendusega (spontaansed vastused; % neist, kes ei ole II samba pensionilahendusega rahul, n=108)

Kui võrrelda rahulolematuse põhjuseid fondipensioni saajate ja pensionilepingu sõlminute hulgas („raha-korraga-kätte“ lahendusega vastajaid on võrdlemiseks liiga vähe), siis olulisi erinevusi rahulolematuse põhjustes nende rühmade vahel ei esine.

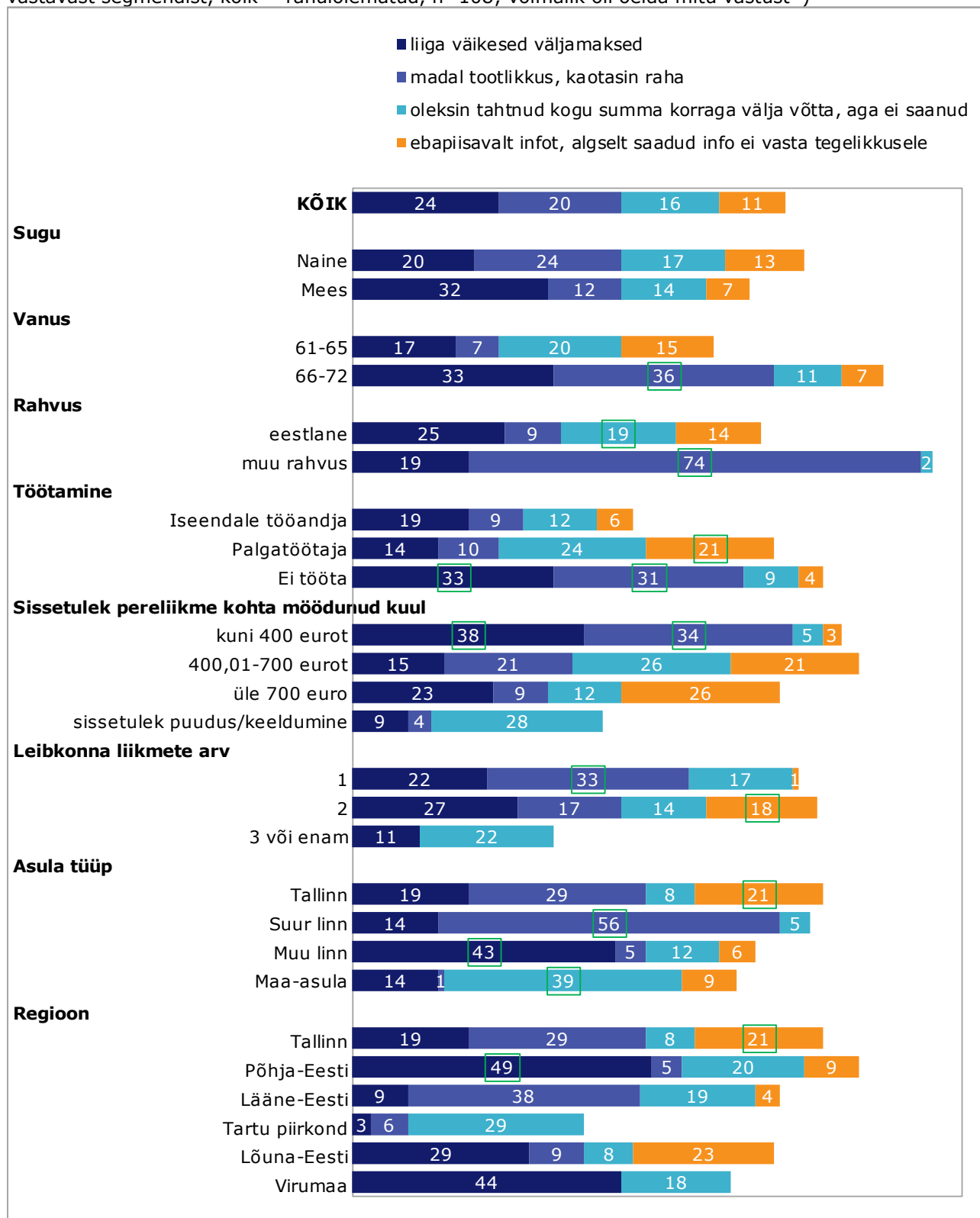
Liiga väikseid väljamakseid mainisid keskmisest enam madala sissetulekuga inimesed (38%) ja need, kes elavad keskmise suurusega ja väikelinnades (43%) (joonis 18).

Madalat tootlikkust töid enam esile 66–72-aastased (36%), muust rahvusest (74%), madalama sissetulekuga inimesed (34%).

Kogu summat oleksid korraga tahtnud kätte saada eestlased (19%) ning maaelanikud (39%).

Ebapiisavat infot II samba lahenduste kohta töid enam välja kõrgema sissetulekuga inimesed, palgatöötajad ning Tallinna elanikud.

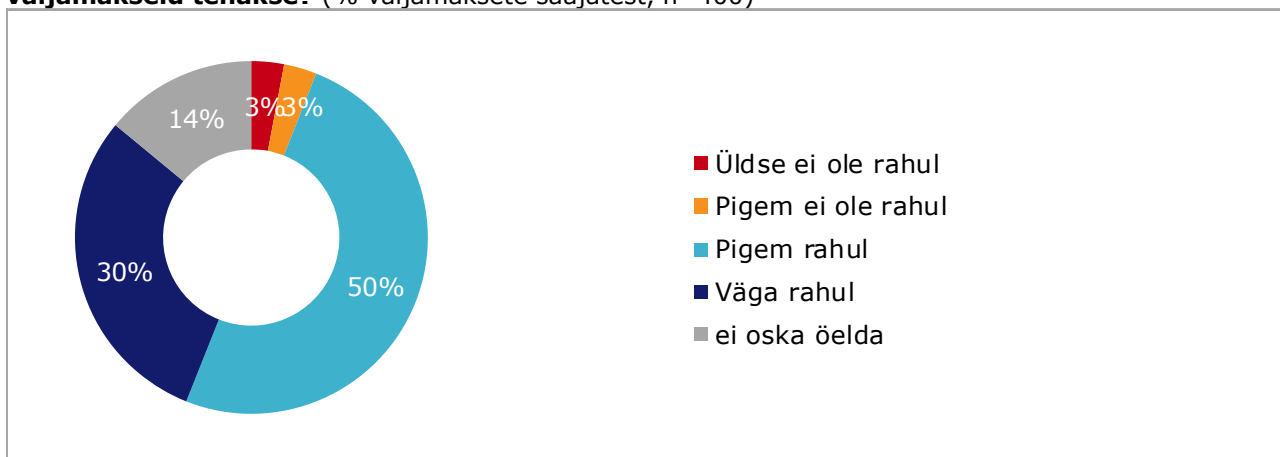
Joonis 18. Rahulolematuse põhjused oma praeguse II samba pensionilahendusega (reaprotsent vastavast segmendist, kõik = rahulolematud, n=108; võimalik oli öelda mitu vastust*)

* Seetõttu ei pruugi erinevate vastusevariantide liitmine anda kokku 100%, vaid olla rohkem.

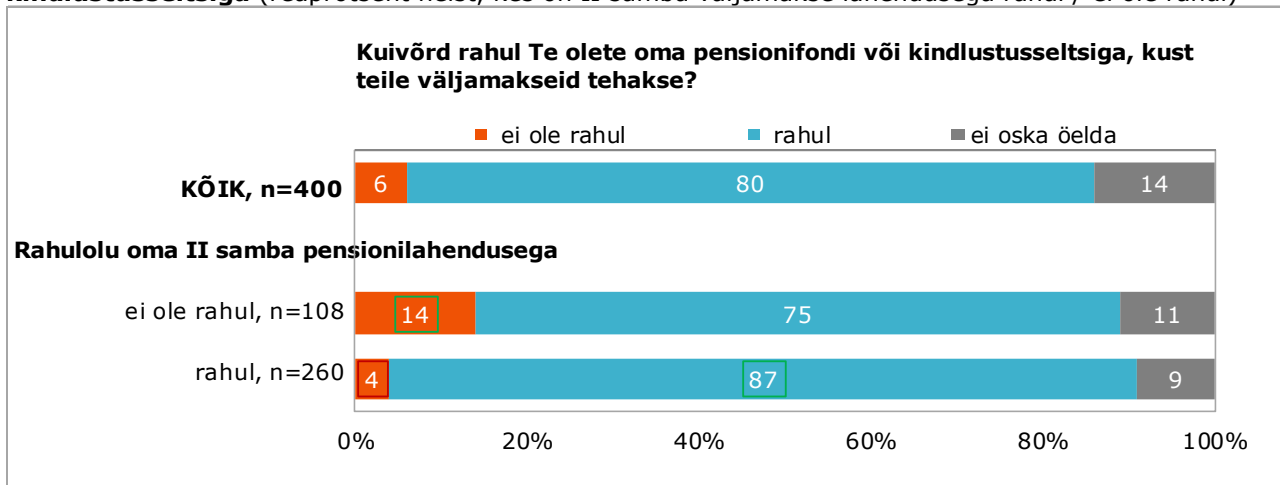
Oma pensionifondi või kindlustusseltsiga, kust väljamakseid tehakse, on rahul 80% väljamaksete saajatest ning rahul ei ole vaid 6% ([joonis 19](#)).

Joonis 19. Kuivõrd rahul te olete oma pensionifondi või kindlustusseltsiga, kust teile väljamakseid tehakse? (% väljamaksete saajatest, n=400)

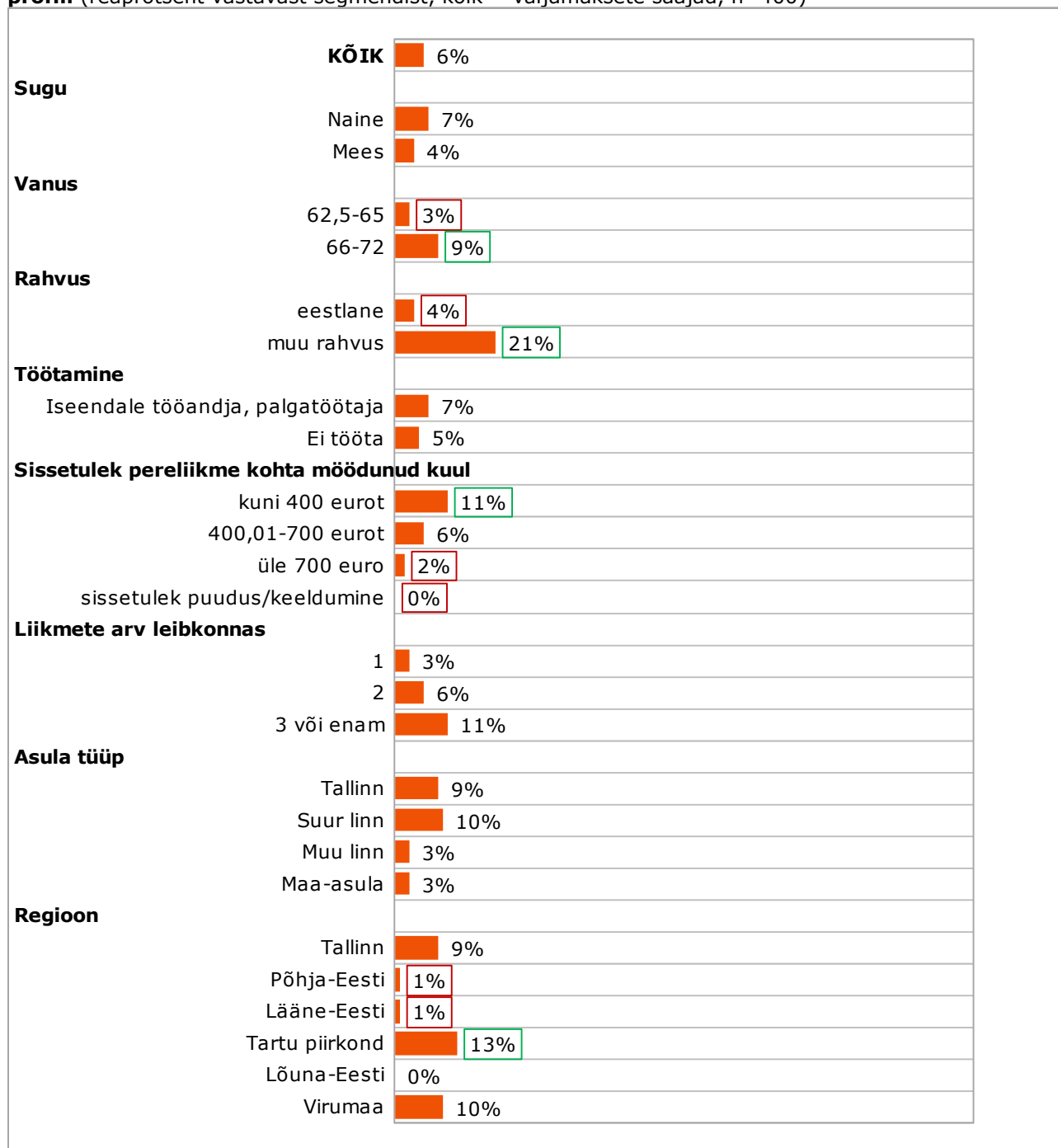
Rahulolu II samba pensionilahendusega ja oma pensionifondi või kindlustusseltsiga ei ole omavahel märkimisväärselt seotud: sõltumata rahulolust oma pensionilahendusega on enamik siiski oma kindlustusseltsiga rahul. Vaid veidi enam on oma pensionilahendusega rahulolematute seas rahulolematust ka oma pensionifondiga või kindlustusseltsiga: sellega ei ole rahul 14% neist, kes pole rahul ka oma pensionilahendusega, võrreldes 6%-ga keskmiselt ([joonis 20](#)).

Joonis 20. Pensionisamba lahendusega rahulolu ja rahulolu oma pensionifondi või kindlustusseltsiga (reaprosent neist, kes on II samba väljamakse lahendusega rahul / ei ole rahul)

Oma pensionifondi või kindlustusseltsiga rahulolematuid on keskmisest enam ennekõike muust rahvusest inimeste hulgas, samuti madalama sissetulekuga inimeste ning Tartu piirkonna (Tartu- ja Jõgevamaa) elanike seas ([joonis 21](#)). Vanuselises lõikes on rahulolematust enam nende hulgas, kes on juba mõnda aega vanaduspensionil olnud (66–72-aastased).

Joonis 21. Oma pensionifondi või kindlustusseltsiga rahulolematute sotsiaal-demograafiline profiil (reaprosent vastavast segmendist, kõik = väljamaksete saajad, n=400)

Pensionifondi või kindlustusseltsiga rahulolematuse põhjustena toodi nagu pensionilahenduse puhulgi välja seda, et saadakse oodatust vähem raha kätte, halduskulud on kõrged ning ei omata piisavalt infot selle kohta, kuidas süsteem ikkagi toimib.

Tabel 1. Oma pensionifondi või kindlustusseltsiga rahulolematuse põhjused (spontaansed vastused³¹).

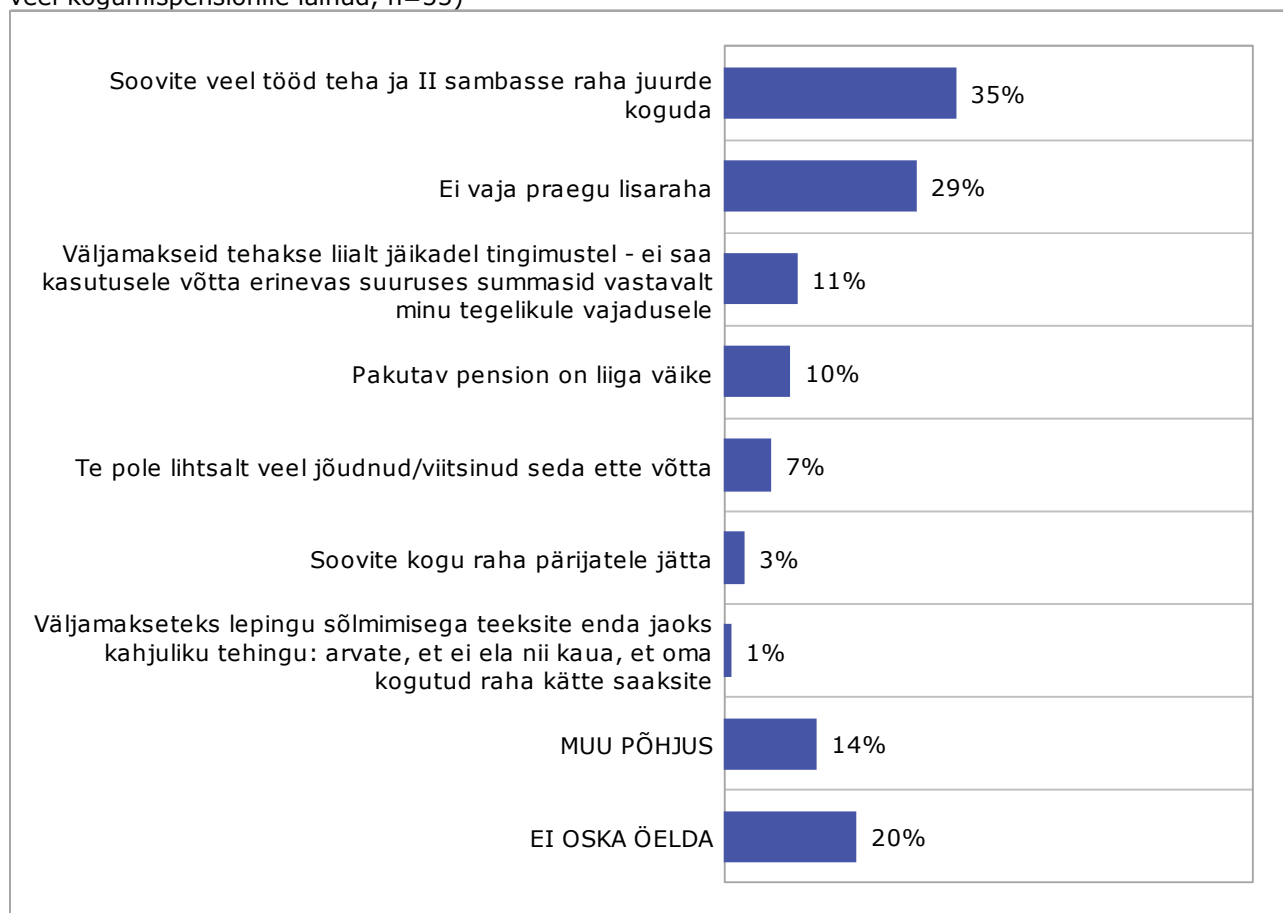
Rahulolematuse põhjus	Tsitaadid vastajatelt
Saadavad summad on väikesed, tootlus madal	<i>Ei kasva seal enam midagi. Ootused olid suuremad, fond on miinuses. Summa on väike. Saan LHVst turu-ülevaateid, kuid minu meelest ei ole nad suutnud tagada pensionisambas oleva raha kasvu nagu lubasid. Ei ole rahul kuna minu säästud on väärtuse kaotanud.</i>
Väljamaksete lahendused pole sobivad	<i>Ei saanud kogu summat korraga kätte. Sooviks algul suuremat summat ja hiljem vähem väljamakseid! Kuid praegu ju enam lepingut muuta ei saa.</i>
Ebapiisav informatsioon	<i>Ei selgitatud mulle tegelikke võimalusi. Infot vähe! Ei tea kõike väljamaksetest. Üldiselt ei ole terve süsteemiga rahul. Soovin omada täit informatsiooni, et teaks, mis edasi saab pensionimaksetest. Leping oli sõlmitud ja haldur ei viitsinud minu küsimustele vastata, minu jaoks oli palju segaseid asju. Ei tea, mis otsused nad teevad seoses minu rahaga.</i>
Kõrged haldustasud, maksud	<i>Haldamise kulud, tasud olid kõrged. Kindlustusseltsi lõplik väljamakse on 20 protsenti väiksem, st. minu jaoks on see röövimine. Pangale läheb väga suur protsent kogutud summast. Väljamakstav pension on väike ja ikkagi peab maksma tulumaksu.</i>
Muu	<i>Leping minu ja riigi vahel ei ole täidetud. Mõttetut maksmine.</i>

³¹ Spontaanseid vastuseid anti liiga vähe, et neid kvantitatiivselt analüüsida.

Väljamakseid mittesaavate inimeste plaanid

Vanaduspensioniealistelt, kes on II sambast väljamaksete saamise edasi lükanud, küsiti, miks nad ei ole veel kogumispensionile läinud. Võrdväärselt tõi see sihtrühm esile kahte põhjust: soovitakse veel töötada ja II sambasse raha juurde koguda või ei vajata hetkel lisaraha. Pärijatele sooviks kogu raha jätta üsna väike osa väljamaksete edasilükkajatest.

Joonis 22. Olete vanaduspensioniealine, kuid pole veel kogumispensionile läinud. Millisel põhjusel te pole veel II sambast raha välja võtnud? (% kõigist vanaduspensioniealistest, kes pole veel kogumispensionile läinud, n=55)

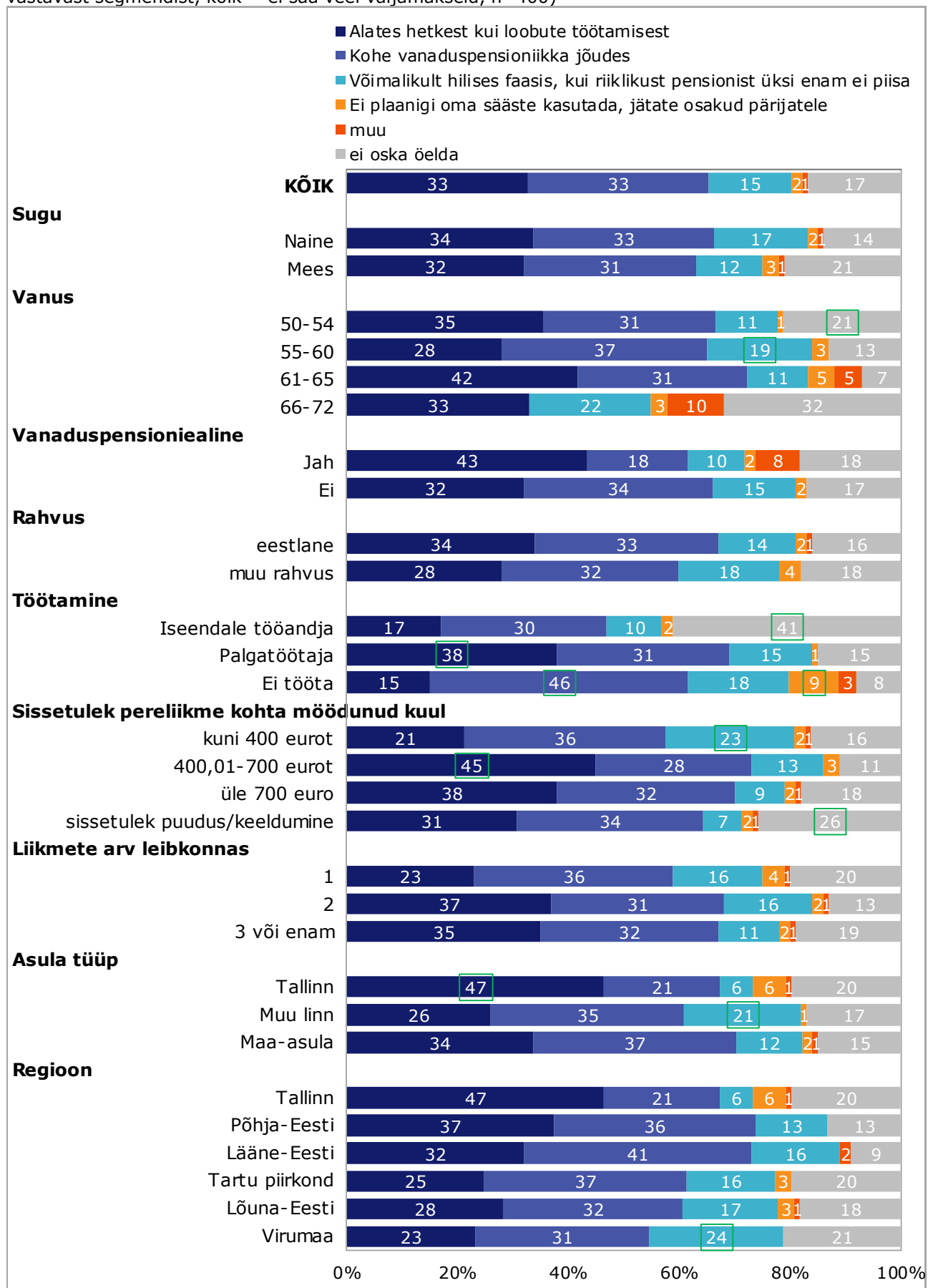

Sõltumata vanusest ja vanaduspensioniealisusest plaanib ligikaudu kolmandik neist, kes väljamakseid veel ei saa, kasutada oma sääste kohe, kui loobuvad töötamisest (mõeldud on töötamist vanaduspensioniealisena), ja kolmandik kohe vanaduspensioniiikka jõudes (joonis 23). Kõigist väljamaksete mittesaajatest (kellest enamik ei ole veel vanaduspensioniealised) kavatsseb 2% jätta osakud pärijatele. Viimaseid on enam nende seas, kes ei tööta.

Neid, kes soovivad II sambast väljamakseid hakata saama siis, kui loobuvad vanaduspensioniealisena töötamisest, on enam palgatöötajate, keskmise sissetulekuga inimeste ning Tallinna elanike seas.

Soovi hakata väljamakseid saama kohe vanaduspensioniiikka jõudes väljendavad keskmisest enam mittetöötavad inimesed.

Joonis 23. Kas ja millal te plaanite oma II samba pensionisääste kasutada? (reaprotsent vastavast segmendist, kõik = ei saa veel väljamakseid, n=400)

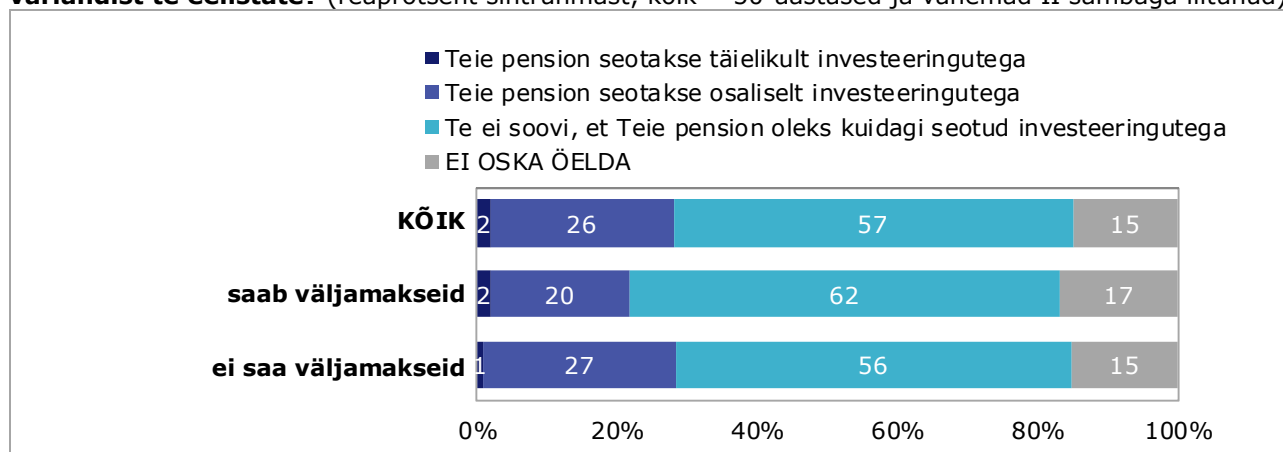

II pensionisambaga seotud ootused ja eelistused

Kõigilt II pensionisambaga liitunutelt küsiti nende ootuste kohta seoses kogumispensioniga ning uuriti riskivalmidust oma pensioni väljamaksete võimalikuks kasvatamiseks.

Oma pensioni on täielikult või osaliselt valmis investeringutega siduma 28% 50-aastastest ja vanematest II sambaga liitunutest (joonis 24). Sealhulgas täielikult oleks valmis pensioni väljamakseid investeringutega siduma vaid paar protsenti inimestest. Üle poole II sambaga liitunutest ei soovi oma pensioni investeringutega siduda. Riskivalmidus on ühesugune nii väljamakseid saavate kui ka mittesaavate inimeste hulgas. Samas on olemas ka hulk inimesi (ligikaudu 15%), kes ei oska veel oma riskivalmidust hinnata ning võimalik, et vajaksid täpsemat infot, mida investeringutega seotus tähendab ning endaga kaasa toob. Viimast vajaksid kindlasti ka paljud nende seast, kes antud hetkel ei ole valmis oma pensioni investeringutega siduma.

Joonis 24. Kuivõrd te olete valmis oma pensioni siduma investeringutega? Millist kolmest variandist te eelistate? (reaprosent sihtrühmast, kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud)

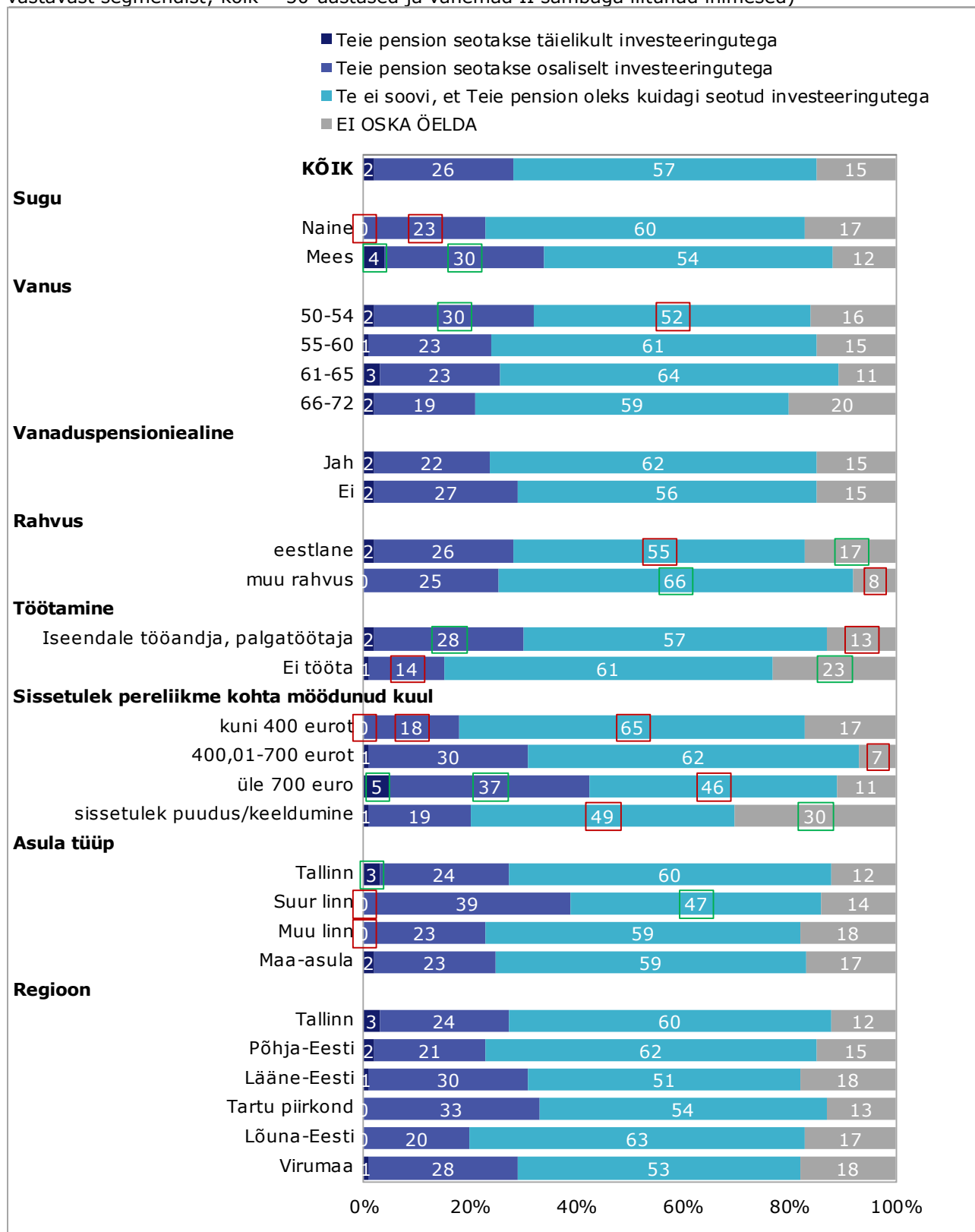

Neid, kes oleksid valmis pensioni väljamakse täielikult investeringutega siduma on veidi enam meeste, kõrgema sissetulekuga inimeste ja Tallinna elanike seas (joonis 25).

Valmidust pensioni väljamakse osaliseks investeringutega seotuseks on enam meeste, 50–54-aastaste, palgatöötajate ning kõrgema sissetulekuga inimeste seas.

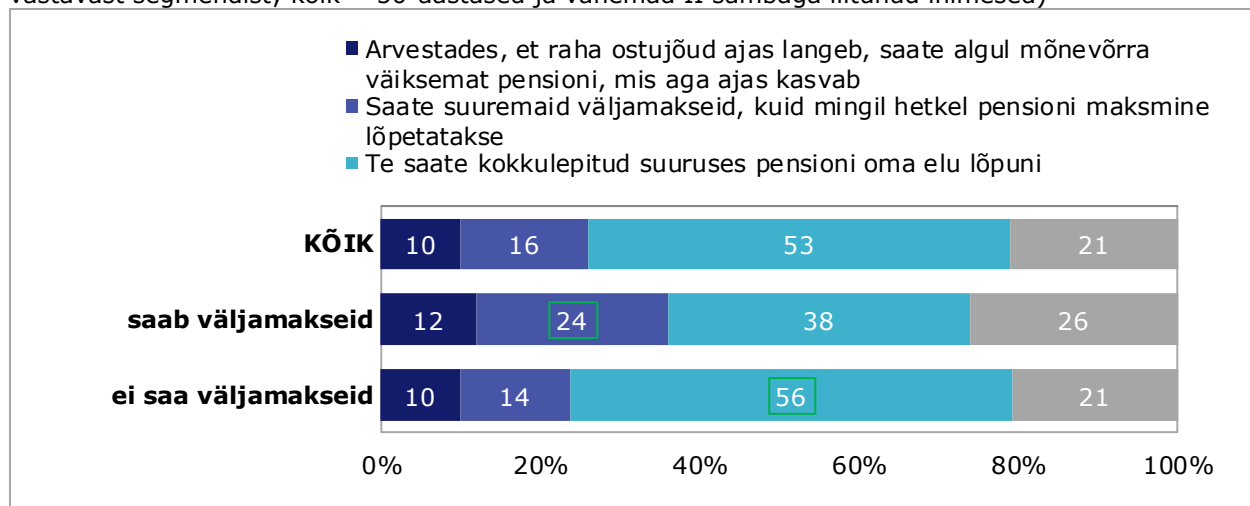
Neid, kes oma pensioni väljamakseid investeringutega siduda ei soovi, on keskmisest enam muust rahvusest inimeste hulgas.

Joonis 25. Pensioni seotus investeringutega: sotsiaal-demograafiline profiil (reaprotsent vastavast segmendist; kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed)

Ka pensioni väljamaksete fikseeritud muutus ei sobi enamikule eakamate II sambaga liitunudest: tervikuna 53% neist sooviksid saada kokkulepitud suuruses pensioni oma elu lõpuni (joonis 26). Väljamaksete saajate hulgas on siiski mittesaajatega võrreldes enam neid, kes eelistaksid algul suuremaid väljamakseid, kuigi see tähendab, et ühel hetkel pensioni maksmine lõpetatakse (vastavalt 24% ja 14%). Nende seas, kes väljamakseid veel ei saa, on kindla summa eelistajaid aga enam – veidi üle poole.

Joonis 26. Pensioni väljamaksete suuruse muutumine ajas: eelistatuim variant (reaprotsent vastavast segmendist; kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed)

Mis puudutab ajas kasvavate väljamaksetega pensioni, siis seda eelistatakse kõige vähem ning pole ka elanikkonnagruppe, kellele see keskmisest enam meeltemööda oleks (joonis 27).

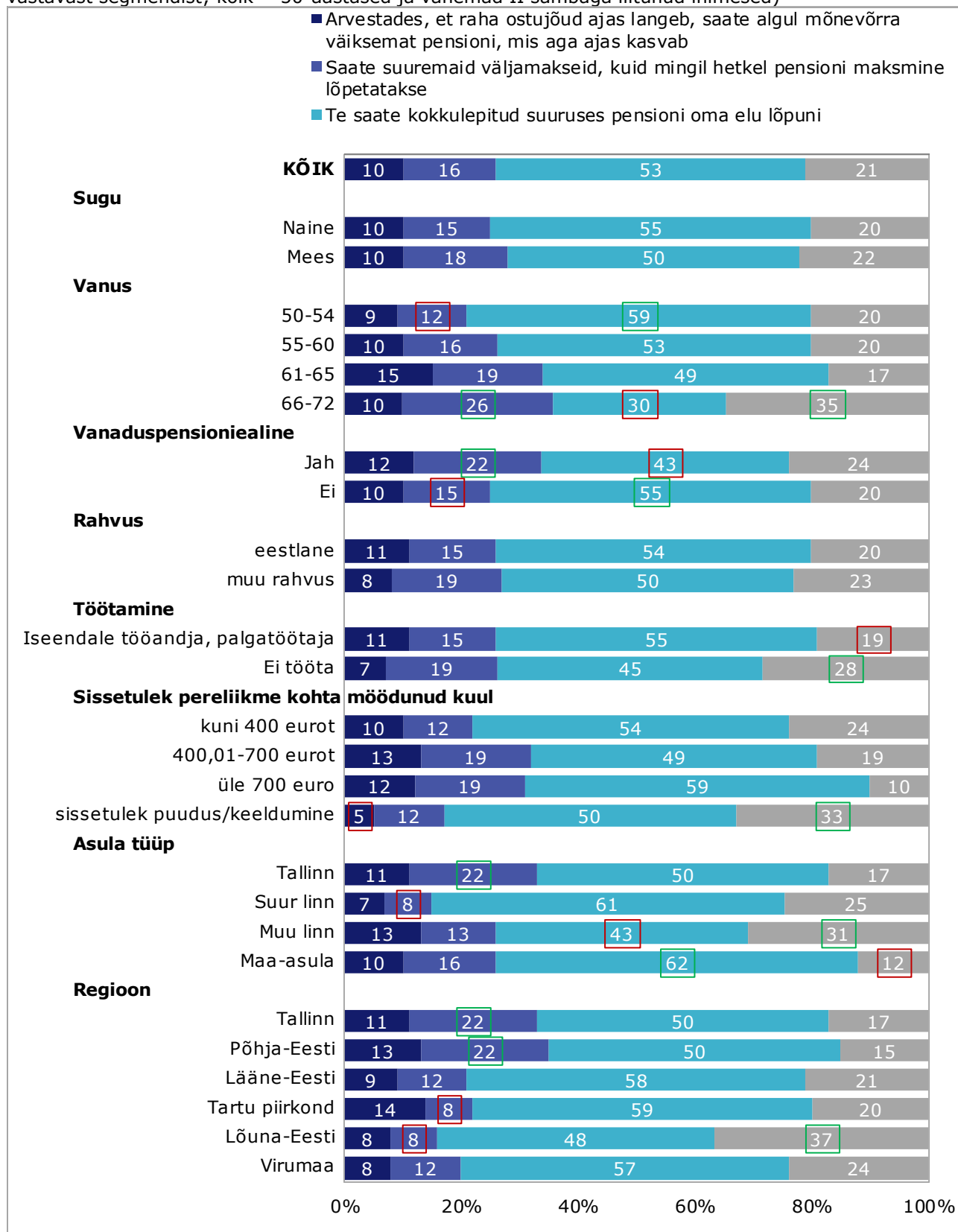
Algselt suuremate väljamaksete eelistajaid on keskmisest enam 66–72-aastaste, Tallinna ning Põhja-Eesti elanike seas.

Fikseeritud pensioni eelistajaid on enam 50–54-aastaste ning maaelanike seas. Selles küsimuses ei omanud viiendik vastajatest kindlat seisukohta ning keskmisest enam on selliseid inimesi vanimas eärühmas, keskmise suurusega ja väikelinnade ning Lõuna-Eesti elanike hulgas.

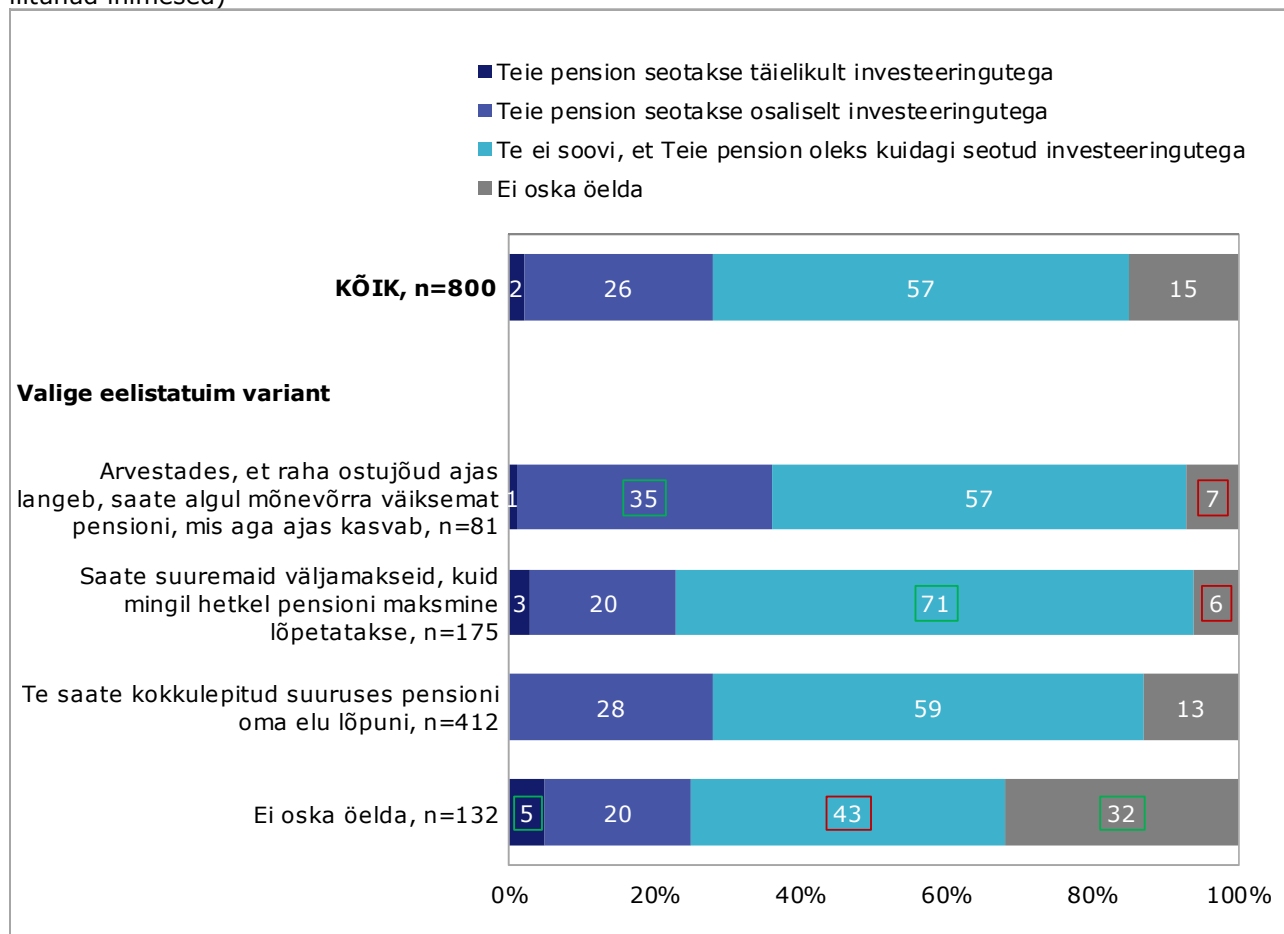
Kui vaadata hoiakuid pensioni väljamakse suuruse muutumise kohta ajas ning investeringuvalmidust, siis kõige enam on oma pensionit valmis investeringutega siduma need, kes eelistavad algselt saada mõnevõrra väiksemat pensioni, mis ajas kasvaks – 35% (joonis 28). Need, kes eelistavad algselt suuremaid väljamakseid, on enamikus ka kindla suurusega väljamakse pooldajad, vaid 23% neist oleks valmis suuremal või vähemal määral väljamakseid investeringutega siduma.

Ka nende hulgas, kes sooviksid saada kokkulepitud suuruses pensioni elu lõpuni (st ei soovi fikseerida maksete suuruse muutumist ajas), on siiski üllatavalt palju neid, kes osalist investeringutega seotust siiski vastuvõetavaks peaksid – 28%. Suurem osa ehk 59% neist küll investeringutega seotust ei soovi.

Joonis 27. Pensiõni väljamaksete eelistused: sotsiaal-demograafiline profiil (reaprotsent vastavast segmendist; kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed)

Joonis 28. Väljamakse suuruse muutumine ajas ja pensioni seotus investeringutega
(reaprosent vastavat eelistust omavatest inimestest; kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed)

Erinevatest võimalikest II pensionisamba väljamaksete arendusvõimalustest kõige enam leiab toetamist võimalus võtta II sambast mõne ootamatu kulutuse jaoks korraga välja suurem summa raha (joonis 29). Seda toetab 71% kõigist eakatest pensionisambaga liitunutest ning ka väljamaksete saajate-mittesaajate seas on toetus samal tasemel.

Oma II samba pensionivara parandamine oleks sellega kaasnevatest kitsendustest hoolimata oluline pooltele liitunutest ning ei ole oluline veidi enam kui kolmandikule.

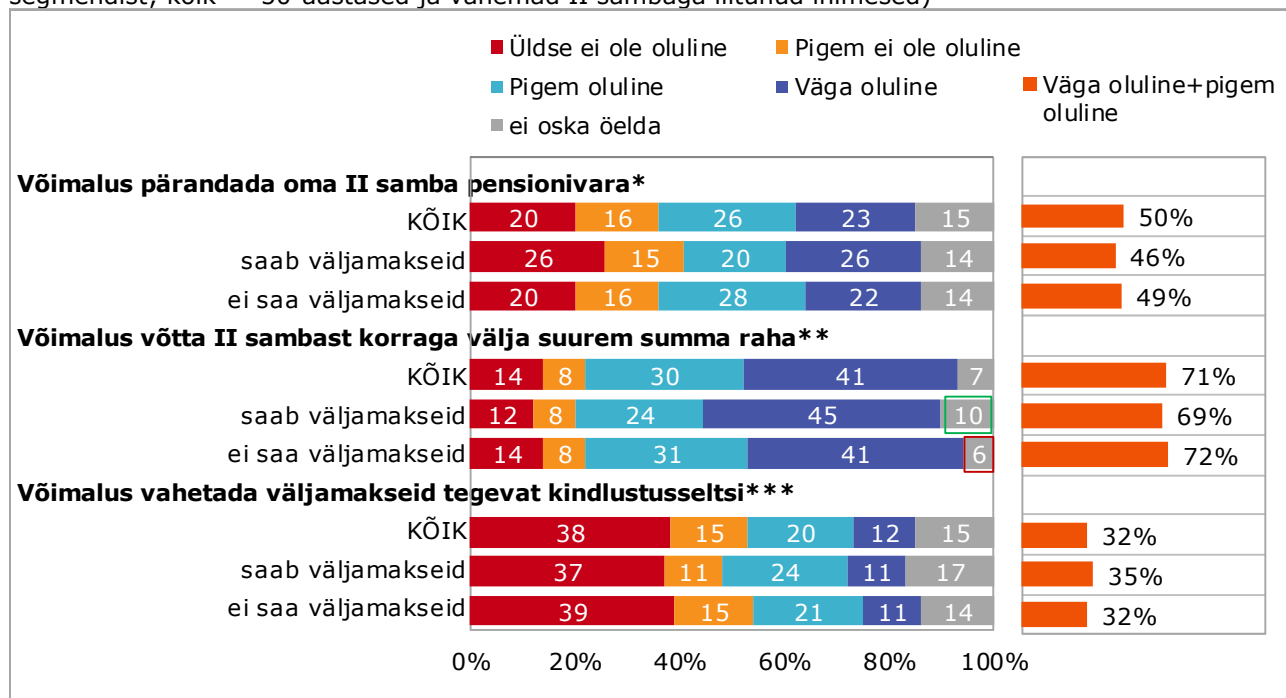
Kõige vähem osatakse väärtustada võimalust vahetada väljamakseid tegevat kindlustusseltsi – seda ideed toetab 32%. Ka pensionilepingu sõlminute hulgas on toetus sellele ideele samal tasemel, nende hulgas on keskmisest isegi enam neid, kes ei pea antud võimalust oluliseks (61%).

II sambaga liitunute hulgas on II samba vara parandamisest huvitatute seas keskmisest enam muust rahvusest inimesi (joonis 30).

Korraga suuremat summat raha eelistaksid keskmisest enam välja võtta 50–54-aastased, muust rahvusest, keskmise sissetulekuga ning kaheliikmelistes leibkondades elavad inimesed.

Võimalus vahetada väljamakseid tegevat kindlustusseltsi on olulisem eestlastele ning kõrgema sissetulekuga inimestele.

Joonis 29. Palun öelge, kui olulised on teie jaoks järgnevad võimalused. (reaprotsent vastavast segmendist; kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed)

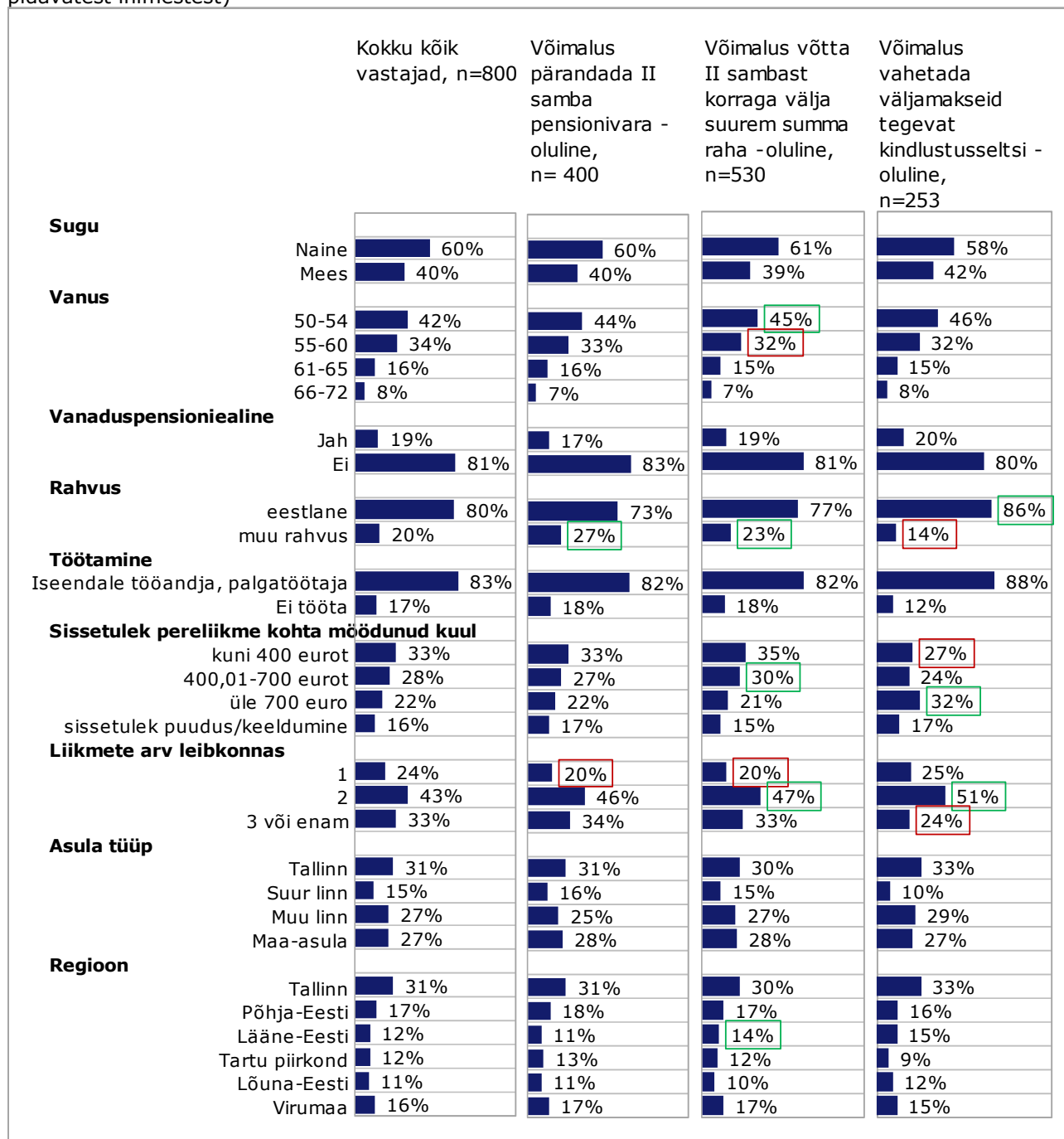

* Võimalus pärandada oma II samba pensionivara, isegi kui see tähendab selle võrra väiksemat pensioni või et ühel hetkel lõpetatakse Teile pensioni maksmine.

**Võimalus võtta mõne ootamatu ja eluks vajaliku kulutuse puhul, näiteks kallid operatsioonid, II sambast korraga välja suurem summa raha, isegi kui sellega kaasneks hilisem madalam igakuine pension.

***Võimalus vahetada väljamakseid tegevat kindlustusseltsi, isegi kui see tähendab arvestatavaid lisakulusid.

Joonis 30. Erinevate võimalike II samba väljamaksete paindlikumaks muutmise lahenduste enda jaoks oluliseks pidajate profiilid (veeruprotsent vastavat võimalust väga või pigem oluliseks pidavatest inimestest)

Üldine rahulolu II sambaga liitumise osas

Tervikuna on 61% 50-aastastest ja vanematest II sambaga liitunudest tehtud sammuga rahul ning rahul ei ole 23%. Rahulolu on veidi kõrgem väljamaksete saajate hulgas: neist on rahul 68%, samas kui väljamaksete mittaajaajatest on rahul 61% (joonis 31).

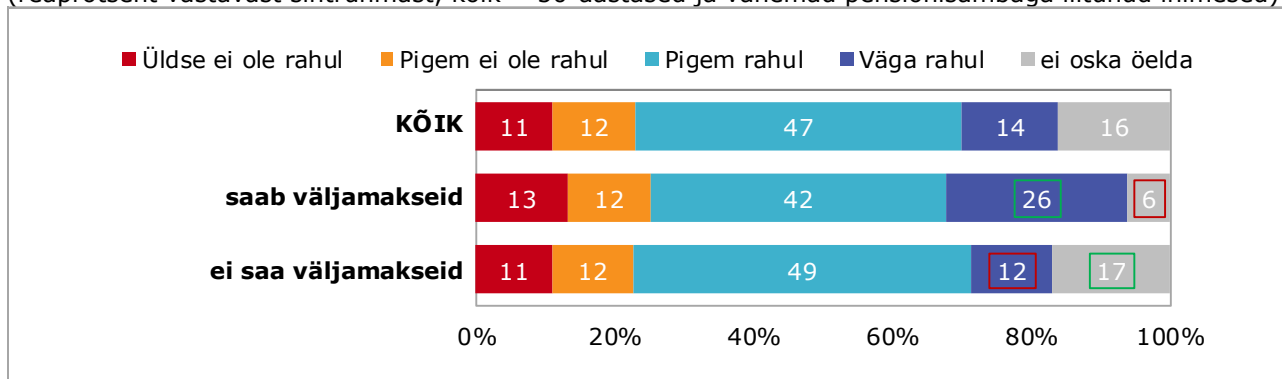
II sambaga liitumisega ollakse rahul, kuigi 59%-l liitunudest on vanaduspõlveks kogutud ka muid sääste (joonis 32).

Pooled neist, kel muid sääste peale II samba pole, usuvad, et ei oleks pensioniks täiendavalt säästnud ka siis, kui poleks II sambaga liitunud (joonis 33). Need inimesed, kes usuvad, et poleks täiendavalt säästnud, on teise sambaga liitumisega ka rahulolevamad kui need, kes usuvad, et oleksid ka muul viisil pensionipõlve suutnud kindlustada: vastavalt on liitumisega rahul 67% neist, kes muidu poleks sääste kogunud, ja 42% neist, kes oleksid.

Veelgi enam sõltub liitumisega rahulolek sellest, kui rahul on inimene oma praeguse II samba pensionilahendusega: 84% neist, kes on lahendusega rahul, on rahul ka liitumisega tervikuna (ei ole rahul 9%), ning neist, kes pensionilahendusega rahul ei ole, on liitumisega tervikuna rahul vaid 36% (rahul pole 60%).

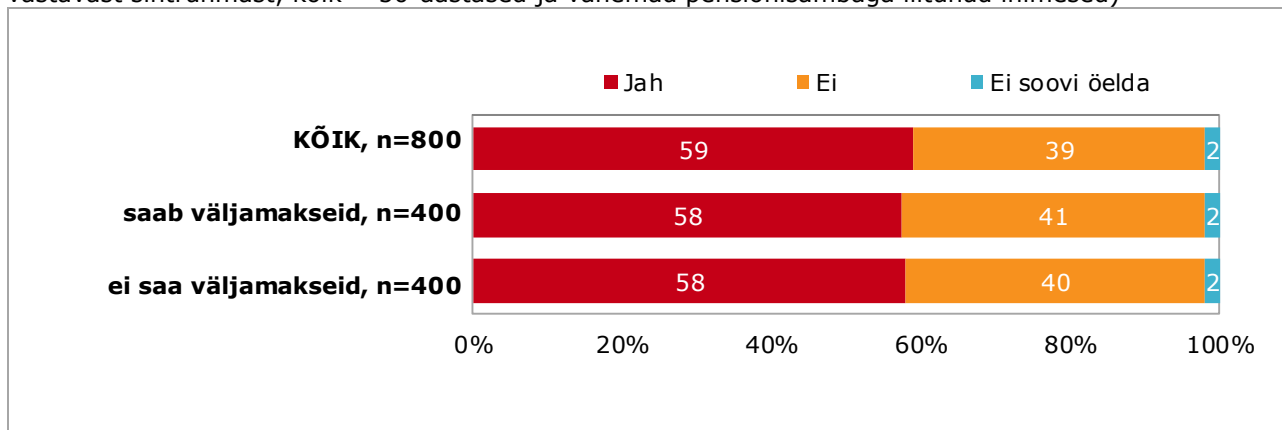
Joonis 31. Kuivõrd rahul te olete tänasel päeval selle otsusega, et liitusite II sambaga?

(reaprotsent vastavast sihtrühmast, kõik = 50-aastased ja vanemad pensionisambaga liitunud inimesed)

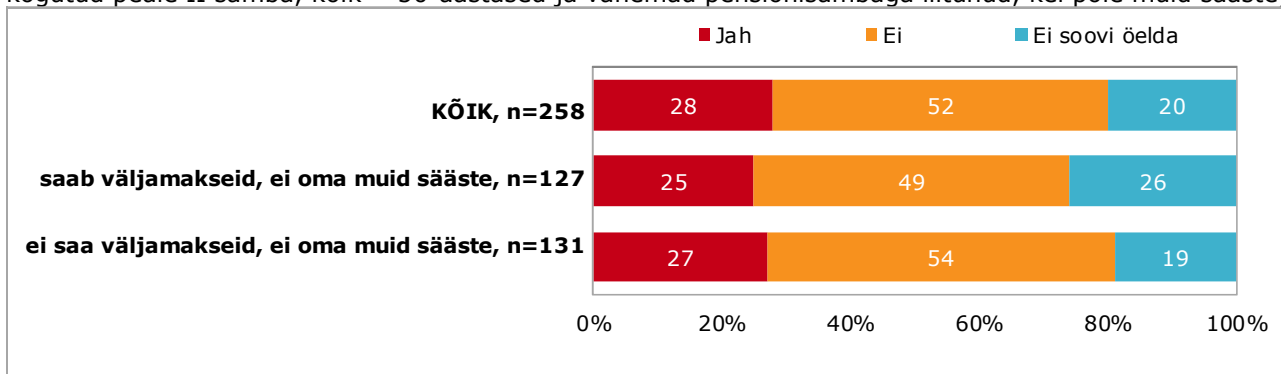

Joonis 32. Kas teil on kogutud pensionieaks ka muid sääste või vara lisaks riiklikule pensionile ja II sambale (näiteks hoised, III sammas, kinnisvara, väärtpaberid jne)?

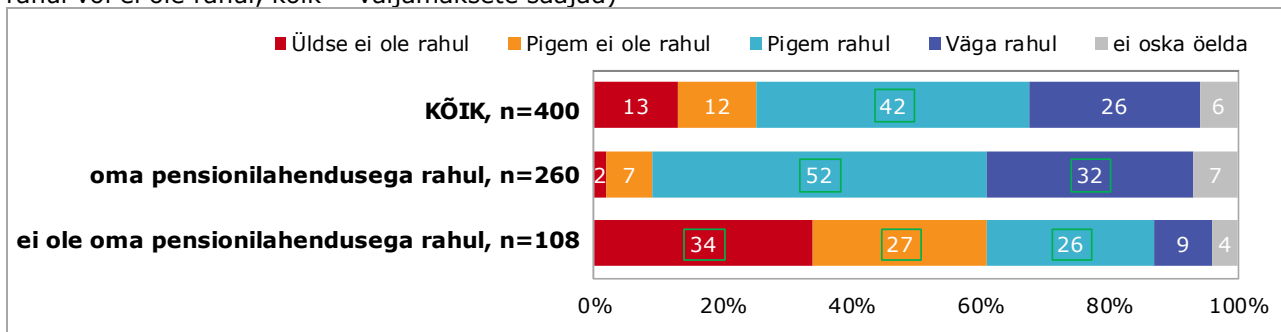
(reaprotsent vastavast sihtrühmast, kõik = 50-aastased ja vanemad pensionisambaga liitunud inimesed)

Joonis 33. Kui te poleks liitunud II sambaga, kas te siis oleksite täiendavalt pensioniks säästnud mõnel muul viisil? (reaprotsent vastavast sihtrühmast, kel ei ole pensionieaks muid sääste kogutud peale II samba, kõik = 50-aastased ja vanemad pensionisambaga liitunud, kel pole muid sääste)

Joonis 34. Rahulolu oma pensionilahendusega (väljamakse tüübiga) ning II sambaga liitumisega tervikuna (reaprotsent neist, kes on oma pensionilahendusega ehk väljamakse tüübiga rahul või ei ole rahul, kõik = väljamaksete saajad)

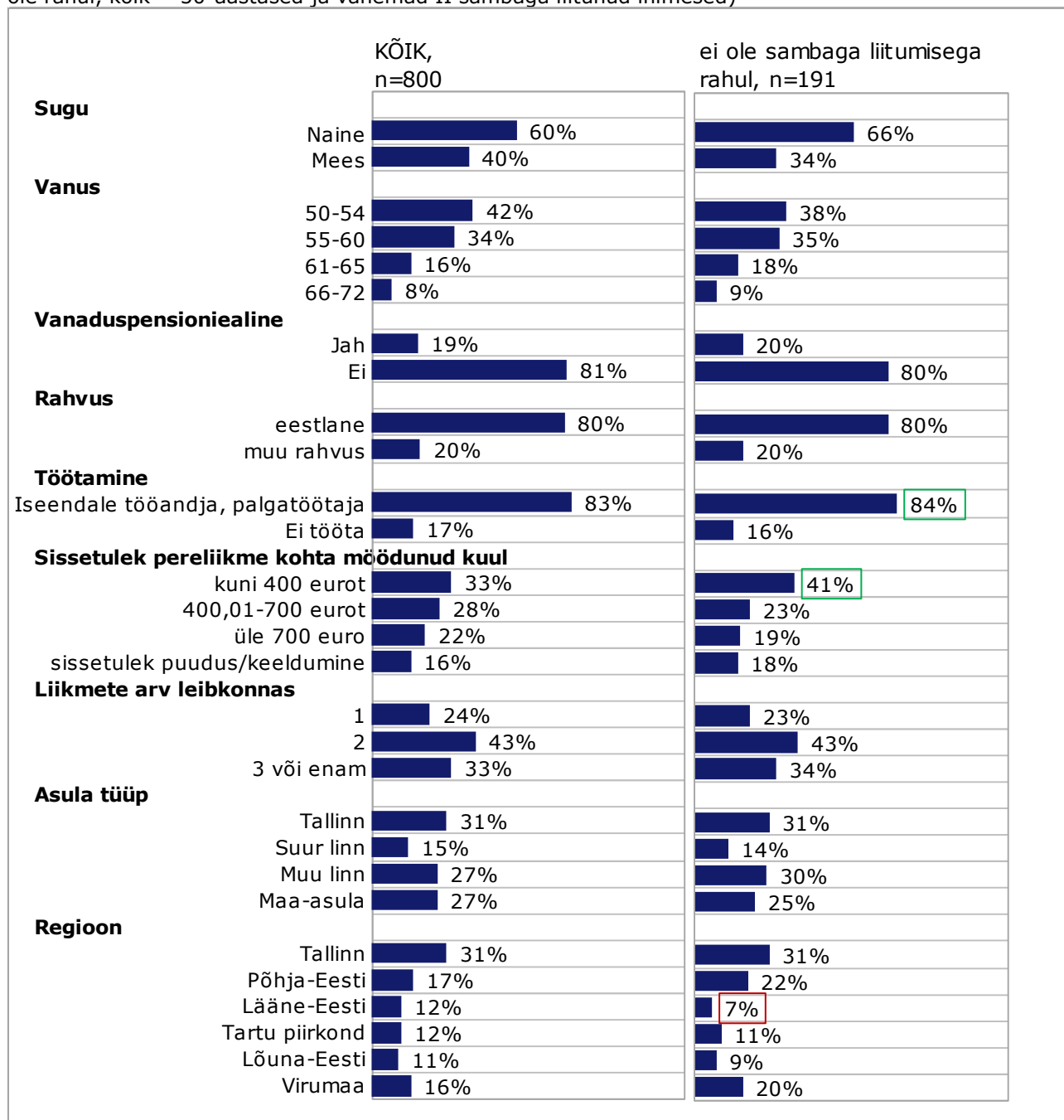

Sotsiaal-demograafiliste näitajate poolest eristuvad nende seast, kes II sambaga liitumisega rahul ei ole, iseendale tööandjad – neid on rahulolematute seas 15% (tervikuna sihtrühmas 10%) – ning ka madalama sissetulekuga inimesed (joonis 35).

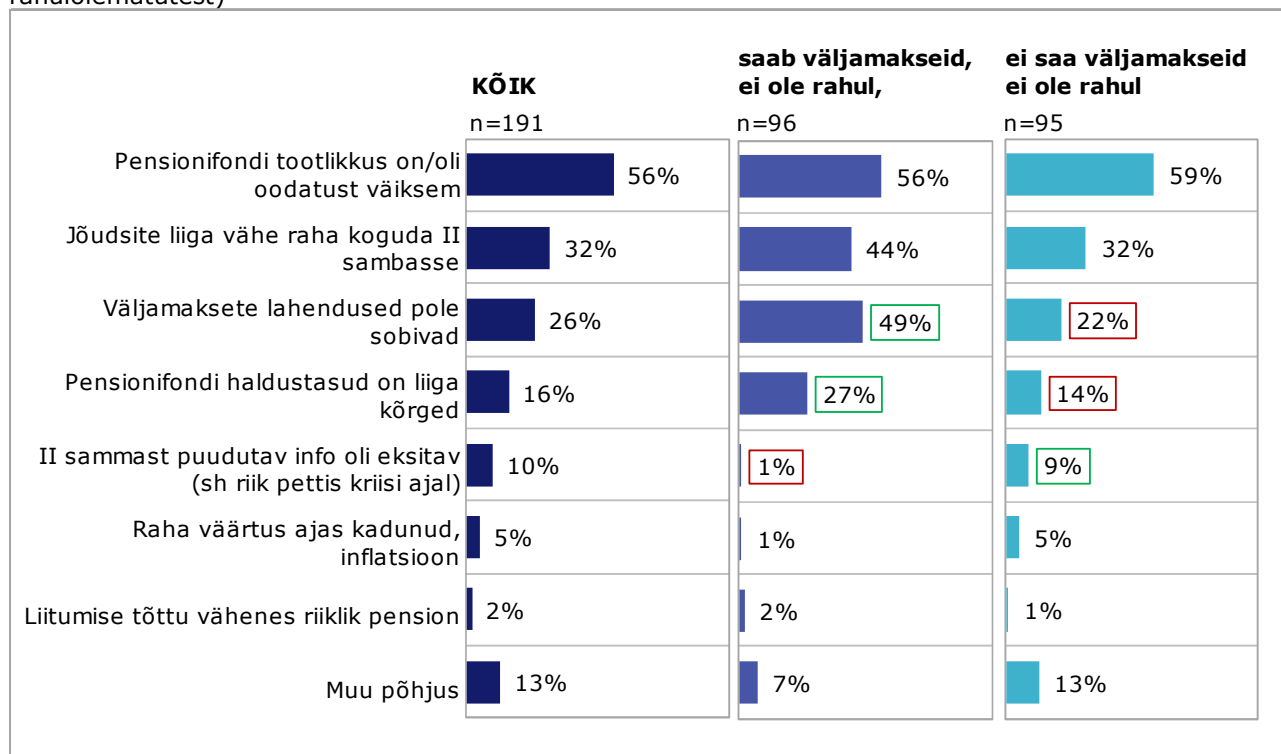
Peamine põhjus rahulolematuseks on see, et pensionifondi tootlikkus oli või on oodatust väiksem: eeldati, et sambasse paigutatav summa kasvab enam kui see tegelikult kasvas (joonis 36). Teine põhjus rahulolematuseks on, et vanusest tingituna jõuti sambasse liiga vähe raha koguda.

Väljamaksete saajate seas märgitakse mittesaajatest enam, et väljamaksete lahendused pole sobivad ning pensionifondi haldustasud on liiga kõrged. Väljamaksete mittesaajad toovad aga enam esile II sammast puudutava eksitava info saamist (sh ka seda, et riik peatas omapoolsed maksed majanduskriisi ajal).

Joonis 35. II sambaga liitumisega mitte rahul olevate inimeste profiil (veeruprotsent neist, eks ei ole rahul, kõik = 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud inimesed)

Joonis 36. Põhjused, miks II sambaga liitumisega ei olda rahul (veeruprotsent vastava sihtrühma rahulolematutest)

Kokkuvõte

- TNS Emor viis 2014. aasta oktoobris läbi telefoniküsitluse 50-aastaste ja vanemate II sambaga liitunud inimeste seas, et selgitada välja pensioni väljamaksetega seotud teadlikkus, ootused ja eelistused ning saada väljamakse saajatelt tagasisidet senise kogemuse kohta. Kokku küsitleti 800 sihtrühma esindajat, neist 400 said II sambast väljamakseid ning 400 mitte.
- Eakamate liitunute II sambaga seotud teadmistes on arenguruumi. Alla poole neist teab selle pensionifondi nime, kuhu ta viimati sisse makseid tegi (väljamaksete saajate ja mittesaajate teadmised ei erine). See tähendab, et paljud neist, kes veel väljamakseid ei saa, ei tunne tegelikult huvi oma pensioniks kogutava raha käekäigu vastu ega osale võimaluste piires tulevase tulu maksimeerimises.
- Veidi üle 60%-l liitunutest on teadmised pensioni suuruse kujunemisest, maksustamisest ja II samba pärimise võimalustest puudulikud. Neis küsimustes on teadmatust väljamaksete mittesaajate seas küll enam, aga ka väljamaksete saajate hulgas on palju neid, kes pole nende teemadega kursis. Kõige vähem teatakse pensionivara pärandamisest, mille puhul veidi alla poole väljamaksete saajatest tunnistab teadmiste puudulikkust. Väljamaksete mittesaajatest kolmveerand ei ole kursis väljamaksete lahendustega, kuid nende hulk väheneb seoses sellega, mida lähemale jõuab vanaduspensioniiiga.
- Puudujäägid teadmistes on tingitud ka sellest, et veidi üle poole neist, kes väljamakseid ei saa, ja umbes kolmandik väljamaksete saajatest ei ole II samba teemadel infot otsinud või uurinud. Ülejäänute jaoks on peamine infoallikas olnud pank, kus tehakse igapäevaseid arveldusi.
- Vanaduspensioniealistest on siiski veidi üle poole käinud väljamaksetega seotud konsultatsioonis ning pooled neist leiavad, et pank/kindlustusselts või riik võiks mõni aasta enne vanaduspensioniea saabumist ise konsultatsiooni pakkumisega inimeste poole pöörduda. Ennekõike peetakse sobivaks seda, et aktiivsust näitab üles pank või kindlustusselts. Üsna sarnasel seisukohal on ka need, kes väljamakseid veel ei saa – 42% neist ootaksid nõustamist panga või kindlustusseltsi või riigipoolsel algatusel ning enamik eeldavad siiski algatust pangalt või kindlustusseltsilt.
- Riigipoolset nõustamist toetaksid enam haavatavamad grupid – ennekõike töötud inimesed. Hea sissetulekuga palgatöötajate seas on kõige enam neid, kes ei soovi üldse nõustamist või sooviksid vajadusel ise omal initsiatiivil panga või kindlustusseltsi poole pöörduda.
- Riigi poolt internetis pakutavat keskset süsteemi pensionisammaste kohta info saamiseks kasutaks enda hinnangul umbes kolmveerand neist, kes väljamakseid veel ei saa. Tüüpiline selle süsteemi kasutaja on antud sihtrühmas nooremapoolne (50ndates) eestlane, kes teeb palgatööd, saab korralikku sissetulekut ning elab linnas. Tegemist on inimesega, kes juba on antud teemadel keskmisest informeeritum või oskab ise infot otsida. Samas näitab toetus keskse süsteemi loomisele, et infoallikaid on alati vaja.
- Tervikuna tuleb II sambaga liitunutele info jagamisel silmas pidada, et ühel pool on majanduslikult hästi toime tulevad palgatöötajad (enamasti linnaelanikud), kes suudavad ka ise vajadusel üsna hästi infot otsida või omal algatusel nõustamisele pöörduda. Teisalt on olemas elanikkonna rühmad, kes vajavad enam tuge – madalama sissetulekuga inimesed, töötud, maa-asulate elanikud –, kelle jaoks on aktiivsem nõustamise pakkumine ning võimalik, et ka riiklik tugi, olulisemad. Veebikesksetele lahendustele lisaks on vaja mõelda ka nende sihtrühmadeni jõudmisele.
- Väljamaksete saajatest on oma II samba pensionilahendusega rahul 63% ning rahulolu tase on ühtlane sõltumata väljamakse tüübist. Rahulolematust põhjustavad kõige enam liiga väikesed väljamaksed, madal tootlikkus, tulumaks ning fonditasud, mis kogutud summat vähendavad.
- 80% väljamaksete saajatest on rahul ka väljamakseid tegeva panga või kindlustusseltsiga ning nendega ollakse rahul sõltumata sellest, milline on rahulolu oma pensionilahendusega.
- Väljamaksete saamist lükatakse edasi peamiselt kahel põhjusel: soovitakse veel tööd teha ja II sambasse raha juurde koguda või ei vajata veel lisaraha. Kolmandik neist, kes väljamakseid veel ei saa, kavatsevad sääste kasutada kohe, kui loobuvad vanaduspensionieas töötamisest, ning

kolmandik kohe vanaduspensioniiikka jõudes. Oma II samba pensionivara kasutamata jätta ja edasi pärandada kavatseb vaid paar protsenti.

- Liitunute sihtrühma hoiakuline valmidus pensioni väljamaksete suurusega mängida kas investeringutega seotuse või maksete fikseeritud suuruse muutuse läbi on suhteliselt kõrge – ligikaudu veerand oleks valmis siduma pensionimakse investeringutega või leppima kokku maksete suuruse muutumises ajas. Siinkohal on tegemist siiski hoiakuga, mis paljude puhul ei pruugi erinevatel põhjustel (nagu vähesed teadmised, oskused) realiseeruda³².
- Mis puudutab pensioni väljamaksete kindlaksmääratud muutumist ajas, siis ennekõike eelistavad eakamad liitunud algselt saada suuremaid väljamakseid, mitte maksete kasvamist ajas.
- Erinevatest võimalikest II pensionisamba väljamaksete arendusvõimalustest leiab kõige enam toetamist võimalus võtta II sambast mõne ootamatu kulutuse jaoks korraga välja suurem summa raha. Oma teise samba pensionivara pärandamine on oluline umbes pooltele II sambaga liitunutest ning kõige ebaolulisem on võimalus vahetada väljamakseid tegevast kindlustusseltsi. Viimast ei oska oluliseks pidada ka enamik pensionilepingu sõlminud inimestest.
- Tervikuna on II sambaga liitumisega rahul 60% liitunutest – rahulolu on veidi kõrgem väljamaksete saajate hulgas. Mõnevõrra sõltub rahulolu sellest, kuivõrd on inimesel pensionipõlveks kogutud muid sääste ja vara: need, kel sääste pole ja kes ei usu, et oleksid neid kogunud, kui poleks II sambaga liitunud, on liitumisega rahulolevamad kui need, kes usuvad, et oleksid ka ilma II sambata siiski suutnud vanaduseks säästa.
- Ennekõike aga sõltub rahulolu II sambaga liitumisega sellest, kui rahul on inimene oma pensionilahendusega – suur enamik neist, kes on sellega rahul, on rahul ka liitumisega, ning vastupidi. Seega tasub pensionilahenduste edasiarendusse panustada: paindlikumad lahendused ning parem informeeritus suurendavad inimeste veendumust, et tegemist on õige asjaga.

---

³² TNS Emori Finantsmonitori andmetel on investeerimisfondi osakuid 4%-il Eesti leibkondadest (andmed seisuga sügis 2014).

Uuringu aruande lisa 1. Metoodika kirjeldus

Valim

Vastajate valimi moodustasime sihtrühmade-siseselt juhuvaliku printsiibil. Uuringu üldkogumi moodustasid 50-aastased ja vanemad II sambaga liitunud isikud (Eesti väärtpaberite keskregistri andmetel seisuga 09.2014 on neid 141 733 inimest, neist 123 713 ei saanud väljamakseid ja 18 020 said).

Küsitlemiseks kasutasime kahte andmebaasi: juhuvaliku meetodil tehtud väljavõtet Eesti väärtpaberite keskregistri II sambaga liitunud 50-aastaste ja vanemate inimeste kontaktide hulgast ning TNS Emori eelvärvatute andmebaasi 50-aastaste ja vanemate inimeste hulgast. EVK andmete kasutamisele eelnes inimeste teavitamine ja nõusoleku küsimine.

Küsitlus

Põhiküsitlusele eelnes pilootuuring ankeedi testimiseks. Selle käigus küsitleti telefoni teel 3 väljamaksete kogemusega ning 3 II sambaga liitunud, aga väljamakseid mittesaavat inimest vanuses 50 aastat ja enam. Väljamaksete saajatest 1 oli sõlminud pensionilepingu ning 2 said fondipensioni.

Vastajad jagunesid vanuse poolest järgnevalt:

- 50–54 aastat – 1 vastaja
- 55–60 aastat – 2 vastajat
- 66–72 aastat – 3 vastajat

Pilootuuringu tulemusena täiendati ankeetis mõne küsimuse sõnastust ning asendati üks küsimus täiesti uuega.

Põhiküsitluse telefoniintervjuud viisime läbi TNS Emori 40 töökohaga telefoniküsitluskeskuses. Intervjuu käiku ja valimi proportsioone kontrollib spetsiaalne tarkvara NIPO.

Küsitlustöö viisid läbi 47 erikoolituse läbinud Emori küsitlajat.

Sihtrühma esindajaga läbi viidud intervjuu keskmine pikkus oli 12 minutit.

Valimibaasi 10 459 telefoninumbri seast kasutati ära 3074 telefoninumbrit, kusjuures:

- 800 juhul viidi intervjuu läbi;
- 403 juhul keelduti intervjuust;
- 879 juhul polnud valitud numbril sihtrühma esindajat või polnud ta küsitlusperioodil kättesaadav;
- 17 juhul ei toimunud intervjuud, kuna kvoot oli täis;
- 968 juhul ei saadud kontakti (number ei vastanud/polnud kasutusel, oli kinni, automaatvastaja);
- 7 juhul intervjuu katkestati.

Kvaliteedi tagamiseks korraldasime peale küsitluse toimumist ajavahemikus 17.10–22.10 täiendavalt intervjuude järelkontrolli. Selleks helistasime veelkord 9%-le valimist (70 vastajat) ja palusime vastajatel kommenteerida küsitlaja töö erinevaid aspekte. Sellega kontrolliti 15% küsitlajate tööd. Järelkontrolli alusel võime väita, et küsitlustöö viidi läbi vastavalt koolituse nõuetele.

- Kõik intervjuud olid läbi viidud korrektselt, sihtgruppi kuuluvate inimestega.
- Enamik vastajaid jäi küsitlusega rahule, leides, et küsimused olid arusaadavad ning neile ei olnud raske vastata. Vähesed leidsid siiski, et mõned küsimused jäid arusaamatuks.

Andmetöötlus

Andmete töötlemisel kasutati statistikapaketti SPSS for Windows ver. 15. ning Galileo.

Tulemuste usalduspiirid

Andmetabelite uurimisel ja tulemustest järeltuste tegemisel tuleb arvestada valimi veaga. Oleme andnud vea piirid 95% tõenäosusega, arvestades kogu valimi ja sagedamini esinevate alarühmade arvulist suurust.

Statistilise vea piirid

Valimi suurus	50%	45%	40%	35%	30%	25%	20%	15%	10%	5%	3%	2%
	50%	55%	60%	65%	70%	75%	80%	85%	90%	95%	97%	98%
25	20,60%	20,49%	20,18%	19,65%	18,88%	17,84%	16,48%	14,71%	12,36%	8,98%	7,03%	5,77%
40	15,97%	15,89%	15,64%	15,23%	14,63%	13,83%	12,77%	11,40%	9,58%	6,96%	5,45%	4,47%
50	14,28%	14,21%	13,99%	13,62%	13,09%	12,37%	11,42%	10,20%	8,57%	6,22%	4,87%	4,00%
60	12,91%	12,84%	12,65%	12,31%	11,83%	11,18%	10,33%	9,22%	7,74%	5,63%	4,40%	3,61%
100	10,00%	9,95%	9,79%	9,54%	9,16%	8,66%	8,00%	7,14%	6,00%	4,36%	3,41%	2,80%
120	9,03%	8,99%	8,85%	8,62%	8,28%	7,82%	7,23%	6,45%	5,42%	3,94%	3,08%	2,53%
150	8,00%	7,96%	7,84%	7,63%	7,33%	6,93%	6,40%	5,71%	4,80%	3,49%	2,73%	2,24%
200	6,92%	6,89%	6,78%	6,61%	6,35%	6,00%	5,54%	4,95%	4,15%	3,02%	2,36%	1,94%
250	6,19%	6,16%	6,07%	5,91%	5,68%	5,36%	4,95%	4,42%	3,72%	2,70%	2,11%	1,73%
300	5,65%	5,62%	5,54%	5,39%	5,18%	4,89%	4,52%	4,04%	3,39%	2,46%	1,93%	1,58%
400	4,89%	4,87%	4,79%	4,67%	4,48%	4,24%	3,91%	3,49%	2,94%	2,13%	1,67%	1,37%
500	4,37%	4,35%	4,29%	4,17%	4,01%	3,79%	3,50%	3,12%	2,62%	1,91%	1,49%	1,22%
600	3,99%	3,97%	3,91%	3,81%	3,66%	3,46%	3,19%	2,85%	2,40%	1,74%	1,36%	1,12%
700	3,69%	3,68%	3,62%	3,52%	3,39%	3,20%	2,96%	2,64%	2,22%	1,61%	1,26%	1,03%
800	3,46%	3,44%	3,39%	3,30%	3,17%	2,99%	2,76%	2,47%	2,07%	1,51%	1,18%	0,97%

Uuringu aruande lisa 2. Ankeet

II samba väljamaksetega seotud ootused eakamatel pensionisambaga liitunudel

Oktoober 2014

Sissejuhatus:

Tere! Teile helistab [INTERVJUEERIJ A NIMI] uuringukeskusest TNS EMOR.

Pöördume Teie poole seoses uuringuga, mille eesmärgiks on selgitada välja II pensionisambaga liitunud inimeste ootused seoses pensioni väljamaksetega ning saada tagasisidet väljamaksete kogemuse kohta. Viimast küsitakse ainult neilt, kel see kogemus juba on. Uuringu tulemuste pinnalt on kavas II samba väljamaksete lahendusi edasi arendada.

Kas Teil on aega umbes 10-15 minuti jooksul mõnele minu küsimustele vastata? Teie osalemine selles uuringus on vabatahtlik ja teie vastused jäävad anonüümseks.

1. Kui vana te olete? (jätkake, kui 50 aastane või vanem)

Alla 50 aasta	1,
50-54	2,
55-60	3,
61-65	4,
66-72	5,

2. Kas te olete liitunud II pensionisambaga? Liitunute all peame silmas nii II sambast väljamaksete saajaid kui neid, kes veel väljamakseid ei saa (vajadusel selgitage: Eesti pensionisüsteem koosneb kolmest sambast: I sammas on riiklik pension, II sammas on kogumispension, millega oli võimalik liituda 1942. aastal või hiljem sündinud inimestel ning mille puhul inimene maksab 2% oma brutopalgast pensionifondi ning riik lisab sotsiaalmaksu arvelt 4%. III sammas on vabatahtlik täiendav kogumispension).

Jah	1,
Ei.....	2,

Kui jah, jätkake intervjuud, kui ei, siis lõpetage

3. Märkige vastaja sugu.

Naine	1,
Mees.....	2,

4. Kas te olete riikliku vanaduspensioni ealine ehk [kui naine, küs 3=1] 62,5-aastane või vanem/[kui mees, küs 3=2] 63-aastane või vanem?

Jah	1,
-----------	----

Ei.....	2,
5. Kas te olete juba läinud kogumispensionile ehk saate või olete saanud II sambast väljamakseid või veel mitte? (LUGEGE ETTE, 1 VASTUS)	
Pole veel kogumispensionile läinud (ei saa/ei ole saanud väljamakseid).....	1,
Jah, saite kogu raha korraga kätte	2,
Jah, olete sõlminud pensionilepingu (eluaegne pension kindlustusseltsist)	3,
Jah, saate fondipensioni (väljamaksed pensionifondist, kuni fondis osakuid jätkub)	4,
Ei oska öelda.....	5,
<i>Kui ei oska öelda, siis lõpetage intervjuu</i>	
6. Kas te elate...	
Tallinnas	1,
Tartus	2,
Pärnus	3,
Narvas	4,
Kohtla-Järvel	5,
Muus linnas, alevis	6,
Maa-asulas (alevik, küla)	7,
7. Millises maakonnas te elate, kas...	
Tallinnas	1,
Harjumaal	2,
Hiiumaal	3,
Ida-Virumaal.....	4,
Jõgevamaal	5,
Järvamaal	6,
Läänemaal	7,
Lääne-Virumaal	8,
Põlvamaal	9,
Pärnumaal	10,
Raplamaal	11,
Saaremaal.....	12,
Tartumaal	13,
Valgamaal	14,
Viljandimaal	15,
Võrumaal.....	16,
8. Millisesse II samba pensionifondi te viimati sissemakseid tegite ehk raha kogusite? (LUGEGE KÕIGEPEALT ETTE PANGAD/KINDLUSTUSSELTSID JA SEEJÄREL AIDAKE TÄPSUSTADA KONKREETSET FONDI. KUI EI OSKA FONDI ÖELDA, SIIS MÄRKIGE PANGA NIMI „TÄPSUSTAMATA“)	

ERGO Pensionifond 2P1 (alates 1.09.14 Nordea Pensionifond 2P1)	1,
ERGO Pensionifond 2P2 (alates 1.09.14 Nordea Pensionifond 2P2)	2,
ERGO Pensionifond 2P3 (alates 1.09.14 Nordea Pensionifond 2P3)	3,
ERGO (täpsustamata)	4,
Kohustuslik Pensionifond Danske Pension 25	5,
Kohustuslik Pensionifond Danske Pension 50	6,
Kohustuslik Pensionifond Danske Pension Intress	7,
Danske Pensionifond (täpsustamata)	8,
LHV Pensionifond XS	9,
LHV Pensionifond S	10,
LHV Pensionifond M	11,
LHV Pensionifond L	12,
LHV Pensionifond XL	13,
LHV Pensionifond (täpsustamata)	14,
Nordea Pensionifond A	15,
Nordea Pensionifond A Pluss	16,
Nordea Pensionifond B	17,
Nordea Pensionifond C	18,
Nordea Pensionifond (täpsustamata)	19,
SEB Konservatiivne Pensionifond	20,
SEB Optimaalne Pensionifond	21,
SEB Progressiivne Pensionifond	22,
SEB Energiline Pensionifond	23,
SEB Pensionifond (täpsustamata)	24,
Swedbank Pensionifond K1 (Konservatiivne strateegia)	25,
Swedbank Pensionifond K2 (Tasakaalustatud strateegia)	26,
Swedbank Pensionifond K3 (Kasvustrateegia)	27,
Swedbank Pensionifond K4 (Aktsiistrateegia)	28,
Swedbank Pensionifond (täpsustamata)	29,
EI OSKA ÖELDA	30,

Teadlikkus II samba väljamaksetest

Vastavad kõik:

9. Kas ja kui siis millistest allikatest te olete II samba väljamaksete kohta infot otsinud, uurinud või saanud? (LUGEGE ETTE, 1-9 VÕIMALIK VALIDA MITU VARIANTI)

Olete rääkinud pereliikmete/tuttavatega sel teemal	1,
Olete helistanud kogumispensioni infotelefonile või kirjutanud infomeilile	2,
Pensionikeskuse veebilehelt	3,
Oma pensionifondi fondivalitsejalt (sealhulgas interneti vahendusel)	4,
Pangast, kus teete oma igapäevaseid arveldusi (sealhulgas interneti vahendusel)	5,

Pensionilepinguid sõlmivast kindlustusseltsist (sealhulgas interneti vahendusel).....	6,
Mujalt internetist, sealhulgas internetis leiduvast ajakirjandusest	7,
Mujalt meediast (raadio, tv, ajalehed, ajakirjad)	8,
OLETE INFOT SAANUD MUJALT, TÄPSUSTAGE	9,
Ei ole infot otsinud ega saanud	10,

Kuidas te hindate oma teadmisi järgmistes valdkondades? (ROTEERIDA KÜSIMUSTE 10-13 JÄRJEKORDA) Palun kasutage hindamiseks skaalat: Väga head – tean sellest kõike, üsna head - olen põhiasjadega kursis, mõnda asja ei tea; üsna puudulikud – ei ole põhilisega kursis, puuduvad – ei tea sellest midagi

		Väga head – tean sellest kõike	Üsna head – olen põhiasjadega kursis, mõnda asja ei tea	Üsna puudulikud – ei ole põhilisega kursis	Puuduvad – ei tea sellest midagi
10.	pensioni suuruse kujunemine	1	2	3	4
11.	pensioni maksustamine	1	2	3	4
12.	<i>(küside neilt, kes veel väljamakseid ei saa, K5=1) II samba väljamaksete võimalused</i>	1	2	3	4
13.	II samba pärimise võimalused	1	2	3	4

14. Millistes muudes II samba pensioni väljamaksete süsteemi puudutavates küsimustes te infot sooviksite?

Palun kirjutage: _____

EI SOOVI INFOT 1,
EI OSKA ÖELDA 2,

Väljamaksetega seotud nõustamine

Küsimus 15 puhul erinevad sõnastused sõltuvalt väljamaksete saamisest/mittesaamisest

15. Kes on vanaduspensionieas ja saavad väljamakseid, küs 4=1 ja küs 5=2-4: Kas te käisite enne II samba väljamakseteks lepingu sõlmimist eelnevalt panga või kindlustusseltsi juures konsultatsioonis?

Kes on vanaduspensionieas ja on väljamaksed edasi lükanud, küs 4=1 ja küs 5=1: Kas te olete käinud panga või kindlustusseltsi juures II samba väljamaksetega seotud konsultatsioonis?

(LUGEGE VARIANDID ETTE JA SELGITAGE: Vanaduspensioniea puhul peame silmas kõigile teiega samal aastal sündinutele määratud vanaduspensioniga. Kogumispensionile saab minna alates sellest määratud vanusest, eelpensionid või laste eest varasem pensionileminek ei võimalda II samba väljamakseid saada.)

- Jah, pöördusite ise panga või kindlustusseltsi poole vahetult enne vanaduspensioniea saabumist 1,
 Jah, pöördusite ise panga või kindlustusseltsi poole aasta või enam enne vanaduspensioniea saabumist 2,
 Ei käinud/ei ole käinud.....3,
 EI OSKA ÖELDA/EI MÄLETA.....4,

Küsimus 16 küsitakse kõigilt vanaduspensioniealistelt küs. 4=1

16. Kas te oleksite soovinud, et teiega oleks mõned aastad enne vanaduspensioniea jõudmist võetud ühendust ja personaalselt teavitatud väljamaksetega seotud võimalustest? Vanaduspensioniea puhul peame silmas kõigile teiega samal aastal sündinutele määratud vanaduspensioniga. Kogumispensionile saab minna alates sellest määratud vanusest, eelpensionid või laste eest varasem pensionileminek ei võimalda II samba väljamakseid saada. (LUGEGE ETTE, 1-2 MITU VASTUST)

- Jah, oleks oodanud, et pank või kindlustusselts teeks seda 1,
 Jah, oleks oodanud, et riigi poolt tehakse seda 2,
 Ei.....3,
 EI OSKA ÖELDA.....4,

Küsida neilt, kes veel ei saa väljamakseid, kuna pole vanaduspensionieas, küs 4=2

17. Kas te sooviksite enne vanaduspensioniea saabumist II pensionisamba väljamaksete võimalustega seotud personaalset konsultatsiooni? Vanaduspensioniea puhul peame silmas kõigile teiega samal aastal sündinutele määratud vanaduspensioniga. Kogumispensionile saab minna alates sellest määratud vanusest, eelpensionid või laste eest varasem pensionileminek ei võimalda II samba väljamakseid saada.

(LUGEGE ETTE, 1 VASTUS VARIANTIDEST 1, 4, 5)

- Jah, soovin seda pöördudes ise omal initsiatiivil panga või kindlustusseltsi poole 1,
 Jah, soovin, et pank või kindlustusselts võtaks minuga ise ühendust enne vanaduspensioniea saabumist 2,
 Jah, soovin, et riigi poolt võetaks minuga ühendust enne vanaduspensioniea saabumist 3,
 Olete juba selleteemalises konsultatsioonis käinud ja ei vaja lisanõustamist.....4,
 EI SOOVI ÜLDSE NÕUSTAMIST 5,
 MUU, TÄPSUSTAGE.....6,

Küsida neilt, kes veel ei saa väljamakseid, kuna pole vanaduspensionieas, küs 4=2 ja neilt, kes on vanaduspensionieas, kuid on väljamaksed edasi lükanud, küs 4=1 ja küs 5=1:

18. Kui suure tõenäosusega te kasutaksite kõigi oma pensionisammaste kohta info saamiseks internetis olevat kesket süsteemi, mida pakuks riik? (LUGEGE ETTE, 1 VASTUS)

- Kindlasti kasutaksite..... 1,
 Tõenäoliselt kasutaksite.....2,

Tõenäoliselt ei kasutaks	3,
Kindlasti ei kasutaks	4,
EI OSKA ÖELDA	5,

Küsida neilt, kes saavad väljamakseid pensionilepingu alusel, küs 5=3

19. Kuidas te pensionilepingu sõlmimisel valisite välja kindlustusseltsi? (LUGEGETTE)

Jäite oma senise kindlustusseltsi juurde ja muid pakkumisi ei vaadanud	1,
Leidsite parima pakkuja erinevatelt kindlustusseltsidelt pakkumisi võttes.....	2,
Võrdlesite pensionimakseid pensionikeskuse veebilehel	3,
Muul moel, täpsustage	4,

Ootused, eelistused

Vastavad kõik

20. Järgnevalt küsime teie ootuste ja eelistuste kohta oma pensioni II samba väljamaksete osas. Esmalt küsimus sellest, kuivõrd te olete valmis oma pensioni siduma investeringutega. Investeringutega seotuse all peetakse silmas seda, et teie pensioniks kogutud vara investeerib kindlustusselts või pensionifondi fondivalitseja ja iga pensioni väljamakse suurus sõltub investeringute tulemusest. Palun öelge, millist kolmest järgmisest variandist te eelistate? (LUGEGETTE, 1 VASTUS)

Teie pension seotakse täielikult investeringutega, mis tähendab, et terve väljamakse summa suurus sõltub investeringute edukusest - te võite võita, aga ka kaotada.....	1,
Teie pension seotakse osaliselt investeringutega, mis tähendab, et osa väljamakse summast on garanteeritud ning teise osa suurus sõltub investeringute edukusest - te võite võita, aga ka kaotada.....	2,
Te ei soovi, et Teie pension oleks kuidagi seotud investeringutega	3,
EI OSKA ÖELDA	4,

21. Nüüd loen Teile uuesti ette kolm erinevat võimalust II samba väljamaksete tegemisel. Palun valige kolmest väitest Teie jaoks kõige enam eelistatud variant. (LUGEGETTE, 1 VASTUS)

Arvestades, et raha ostujõud ajas langeb, saate algul mõnevõrra väiksemat pensioni, mis aga ajas kasvab	1,
Saate suuremaid väljamakseid, kuid mingil hetkel pensioni maksmine lõpetatakse	2,
Te saate kokkulepitud suuruses pensioni oma elu lõpuni	3,
EI OSKA ÖELDA	4,

Palun öelge, kui olulised on teie jaoks järgnevad võimalused? Kui oluline on teile...? (LUGEGETTE)

		Väga oluline	Pigem oluline	Pigem ei ole oluline	Üldse ei ole oluline	EOÖ
22.	Võimalus parandada oma II samba pensionivara, isegi kui see tähendab sellevõrra väiksemat pensioni või et ühel hetkel	5	4	3	2	1

	<p>lõpetatakse teile pensioni maksmine (vajadusel selgitage: Kui väljamakseid tehakse pensionifondist ehk saate fondipensioni, on alles jäänud pensionifondi osakud pärandatavad. Väljamaksed pensionifondist ei garanteeri aga sissetulekut elu lõpuni. Kui te aga sõlmitte väljamakseteks pensionilepingu, siis selle alusel makstakse pensioni elu lõpuni, kuid pensionileping ei ole pärandatav. Pensionilepingu saab sõlmida garantiiperioodiga: kui inimene sureb garantiiperioodi jooksul, makstakse selle perioodi lõpuni lepingus märgitud soodustatud isikule pensioni edasi. Garantiiperioodi olemasolu muudab aga pensioni väiksemaks, kui see muidu oleks</p> <p>Palume teile hinnata II samba pärandamise olulisust teie jaoks ka siis kui selle eest tuleb maksta teatavat tasu)</p>					
23.	Võimalus võtta mõne ootamatu ja eluks vajaliku kulutuse puhul, näiteks kallis operatsioon, II sambast korraka välja suurem summa raha, kuigi sellega kaasneks hilisem madalam igakuine pension	5	4	3	2	1
24.	Võimalus vahetada väljamakseid tegevate kindlustusseltsi, isegi kui see tähendab arvestatavaid lisakulusid	5	4	3	2	1

Kogemused väljamaksetega

Küsida väljamaksete saajatelt, küs 5=2-4

25. Kuivõrd rahul te olete oma praeguse II samba pensionilahendusega [EKRAANIL NÄITA KÜS. 4 VALITUD LAHENDUST: pensionileping, fondipension, ühekordne väljamakse]?

- Väga rahul 1,
Pigem rahul 2,
Pigem ei ole rahul.....3,
Üldse ei ole rahul 4,
EI OSKA ÖELDA 5,

Küsida kui küs 25 vastas 3 või 4 (ei ole rahul)

26. Millega Te täpsemalt rahul ei ole? _____

27. Kuivõrd rahul Te olete oma pensionifondi või kindlustusseltsiga, kust teile väljamakseid tehakse?

Väga rahul	1,
Pigem rahul	2,
Pigem ei ole rahul.....	3,
Üldse ei ole rahul	4,
EI OSKA ÖELDA	5,

Küsida kui küs 27 vastas 3 või 4 (ei ole rahul)

28. Millega Te täpsemalt rahul ei ole? _____

Väljamakseid mittedaavate inimeste plaanid ja ootused

Küsida neilt, kes on vanaduspensioniealised, aga pole veel kogumispensionile läinud, küs 4=1 ja küs 5=1

29. Ütlesite, et olete vanaduspensioniealine, kuid pole veel kogumispensionile läinud. Millisel põhjusel te pole veel II sambast raha välja võtnud? (SPONTAANNE, VAJADUSEL LUGEGE ETTE JA TÄPSUSTAGE)

Pakutav pension on liiga väike	1,
Soovite veel tööd teha ja II sambasse raha juurde koguda	2,
Sealt saadava pensioni ostujõud väheneb liiga kiiresti.....	3,
Väljamakseid tehakse liialt jäikadel tingimustel - ei saa kasutusele võtta erinevas suuruses summasid vastavalt minu tegelikule vajadusele.....	4,
Soovite kogu raha pärijatele jätta	5,
Ei vaja praegu lisaraha.....	6,
Väljamakseteks lepingu sõlmimisega teeksite enda jaoks kahjuliku tehingu: arvate, et ei ela nii kaua, et oma kogutud raha kätte saaksite	7,
Te ei mäletanud, et olete II sambasse raha kogunud	8,
Te pole lihtsalt veel jõudnud/viitsinud seda ette võtta	9,
MUU PÕHJUS, TÄPSUSTAGE	10,
EI OSKA ÖELDA	11,

Küsida neilt, kes pole veel kogumispensionile läinud, küs 5=1 (sõltumata vanusest)

30. Kas ja millal te plaanite oma II samba pensionisääste kasutada? (LUGEGE ETTE)

Kohe vanaduspensioniiikka jõudes	1,
Alates hetkest kui loobute töötamisest (mõeldud on töötamist pärast vanaduspensioniiikka jõudmist)	2,
Võimalikult hilises faasis, kui riiklikust pensionist üksi enam ei piisa	3,
Ei plaanigi oma sääste kasutada, jätate osakud pärijatele	4,
MUU, TÄPSUSTAGE	5,

EI OSKA ÖELDA 6,

Üldine rahulolu

Vastavad kõik

31. Lõpetuseks ma küsiks in kuivõrd rahul te olete tänasel päeval selle otsusega, et liitusite II sambaga?

Väga rahul 1,
Pigem rahul 2,
Pigem ei ole rahul.....3,
Üldse ei ole rahul 4,
EI OSKA ÖELDA 5,

Küsida kui küs 31 vastas 3 või 4 (ei ole rahul)

32. Mis põhjusel Te rahul ei ole, kas ...? (SPONTAANNE, VAJADUSEL LUGEGE ETTE JA TÄPSUSTAGE, VÕIB VALIDA MITU PÕHJUST)

Jõudsite liiga vähe raha koguda II sambasse..... 1,
Pensionifondi tootlikkus on/oli oodatust väiksem.....2,
Pensionifondi haldustasud on liiga kõrged 3,
Väljamaksete lahendused pole sobivad 4,
Või on selleks mõni muu põhjus, palun täpsustage.....5,

Sotsiaaldemograafilised küsimused

33. Lõpetuseks veel mõned küsimused Teie kohta. Mis rahvusest Te olete?

1. eestlane
2. venelane
3. muu rahvus

34. Kas Te töötate?

1. Jah, iseendale tööandjana (ettevõtjana)
2. Jah, palgatöötaja
3. Ei tööta

35. Mitu inimest kuulub Teie leibkonda, kui ka Teid kaasa arvata?

___ inimest

36. Kui suur oli möödunud kuul Teie leibkonna kättesaadud sissetulek ühe inimese kohta pärast kõikide maksude mahaarvamist? Liitke kokku kõigi leibkonnaliikmete kättesaadud palgad, pensionid, sotsiaaltoetused jne ning jagage saadud summa leibkonnaliikmete arvuga.

1. kuni 150,00 eurot
2. 150,01 - 200,00 eurot
3. 200,01 - 250,00 eurot
4. 250,01 - 300,00 eurot
5. 300,01 - 350,00 eurot
6. 350,01 - 400,00 eurot
7. 400,01 - 450,00 eurot
8. 450,01 - 500,00 eurot
9. 500,01 - 550,00 eurot
10. 550,01 - 600,00 eurot
11. 600,01 - 650,00 eurot
12. 650,01 - 700,00 eurot
13. 700,01 - 900,00 eurot
14. 900,01 - 1100,00 eurot
15. 1100,01 - 1300,00 eurot
16. üle 1300,00 euro
17. SISSETULEK PUUDUS
18. KEELDUS VASTAMAST

37. Kas Teil on kogutud pensionieaks ka muid sääste või vara lisaks riiklikule pensionile ja II sambale? Muude säästude all peame silmas näiteks hoivuseid, III sammast, kinnisvara, väärtpabereid jne.

1. Jah
2. ei
3. Ei soovi öelda

Kui ei ole sääste, küs 37=2:

38. Mis Te arvate, kui Te poleks liitunud II sambaga, kas Te siis oleksite täiendavalt pensioniks säästnud mõnel muul viisil?

1. Jah
2. ei
3. Ei oska öelda

Aitäh vastamast!

Uuringu tööühm

Uuringu eri etappides osalesid ja olid vastutavad:

Tellijapoolsed kontaktisikud:	Kertu Fedotov, Siiri Tõniste
Uuringu kava ja aruande koostaja:	Jaana Helm, Jaanika Hämmal
Valimi koostaja:	Katre Seema
Ankeedi programmeerija:	Alje Roopärg
Ankeedi tõlge vene keelde:	Anna Pomm
Küsitlustöö koordineerija:	Kaja Nebel
Andmetöötlus:	Alje Roopärg, Jaanika Hämmal
Graafilised tööd:	Maire Nõmmik, Grete Maria Vürst

Lisa 3 Balti riikide väljamaksete süsteemide võrdlus

	Eesti	Läti	Leedu
Üldine kokkuvõte			
I samba lühikirjeldus	Kohustuslik PAYG skeem. Pensioni suurus sõltub sissetulekust ja solidaarsest baasosast. Finantseeritakse sotsiaalmaksust ja üldistest maksutuludest.	Kohustuslik PAYG NDC skeem. Finantseeritakse sotsiaalmaksust.	Kohustuslik PAYG skeem. Finantseeritakse sotsiaalmaksust.
Kaetavad riskid I sambas	Vanadus, töövõimetus ja toitjakaotus.	Vanadus, töövõimetus ja toitjakaotus.	Vanadus, töövõimetus ja toitjakaotus.
I samba statistika (2013)	Kokku 411 100 pensionäri, kellest 302 500 vanaduspensionäri. Kulu 1,43 miljardit eurot (7,6% SKP-st)	Kokku 581 049 pensionäri, kellest 480 521 vanaduspensionäri. Kulu 1,6 miljardit eurot (7% SKP-st)	Kokku 1,097 miljonit pensionäri, kellest 600 500 vanaduspensionäri. Kulu 2,5 miljardit eurot (7,3% SKP-st)
II samba lühikirjeldus	Loodi 2002 aastal. Kohustuslik alates 1983 sünninutele. Määratus sisse maksetega ja kogumisel põhinev. Maksumäär 4% (sotsiaalmaks) + 2% (isiku enda panus).	Loodi 01.07.2001. Kohustuslik 1972 ja hiljem sünninutele. Määratud sisse maksetega ja kogumisel põhinev. Finantseeritakse sotsiaalmaksust (2014 - 4%, 2015 - 5% ja alates 2016 6%).	Loodi 2004. aastal ja liitumine on vabatahtlik. Määratud sisse maksetega ja kogumisel põhinev. Finantseeritakse sotsiaalmaksust (2%) ja isiku enda panusest (hetkel 1%, alates 2016 2%).
Kaetavad riskid II sambas	Vanadus ja toitjakaotus (pärimise teel).	Vanadus ja toitjakaotus (raha kantakse I sambasse).	Vanadus ja toitjakaotus (pärimise teel).
II samba statistika	Oktoober 2014: 662 000 liitujat (67% inimestest sünniaastates 1942-1992). Varad 2,1 miljardit eurot.	September 2014: 1 246 204 liitujat (61% inimestest pärast 1971 sünninutest). Varad 1,9 miljardit eurot.	September 2014: 1 134 310 liitujat (58% inimestest sünniaastates 1942-1992). Varad 1,8 miljardit eurot.
III samba lühikirjeldus	Loodi 1998. aastal. Vabatahtlik määratud sisse maksetega kogumine pensionifondidesse või kindlustuslepingutesse. Maksustamine EET või EEE.	Loodi 1998. aastal. Vabatahtlik määratud sisse maksetega või määratud väljamaksetega kogumine pensionifondidesse. Maksustamine ETT või ETE.	Loodi 2004. aastal. Vabatahtlik määratud sisse maksetega kogumine pensionifondidesse või kindlustuslepingutesse. Maksustamine EET või EEE.

Kaetavad riskid III samba	Vanadus, töövõimetus ja toitjakaotus (varad on päritavad).	Vanadus, biomeetriselised riskid, toitjakaotus (varad on päritavad).	Vanadus, töövõimetus ja toitjakaotus (varad on päritavad).
III samba statistika	2013: 105 900 liitujat (13% inimestest, kes on sündinud 1942-1992). Varade maht 0,29 miljardit eurot.	Juuni 2014: 226 617 liitujat, varade maht 0,251 miljardit eurot.	2014: 137 102 liitujat (2% inimestest, kes on sündinud 1942-1992). Varade maht 0,043 miljardit eurot.
II samba väljamaksete reeglid			
Väljamaksete algusaasta	2009	2013	2007
Pensioniiga	Riiklik pensioniiga (2014: meestel 63 ja naistel 62)	Riiklik pensioniiga (2014: meestel ja naistel 62 aastat ja 3 kuud)	Riiklik pensioniiga (2014: meestel 63 ja naistel 61)
Pensionilemineku kohustuslikkus	Ei ole kohustuslik	Ei ole kohustuslik	Ei ole kohustuslik
Üldised väljamaksete reeglid	Kuni 10x rahvapensioni määr (RPM - 149 EUR) - ühekordne väljamakse. 10-50x RPM fondipensioni maksed. Üle 50x RPM - eluaegne annuiteet. Üle 700x RPM - võimalus ühekordseks väljamakseks.	Kaks võimalust 1) Kogutud raha kantakse I samba NDC süsteemi ja tehakse sealt väljamakseid 2) eluaegne annuiteet, kui kogutud summa ületab 4500 eurot.	Kui kogutud summa põhjal arvatud annuiteet on väiksem kui 50% miinimumpension (BP - 104 EUR), siis on ühekordne väljamakse. 0,5xBP-3xBP eluaegne annuiteet. Üle 3xBP annuiteet koos ühekordse väljamakse võimalusega.
Fondipensioni reeglid	Väljamakse kas minimaalse arvestusliku kogukestuse järgi või vastavalt osakute piirmääradele (RPM järgi). Korrigeeritakse väljamakseid kõikidest fondidest ja võimalikud on aastased, kvartaalsed või kuusikud väljamaksed.	Fondipension ei ole lubatud.	Fondipension ei ole lubatud.
Annuiteet			
Lubatud annuiteedi liigid	Tavaline, ühisleping, garantiiperioodiga, edasilükatud ja kasvav.	Tavaline ja garantiiperioodiga.	Tavaline ja garantiiperioodiga.
Suremuse reguleerimine	Unisex tabel	Unisex tabel	Unisex tabel
Garanteeritud intressimäär	Ei ole	Ei ole	Kaudne regulatsioon läbi maksimaalse tehnilise intressimäära.

reguleerimine			
Kas intressi või suuremuse muutmine on lepingu ajal lubatud	Ei ole	Ei ole	Ei ole
Tasude regulatsioon	Puudub	Puudub	Puudub
Tehniliste eraldiste regulatsioon	Rahandusministeerium kehtestab intressikõvera tehniliste eraldiste arvutamiseks.	The Financial and Capital Market Commission	Leedu Panga regulatsioon.
Kasumijagamise regulatsioon	50% tehnilisest igaaastasest kasumist tuleb jagada klientidele.	Soovituslik, kuid mitte kohustuslik.	Hetkel puudub.
Kindlustusseltsi vahetamine	Lubatud iga 3 aasta järel.	Ei ole lubatud.	Ei ole lubatud.
Pensionilepingute garantiifond	Peamiselt Ex Post finantseerimine. Toetab pensionilepingute üleandmist juhul kui kindlustusandja tegevusluba on peatatud, välja on kuulutatud erireziim või pankrot. Garanteeritud on 100% RPM-st ja sealt edasi 90%.	Toetab II samba annuiteetide üleandmist teisele kindlustusseltsile. Garanteeritud on maksimaalselt 14 230 eurot inimese kohta.	Garantiiskeem hetkel puudub.
Muu	II samba varad peavad olema eraldatud muudest kindlustusseltsi varadest ning nad ei ole ka pankrotivara osaks.	II samba varad peavad olema eraldatud muudest kindlustusseltsi varadest ning nad ei ole ka pankrotivara osaks.	
II samba väljamaksete statistika			
Pensionäride arv	22500 inimest on pensionieas ja 17 300 on teinud väljamaksete avalduse.	4714 inimest.	20300 pensionäri on esitanud avalduse.
Pensionäride jaotus erinevate skeemide vahel	Ühekordne väljamakse - 6270 inimest, fondipension - 8660, annuiteet - 2360.	4687 inimest soovis suunata raha I sambasse ja 12 inimest (0,25%) soovis osta annuiteeti. Lisaks 15 inimest veel ootasid kindlustusseltside vastust.	214 annuiteetlepingut, ülejäänud on ühekordsed väljamaksed.

Keskmine kuine pension	2013 keskmine annuiteet - 48,6 EUR, keskmine fondipension 45 EUR (2009-2013 keskmine 33 EUR). Keskmine fondipension 600-900 EUR.	Keskmine kogutud summa 870 EUR. Keskmine annuiteeti minejate kogutud summa 6130 EUR.	Keskmine ühekordne väljamakse - 7510 EUR. Keskmine annuiteet 2013. aastal 55 EUR.
Turuosalised	Kolm kindlustusseltsi (Compensa - 62%; ERGO 18% ja SEB 20%). Viis pensionifondivalitsejat (swedbank 41%, SEB 22%, LLHV 20%, Danske 10%, Nordea 7%).	Kolm kindlustusseltsi (SEB, ERGO, Compensa).	Üks kindlustusselts (ERGO).
Annuiteetide statistika	Keskmine intressimäär 2013: 1,6%-2,8% (2009-2012 2%-3%). Keskmine oodatav eluiga 1-2 aastat kõrgem SA omast. Keskmine lepingu sõlmimise tasu 1-3% kindlustusmaksest. Keskmine haldustasu 1-3,5% väljamaksest. Keskmine lõpetamise tasu 2-10% kohustustest.	Garanteeritud intress 1,5%. Sõlmimistasu on fikseeritud summa. Haldustasu on fikseeritud summa + 1,4% väljamaksest.	Keskmine maksimaalne intressimäär on 1,74% (2014). 2009-2012 2,43%.